

מגזין כבודת

263-4

איר סטן תשל"ח

יולי 1978

השעה

קובץ תעודות פומלחות העצמאות במלאת 30 שנה למדינת ישראל

מועדרכות

גיליון מספר 4-263

אייר-סיון תשל"ח, יוני 1978

קובץ תעודות ממלחמת העצמאות

במלאת שלושים שנה למדינת ישראל

עורך ראשי: סא"ל יעקב זיסקינד

העורך: סא"ל דני אשר

עורכי משנה: סרן רחל רוזינסקי, עמוס רגב

מערכת מדעית: אל"מ (מיל') פרופ' יהודה ואלך

אל"מ אברהם איילון

ד"ר זהבה אוסטפלד (הערות וביאורים)

מעצב גרפי: אשר אורון

מעצב השער: דן אורן

מאייר: אבנר כץ

יועצים טכניים: דן דולב, אריה בן-דוד

מפות: © "כרטא" ירושלים

הודפס באמצעות משרד הביטחון — ההוצאה לאור

במפעלי דפוס פלאי בע"מ, גבעתיים

מערכות בית ההוצאה של צבא ההגנה לישראל

צוות המערכת: סא"ל מיכאל הירשפלד

סרן שמואל אבנרי, סגן ערן שמגר, סגן דן אופיר

יצחק טמיר, רס"ל חנן אהרונוביץ

כתובת המערכת: רחוב ג' מספר 1, הקריה תל-אביב

תא דואר 7026

מדור המנויים: רח' ב' מספר 29, הקריה תל-אביב

טל' 03-256175

מחיר חוברת זו 50 ל"י

בפתח החוברת

חוברת „מערכות“ זו, הרואה אור בשנת השלושים למדינת ישראל, מוקדשת כולה למלחמת הקוממיות. מלחמה זו, אשר פרצה זמן קצר לאחר שואת העם היהודי באירופה, ביטאה ביתר שאת את מאבקו הנמשך והולך של העם היהודי על זכותו לארצו ולעצמאותו המדינית. היתה זו המלחמה הארוכה, הקשה והעקובה מדם מכל המלחמות שידעה מדינת ישראל, אשר קמה והיתה במהלכה של מלחמה זו.

לא היה בכוונת מערכת „מערכות“ לתאר בחוברת זו את תולדות מלחמת הקוממיות. דבר זה כבר נעשה בספרים ובמאמרים רבים, שנכתבו בעבר וודאי יוסיפו לראות. אורף בעתיד. מטרת המערכת היתה להציג את מהלכה של מלחמה זו באמצעות תעודות ומסמכים בני התקופה. מסמכים אלה נוצרו בסערת המלחמה, והם משקפים נאמנה את אוירת אותם הימים. כדי לשמור על נאמנות למקור הובאו כל המסמכים כלשונם בניסוח ובכתיב המקורי שלהם. במתכוון הוגבלה החוברת לעיסוק בצד הצבאי-מבצעי תוך ויתור מראש על נושאים אחרים, החשובים לא פחות.

בצד התעודות, הביאה המערכת גם דברי הסבר, הערות וביאורים, שיקלו על הבנת התעודות והרקע להן, ויבהירו מושגים, כינויים ושמות. את אלה ימצא הקורא בטור הצר בימין העמוד. התעודות נערכו בחתך נושאי ובסדר כרונולוגי על פי רמת הדרג הפוקד. היינו, בראש כל נושא הובאו תעודות המטכ"ל ואגפיו, ובהמשך להן מסמכי דרגי השדה, החזיתות (לאחר שהוקמו), החטיבות ולעיתים גם מסמכי הרמה הגדודית. קובץ מחולק לחמישה שערים, על פי החלוקה המקובלת של שלבי מלחמת הקוממיות. בראש כל שער ניתן מבוא, שנועד לתאר באורח תמציתי את מהלך המאורעות בתקופה הנסקרת, ולגשר לעיתים על פני פערים, שנוצרו בהכרח בין התעודות. מחמת קוצר היריעה לא ניתן היה, כמובן, להביא את כל התעודות של מלחמת הקוממיות. נבחרו, איפוא, אותן תעודות המציגות את המבצעים החשובים ביותר בכל גזרות המלחמה. בנוסף לכך מצאה המערכת לנכון להציג, ולו רק באורח תמציתי, את עמדו-תיהם של השלטון המנדטורי הבריטי (עד ה-15 במאי 1948). של הצד הערבי על מרכיביו השונים, ושל ארגון האומות המאוחדות. תעודות אחדות לא הובאו בשלמותן במטרה להתרכז בעיקר, ובמגמה להרבות ככל האפשר במסמכים.

כוונת המערכת היתה אמנם להביא בחוברת זו תעודות מקוריות מארכיונים שונים, אולם לעיתים נאלצנו להעתיק תעודות מתוך ספרים וכתבי-עת, שכבר ראו אור, מבלי שניתן היה להשוות את נוסחן עם הגירסה המקורית. אי לכך לא מן הנמנע, שנפלו באחדות מן התעודות המובאות בקובץ טעויות ושיבושים. נשמח לקבל הערות מקוראים, שיוכלו להעמיד אותנו על טעויות כאלה ואחרות.

מערכת „מערכות“ רואה לעצמה חובה נעימה להודות לאישים ומוסדות, בהם נעזרה במלאכתה. יבואו על הברכה ארכיון צה"ל, ארכיון ההגנה, ארכיון בית ז'בוטינסקי וארכיון משרד החוץ. כן נתונה תודת המערכת להוצאת „כרטא“, שהרשתה לה להשתמש במפות מתוך האטלסים שלה, העוסקים במלחמת הקוממיות, להוצאה לאור של משרד הביטחון, למפעלי דפוס פלאי ולעובדיהם, ולרבים אחרים.

המערכת מקווה שחוברת זו תשמש חומר עזר ממקור ראשון ללימוד מלחמת הקוממיות לא רק לאנשי הצבא, אלא אף לכל אלה, שחינוך העם וטיפוח מורשתו קרובים לליבם.

סדר הופעת התעודות

מימין לכל תעודה מספר העמוד בו היא מופיעה. משמאל לה, אחרי הלוחסן — המקור ממנו נלקחה.

שער 1: חדשי המלחמה הראשונים

התארגנות הצרדים הלוחמים

- 8 פנייתו של ד. בן גוריון ל-א. בן ארצי בדבר ההכנות למלחמה / ספר ההגנה
- 8 הרו"ח הראשון של אסמעיל צפנת מיום 9.10.47 / מאחורי הפרגוד
- 9 החלטות הכינוס הערבי לאחר החלטת האו"ם על החלוקה / בעיני אויב
- 9 החלטות סודיות של ראשי מדינות ערב בבעיות פלשתינה / מאחורי הפרגוד
- 10 פקודת המבנה הארצי נובמבר 1947 / ארכיון צה"ל

המלחמה בדרכים

- 12 הוראות לתכנון אבטחת התחבורה / ספר "גבעתי"
- 13 משטרת הישובים העבריים — ליווי לכלי רכב / ספר "גבעתי"
- 14 תיאור השמדת השיירה ליחיעם בעיתון ערבי / ספר "כרמלי"
- 14 אות גיבור ישראל — הורוביץ זרובבל / ארכיון צה"ל

פעולות גמול

- 15 תעודה לפעולת תגמול "א" / ספר "גבעתי"
- 15 לוחמי חרות ישראל — הודעה / כתבי לח"י
- 16 הארגון הצבאי הלאומי — הודעה / ארכיון בית ז'בוטינסקי
- 17 דו"ח פעולת עונשין בבאלד א-שייח / ספר "כרמלי"

פעולות הל"ה

- 18 הוראות לפעולת הל"ה / ארכיון ההגנה
- 18 אות גיבור ישראל — רחלי יאיר / ארכיון צה"ל
- 19 פשיטת סעסע / ספר הפלמ"ח

הגנת ישובים

- 20 דו"ח על התקפת טירת צבי ביום 16.2.48 / ארכיון צה"ל
- 21 חוז מס' 2 — לקח פעולות אויב מיום 1.1.48-20.1.48 / ארכיון צה"ל
- 21 לוח אירועים עיקריים

שער 2: מול סכנת הפלישה

תכנית הצרדים היריבים ומגמותיהם

- 24 תכנית ד' — מרס 1948 / ספר ההגנה
- 27 דו"ח המפקדה של כוחות פלשתינה ליו"ר הליגה הערבית / מאחורי הפרגוד

מבצע "נחשון"

- 28 מתוך יומן ד. בן גוריון / "מערכות"
- 28 דו"ח מודיעין — מפקדתו של חסן סלמה / ספר "גבעתי"
- 29 הוראות מבצע — מטה חיל "נחשון" / ארכיון צה"ל
- 31 הקרב על הקסטל — סיכום / ספר הפלמ"ח
- 32 פקודת יום מטה חיל "נחשון" / ספר "גבעתי"
- 32 יישר כוח ללוחמי "נחשון" / יומן ד. בן גוריון / "מערכות"

קרבות משמר העמק ורמת יוחנן

- 33 קרבות משמר העמק — מיומן הפעולות / ספר הפלמ"ח
- 34 פקודת יום מס' 1948/2 — חט' "כרמלי" / ספר "כרמלי"
- 34 תאור קרב רמת יוחנן — שכיב והאב / ספר "כרמלי"

כיבוש ערים מעורבות

- 35 אות גיבור ישראל — לנדאו עמנואל / ארכיון צה"ל
- 35 אות גיבור ישראל — אביגדורוב אברהם / ארכיון צה"ל
- 36 "כרמלי" בתכנית ד' / ספר "כרמלי"

- 36 לאחראים לעניינים הערביים והיהודיים בחיפה — גנרל סטוקול / ספר "כרמלי"
- 37 מפקדת אצ"ל בחיפה — הודעה / ארכיון בית ז'בוטינסקי
- 37 טיוטת תנאי הכניעה לערביי חיפה / ספר "כרמלי"
- 38 כרוז אל תושבי טבריה / ספר ההגנה
- 38 תעודת מבצע "יפתח" / ארכיון ההגנה
- 38 אות גיבור ישראל — ערמוני יזהר / ארכיון צה"ל
- 39 מברק על כבוש צפת 10 במאי 1948 / ארכיון ההגנה

מבצע "חמץ"

- 39 מצע למבצע "חמץ" / ארכיון צה"ל
- 39 האצ"ל, מחוז תל-אביב — הודעות / ארכיון בית ז'בוטינסקי
- 41 פעולות הכיבוש — מתוך סיכום המבצע של אצ"ל / ארכיון בית ז'בוטינסקי
- 41 פעולת "חמץ" — פקודת מבצע מס' 1 / ארכיון צה"ל
- 43 האצ"ל בא"י הודעה על כניעת יפו / ארכיון בית ז'בוטינסקי
- 43 הסכם הכניעה של יפו / ספר ההגנה

ירושלים במערכה

- 44 עלון ידיעות לתושבי העיר העתיקה / "מערכות"
- 44 כרוז לתושבי ירושלים בדבר השמוש במים / ספר ההגנה
- 44 תעודה למבצע "יבוסני" / ארכיון צה"ל
- 45 "הראל" במבצע "יבוסני" לוח פעולות" / ספר הפלמ"ח
- 45 דו"ח פעולות החיל מס' 10 מטה "הראל" / ארכיון צה"ל
- 46 הודעת מפקד האצ"ל בירושלים / ארכיון בית ז'בוטינסקי
- 46 פעולת "מכבי" — מצע / ארכיון צה"ל
- 47 "מכבי" ב' פקודת קרב / ספר "גבעתי"
- 48 פקודת התראה מס' 10/5/1, פעולת "קלשון" / ארכיון צה"ל
- 48 מברק אל אמית, הלל, ידן מאת עצינוני / ארכיון צה"ל
- 49 דו"ח מבצעים של מפקדת אצ"ל / ארכיון בית ז'בוטינסקי

מבצעים ערב הפלישה

- 49 פק' מבצע "ברק", חט' "גבעתי" / ספר "גבעתי"
- 50 פק' מבצע "ברק", שלב ב' / ספר "גבעתי"
- 50 פעולת "אהוד" — חט' "כרמלי" / ספר "כרמלי"

הכנות ארגוניות לפלישה

- 51 שינויים בתכנית ד' / ארכיון צה"ל
- 54 מערך כוחותינו לקראת הפלישה / "מערכות"
- 54 מפקדים, אל הרגל / עיתונות
- 54 הכרזת מצב ד', מברק / ארכיון צה"ל
- 55 דו"ח מודיעין יומי: הבריטים מפנים את חיפה / ארכיון צה"ל
- 55 לוח אירועים עיקריים

שער 3: הדיפת הפלישה

התארגנות הצרדים

- 58 מיומן ד. בן גוריון — 19 במאי / "מערכות"
- 58 התוכנית להפעלת צבאות ערב (מאי 1948) / מאחורי הפרגוד
- 58 סדר הכוחות של כל מדינה ערבית בפלישה / מאחורי הפרגוד
- 58 פקודת התייצבות לגיוס — מרכז לח"י / כתבי לח"י
- 59 מערך הכוחות ב-15 במאי 1948 / יומן ד. בן גוריון / "מערכות"

הקרב על גוש עציון

- 59 מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל / ארכיון צה"ל
- 60 מברק אחרון מגוש עציון / ארכיון צה"ל

פלישת הצבא הסורי

- 61 כרוז הקורא לכניעה / ארכיון צה"ל
- 61 מברק ל"גולני" — אין לעזוב שום נקודה / ארכיון צה"ל
- 61 מברק לאג"מ/מטכ"ל — התקפת הדגניות / ארכיון צה"ל
- 62 דו"ח על קרבות משמר הירדן / ארכיון בית ז'בוטינסקי

פלישת הצבא הלבנוני

- 62 ההתקפה על מלכיה — מיומן הפעולות / ספר הפלמ"ח
- 62 כיבוש נבי יושע — מיומן הפעולות / ספר הפלמ"ח

פלישת הצבא העיראקי

- 63 דו"ח מודיעין, מטה "גולני" — יומן פעילות בגזרת גשר / ספר גשר
- 63 אות גיבור ישראל — אמיל בריג / ארכיון צה"ל
- 64 פקודת מבצע לפעולת "יצחק" / ארכיון צה"ל
- 65 מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל מ"אלכסנדרוני" / ארכיון צה"ל

הלגיון, הצבא המצרי וקרבות ירושלים

- 65 קטעים מדברי ד. בן גוריון על ירושלים
- 65 מכתב המלך עבדאללה למפקד הלגיון הערבי / זכרונות גלאב פאשה
- 66 דו"ח מס' 170 — הרעשת ירושלים / ארכיון צה"ל
- 66 דו"ח מודיעין וידיעות — רמת רחל / ארכיון צה"ל
- 67 דו"ח מפעילות "הראל" — כיבוש הרציון / ארכיון צה"ל
- 67 מברק לאג"מ/מטכ"ל מ"עציוני" — כניעת ירושלים / ארכיון צה"ל
- 67 מסמך הכניעה של העיר העתיקה / עבדאללה אל תל

קרבות לטרון

- 68 תעודת פעולת "בן-נון" / ארכיון צה"ל
- 69 הקרב השני על לטרון — "בן נון" ב' / בעיני אויב
- 70 מברק לאג"מ/מטכ"ל מחט' 7 — כיבוש כפרים / ארכיון צה"ל
- 70 מברק לאג"מ/מטכ"ל מ"הראל" — מעבר ב"דרך בורמה" / ארכיון צה"ל
- 70 מינוי האלוף ד. מרכוס למפקד חזית ירושלים / יומן ד. בן גוריון
- 70 מברק לאג"מ/מטכ"ל מסאשה וסטון — מבצע "יורם" / ארכיון צה"ל

פלישת הצבא המצרי

- 71 כרוז לכניעה שפורז מעל ישובי הנגב / ספר ההגנה
- 71 מברק לאג"מ/מטכ"ל מהבולגרים — תגבורת לכפר דרום / ארכיון צה"ל
- 72 מברק לאג"מ/מטכ"ל מסרגי — התקפת נירים / ארכיון צה"ל
- 72 מכתב מדנגורים לנירים בראשל"צ / ספר הפלמ"ח
- 72 מיומן פעולות — מברקים מיד מרדכי / ספר הפלמ"ח
- 73 דיווחים מתצפית ניצנים / ספר "גבעתי"
- 73 תעודות לפעולת "פלשת" / ספר "גבעתי"
- 74 פקודת מבצע לחיל האויר להפצצת הכוח המצרי / ארכיון צה"ל
- 75 דו"ח מפעולות ליל ה-29/30 במאי / אלבום ח"א
- 75 קטעים מפקודת המבצע המצרית לכיבוש ניצנים / ספר "גבעתי"
- 76 קטע ממכתבו של הרמטכ"ל י. דורי לניצנים / ספר "גבעתי"
- 76 מסקנות מהתקפת המצרים על נגבה 2.6.48 / ספר "גבעתי"
- 76 תעודה לקראת שבתת נשק / "ספר גבעתי"

לקראת הפוגה

- 77 יש הפוגה או אינך? — מיומן ד. בן גוריון / "מערכות"
- 78 החלטת עצרת האו"מ מס' 186 — בדבר מינוי המתווך לא"י / ארכיון משרד החוץ

הקמת צה"ל

- 79 פקודת צבא הגנה לישראל / ספר ההגנה
- 79 פקודת יום של הלח"י — גיוס לצה"ל / כתבי לח"י
- 80 פקודת יום להקמת צה"ל / ספר ההגנה
- 81 פקודת יום של האצ"ל — גיוס לצה"ל / ארכיון בית ז'בוטינסקי
- 82 פקודת יום ליום ההשבעה של צה"ל / "מערכות"
- 83 לוח אירועים עיקריים

שער 4 — קרבות עשרת הימים

- 86 פניית מועצת הביטחון לצדדים הלוחמים להאריך את ההפוגה / ארכיון משרד החוץ

מבצעים בצפון

- 86 מצע למבצעים בחזית הצפון — עם תום ההפוגה / ארכיון צה"ל
- 88 מבצעי "ברוש" ו"דקל" / ארכיון צה"ל

מבצע "ברוש"

- 89 פעולת "ברוש" — פקודת מבצע מס' 1 / ארכיון צה"ל
- 90 סיכום מטכ"ל/אג"מ למבצע "ברוש" מ'1.8.1948 / ארכיון צה"ל

מבצע "דקל"

- 91 דו"ח ראשוני לפעולת "יער" / ארכיון צה"ל
- 93 תנאי כניעה של העיר נצרת לצה"ל / ארכיון צה"ל

מבצעים במרכז

מבצע "דני"

- 94 מצע למבצע "לודר" / בדרך אל העיר
- 94 פעולת "דני" (שלב 1) — הוראות למבצע / בדרך אל העיר
- 96 מברקים ממטה "דני" ו"אלכסנדרוני" למטכ"ל/אג"מ / בדרך אל העיר
- 98 דו"ח פריצה בדרך בן שמן — פשיטה לתוך לוד ורמלה / בדרך אל העיר
- 98 אות גיבור ישראל לאויראי זיבל צבי / ארכיון צה"ל

מבצעים בדרום

- 99 מסמך מס' 5/586 — מברק המתווך מטעם האו"מ / ארכיון משרד החוץ.
- 99 סקירת מצב של שר החוץ מ. שרת / ספר "גבעתי"

מבצע "אניפאר — אנטי פארוק"

- 100 פקודת מבצע "אניפאר" / ספר "גבעתי"
- 101 מתוך סיכום הפעולות של חט' "גבעתי" / ספר "גבעתי"
- 102 פקודת מבצע מצרית מס' 3 לכיבוש נגבה / ספר "גבעתי"
- 103 מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל — התקפות על ישובים / ארכיון צה"ל

מבצע "מוות לפולש"

- 103 מתוך סיכום הפעולות של חט' "גבעתי" ליל 17-18 ביולי / ספר "גבעתי"
- 104 אות גיבור ישראל לפלר רון / ארכיון צה"ל
- 104 פעולת "נבוט", ח"א בעשרת הימים / ארכיון צה"ל

מבצע "גיי"ס"

- 105 תעודה למבצע "גיי"ס" / ארכיון צה"ל
- 105 מצבם של הצבאות הערביים אחרי קרבות עשרת הימים / מאחורי הפרגוד
- 105 לוח אירועים עיקריים

שער 5 — ההכרעה

לקראת ההכרעה

- 108 דו"ח פעילות מבצע "אבק" / ארכיון צה"ל
- 108 קרבות חר' מאחו / ארכיון צה"ל
- 108 תיקונים בגבולות החלוקה — הצעת ברנאדוט / ספר "גבעתי"
- 108 מצע מטכ"ל/אג"מ לקראת סיום ההפוגה / ארכיון צה"ל
- 109 ארגון הארץ בחזיתות / ארכיון צה"ל
- 110 מכתב הרמטכ"ל העירקי בדבר מצב הצבאות הערביים / מאחורי הפרגוד
- 110 קווים מנחים לתכנית אלטרנטיבית / ארכיון צה"ל

מבצע "יואב"

- 111 פקודת מבצע "יואב" / ארכיון צה"ל
- 113 מברקים לאג"מ/מטכ"ל — 16-19.10 / ארכיון צה"ל
- 113 אות גיבור ישראל לליטנר בן-ציון / ארכיון צה"ל
- 113 מברק בדבר אי כיבוש משטרת עירק סוויידן / ארכיון צה"ל
- 114 מברקים לאג"מ/מטכ"ל מחיל האויר — 16-20.10 / ארכיון צה"ל

- 115 מברקים לאג"מ — 20-22.10 / ארכיון צה"ל
- 115 פקודת מבצע למבצע "משה" / סיכומי הועדה לחקר תולדות השריון

- 116 דו"ח על פעולות גדוד 7 במבצע "משה" / ארכיון צה"ל
- 116 סיכום דו"ח פעילות עד 220800 / ארכיון צה"ל
- 118 פקודת יום מטעם הרמטכ"ל / ספר "גבעתי"
- 118 דו"ח כיבוש משטרת עירק סוויידן / ארכיון צה"ל
- 119 אות גיבור ישראל לגאנה סימן טוב / ארכיון צה"ל

מבצע "חירם"

- 120 פקודת מבצע "שנר", "חירם", "והושפט" / ארכיון צה"ל
121 פקודת מבצע "חירם" / ארכיון צה"ל
122 מברקים לאג"מ/מטכ"ל, 29-31.10 / ארכיון צה"ל
122 "חירם" דו"ח פעילות ה' 302000-310800 / ארכיון צה"ל
123 מברק — פעולת "חירם" לשחרור הגליל נסתיימה / ארכיון צה"ל
123 דו"ח מודיעין פעולת "חירם", 20-31.10 / ארכיון צה"ל

מבצע "לוט"

- 124 מברקים לאג"מ/מטכ"ל 24-25.11 / ארכיון צה"ל

מבצע "אסף"

- 124 פקודת מבצע "אסף" / ארכיון צה"ל
125 מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל, 5-8.12 / ארכיון צה"ל

מבצע "חורב"

- 126 מצע למבצע "ע" / ארכיון צה"ל
127 פקודת מבצע "חורב" / ארכיון צה"ל
128 נספח חיל הים למבצע "חורב" / ארכיון צה"ל
129 נספח חיל האוויר למבצע "חורב" / ארכיון צה"ל
129 לקראת הפעולה בנגב — דו"ח מודיעין / ארכיון צה"ל

- 130 סיכום ידיעות חטיבה 8 עד שעה 151200 / ארכיון צה"ל
131 מברקים לאג"מ/מטכ"ל, 9.1.49 — 23.12.48 / ארכיון צה"ל
133 תעודה למבצע "ע" שלב שני / ארכיון צה"ל
134 פקודת עריכה לשלב ב' מבצע "חורב" / ארכיון צה"ל
134 פקודת מבצע "חורב" — שלב שני / ארכיון צה"ל
135 מברקים נכנסים לאג"מ — ינואר 1949 / ארכיון צה"ל
135 אות גיבור ישראל — עצמוני אריה / ארכיון צה"ל
136 פקודת פינוי המשלטים / ארכיון צה"ל

כיס פלוגיה

- 136 שדרים מצריים מכיס פלוגיה / ספר "גבעתי"
137 פקודת מבצע למבצע "חיסול" / ארכיון צה"ל
137 מברקים לאג"מ, דצמ' 48-ינואר 49 / ארכיון צה"ל
137 פינוי החטיבה המצרית מכיס פלוגיה / ספר "אלכסנדרוני"

מבצע "עובדה"

- 138 פקודת מבצע "עובדה" / ארכיון צה"ל
140 מברקים נכנסים לאג"מ מחזית ד', 5-10.3.49 / ארכיון צה"ל
141 מברק מחזית ד', מפרץ אילת למדינת ישראל / ספר "גולני"
142 הסכמי שביתת הנשק
143 לוח אירועים עיקריים
144 יזכור

- ספר "גבעתי" — חטיבת "גבעתי" במלחמת הקוממיות / אברהם איילון, "מערכות" 1959
חטיבת "גבעתי" מול הפולש המצרי / אברהם איילון, "מערכות" 1963
ספר "גולני" — אילן ושלח / בנימין עציוני, "מערכות" 1959
ספר גשר — ימי גשר, הוצאת קיבוץ גשר
ספר ההגנה — ספר תולדות ההגנה, "עם-עובד" 1972
ספר "כרמלי" — חטיבת "כרמלי" במלחמת הקוממיות / ליקט וערך צדוק אשל, "מערכות" 1973
ספר הפלמ"ח — ערך זרובבל גלעד, יוצא לאור על-ידי ארגון חברי הפלמ"ח, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשט"ו
ע. אל-תל — זכרונות עבראללה אל-תל, "מערכות" 1960
John Bagot Glubb, A Soldier With The Arabs, London Stoughton (c. 1957)

מפתח לקיצורי שמות המקורות, מהם נלקחו התעודות

- בדרך אל העיר — בדרך אל העיר, מבצע "דני" / אלחנן אורן, "מערכות" 1976
בעיני אויב — בעיני אויב, שלושה פרסומים ערביים על מלחמת הקוממיות, תרגם ש. סבאג, "מערכות" 1955
כתבי לח"י — כתבי לח"י בהוצאת הועד להוצאת כתבי לח"י, 1959
מאחורי הפרגוד — מאחורי הפרגוד, ועדה פרלמנטרית עירקית על המלחמה בישראל, "מערכות" 1954
"מערכות" — "מערכות" קי"ח-קי"ט ניסן תשי"ט (בעשור לצה"ל) עיתונות — "הארץ" 13 במאי 1948
השריון — קובץ סיכומי הועדה לחקר תולדות השריון
ספר "אלכסנדרוני" — חטיבת "אלכסנדרוני" במלחמת הקוממיות "מערכות" 1964

שער 1: חדשי המלחמה הראשונים

נובמבר 1947 — מרס 1948

כבר למחרת החלטת עצרת או"ם בדבר חלוקת הארץ הוברר ליישוב העברי שנכון לו מאבקי-דימים בדרך להגשמת שאיפותיו. ב-30 בנובמבר בשעות הבוקר הותקף אוטובוס יהודי בדרכו לירושלים ליד שדה-התעופה לוד וחמישה מנוסעיו נהרגו. למחרת היום פשט המון ערבי מוסת על המרכז המסחרי בירושלים והעלה את החנויות היהודיות באש, בלי שהמשטרה הבריטית תנקוף אצבע. כשלב זה נמצא היישוב העברי ביסודו במצב של התגוננות. הבעיות והתפקידים העיקריים שעמדו לפני הפיקוד היהודי היו: א) הדאגה לבטחון בערים המעורבות — תל-אביב-יפו, חיפה, ירושלים, צפת וטבריה; ב) פעולות-גמול כמענה לפעולות תוקפניות ערביות; ג) הגנת יישובים מבודדים; ד) הבטחת התנועה בדרכים (ושמירת צינור המים בנגב).

הערבים שבערים המעורבות היו צולפים לתוך השכונות היהודיות ומחרידים אליהן מכוונות-תופת. הם זכו לכמה הצלחות בולטות: מכוונות-תופת הוחדרו ופוצצו ליד תחנת האוטובוסים היהודים במרכז חיפה, לבניין מערכת "פאלסטיין פוסט", לרחוב בן-יהודה, לחצר המוסדות הלאומיים ולשכונת ימין-משה (כולם בירושלים). לרחוב הנמל בחיפה. בהכנת מכוונות-התופת עסקו בעיקר שכירי-חרב זרים (עריקים בריטיים והרפתקנים יוגוסלאבים, גרמנים, פולנים ואחרים). היישוב העברי הגיב בנשק דומה: לח"י פוצץ את בניין הממשל התורכי ביפו ("הסארייה"), אצ"ל הטיל פצצות בשער יפו בירושלים, וההגנה החרידה מכוונות-תופת לרחוב עיראק בחיפה ואף הצליחה לפוצץ מכוונת-תופת ערבית בשעת הכנתה במזרח חיפה. במרוצת הזמן ניסו הערבים לא רק להטריד את השכונות היהודיות באש, אלא אף לכבוש אותן: ב-14.12.47 הותקפה שכונת התקווה בת"א; מפברואר 1948 ואילך הותקפו השכונות היהודיות בירושלים — מקורי-חיים, ימין-משה, הרובע היהודי בעיר העתיקה, קיבוץ רמת-רחל, תלפיות; המרכז המסחרי היהודי המבודד בחיפה, העיר העתיקה היהודית בטבריה, ושכונות בצפת. במשך כל תולדות ההתיישבות העברית בארץ היתה נחושה החלטתם של המתיישבים שלא לפנות לעת מהומות ("מאורעות") שום יישוב שנשקפה לו סכנת כיתור; אם נאלצו לעשות כן בלחץ הנסיבות — תמיד שבו יהודים ונאחזו במקומות אלה מחדש (תל-חי, הר-טוב, כפר אוריה, רוחמה). והיה זה הישג מפואר של "ההגנה", שער יום כיבוש גוש עציון (13.5.48) ע"י הלגיון הערבי לא הופקר שום יישוב עברי. החלטה זו שלא לנטוש יישובים מבודדים העמיסה עומס כבד על כתפי הנהגת היישוב והכוחות הלוחמים. ב-9.1.48 הותקף קיבוץ כפר סולד, וכעבור יומיים כפר אוריה. ב-14.1.48 הותקף גוש עציון ולעזרתו הוחשה תגבורת, "מחלקת הל"ה"; היא הותקפה בדרכה ע"י המון ערבי וכל אנשיה נפלו בהתגוננם עד הכדור האחרון. ב-20.1.48 נהרפה התקפה על קיבוץ יחיעם. ב-16.2.48 ביצע "צבא ההצלה" של קאוקז את התקפתו הראשונה על טירת-צבי בעמק בית-שאן, אבל נהרף. בימים 20, 21, 22 במאוס ניסו הערבים לכבוש את הר-טוב; הם הרסו את בית-החרושת למלט "שמשון" שבקירבת מקום, אך לא הצליחו לחדור לתוך המושבה. ב-22.3.48 הותקפו נוה-יעקב שמצפון לירושלים, ב-24 בו עטרות, ונעשה ניסיון לכבוש את ניצנים בדרום ואת סג'יה בצפון. התקפות נערכו גם על כפר-יעבץ בשרון ועל יישובי הנגב נבטים, רביבים, כפר-דרום ועוד. כו בזמן היה הכרח להבטיח את חופש התחבורה היהודית בדרכים, ובעיקר את הקשר לירושלים, לנגב וליישובי הגליל. כבר בראשית המלחמה נאלצו הנוסעים לירושלים לוותר על המעבר דרך רמלה הערבית ולנסוע דרך רחובות, עקרון וחולדה שבדרך ללטרון. ביציאה מתל-אביב נאלצו לעקוף את השכונה הערבית אבו-זכביר (במבואות יפו) ולנסוע דרך שכונת התקווה למקוה-ישראל; לעקוף את הכפרים הערבים יזור ובית דגן, ולנסוע דרך הפרדסים ממקוה-ישראל לראשון-לציון. בכמה פרקי-זמן מנע הכפר הערבי עגר (עקיר בימינו) את המעבר לירושלים, והתחבורה הופנתה בדרכי-עפר דרך נען וגור ללטרון, ובעונת החורף — דרך גדרה ומסמיה (כפר ערבי שקט בד"כ) ללטרון. כן נתעוררה בעיית הקשר עם הרבעים היהודיים בירושלים המנותקים מן העיר ועם היישובים שמחוצה לה, כגון נוה-יעקב ועטרות בצפון, גוש עציון בדרום, הר-טוב במערב, וצפון ים-המלח, בית-הערבה וסדום במזרח. מסובכת היתה גם בעיית התחבורה לנגב ואף ליישובי הגליל המזרחי והמערבי. בין תל-א לחיפה נותקה התחבורה בכביש הישיר ע"י "המשולש הקטן" — הכפרים גבע, עין עזאל, איגוז — והיא הועברה החל מזכרון-יעקב דרך ואדי מילך ליקנעם, משם ליגור ומיגור דרך כפר-אטא והקריות (הכניסה לחיפה מצד מזרח היתה חסומה ע"י הכפר הערבי בלדא-שיח). כמה כבישים נחסמו לחלוטין בפני היהודים, כגון כביש ואדי-ערה והכבישים שבאזורים ערביים טהורים. תחילה נתנה "ההגנה" "אבטחה צמודה" למכוניות הכודרות, ועד מהרה עברו לשיטת ה"שיירות". בכבישים מסוכנים הותקנו מכוניות משוריינות (משאיות עם תאי נהג משוריינים, אוטובוסים משוריינים, מכוניות ליווי משוריינות) — תוצרת בית, עמידות במידה מסוימת נגד אש מנשק קל. היו אמנם פגיעות ותקריות רבות בכל רכי הארץ, אבל עד ראשית מרס 1948 הצליחו היהודים לקיים בד"כ את-הקשר לכל היישובים.

בחודש מארס 1948 חל מיפנה לרעת היהודים במאבק על הדרכים. ב-14 לחודש עדיין הבקיעה לעצמה שיירה את דרכה, בעברה בעיירה הערבית פלוג'ה בדרום, תוך פיצוץ הבתים ברחובה הראשי, והגיעה לקבוץ גת המנותק. ב-17 בו הושמדה ליד קריית-מוצקין שיירת נשק ותחמושת ערבית בדרכה לחיפה. אולם ב-18 במאוס הותקפה שיירה יהודית בדרכה להר-טוב, ומיום זה ואילך רבו הכשלונות החמורים: ב-26.3 נלכדה ע"י הערבים ליד נבידניאל שיירה שחזרה מגוש עציון לירושלים. בקרב שנמשך יומיים אזלה תחמושתם של הלוחמים היהודים ומרובים היו פצועיהם. הם נאלצו לקבל הצעת-תיווך בריטית למסור את הנשק ואת הרכב לערבים תמורת העברתם של הפצועים ושאר האנשים לירושלים. למחרת היום ירדה מהלומה כבדה נוספת על היישוב: שיירת משוריינים, שניסתה לפרוץ אל קיבוץ יחיעם המנותק, נלכדה במארב ליד הכפר הערבי כברי וסבלה אבידות כבדות. למחרת עמדה לעלות שיירה מהשפלה לירושלים (מרבית המשוריינים שהופעלו בקו ירושלים נפלו לידי הערבים בקרב נבידניאל) והיא נחלקה במחסום ובמארב; כאשר הוחלט לסגת לחולדה, שקע חלק מהמכוניות בבוצ ולשיירה הוסבו אבידות כבדות.

נאמנה לקו שהינחה אותה בעבר, ניסתה "ההגנה" גם בראשית המלחמה להגיב ע"י פגיעה רק בתוקפים הערביים עצמם. עם התרחבות הפעולות החלו להעניש גם את בסיסי התוקפים. וכך הותקף הכפר סלמה (אשר תושביו תקפו את שכונת התקווה בת"א) ונערכה פשיטה על הכפר בלדא-שיח (31.12) בתגובה על רצח עשרות יהודים בבתי-הזיקוק בחיפה ע"י פועלים בני הכפר הזה. לאחר מכן החלו לפגוע באוביאקטים נוספים: אם פגעו הערבים בתחבורה יהודית בכביש מסוים — פגעו אף בתחבורתם בכבישים אלה. השלב הבא היו פשיטות "הרתעה": הכוונה היתה לאלץ את הערבים לפזר את מאמצייהם ע"י שיגנו על יישוביהם בעורף. הפעולה הבולטת ביותר מסוג זה היתה פשיטת יחידת פלמ"ח על הכפר סעסע בגליל (מסע רגלי של 15 שעות, 14.2.48).

החברה

המחיר 22 ס"א / שנה ל' חל"אכ"ב. יום א' י"ז כסלו תש"ח / VOL. XXX 8586 NOVEMBER 30, 1947

דבר הועד הלאומי לישוב

הנהלת הוועד הלאומי לישוב
בית המדרש הגדול
רחוב המלחה 56
ירושלים

הוועד הלאומי לישוב
הנהלת הוועד הלאומי לישוב
בית המדרש הגדול
רחוב המלחה 56
ירושלים

המחיר 22 ס"א / שנה ל' חל"אכ"ב. יום א' י"ז כסלו תש"ח / VOL. XXX 8586 NOVEMBER 30, 1947

החלטת עגל הקמת המדינה

33 מן האומות המאוחדות הצביעו בעד חלוקה, 1 נעדרה

ואלה המדינות שהצביעו בעד: אוסטרליה, בלגיה, בוליביה, בראזיליה, ביאלורסיה, קנאדה, קוסטא ריקה, צ'כוסלובאקיה, דנמרק, סאן דומינגו, אקוודור, צרפת, גושטאמאלה, האיטי, איסלאנד, ליבריה, לוקסמבורג, הולאנד, ניו-זילאנד, ניקאראגואה, נורווגיה, פאנאמה, פאראגואי, פרו, פיליפינים, פולין, שוודיה, אוקראינה, דרום-אפריקה, סס"ר, ארצות-הברית, אורוגווי, ואנאצואלה. נגד החלוקה הצביעו: אפגאניסטן, קובה, מצרים, יוון, הודו, איראן, עיראק, הלבנט, פאקיסטן, סוודיה, סוריה, טורקיה, תימן. נמנעו: ארגנטינה, צ'ילה, סין, קולומביה, סאלוודור, בש, הומדראס, מכסיקו, בריטניה, יוגוסלביה. סיאם נעדרה

5 המדינות שיפקחו על ביצוע החלוקה: בוליביה, צ'כוסלובקיה, דנמרק, הפיליפינים

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

היום הגדול

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

הצבעה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

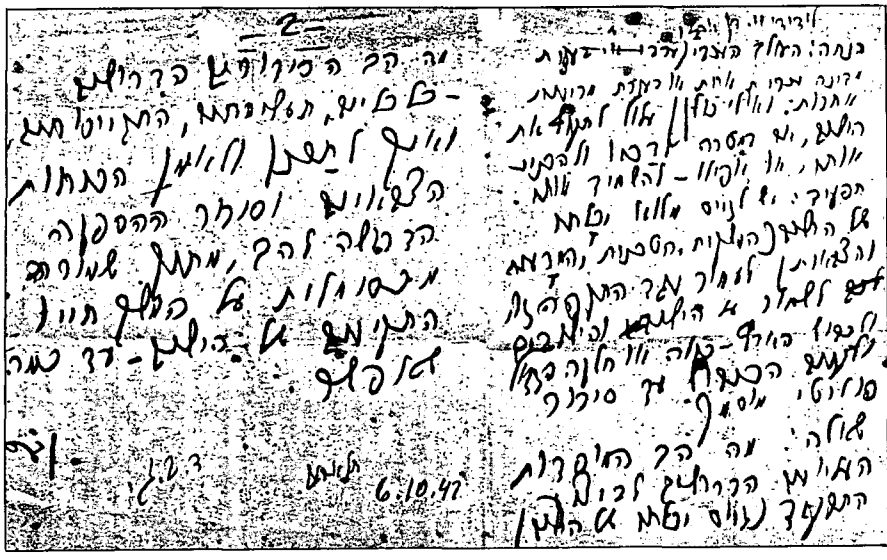
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה
החלטת ועדת החקירה האמריקאית על החלוקה

התארגנות הצדדים הלוחמים

פניותו של ד. בן-גוריון ל-א. בן-ארצי בדבר הכנות למלחמה

לאחר הקונגרס הציוני הכ"ב שהתקיים בדצמבר 1946, קיבל לידיו בן-גוריון — יו"ר הנהלת הסוכנות את תיק הביטחון. לאחר לימוד בעיות הביטחון הביע את הערכתו, כי צפוי מצב חדש, בו יצטרך הישוב לעמוד לא רק בפני ערביי א"י, אלא אף בפני התערבות של מדינות ערב השכנות. בהקשר זה הוציא בן-גוריון באוקטובר 1947 הוראות למוסדות ההגנה. התעודה המובאת היא קטע מתוך ההוראה ובה הצגת השאלה. התעודה נשלחה לאלוף אפרים בן-ארצי, מי שהיה קצין בכריגדה היהודית בדרגת לויטננט-קולונל (סגן-אלוף).

לידיו א. בן-ארצי

הנחה: העולם הערבי (ערביי א"י בעזרת מדינה ערבית אחת או בעזרת מדינות אחדות ואולי כולן) עלול לתקוף את הישוב, אם במטרה לרכב ולהכניע אותו, או אפילו — להשמיד אותו.

תפקיד: יש לגייס מלוא יכולתו של הישוב (המשקית, הטכנית, המדעית והצבאית) לעמוד נגד התקפה זה לשמור על הישוב והישובים ולכבוש הארץ — כולה או חלקה הגדול ולקיים הכיבוש עד סיכום פוליטי מוסמך.

שאלה: מה הם המוסדות העליונים הדרושים לביצוע התפקיד (גיוס יכלתו של הישוב). מה הם הסדורים הדרושים — כלכליים, תעשייתיים, התגייסותיים, ואיך לתכנן ולאמן הכוחות הצבאיים וסדור ההספקה הדרושה להם, מתוך שמירה מקסימלית על המשך חייו התקינים של הישוב — עד כמה שאפשר.

ד.ב.ג.

הדו"ח הראשון של אסמאעיל צפות שחובר ע"י הועדה הצבאית והוגש למועצת הליגה הערבית ביום 9.10.47

הועדה הצבאית המתמדת ערכה את ישיבתה השניה בעאלי — ב-8.10.47. היא דנה במצב בפלשתינה לאור הידיעות שברשותה והגיעה למסקנות הבאות:

- הציונים.**
  - א. לציונים בפלשתינה — ארגונים ומפלגות מדיניים, צבאיים ומנהלתיים העומדים על רמה ארגונית גבוהה מאוד. מוסדות אלו יוכלו ליהפך מיד לממשלה ציונית אשר לרשותה יעמדו כל האמצעים הדרושים לשלטון.
  - ב. ליהודים כיום כוחות גדולים באדם, בנשק ובציוד. כן יש להם עתודות גדולות של גברים מאומנים, או שניתן לאמנם, לגייסם ולרכזם במשך זמן קצר מאוד.
  - ג. ליהודים מקורות כספיים עצומים בארץ ומחוצה לה.
  - ה. ליהודים אפשרות גדולה של הבאת תגבורת וציוד מעבר לים ובקנה-מידה גדול.
- ערביי פלשתינה.**
  - א. כיום אין לערביי פלשתינה כוחות מספיקים (אנשים, נשק וציוד). שיוכלו לעמוד באיזון שהיא צורה מול הארגונים הציוניים.
  - ב. באזורים בהם שולט רוב יהודי מתגוררים כיום 350.000 ערבים — בכפרים ובגושים מבודדים הצפויים לסכנת-כליה, באם יבצעו הציונים פעולות-נרחבות.
- המצב המדיני.**

לאחר ההכרזה הבריטית על הפינוי, הפך המצב המדיני עדין ביותר. היהודים ידעו לנצל יפה את ההזדמנות הזו, באם המדינות הערביות לא תנקוטנה אמצעים צבאיים כדי לסכל את החלטות הציונים ולבטלן כליל. משום כך, החליטה הועדה הצבאית להמליץ לפני המדינות הערביות:

- א. לגייס מיד את המתנדבים, לציידם ולאמנם, באמצעות הממשלות או הארגונים הציבוריים.
- ב. על המדינות הערביות לרכז את מכסימום כוחותיהן במקומות קרובים לגבול הפלשתינאי, ולהקים מפקדה אחידה לכל הכוחות האמורים.
- ג. להרכיב, בהקדם האפשרי, מפקדה ערבית כללית, אשר בה תהיינה קשורות כל המפקדות ואשר למרותה יוכפפו כל הכוחות שירוכזו בפלשתינה גופא או בקרבתה, בין אם כוחות אלה יהיו סדירים או בלתי-סדירים. כן יש לקבוע את הרשות העומדת מעל מפקדה-כללית זו, ואשר בה תהיינה מיוצגות כל המדינות הערביות.
- ד. לספק לערביי פלשתינה (בשלב הראשון) לא פחות מ-10.000 רובים, כמות מספקת של מקלעים ורימונים, חומר-נפץ וכן סכום של מיליון דינאר שיעמוד לרשות הועדה הצבאית ויוצא על כוחות הלוחמים הפלשתינאיים. נוסף לזה, יש להעמיד לרשות הועדה קצינים, סמלים ומדריכים, אשר יאמנו לוחמים אלה.
- ה. יש לצפות שמספר הלוחמים בפלשתינה יגדל בקרוב, ויהיה צורך בכמויות גדולות של נשק ותחמושת; משום כך — על המדינות הערביות לקנות ולהכין את הנשק הדרוש לציוד מספר הלוחמים המוגדל.
- ו. לרכז מכסימום של מפציצים ומטוסי קרב בשדות-התעופה הקרובים לחוף המזרחי של הים התיכון. אווירונים אלה יעקבו אחר תנועות האניות, ועל ידי כך — ימנעו את האספקה שמקבלים היהודים מעבר לים.

מפקדה אחידה — ב-17 בדצמבר 1947 הפכה הועדה הצבאית עליה הוטל לפקד על ארגון העבודה ועל הוצאת הכספים שיוקצבו ע"י מדינות הליגה הערבית לעזרת ערביי א"י, למטה כללי של המפקדה העליונה. אמיר לוא אסמאעיל צפות פחה מעירק, מפקד הכוחות הערביים הפועלים בארץ ישראל.

החלטות הכינוס הערבי בחיפה לאחר החלטת האו"ם על החלוקה

1. על הועד הערבי העליון להכריז עצמו כממשלה ערבית פלשתינאית בשטחה של כל הארץ ולמלא מקום הממשלה המנדטורית שהודיעה על כונתה להחזיר המנדט שניתן לה.
2. יש להקים בכל עיר מערי פלשתינה ממשל מקומי, אשר יהיה כפוף לממשלה המרכזית.
3. במגמה למנוע השתררות תוהו ובוהו בארץ על ממשלה זו לארגן מיד את הבטחון המקומי, להבטיח את שלום הציבור וזכויותיו, לגבות מסים וכו'.
4. הממשלה תכריז על גיוס כללי. בהתאם לכך יקראו לדגל כל הזכרים בגיל 18-60 שנה.
5. כל אשר נבצר ממנו להתיצב לשירות הדגל — אם מסיבת בריאות או מסיבה מוצדקת אחרת — ישלם כופר-גיוס לאוצר הממשלה הערבית, בסך 50 לא"י ל-6 חודשים. (ההכנסה המשוערת מכופר-גיוס זה נאמדה בשלושה מיליון לא"י). הכנסות כופר זה תשמשנה לרכישת נשק ולארגון צבא ערבי.
6. הממשלה הערבית תדאג לפינוי הנשים, הילדים והזקנים מאזורי הספר הגובלים עם המפקדות היהודיות — מחשש פן יתארעו מאורעות אשר יורידו את רוחם של הלוחמים.
7. הממשלה תארגן הקמתם של עמדות וביצורים באזורים הגובלים עם היהודים.
8. יש לפעול לזיון הנוער ולהקמת בסיסי-אימונים — אם בתוככי פלשתינה או במסגרת בתי-הספר הצבאיים בסוריה ובלבנון.

לאחר קבלת ההחלטה באו"ם כדבר חלוקת פלשתינה, הכריז הועד הערבי העליון על שביתה כללית בכל הארץ למשך שלושה ימים. בד בבד עם שביתה זו, קראה הועדה הלא-מית בחיפה לעריכת כינוס כללי בעיר, אליו הזומנו נכבדי הערבים בעיר הכרמל ונציגי כל המוסדות והארגונים הערביים בעיר. ככינוס נדונו הצעדים אשר יש לנקוט בהם לקראת העתיד. לאחר ויכוחים ממושכים נתקבלו ההחלטות הבאות:

החלטות סודיות של ראשי מדינות ערב בבעיות פלשתינה

1. לעשות להכשלת תכנית החלוקה, למנוע הקמת מדינה יהודית בפלשתינה ולשמור כי ארץ זו תהיה ערבית, עצמאית ומאוחדת.
2. לספק לוועדה-הצבאית-המתמדת אשר ליד הליגה הערבית 10.000 רובים. חלקה של כל מדינה במכסה זו נקבע כדלהלן:
עבר-הירדן — 1.000 רובים; לבנון — 1.000; סוריה — 2.000; עיראק — 2.000; סעודיה — 2.000; מצרים — 2.000; כל רובה יסופק עם 500 כדור. כן הוחלט לספק במידת האפשר נשק קל, רימונים, אקדחים ומקלעים. כל הנשק יחולק בהקדם לערביי פלשתינה, ובמיוחד לאלה הצפויים לסכנה מיידית.
3. לעשות סידורים מיוחדים להעברת 3.000 מתנדבים לסוריה. המתנדבים יגויסו במדינות-הליגה לפי הפירוט הבא: פלשתינה — 500; עבה"י — 200; סוריה — 500; עיראק — 500; סעודיה — 500; לבנון — 300; מצרים — 500. המתנדבים יצוידו בכל הדרוש להם ע"י ממשלותיהם ויגיעו למחנות שייקבעו ע"י הועדה-הצבאית-המתמדת אשר ליד הליגה. כל המתנדבים יגיעו למחנות לא יאוחר מה-15.1.48.
4. בהתחשב בקשיי התחבורה בין פלשתינה ותימן, לא נתבקשה מדינה זו לשלוח מתנדבים. מלך תימן פקד להעמיד חצי מיליון ריאל תימני, ממנו ישולם חלקה של תימן במיליון הלי"מ שיוקצבו בהתאם לסעיף 4 להלן; ואילו באשר ליתרה — ניתנה סמכות לנציג תימן לרכוש כל כמות נשק שתוצע לו במחיר הסכום שיותר.
4. להקציב סכום נוסף של מיליון ל"מ, לצרכי ההגנה בפלשתינה. מדינות ערב תכסינה סכום זה לפי שיעור השתתפותן בתקציב הליגה.
5. להקים ליד מזכירות הליגה ועדה טכנית-צבאית, אשר תימצא בפיקוחו של המזכיר. תפקידה של ועדה טכנית-צבאית זו, המייצגת את מדינות-הליגה והפועלת עתה בדמשק — יהיה לארגן ולאמן את המתנדבים וכן לציידם בנשק הדרוש. היא תדאג להשגת הנשק והציוד ותמלא תפקידי-קישור בין המזכירות הכללית לבין המתנדבים מכל מדינות ערב.
6. הוחלט לקבל מתנדבים ממדינות שאינן חברות בליגה, בתנאים שתקבע הועדה הצבאית.
7. אסמאעיל צפות מתמנה מפקד הכוחות הלאומיים שיורכבו מערביי פלשתינה ומהמתנדבים האחרים להגנת פלשתינה.
8. המזכירות הכללית תמנה ועדת מומחים-כספיים אשר יעברו בפיקוחה ואשר מסמכותם יהיה לפקח על הוצאות הועדה הצבאית.
9. ועדה כספית זו תבטיח גם את הקשר בין מזכירות הליגה לבין הועדה הצבאית.
9. המזכירות הכללית תעמיד לרשות הועדה הצבאית את הסכומים המיועדים למתנדבים שיפעלו תחת פיקוחה.
10. המזכירות הכללית תרכז תרומות לטובת פלשתינה, ותעמידן לרשות ועדת הכספים.
11. ממשלות-הליגה תפקחנה על תרומות הסכומים להגנת פלשתינה ועל הוצאתם למטרה שלשמה נועדו.
12. המזכירות הכללית תפתח במסע תעמולה בארה"ב ובבריטניה — למען הענין הפלשתינאי, ביחוד לאחר שנסגרו משרדי-התעמולה הערביים בארצות אלו.

ראשי-ממשלות ונציגי מדינות הליגה הערבית ערכו ישיבות במשרד החוץ המצרי בקהיר, בין ה-8 בדצמבר 1947 ל-12 בו. בישיבות נכחו:
מחמוד פהמי אל-נוקראשי (מצרים); אמיר פיסל אל-טער (סעודיה); סמיר פחה אל-רפאעי (עבה"י); ג'מיל מרדס בכ (סוריה); צאלח ג'בר (עיראק); שיח יוסף יאסין (סעודיה); ריאד אל-יצולח (לבנון); עלי אל-מואייד (תימן) ועזאם פחה (מזכיר הליגה). ההחלטות הבאות בענין פלשתינה נתקבלו פה אחד:

תקודת המבנה הארצי, נובמבר 1947.

א. כללי.

1. **טבנהו של כח ההגנה, כפי שנערך והוקם בהתאם לפקודת המבנה הארצי יוני 1945, נבע מסכנות התקפה על הישוב היהודי מצד ערביי הארץ בעקר. סכנת התקפה על האלץ, על ידי צבאות ארצות ערב השכנות, כפי שנחלעה כתקופה זו, מחייבת מבנה והערכות אחרים. מול צבאות סדירים מן ההכרח להערך ככה צבאי - מאומן, חמוש ובנוי במתכונת צבאית.**
2. **לפיכך, בנוי הכח בפקודה זו בהתאם לתעודותיו ב'שני גופים ארציים:**
  - א. החיל - מופנה בעקרו מול סכנות חוץ - כח ארצי בנוי יחידות וחטיבות במתכונת צבאית.
  - ב. המשמר - מופנה מול סכנות פנים - כח אזורי, בנוי יחידות לפי עצמה והרכב הדרושים להגנת הישובים.

ב. המבנה.

החיל.

1. **החיל בנוי יחידות יסוד, שהם גדודים - משני סוגים:**

גדודי חיל רגלים { חש לפי המונחים הקודמים } ;
גדודי מחץ { פלמח " " " " }
2. **התקן של כל גדוד לזמן שלום ומלחמה נתן בנספח מיוחד.**
3. **מספר גדודי חיל מצטרפים בגזרת ארץ רצופה, כפי שנקבע להלן, ליחידה כנהלתית שתקרא חטיבה.**
4. **התקן לחטיבה לזמן שלום ומלחמה יקבע בפקודה מיוחדת. לפקוד על חטיבה יתמנה מפקד שלימינו מטה מצומצם לפי שעה, הכולל קצין תכנון והדרכה, קציני מנהלה ועוזרים טכניים לפי שידרש.**
5. **לצרכי מנהלה - הקמת גדודי חיל הרגלים ואמונם, הכשרתם והזנתם בכח אדם מתחלקת הארץ לארבע גזרות מרחביות, אשר כל אחת תהיה מרחב-חטיבה. התחומים למרחבים אלה, כפי שנקבעים בפקודה זו, עלולים להשתנות במרוצת הזמן, בהתאם לדרישות התכניות האופרטיביות, ויש לראותם כזמניים.**

- חטיבת הצפון (5 גדודים) כתחומי מרחב גליל הצפון ומחוז חיפה, כפי שהוגדרו בפקודת המבנה יוני 1945.
- חטיבת התיכון (3 גדודים) בתחומי מרחב גליל התיכון (כולל את מרחב מחוז ת"א המותחם בין נחל המוסררה וגבול גליל התיכון).
- חטיבת הדרום (5 גדודים) בתחומי מחוז ת"א (מחוץ למרחב המותחם ע"י נחל המוסררה וגבול גליל התיכון) וגליל הדרום.
- חטיבת ירושלים (2 גדודים) בתחומי מחוז ירושלים.

המשמר

1. **להגנת הישובים מהוה ה"אזור" יחידת יסוד הגנתית כפי שהגדר בתכנית ב', ספטמבר 1945.**
2. **11 נפות - תל-חי, כנרת, גלבוע, יזרעאל, זבולון, שומרון, חפר, שרון, רחובות, גזר, נגב, כפי שתוחמו בפקודת המבנה הארצי יוני 1945 ותוספותיה, מהוות מרחבים מנהלתיים לצרכי אמון, הכשרה והגנת האזורים.**
3. **3 ערים - חיפה, ת"א, ירושלים והישובים הנספחים אליהן, כפי שהוגדר בפקודת המבנה הנ"ל, מהווים מרחבים הגנתיים עצמאיים.**
4. **להגנת האזורים מוקצים כוחות חיל המשמר, המנים וכוחות הכורמים שבנפה (המנים בכלל זה).**
5. **להגנת הערים מוקצים כוחות המשמר והמנים לפי תקן הנדרש בהתאם לתכנית ההגנה של כל אחת מהן.**
6. **יתמנה מפקד ארצי לפקד על הנפות. לפקודתו יוקצה מטה וחבר עוזרים לסם הכשרת המשמר לתפקידיו וכן להכנת האזורים להגנה.**

פקודת המבנה הארצי

תכנוני מטה ההגנה בשנים 1945-1946 התבססו על ההנחה, הישוב הצפוי להתקפה מצד הערבים המקומיים. לאור ההתפתחויות המדיניות החדר שות קיבל, בנובמבר 1947, הפיקוד העליון את ההנחה; כי הישוב צפוי להתקפה מצד צבאות מדינות ערב. עם שינוי היעד הוחלט לכוון כוח צבאי במתכונת סדירה. בשלב הראי שון הוחלט לארגן את כוחות הרגי לים בשני גופים עיקריים:

1) "החיל", שכלל את גילאי הגיוס הצעירים המאורגנים ביחידות פלמ"ח (פלוגות מחץ) ויחידות ח"י"ש. כוח זה נועד להילחם נגד הפולש בחזיתות השונות.

2) "המשמר", שכלל את גילאי הגיוס המבוגרים יותר המאורגנים ביחידות ח"י"ם והמיועדים להגנה נייחת. חרשים מספר קודם לכן אורגן המטה הכללי, וב-16 ביוני 1947 עם שובו מארה"ב התמנה יעקב דורי לראש המטה הכללי. יגאל סוקניק התמנה לראש אגף מכצעים, יוסף רוכל התמנה לראש אגף חימוש ומשק (כו"כ) בפברואר אוחדו שני האגפים לאחד שנקרא אגף האפסנאות) ומשה לרר התמנה לראש אגף כוח אדם.

ח"ש או ח"י"ש - חיל שדה.
פלמ"ח - פלוגות מחץ.
חטיבת הצפון - חטיבת "לבנוני" (הגליל והעמקים) ממנה הוקמו בפבי 1948 שתי חטיבות מרחביות - "גולני" ו"כרמלי".
חטיבת התיכון - חטיבת "אלכסנדר רוני".
חטיבת הדרום - החטיבה ממנה הוקמה חטיבת "גבעתי" המיועדת לדרום.
מתוך מחוז תל-אביב הוקמה חטיבת "קריית".
חטיבת ירושלים - חטיבת "עציוני".
מ"נים - משמרות נעים של חיל הנוטרים.

כורמים - נוטרים.
רמ"א - ראש המפקדה הארצית - ישראל גלילי.
רמטכ"ל - דן - כינויו של יעקב דורי.

7. הפקוד על שלוש הערים ישאר, עד לפקודה חדשה, בידי ה-רמטכל.
8. החלוקה דלעיל עלולה להסתנות במרוצת הזמן, בהתאם לדרישות התכניות האופרטיביות ויש לדאוגת כזמנית.

ג. כפיתות וסולם הפקוד.

1. תקופת השלום.

החיל

1. מהרמטכל אל מפקדי החטיבות.
2. ממפקדי החטיבות אל מפקדי הגדודים.
3. ממפקדי הגדודים אל מפקדי הפלוגות.

המשמר.

1. מהרמטכל אל מפקד המשמר ואל מפקדי הערים.
2. ממפקד המשמר אל מפקדי הנפות.
3. ממפקדי הנפות אל מפקדי האזורים.
4. ממפקדי הערים אל מפקדי הגזרות.

2. תקופת מלחמה.

החיל - כנ"ל.

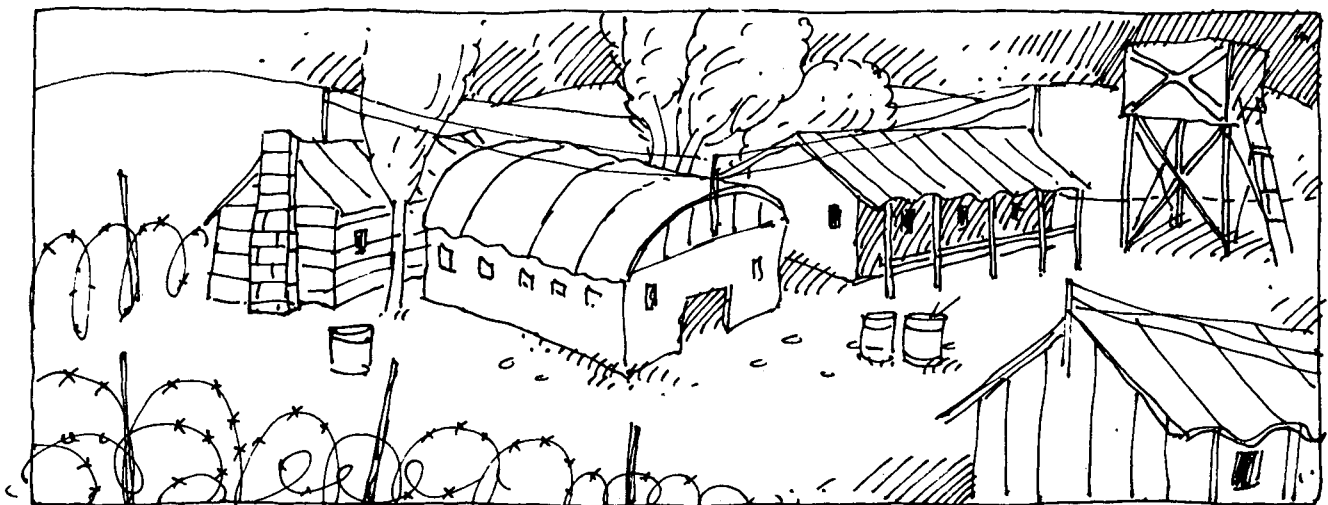
- המשמר - מפקדי הנפות כפופים במישרין - בכל הנוגע למפעלות - למפקד גדוד החיל שיוקצה לפעול בתחום מרחבם.
- מפקדי הערים כפופים במישרין - בכל הנוגע למפעלות - למפקד חטיבת החיל אשר יוקצה לפעול בתחום מרחבם.

ד. תוקף הפקודה.

1. פקודה זו תכנס לתוקף במסך של לא יותר משני שבועות מתאריך פרסומה.
2. פקודה זו מבטלת כל פקודה שקדמה לה בנדון.

רמא:
רמטכל:

נתי. בת"א, כ"ד חשוון, תש"ח
V.11.1947

המלחמה בדרכים

אגם/מטכל
7.12.47

הנדון: הוראות לתכנון הבטחת התחבורה

יש להבחין בין שני סוגי תחבורה:

א. פנימית (עירונית או נפתית) — הכוללת את עורקי התחבורה בתוך הערים, דרכי-המשנה המקשרות בין שני ישובים, בין ישוב ושדותיו, שכונת פועלים עם מפעל כללי וכו'.

ב. מרכזית — המהווה עורק בין-עירוני, בין-נפתי, ושהתנועה בה סדירה ורצופה.

הבטחת התחבורה הפנימית

הבטחת התחבורה הפנימית תיעשה ע"י פטרולים רגליים או ממונעים בשיטה הבאה:

1. בדיקת הדרך נגד מיקוש ומחסומים.

2. פיקוח מתמיד על הדרך על ידי מזקפים, מארבים, סיורים לאורך הדרך.

הבטחת התחבורה המרכזית

הבטחת התחבורה המרכזית תיעשה על-ידי:

א. הבטחת קו התחבורה עצמו בעזרת פטרולים.

ב. הבטחת אמצעי התחבורה, כלומר: הכשרת כלי-הרכב להגנה וצירוף ליווי מזויין לשירות.

ג. הבטחת קו התחבורה תאורגן כדלקמן:

כל דרך תחלק לגזרות שתמסרנה לפיקוח יחידות-הבטחה. כל יחידה ויחידה תתבסס לאורך גזרתה בנקודות הישוב הסמוכות לדרך ותחלק אותה לקטעים בין יחידות-המשנה שלה. יש להשאיר יחידת-משנה אחת כעתודה גזרתית.

כל יחידת-משנה תבטיח את הקטע שלה על-ידי מזקפים (ביום); פטרולי-משמר ממונעים (ביום); מארבים (בלילה).

פעולות היחידות תבוצענה בהתאם ללוח-זמנים, שיש לשנותו מדי פעם מטעמי זהירות.

יש לשאוף ליצירת קשר-אלחוט בין מפקד היחידה לבין יחידות-המשנה.

ד. תפקידי יחידות ההבטחה

1. לגלות את האויב, להתריע על הסכנה לקטעים הסמוכים ולמרכז התנועה.

2. לפגוש את האויב באש, למנוע את ביצוע מזימתו עד שתגיע תגבורת.

3. לגלות ולפרק כל מכשול בקטע הנתון לפיקוחו, לעצור או להפנות כל כלי-רכב מן הנקודה החסומה.

4. לחוש לעזרת יחידת-משנה שכנה לכשתותקף.

ה. הבטחת אמצעי התחבורה תאורגן כדלקמן:

1. הכשרת כלי-רכב בודדים להגנה תיעשה על-ידי: רישות חלונות המכוניות, הצבת מבטיח מזויין אחד לפחות בכל מכונית, סיפוק תרמיל עזרה-ראשונה, אלונקה, שמיכות ומיכל מים, לכל מכונית; בדיקת מלאי הדלק, מצב המכונית, כלי הכיבוי וכו' לפני היציאה.

2. ארגון שיירות עם ליווי מזויין.

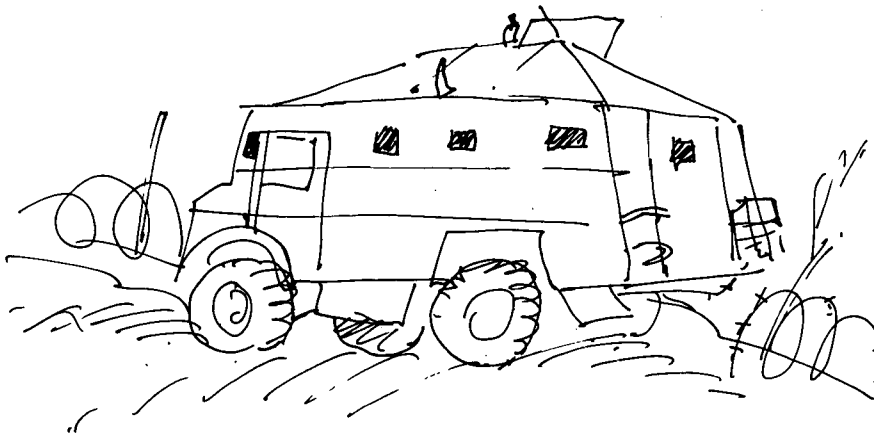
הבטחת השיירות תיעשה באופן הבא:

א. חולית מבטיחים תוצב במכונית הראשונה של השיירה.

ב. חולית מבטיחים תוצב במכונית האחרונה של השיירה.

ג. מבטיח מזויין אחד לפחות יוצב בכל מכונית בודדת.

ד. טנדר וכו' 6 אנשים יחלוה אל השיירה, יצא לפניו, יסיר את הדרך ובמקומות מועדים להתקפה יתפוס

עמדה, ויבטיח את מעבר השיירה (יש לנצל לליווי השיירה לא רק טנדרים אלא גם מכוניות מסוג אחר. בעיקר מכוניות קטנות שאינן מעורות תשומת-לב).

ה. משורין — במידה וישנו — יתלווה אל השיירה ויוצב בראשה; במקומות מועדים להתקפה יתפוס המשורין עמדה ויחפה על מעבר השיירה.

ו. ניהוג השיירה

1. במרכז-התנועה המרחבי יקבע לוח-זמנים לשיירות באישורו של קצין-הבטחת-התחבורה, או בא כוחו. כן יקבעו במרכז-התנועה המרחבי דרכי נסיעת השיירה וגודל ההבטחה.

2. על כל שיירה יתמנה מפקד.

3. המפקד ינהג את השיירה על פי סימנים מוסכמים ויסע בטנדר הקדמי או במשורין. הוא ימנה לעצמו סגן שיסע במכונית אחרת.

4. לכל מכונית יקבע נהג-משנה.

5. בכל מכונית תקבע תצפית.

6. הרוחים בין המכוניות בתוך השיירה יהיו כ-30 מטר.

7. במקרה של התנפלות-אש על השיירה תחפה יחידת הטנדר על נסיעת השיירה ורק לאחר התרחקותה של השיירה תנחק יחידת הטנדר מגע עם האויב ותשיג את השיירה.

8. במקרה ומכונית נוקשה, תוסיף כל השיירה לנוע כדי 500-1000 מטר ממקום המיקוש ותעצר. יחידת הטנדר תבטיח את המכונית שנוקשה, תארגן את השיירה מחדש ותוסיף לנהוג אותה — — —

ביצוע הבטחת התחבורה יהיה מוטל על יחידת מ"ן של כורמים (נוטרים), יחידות-משמר (של הנפה), יחידות חיל (של החטיבה).

הפיקוח על הבטחת התחבורה במרחב החטיבתי יהיה מוטל על קצין מיוחד להבטחת התחבורה אשר יתמנה ע"י מטה החטיבה.

6 בדצמבר 1947

מטה המשטרה

ירושלים

11/1026

שומרון, ירושלים

חיפה, עזה

גליל, לח

הנדון: משטרת הישובים העבריים — ליווי לכלי רכב

1) אנשי משטרת הישובים העבריים, אם כי כרגיל אין הם רשאים לפעול מחוץ לשטחי הגוש, רשאים לשמש כמלוים לכלי-רכב של הישובים במקרים הבאים:

א) הובלת פצועים או חולים הזקוקים לטיפול רפואי דחוף.

ב) אספקת מים לישובים העלולים לסבול מחוסר מים ואשר תלויים במלוי צרכיהם בעוקבי-מים בלבד.

2) אשר לנוהל הקצאת המלוים ולהתנהגותם יש למלא בקפדנות אחרי הכללים הבאים:

א) 2 אנשי מ.י.ע. לכל היותר ילוו כללי-רכב אחד ויהיו חמושים ברובה ו-25 כדורים.

ב) הם יהיו לבושים במדים כיאות בכל עת.

ג. כללי-הרכב של המשמרות-הנעים לא יועסקו לצרכי ליווי של כללי-רכב אחרים (מאלה שלגביהם ניתן ההיתר).

ד) מלוים יוקצו אך ורק לפי המלצתם של מפקדי-הפלוגות של מ.י.ע. למפקד המחוז, הנוגע בדבר.

ה) יש לדווח לתחנת המשטרה המקומית על תנועותיהם של כללי-הרכב שניתנו כליווי, וביומני התחנות של מ.י.ע. ירשמו מועד היציאה והחזרה וסוג תפקידי הליווי שבוצעו.

ו) לא יוקצו כל מלוים לאיזה כללי-רכב שהוא אשר יצא לדרך או יעשה חלק מדרכו, אחרי החשכה, חוץ מאשר לצרכי הובלת פצועים או חולים.

ז) כל ליווי לא ינתן למכונית העושה דרכה בשעות עוצר, אלא באישור מיוחד מטעם מפקד המחוז.

ח) מושבעים לא ישמשו כמלוים לכלי-רכב מחוץ לתחומי הישובים.

ט) כל מלוה יסע באותו הרכב שהוא הוקצה ללוותו, ולא בשום כללי-רכב אחר.

3) כל הפקודות הקודמות הנוגעות להקצאת מלוים על ידי משטרת הישובים העבריים מבוטלות בזה.

חתום ג'. ר. ר. שור

הגורם הבריטי שיתוף פעולה עם היהודים בשנים שעברו בקיום התחבורה התקינה בדרכי הארץ הפך עתה לגורם בלתי יציב ולעיתים אף לגורם עוין ומפריע. הבריטים נוקקו לדרכי המלך לתנועת כוחותיהם ואיבטחו אותם. לעומת זאת הם הפקירו את הכבישים והדרכים בהם לא היה להם צורך. לשם אבטחת התחבורה היהודית במרחבי נפות ובמקרים חריגים גם מחוץ להן אישרה המשטרה הבריטית להפעיל את אנשי משטרת הישובים העבריים.

תיאור השמדת השיירה ליחיעם בעיתון ערבי (הותקפה ב-27.3.48)

בתיאור על השמדת השיירה, שפורסם בעיתון ערבי "אליקוה" נאמר: "הקפטן שישקלי פקד להגביר את המצור על יחיעם והעביר את הפיקוד לקפטן חליל כלאס, לאחר שמסר לו בסודיות דברים רבים. כלאס הרגיש שהישוב סובל מהמצור והמתין במארב, כי ידע שה'הגנה' בנהריה תנסה להתקשר עם הכפרים הערביים, ולהסדיר הפוגה כדי ששני הצדדים יעבירו את הציוד ואת המזון הדרושים להם. משנודע לכלאס על הרצון להסכם הפוגה, צוה על שתי מכוניות שלו לצאת לעכו דרך נהריה, אתן שלח שניים מלוחמיו. המכוניות הגיעו לעכו וחזרו בשלום. היהודים נשתכנעו על סמך זה כי הערכים נענו לבקשת ההפוגה.

"כלאס היה בטוח, כי שיירה 'ציונית' תעבור לשם הבאת אספקה ליחיעם. החיילים תפסו עמדות וחיכו לבואה.

"המשוריינים של ה'הגנה' ניסו לתקוף ולפלוס דרך להצלה, אך הלוחמים קיבלו את פניהם במטר יריות. נורא היה מראה הגופות ושולוליות הדם. בשעה תשע בערב לא נשאר מהשיירה אלא אוטובוס אחד שגילה התנגדות. כלאס החליט לשבותו. הלוחם מוחמד עלוואני התקדם בזחילה והשליך אליו שתי פצצות ממרחק שמונה מטרים, אך החטיא.

"בשלב זה ניגש המפקד כלאס וקרא לאנשי ה'הגנה' להיכנע. הוא ביקש איש היודע עברית מבין הערבים וזה ניגש והבטיחם בעברית, כי אם ייכנעו, לא ייהרגו. אך מפקדם דרש מהם למות. כלאס החליט לתפוש אותם; הוא התקרב לדלת הפתוחה במקצת ונשא עמו 'ברך' שהשעין על גוף הנהג ההרוג; הוא כיוונו לפנים המכונית ורצה לירות. ה'ברך' לא פעל. מבפנים ענו לו באש וידו נפגעה. חייליו נשאו אותו, והד"ר רכבי חבש את ידו. אז ניגש כלאס, ולמרות הפצע שבידו שפך בנוזן על מיכל המכונית והציתו; המיכל התפוצץ. הנוסעים ירו והשליכו את כל הפצצות שהיו בידיהם, אולם נשרפו ומתו כאחרים."

ב-27 במרס 1948 נעה שיירה בת 90 איש מנהריה ליחיעם שמגמתה להע" ביר אספקה. חמרייבנין לביצורים ותגבורת בכוח אדם לחיזוק הגנת האיזור.

- הרכב השיירה כלל:
1. משוריין עם התקן לפריצת מחסרי מים ובו כיתה עם מקלע, משרד ומפקד השיירה — איתן זייץ (14 אנשים).
  2. משוריין ובו מפקד הגרוד, בן-עמי פחטר, שישה אנשים ומקלע.
  3. מכונית משא משוריינת טעונה חלקי גשר, כדי לאפשר את המעבר על נחל הגעתון ובה שני נהגים.
  4. מכונית משא טעונה אספקה.
  5. משוריין ליווי עם כיתה מקלע ואחרים מאנשי יחיעם (24 אנשים).
  6. מכונית משא משוריינת טעונה אספקה ובה שני נהגים.
  7. אוטובוס משוריין משירות "שחר" ובו, מחלקה עם שני מקלעים ומשרד (סה"כ כ-39 אנשים).
- השיירה הותקפה ממארב ליד בית הקברות של הכפר הערבי כברי. 47 ממגיניה נפלו בהם מפקד השיירה והאלחוטאית. יחיעם והגליל המערבי נותקו והדרכים בצפון הארץ שוכשו.

מלאת 30 שנה לעידות

בי המכ הורביץ זחבל

גילה גבויה למות בחדו נפשו בשחוקת

נבי דינאל נפס ב-27.3.48

וזאת אשר עשה

המכ הורביץ זחבל שיפט בתנד מפסד לודך המסותים בטיחה, שהוקפה עי כנופחת האויב ליד נבי דינאל. בראותו טאגסה התקנה לו ולחבריו להחלה כהמסודין, פקד על השלמים בגופם שבמכותת לחמוק מפנה ולהצטרף ליתר אש השירה בעוד הוא חפה עלהם בנשקו. גם לאחר זאת לא נסוג, אלא הוסיף להגן על הפצועים שנשארו ברוד המכונית. לפי הסיעה, פוצץ את המסודין על עצמו ועל חברי הפצועים בתש טנאט מכ אפסחת של הנלה, כדי למטע נפלה בדי הצת.

על מעשה זה זיך לו גילת גבויה

אחוז החפצות חנה ביזר אשר פבט הגנה לעוהל

/1015/201
ער הבטוחות

נישא מדינת ישראל

קריה יום כ בטכנו התשט

שיירת נבי-דינאל

ב-27 במרס 1948 נשלחה שיירה שמנתה 37 מכוניות משא, ו-14 משורייני ליווי, בפיקודו של מישאל שכטר (שחם) לגוש עציון. בדרכה חזרה לאחר שפרקה אספקה לגוש, הותקפה על הכביש נבי דינאל סמוך לבריכות שלמה. במהלך הקרב הצי ליחו עשר מכוניות לחזור לגוש. שאר הכוח נערך להגנה בבית מבודד. המשוריין "פורץ המחסומים" בפ" קודו של זרובבל הורביץ המשיך לנהל קרב, כאשר רוב אנשיו פצועים. כדי למנוע את נפילת המשוריין ואת נפילת הלוחמים בידי האויב החליט המפקד לפוצצו על אנשיו. על מעשה גבורה זה זכה באות גיבור ישראל. בשלון שיירות נבי דינאל, יחיעם וחולדה (ב-30 במרס 1948) הוכיח כי ריכוז כוחות גדולים גלויים על צירי הכבישים אינו עונה לצרכים. כדי לקיים תחבורה תקינה יש להגיע לשליטה צבאית במרחב. לקחים אלה יושמו במכצע "נחשון".

פעולות גמול

ב־9 בדצמבר 1947 יצאה פקודה מטכ"לית המיועדת למפקדי חטיבות וערים שעיקרה הטרדת התחבורה הערבית ושיתוקה. בחדשים דצמבר 1947 וינואר 1948 היו פעולות גמול משלושה סוגים:
 א. פעולות נגד התחבורה הערבית.
 ב. פעולות גמול קטנות ומיידיות נגד יעדים קטנים.
 ג. פעולות גמול בהיקף גדול.
 שם — ערבים.
 יפת — בריטים.
 ידן — יגאל סוקניק, ראש אגף מבצעים במטכ"ל.

אגם / מטכ"ל
 9.12.47
 סודי בהחלט

מאת: ידן
 אל: גבעתי

תעודה לפעולת תגמול "א"

א. פעולות ההטרדה של האויב נגד התנועה שלנו בעורקי התחבורה הראשיים מבוצעות על-ידי יחידות קטנות ובודדים, בשיטה מאורגנת, אשר מסכנת את חופש תנועתנו ויכולה לגרום לשיתוקה. מתוך רצון להבטיח את חופש התחבורה שלנו הוחלט לנקוט באמצעים נגדיים. המגמה: א. להטריד ולשתק את תחבורת "שם".
 ב. — — — את הפעולות יש לבצע באותם קטעי הדרכים הנמצאים בסביבת (לא בקרבת!) הבסיסים שלנו, על מנת להקל על נסיגת היחידות המבצעות.
 הקטעים הנ"ל ושיטות הביצוע יקבעו על ידך. — — —
 ג. את המגמה יש להשיג בשתי דרכים אפשריות, והן:
 1. פגיעה באמצעי התחבורה בלי פגיעה בנפש.
 2. פגיעה בנוסעים בלבד.
 השיטות: מארכים ומכות אש, חסימת דרכים (שיטה קרה) ופעולת צלפים.
 עליך לתכנן לפי הנתונים הנ"ל בהתאם לאפשרויות שהוזכרו לעיל שתקראנה אפשרות 1 ואפשרות 2.
 ד. גודל היחידות וציוודן יקבע בהתאם לתפקיד ולמרחק עד לבסיסי הנסיגה. ההבטחה הבלתי-אמצעית של מקום הפעולה וכן של דרכי הנסיגה מוטלת על היחידה המבצעת ואין לקבוע לשני התפקידים יחידות נפרדות הפועלות במשותף.
 לשם הטעית האויב והסוואת הפעולה יש להשתמש באמצעי-הערמה שונים, כגון: התחפשות ל"יפת" ול"שם" — אולם רק כאשר המבצעים מתאימים בצורתם החיצונית לתחפושת זו.
 ה. הקשר יאורגן כדלקמן:
 היחידה המבצעת למטה הגדוד — קשר אישי: מפקד היחידה מתקשר עם מטה הגדוד אחרי הפעולה ומוסר דוח. מטה הגדוד למטה החטיבה ולאגם/מטכ"ל — קשר יומי באלחוט.
 הקשר הטקטי בין היחידות הפועלות באותו קטע יקבע לפי הצורך ע"י המפקד השולח.
 ו. בטחון. עליך להקפיד על הסודיות בכל ההכנות לפעולה.
 ז. עליך לגשת מיד לתכנון הפעולה, הקצאת הכוחות ולהשלים את כל ההכנות — כך שמיד עם קבלת ההוראה לביצוע, תוצא הפעולה לפועל.
 הפקודה תהיה: פעולת תגמול "א", אפשרות 1, אפשרות 2, או אפשרות 1+2.

(—) ידן.

לוחמי חרות ישראל

מח' ההסברה — ח'

הודעה

ביום א', כ"ב בטבת תש"ח, בשעה 12.40 התקיפו לוחמי חרות ישראל את משרדי "הוועדה הלאומית" של החוסיינים ביפו. המשרדים נמצאו בתוך בניין "בית האוצר".

לפי ההוכחות אשר בידינו נערכו כל ההתקפות על תל-אביב ושכנותיה לפי הוראות שניתנו על-ידי הוועדה הלאומית הנ"ל.

תשמש התקפה זו הוכחה ואזהרה, כי הלוחם העברי יידע לא רק להגן ולהרוץ התקפות של פורעים. ידו תשיג גם את האחראים למעשי-הוועה ולשפך דם עברי.

לוחמי חרות ישראל

במחתרת — כ"ב בטבת תש"ח

במסגרת פעולות הגמול ביצעו אר-גוני האצ"ל והלח"י פעולות במרחבי הערים ת"א, ירושלים וחיפה. בדצמבר ורקו אנשי לח"י פצצה לבית קפה ביאזור, בינואר חדרו מספר פעמים לשכונת מנשה, פוצצו בה בתים וניתקו את מסילת הברזל ליפו. אותו חודש הכניסו מכונית עמוסה חמרי נפץ ופוצצו את בניין "הסר" איה" ביפו בו נמצאו משרדי הוועדה הלאומית.

הודעה

רכ"כ

בשבע שעות פרסמו אזהרה לשכנינו הערבים. שאם לא תפסקנה ההתקפות הרצחניות על בני עמנו מצד הפורעים. יעברו חיילינו לפעולות התקפה יעשו שפטים בקני המרצחים. בהתאם לאזהרה זו יצאו חיילינו לפעולות התקפה ברחבי הארץ ובצעו בימים כ"ח כסלו וז' כסלו תש"ח את הפעולות דלקמן:

ביום כ"ח כסלו תש"ח (11.12.47):

א. בח'פה חדרו חיילינו. על אף השמירה של פורעים מזויינים. לתוך מרכז הכנופיות והשמידוהו בפצצה-אדירת-נפץ. עשרות פורעים נהרגו ונפצעו.

ב. בסביבת ח'פה חדרו חיילינו לכפר ט'רה - קן מרצחים ידוע. חיילינו נתקלו בכנופיה מזויינת ונכנסו לקרב אתה. במשך למעלה מחצי שעה נמשך הקרב שבו הופעלו מכונות ירייה רמוני יד וכו'. עשרות מאנשי הכנופיה נהרגו ונפצעו ומשכנותיהם הושמדו.

ג. בכפר י'זור - קן המרצחים הידוע. שממנו באו התקפות רבות על כלי רכב עבריים. הפציצו חיילינו את בית המועד של הפורעים. ששה פורעים נהרגו ורבים נפצעו.

ד. בסביבת ירושלים חדרו חיילינו לכפר ש'ע'פ'ט. קן מרצחים. שממנו יצאו הפורעים שהתקיפו מכונית צבורית בדרכה מבית-החולים, "הדסה". בתי הפורעים הושמדו: פורעים רבים נהרגו ונפצעו.

ה. בירושלים עברו חיילינו להתקפות על יד החומות של העיר-העתיקה - שבה נמצאת יחידת קרב שלנו. המגינה על העיר-העתיקה מפני התקפות פורעים. פורעים רבים נהרגו ונפצעו.

ביום ל' כסלו תש"ח (13.12.47):

א. בירושלים הותקף מקום רכוז נוסף של הפורעים ליד שער שכם. עשרות נהרגו ונפצעו.

א. בשעה 15.00 חדרו חיילינו - על אף השמירה של הצבא והמשטרה והפורעים המזויינים - לתוך הקן הראשי של המרצחים ב'פ'ו ועשו בו שפטים. עשרות פורעים נהרגו ונפצעו. בית מועדם הושמד לחלוטין. התקפה זו באה אחרי התקפת הלידה האחרונה על תל-אביב וכתגובה על ההתקפות הרצחניות על העיר העברית.

ב. בשעה 17.00 חדרה יחידת-קרב שלנו לכפר 'הוד'ה. אחד מקני המרצחים העיקריים בארץ - שממנו יצאו המרצחים הברבריים של שלשת אחינו שנסעו בכביש לוד - והתקיפה את הפורעים התקפת-מצח. חיילינו נתקלו בכנופיה מזויינת בנשק חדיש. התחולק קרב שנמשך למעלה מחצי שעה שבו נגרמו לפורעים אבדות רבות. עשרות מהם נהרגו ונפצעו. משכנותיהם נחרבו. מכונית משוריינת של המשטרה, שנסתה להתקיף את יחידתנו מהעורף, שותקה באש חיילינו.

מכל הפעולות הללו חזרו חיילינו לבסיסם על נשקם.

עלינו להעיר, כי אין להתייחס באמון להודעות הרשמיות של ממשלת הדכוי ביחס לקרבנות בקרב הפורעים הערבים. לשכת המודיעין של המשטרה מפרסמת פרטים מלאים - ולפעמים גם מוגזמים - על הרוגים ופצועים עבריים אך מסתירה את מספר החללים מקרב הפורעים. הכוונה ברורה. האויב רוצה לעודד את הפורעים ע"י הרגשת, הצלחותיהם ולא להוריד את, רוח-הקרב שלהם ע"י גלוי האמת ביחס לקרבנותיהם.

פעולות ההתקפה נגד קני המרצחים תמשכנה, וגם את האויב הנאצו-בריטי. העומד מאחורי הפורעים והזומם להשאירנו - כפי שהודעת ב'ין אישרה - נטולי כח מול ההתקפה החזיתית שתבוא עם חיסול האדמיניסטרציה הבריטית ועם פריצת גבולות הארץ היבשתיים - גם את האויב הבריטי נפקוד בימים הבאים.

הארגון הצבאי הלאומי
בארץ-ישראל

13/12/47

מוציא. ל' כסלו תש"ח
יסתח - היה מוכן ג. | המולדת כולה
לנו תהיה | יחידת קרב 301 - להתחיל

הנדון: דו"ח פעולת עונשין בבלאד-א-שייח'

להלן דו"ח פעולת עונשין בבלאד-א-שייח', אור ליום 1.1.48.

זמן קבלת הפקודה: המג"ד ממפקד חטיבת הצפון 31.12 שעה 08.30. המ"פ המבצע 31.12 שעה 10.00.

"הפקודה: לתקוף את הכפר בכוח של 120 איש מחולק לשש יחידות (מחלקות), להרוג מכסימום גברים, להרוס רהיטים וכו'. להימנע ככל האפשר מפגיעה בנשים ובילדים ומהצרות.

"בסיס היציאה והנסיגה — יגור, פצועים קשה יש להעביר לנשר. שעת האפס — 10.30.

"תכנון הפעולה: הכוח התוקף: מפקד פעולה וסגנו, 4 מחלקות בולגרים על מפקדיהם, 2 מחלקות אוסטרים על מפקדיהם ועליהם מפקד פלוגה, 7 חובשים (לכל מחלקה 1 למטה), 3 סיירים (לכל שתי מחלקות).

"משך הפעולה נקבע עד לחצי שעה, אבל לא פחות מ-20 רגע.

"קשר — לא היה כל קשר טקטי מחוסר מכשירים מתאימים לכך.

"הציוד: הציוד שעמד לרשות הפעולה:

"81 ברזים + 3 צלחות לכ"א, 5 מרסקים + 6 צלחות לכ"א. 41 מחרשות + 50 יחידות לכ"א, 8 מגובים + 7 עד 14 יחידות לכ"א. כ-200 בלוקים, לבנים ורעפים. 12 גרזנים, 12 פנסי-כיס גדולים. חגור לא היה כמעט. חנ"ע לא נלקח בגלל חוסר כל אמצעי הפעלה מתאימים.

"ביצוע: בגלל חוסר טרנספורט ומחסור במטענים למחסניות 'סטן' יצאה היחידה לדרך רק בשעה 23.00 (איחור בשעתיים משנקבע מראש).

"ההתקרבות נעשתה במהירות גדולה ובדרך קשה עד מאוד. הגענו לנקודת ההיערכות בשעה 01.10. נערך סיוור שיטתי ומהיר של השטח ומייד יצאו היחידות לנקודות ההיערכות שלהן.

"בריוק בשעה 01.30 פתחו הערבים באש ואליהם הצטרפו נוטרים וחיילי הלגיון (השוכנים במחנות השטח הכפרי), שפתחו באש עזה מנשק אוטומטי (בעיקר מקלעים ויסטנים), אליהם הצטרף אחר-כך גם משוריין צבאי, שירה כשני צרורות ממכונה. הערבים ירו בעיקר מרובים, רובי ציד ומעט 'סטנים'. תחילה מתוך עמדות מבוצרות שהיו תפושות על-ידי 6-8 ערבים בכל אחת (היו כשתיים כאלה) ואחר-כך ירו מחלונות הבתים.

"אחרי האש העזה מצד היחידות המחפות, שותקו כמה עמדות. היחידות הפורצות חדרו לעמקו של הכפר ומשם החלו לפעול בתוך הבתים בתנועה כלפי חוץ וביצעו תפקידיהם ביעילות מספיקה. הם הוכרחו לסטות מהקו שנקבע להם ופגעו במקרים אחדים גם בנשים ובילדים בגלל אש שנפתחה עליהם מתוך החדרים. כ-2-3 נמצאו ריקים. שלושה מבין הנפגעים שלנו נפגעו מייד עם פתיחת האש הראשונה. הפעולה נמשכה כ-20-30 דקות.

"מחסור באלונקות גרם לקשיים רבים בהובלת הפצועים ובנסיגה. מייד עם הבאת הפצועים נשלחו רצים לנשר להביא אלונקות ומכונית לנקודה מסוימת בכביש העולה לחריבה.

"היחידה חזרה ליגור על נשקה (מחוץ למספר קטן של מחסניות שאבדו בגלל מחסור בחגור) בשעה 05.35. כמעט כל הכדורים הוצאו, מלבד מספר קטן.

"סיכום: מטרת הפעולה הושגה.

"אבדות האויב הגיעו ל-60 ומעלה (מספר זה אושר גם ממקורות בטוחים אחרים).

"אבדותינו: — 2 הרוגים ואחד פצוע קשה (בבטן), 1 פצוע קל. התנהגות האנשים היתה בדרך-כלל בסדר.

"הערות: זמן קצר לתכנון, חוסר אפשרות לסיוור, חוסר אינפורמציה מה-שיי. קושי בארגון בגלל חוסר כלי-רכב. חוסר אלונקות מתאימות לפעולה. חוסר כלי-קשר מתאימים, ר"י 'מילס' לא פעלו בחלקם. מעצורים רבים ב'סטנים' (גם בגלל קליבר לא מדויק של הכדורים).

לקראת סוף דצמבר הוחל בביצוע פעולות גמול בהיקף גדול יותר נגד יעדים שחייבו הפעלת כוחות שעי-צמתם עלתה על פלוגה. בפעולת הפשיטה שבוצעה על בלד-א-שייח כגמול על רצח 39 פועלים יהודים בבתי הזיקוק בחיפה (29.12.47) השי-תתפו ארבע מחלקות מגדוד העמק של הפלמ"ח ושתי מחלקות מגדוד 22 של חטיבת "כרמלי".

ביאורים: הדו"ח נכתב ע"י יגאל אלון מפקד הפלמ"ח ("המועצה") שכיננו היה "סאשה" ונשלח ל"כנסת" (מטה ה"הגנה"). העתקים נשלחו להלל הרמ"א, לרן הרמטכ"ל ולירין ראש אג"מ; המג"ד — דן לנר, מפקד גדוד העמק של הפלמ"ח; חטיבת הצפון — חטיבת החי"ש לבנוני מפקדה היה משה כרמל (זליצקי); המ"פ המבצע — מפקד הפעולה חיים אבינועם סמג"ר ה"עמק" של הפל-מ"ח. סגנו חנן זלינגר; בולגרים — אנשי הפלמ"ח; אוסטרים — אנשי החי"ש; קודים לנשק ותחמושת במבצע: ברזים — סטנים, צלחות — מחסניות, מרסקים — מקלעי כרן, מחרשות — רובים, יתדות — כדורים, מגובים — אקדחים, כלי-קיס, לבנים, רעפים — רימונים וחומרי חבלה, חנ"ע — חומר נפץ, ר"י — רימוני יד.

פעולות הל"ה

30.1.48

סודי בהחלט!

אל: הבולגרים

מאת: אג"מ/מטכ"ל

הנדון: הוראות לפעולת ל"ה

כללי

במגמת הפיקוד העליון לבצע במשך השבועיים הקרובים פעולה מקיפה נגד ריכוזי האויב בכל חלקי הארץ. בהתחשב עם אפשרויות הביצוע נבחר מספר מצומצם של מטרות, אך מקיף את מרבית אזורי הארץ. הפעולה תבוצע במועד משותף ובשעת אפס משותפת.

לאור הנ"ל להלן הוראות לפעולתך:

א. ידיעות

ראה "ידיעות" העתקי הפקודות ללבנוני, עצינוי וגבעתי המצורפות בזה.

ב. כוחותינו

נגד הכפרים: תרביחא, יאנוך — יפעל לבנוני, יאזור — יפעל גבעתי, אבו כביר — יפעל קרייתי, בית סוריך — יפעל עצינוי.

ג. התעודה

תעודתך לתקוף את הבסיסים: (1 סעסע 2) שפה עמר [שפר"עם] 3 צוריף

במטרה להשמיד את כוחות הלוחמים, לפרק את נשקם ולחבל ברכוש. מועד הביצוע ושעת האפס, יקבעו על ידי בפגישה מיוחדת.

ד. השיטה:

את גודל הכוחות ושיטת הפעולה — בחר לעצמך.

ה. קשר:

הקשר אחי ייקבע בפגישה מיוחדת. את שיטת הקשר ביחידה קבע לעצמך.

ו. הוראות מיוחדות...

ב-15-16 בינואר נפלו הל"ה בדרכם לגוש עצינוי. נפילתם עוררה ספקות ביכולת פחותינו לחזור לעומק שטח האויב. כדי להזים ספקות אלה הורה המטה הכללי על מבצע כלל ארצי על שם הל"ה. חידושו של המבצע היה ביצוע פעולות נגד יעדים בעומק שטחו של האויב, דוגמת סעסע ויעדים מחוץ לגבולות המדינה (לבנון וסוריה).

במסגרת מבצע ל"ה בוצעה פעולה נגד מרכז כנופיות בשרעם. על מעשה גבורה בפעולה זו קיבל יאיר רחלי אות גיבור ישראל.

למאות הליעדיות

כי 1628 העבד החלי יאיר

גלה ענה למיפת סודי: שש מצדה הקדמ

שפרעים סוד כח בשבת 1946: 0.2

וזאת אשר עשה

הקפה על מרכז כנופיות בשרעם
 סמךה יחידתו סודי...
 אברה אבדות רבות תא...
 לטג... אפסדות הקיפה נכס...
 קן מטרת יחידה של האצ... אשר...
 סודי... מכל רחלי יאיר...
 התקפה ללא פקודת...
 יחידה אל עמדת האצ...
 כן מטרת היחידה על היקתר...
 בפעשה זה אישור את הנסי...
 הנסתר... והפגעים מסוד...
 על מעשה זה...
 שנת 1978-1977
 שד המסדון
 מנא סודי ישראל

סקרייה יום ל בתמונה חדשים

פשיטת סעסע

(דו"ח)

המבצעים: כוחות מגרוד "הגליל"

תאריך: 16.2.48

ידיעות: יחידת אויב בת מאה איש בקירוב, מזוינת בנשק קל, נמצאת בדרך כלל בכפר סע, 25 ק"מ בתוך שטח האויב. בסיסי האויב — כל כפרי הסביבה. ריכוז גדול יותר של האויב נמצא בוואדי טואחין. מספר תושבי סעסע 1500, מהם 300 לוחמים, כולם מזוינים. בתי הכפר בנויים אבן. אין שמירה רצינית.

בפעולה השתתפה פלוגה מהגודר השלישי של הפלמ"ח (גודר הגליל) בפיקודו של המג"ד משה קלמן.

המטרה: לפוצץ עשרים בתים ולפגוע במספר לוחמים רב ככל האפשר. שעת האפס: שעה 24.00 ביום 14.2.

כוחותינו: שלוש יחידות, ויחידת הבטחה שתנוע בשטח כדי למנוע כיתור על-ידי כוחות האויב, היוצאים מבסיסים אחרים בסביבה.

הביצוע: בשעה 17.00 ביום 14.2.48, יצאה הפלוגה, כמסע מובטח, מבסיס היציאה אל נקודת החניה במרחק שני ק"מ מן הכפר. תנאי השטח והבוץ העמוק הצריכו מיוחד כדי להגיע למקום בשעה היעודה. לאחר מנוחה של 20 דקות, סעודה וסידורים אחרונים, המשיכה הפלוגה בדרכה והגיעה לנקודת ההיערכות בשעה 23.40.

הפעולה התחילה ב-24.00 ונמשכה שמונה דקות. עד 24.30 נחבשו הפצועים ונבדק הציוד. התחילה הנסיגה. היתה זאת פעולה שהפתיעה את האויב והתנגדותו היתה בלתי מאורגנת. בשעת הנסיגה נורו מצד הכפר יריות רבות, וכדורים זוהרים מנשק רגיל ואוטומטי. לאחר נסיגה של שני ק"מ בכביש נכנסה הפלוגה לוואדי, ואורגנה הבטחה היקפית, דבר שאיפשר לחבוש את הפצועים מחדש ולהכניסם לדרך.

הדרך חזרה היתה קשה; הגשם והבוץ עיכבו את ההתקדמות. מכל הכפרים שבדרך נורו מדי פעם יריות בלתי מכוונות.

בשעה 06.00 עלתה הפלוגה על הכביש, כדי להחיש את ההתקדמות ולהגיע לפני אור היום. מחלקת התגבורת הבטיחה את הכביש, כדי למנוע תנועת מכוניות לעבר הפלוגה. האנשים, שהגיעו לאפיסת כוחות, נעו באיטיות לאורך הכביש — עד אשר הגיעה מחלקת התגבורת, נטלה את הפצועים ואיפשרה להגביר את הקצב.

המסע נמשך 15 שעות.

הוצאו בס"ה 100 כד' סטן ו-100 כד' "303".

התנהגות האנשים בדרך למטרה ובשעת הפעולה היתה למופת.

הקשר פעל כראוי.

תוצאות הפעולה: עשרה בנינים נהרסו כליל. ששה ניזוקו ללא תקנה, וארבעה ניזוקו קל. נהרגו כ-60 ערבים. הפעולה הטילה פחד גדול בלב תושבי הכפרים, ואין ספק כי כוחות ערביים גדולים יהיו נאלצים להירתק להגנת כפריהם. שני פצועינו יצאו מכלל סכנה עקב הטיפול המתאים בשדה הקרב.

משה קלמן

הגנת ישובים

אל: גולני

מאת: ברוך

הנדון: דו"ח על התקפת טירת-צבי ביום 16.2.48. (קטעים בלבד)

ג. מהלך ההתקפה ותאורה לפי לוח הזמנים

16/2/48

- 0100 — המ.פ. במעוז קבל הודעה ממטה הגדוד ש"יש תכונה להתקפה על מרחב בית-שאן".
- 0245 — החלו יריות על עין-הנציב ופצוצי גשרים על כביש עין-הנציב — מסילות ובית-שאן — שרונה.
- 0445 — נשמע פקוד בערכית בקרבת עמדה מספר 2.
- 0520-0540 — הפוגה מצד האויב; האויב מארגן את כוחותיו לשם התקדמות והסתערות על המחנה.
- 0540 — עלה השחר ומצב האויב היה כדלקמן: האויב רתק מתל-אבו-פרג' וחלבוני ע"י אש מקלעים ומרגמות והתחיל להתקדם במרחק של 200-300 מהגדר, בשטח שבין שתי העמדות הנ"ל לכוון הטירה ומגדל המים. בתוך השטח הסגור מדרום ודרום-מערב פעלו לפחות שני מקלעים של האויב במרחק של 250 מטר, וכוח של שתי מחלקות לפחות התקדם בכרם במרחק של 50 מטר מהגדר. מבריכות הדגים ומפה פעלו מקלעים, מרגמות, מדוכות ורובאים.
- 0555 — יצאה מחלקת קורס מ.כ. ח"י"ש משדה אליהו בכוון תל-אקרום במגמה לתת מכה נגדית לאויב (בהתאם לתכנית קודמת).
- 0555-0705 — התקיימה ההסתערות העיקרית של האויב מכל הכוונים ואש מרגמות בלתי פוסקת. החי"ש המקומי והקורס למדריכים רוכזו בפקוד ישי. חולית מקלע של החי"ש וחולית מקלע של המ"ן הוצבו על הגג העליון והתחתון של הטירה (עמדת משנה של עמדה מספר 8), ופעלו על האויב שהסתער ממערב ומתל אבו-פרג'. חולית מקלע של המ"ן ומ"ן הנוטרים הופעלו כלפי השדרות והכרם (בין עמדות 6 — 4). אש האויב מכוון הכרם גברה ע"י תוספת מקלעים. חלק מהאויב ירד מתל אבו-פרג' לתוך שטח המעין והתחיל להתקדם לקראת המחנה. מרגמה "2" הופעלה מעמדה מס. 8 וע"י 3 פגזים פוזר האויב. שני המקלעים בעמדות המשנה של עמדה מס' 8 הסבו אבדות רבות לאויב. באותו זמן נשלחה מרגמה "2" לפעולה נגד האויב המסתער מהכרם. האויב נעצר במערב והגביר את לחצו. מהדרום העבר קורס המדריכים מישי ושמש לרבוני האש לכוון השטח המכוסה. המכונה הפעלה מעמדות 7 — 5.
- 0705 — אחרי קרב עז שנמשך כשעה ורבע התחילה נסיגה חלקית של האויב בדרום. האויב בצפון ובצפון-מזרח המשיך להמטיר אש חזקה. אז העברה המרגמה "2" לקטע 2 ופעלה כלפי האויב.
- 0715 — פתח הכח שיצא משדה אליהו באש מקלעים על תל אבו-פרג' מהעורף.
- 0725 — החל האויב בחפוי של אש חזקה ממקלעים ומרגמות על הוצאת כוחותיו משלוש הגורות. כוון הנסיגה: במערב — "תל-שוקף", מהגורה הדרומית והמזרחית נסוג חלק לפרדס חלבוני וחלק לדרום-מזרח לתוך השטח הסגור. כוחות האויב בצפון נסוגו לזיתים ולכוון מזרח.

תוצאות ההתקפה

האויב:

- א. תכנית לקויה. — במקום לרכז כוח אש גדול ולפרוץ במקום אחד, חלק את כוחו לכל הכוונים ופזר את אשו.
- ב. כח האש של האזור גרם לאויב אבדות כבדות.
- ג. הגשם שירד והבוץ גרמו לתנועה אטית של האויב, דבר שאפשר לאזור לירות עליו במשך זמן רב יותר.
- ד. הופעת הכוחות הניידים שלנו גרמה לאויב להמשיך בנסיגתו ומנעה ממנו מלהתארגן מחדש.
- אבדות האויב הן לפחות ששים הרוגים, עשרות פצועים ושלושה שבויים שנחקרו...

ח נ ו ר - מ ס 2

לקח פעולות האויב - סיום 1.1.48
עד 20.1.48

1. כמהלך חודש זה חלו שינויים בתרכבן ובארגונן הסקטי של יחידות האויב. לפי הידיעות שנמצא עברו בחודש זה, בין ה-2 ל-20 בו, יחידות גדולות ומאורגנות של האויבן על נשקן, את הגבול הסורי בנקודות שונות. לפי ידיעות שסרו נמאשרו עברה יחידה גדולה (קרוב ל-500 איש) גם את גבול עבר-הירדן. בנווד לידיעות שנמסרו עד כה, היו יחידות אלה של האויב מאורגנות במתכונת צבאית ועשו רושם של יחידות קרביות מלוכדות. כל הידיעות הנ"ל מצריכות אימות נוסף, אף-על-פי שנוכחותן כארץ כבר התבטאה, במספר פעולות שאופיין חרג ממסורת שיטה הפעולות שארעו עד עתה.
2. עצמת יחידות האויב שבצעו את הפעולות בחלקי הארץ השונים* (כפר עציון, סביבות הר טוב, כפר אוריה, יחיעם) הגיעה עד 400 איש אשר פעלו, לפי הרושם שנתרשמו אנשינו שהשתתפו בפעולות, כיחידה סקטית תחת פיקוד אחים ולפי תכנית ערוכה מראש....

לוח אירועים עיקריים

ב) בדרך לעודיסה; ג) גשר ליד סעסע; ד) גשר הדן;	
ה) גשר החצבאני; ו) גשר שיק חוסיין.	
— 16 התקפת קאוקגי על טירת-צבי נהדפה.	
— 17 פעולת-גמול בית-שאן.	
— 18 רמת-רחל הותקפה.	
— 22 מכוניות-תופת הוכנסו לרחוב בן-יהודה בירושלים על-ידי בריטים, וגרמו ל-50 אבידות בנפש ומאות פצועים.	
— 29 רצח אנשי-מגן בבית-החרושת "היוצק" ליד מקוה-ישראל, אחרי שחיילים פירקו מהם את נשקם והפקירום בידי המון ערבי.	
מרס	
— 1 המלחמה בדרכים מגיעה לשיאה.	
— 4-2 התקפות ערבים על רמות-נפתלי ומגדיאל נהדפו.	
— 4 יחידת-מגן שחזרה מפעולות בהרי-ירושלים הותקפה ליד עטרות; ט"ו אנשיה נפלו בקרב-גבורה.	
— 11 מכונית-תופת התפוצצה בחצר המוסדות הלאומיים בירושלים וגרמה לאבידות ולהרס.	
— 12 התקפה על בית הקרן הקיימת שליד צומת בית-דגון נהדפה.	
— קרב בגלבוע. נפלו 7 מלוחמינו.	
— 14 כוחותינו פוצצו את הרחוב הראשי בפלוג'ה והבקיעו דרך לגת.	
— 26-10 תוך קרבות הגיעו שיירות שלנו לנגב בכביש החוף.	
— 17 שיירה ערבית, שהובילה נשק לחיפה, הושמדה ליד קרית-מוצקין.	
— 18 שיירה להר-טוב הותקפה.	
— 22 התקפה על הר-טוב נהדפה.	
— 26 העיר העתיקה במצור.	
— 28-27 שיירה גדולה לכפר-עציון הותקפה בשובה לירושלים ליד נבי דניאל. אנשי השיירה עמדו מול אלפי ערבים עד שנחלצו בהתערבות הצבא הבריטי. המכוניות והנשק של המגינים אבדו.	
— 27 שיירה שיצאה מנהריה ליחיעם הותקפה ליד הכפר הערבי כברי והושמדה: 42 מלוויה נפלו.	
— הגליל המערבי נותק.	
— 31 שיירה לירושלים הותקפה ליד חולדה; 17 מאנשיה נפלו.	
נובמבר 1947	
— 29 החלטת האומות המאוחדות על החלוקה ועל הקמת מדינה יהודית בחלק של ארץ-ישראל.	
— 30 הערבים פתחו בהתקפה בדרכים: התנפלות על אוטובוס יהודי שעשה דרכו ירושלימה.	
דצמבר	
— 2 המרכז המסחרי היהודי בירושלים הועלה באש בידי פורעים ערבים.	
— 8 התקפה על שכונת התקוה (בתל-אביב) נהדפה.	
— 11 פעולות-עונשין ראשונות של ההגנה.	
— 14 הלגיון תקף שיירה יהודית לבן-שמן. 14 אנשי הגנה נפלו.	
— 29 עשרות יהודים נרצחו בבתי-הזיקוק בחיפה.	
— 31 פעולת-עונשין בכפר בלדא-שיך ליד חיפה — בסיס מבצעי הרצח בבתי-הזיקוק.	
ינואר 1948	
— 10-9 התקפה ערבית ראשונה על-ידי כוחות מעבר לגבול: התקפה על כפר-סולד שנהדפה.	
— 14 התנגשות ליד גן-יבנה.	
— הותקפה רמת-רחל בירושלים.	
— התקפה על כפר אוריה נהדפה.	
— התקפה על גוש-עציון על-ידי עבד אל קדר חוסייני נהדפה.	
— 16-15 מחלקה של ל"ה שחשה לעזרת גוש-עציון נפלה בקרב-גבורה.	
— 20 התקפה על קיבוץ יחיעם על-ידי כנופיה מאורגנת של "צבא ההצלה" הערבי נהדפה.	
— 22 טנדר מבטיח-דרך שסייר בכביש מקוה-ישראל — ירושלים הותקף ליד יאזור ושבעת נוסטיו נהרגו.	
פברואר	
— 15-1 התקפות-נגד של ההגנה במרחבי הארץ (בית-צפפה, יאזור, חיפה, עין מהיל, קטמון, עין-זיתים).	
— 14 פשיטת-גמול מוצלחת על סעסע.	
— 15 פיצוץ ששה גשרים: א) בכביש הראשי ליד מטולה;	

שער 2: מול סכנת הפלישה

תחילת אפריל — 15 מאי 1948

כתולדה ישירה מהכשלונות במחצית השנייה של חודש מארס 1948 (שיירות נבידניאל, יחיעם וחולדה). חל המפנה הראשון נתעורר הספק אם אמנם ניתן להחזיק בכל יישוב מבודד ולהבטיח את הקשר אליו. אך מעל לכל החל מכרסם הספק אם יש בכוחו של היישוב היהודי להחזיק מעמד בכלל, לאור יחסי הכוחות הצבאיים והמדיניים: עד סוף מארס 1948 היו ליהודים כ־1200 הרוגים, ולכשלונות הצבאיים נתלוה כשלון מדיני (ללא ספק תולדה ישירה של הכשלון הראשון): ארה"ב הודיעה על הסתלקותה מרעיון החלוקה בטענה כי היא חוששת מהתהווה וזבוהו שיתרר בארץ בצאת הבריטים. כתחליף הציעה משטר של נאמנות מטעם האו"ם, עד שאפשר יהיה למסור את השלטון לידי המדינות היהודית והערבית. ועדת הביצוע מטעם האו"ם הגיעה ארצה כדי לפקח על ביצוע החלטת האו"ם, אבל הערבים ושלטונות המאנדאט סירבו לשתף פעולה עמה. הנסיגה האמריקנית מעקרון החלוקה עודדה את מוראל הערבים ועידרה את מוראל היהודים: ניתוקה של ירושלים (אשר לפי החלטת האו"ם לא נכללה במדינה היהודית) מן השפלה ומסביבתה היהודית הוליד הלכירוחות תבוסניים בחלק של הציבור. ברור היה להנהגה המדינית כי נקודת הכובד במערכה הוא המצב בירושלים.

ב־1.4.1948 נתקבלה ההחלטה על מיבצע "נחשון", לשם פריצת הדרך לירושלים והחוקת הדרך פתוחה לתחבורה היהודית. זו לראשונה רוכז כוח צבאי גדול — שלושה גדודים — כדי להשתלט על שטח ולהחזיק בו. ריכוז כוחות בחזית זו היה כרוך בהחלשת גיזרות פעולה אחרות. אבל הקשה ביותר היתה בעיית חימושו של הכוח. למרבה המלוג הגיעו בדרך האוויר והים, ממש ערב היציאה לפעולה, משלוחי הנשק הראשונים מה"רָכֶש" בצ'כוסלובאקיה. קדמו למיבצע "נחשון", אך עמדו בקשר הדוק עמו, שתי פעולות אחרות: כיבוש הקסטל בליל 2/3 באפריל ע"י יחידת פלמ"ח, כיבוש שהבטיח שליטה על הקטע המזרחי של הכביש לירושלים; וכן פיצוץ מיפקדתו של חסן סלמה ליד רמלה ע"י יחידה מחטיבת "גבעתי" אור ל-5 באפריל, שכתוצאה ממנו שובשו פעולות הערבים נגד מיבצע "נחשון" בגיזרת השפלה. במהלך מיבצע "נחשון", שהחל אור ל-6 באפריל, נכבשו כפרים ערביים ומשלטים לאורך הכביש לירושלים. רק בקטע מלטרון לשער הגיא לא יכלו כוחות ה"הגנה" להיאחו, כיון שהבריטים נמצאו עדיין באיזור. כמה שיירות אספקה גדולות הגיעו במשך המיבצע לירושלים. תוך כך כבשו הערבים, בפיקודו של עבדול קאדר אל חוסייני, את הקסטל מידי היהודים. עבדול קאדר עצמו נפל חלל בקרב, וכעבור יום חזר המוצב לידי כוחות ה"הגנה". לא הושגו אמנם במלואן כל מטרותיו של המיבצע (לאחר סיומו נסגר הכביש), אבל יש לראותו כנקודת-מיפנה במאבק במובנים רבים: א) היוזמה הצבאית עברה לידי היהודים; ב) מיבצע זה היה הפעולה הראשונה שביצעו גופים צבאיים גדולים תחת פיקוד אחיד; ג) הוא מסמל את המעבר משיטת "פגע וברח" לשיטת כיבושים והחזקת שטחים כבושים; ד) זו לראשונה לקח חלק פעיל במערכה השרירות האווירי, שנהפך במרוצת הזמן לחיל-האוויר של צה"ל.

בשעה שבמיבצע נחשון הובסו כוחותיו של המופתי (של עבדול קאדר ושל חסן סלמה), ניסה "צבא ההצלה" בפיקודו של קאוקג'י, לאחר שהתאושש ממפלתו בטירת צבי, לכבוש (בסיוע תותחים) את משמר-העמק (החל מ־4.4 לפנות ערב). לעזרת הקיבוץ המותקף הובאו כוחות מחטיבות "כרמלי" ו"אלכסנדרוני" והגדוד הראשון של הפלמ"ח. הקרבות נמשכו עד 15.4 ונסתיימו במפלה כבדה של "צבא ההצלה". במהלך הקרבות נכבשו רוב הכפרים הערביים בסביבה. קאוקג'י פנה לעזרה של הגדוד הדרוזי, שקנה בשפרעם, גדוד שגויס משכירים בהר-הדרוזים והגיע לא"י בסוף מארס. כאשר מפקד הדרוזים תקף את רמת-יוחנן (בקרבת מקום חנייתו), כבר הוכרע גורלו של "צבא ההצלה" במשמר-העמק. הקרבות במרחב רמת-יוחנן נמשכו ימים אחרים ולעזרת המשק המותקף באו יחידות מחטיבת "כרמלי". הגדוד הדרוזי הובס. תוך הקרבות נוצר מגע בין נציגי ה"הגנה" לנציגי העדה הדרוזית בא"י, ונחתם הסכם על אי-התקפה בין שני הצדדים, הסכם שנשמר.

כתוצאה מהמיפנה לטובה כמצב הצבאי עיבר המטה הכללי תכנית מיבצעית להמשך הפעולה, היא תכנית ד'. רעיונה המרכזי היה השתלטות על שטחה של המדינה העברית העתידה-לקום והגנה על גבולותיה לקראת הפלישה הצפויה של הצבאות הסדירים של המדינות הערביות. לאור סכנה זו היה הכרח ליצור שטח עברי רצוף לעת פינוים של הכוחות הבריטיים מהארץ. התכנית קבעה, בין השאר, תקנים מחייבים של יחידות כוחות-השרדה (חי"ש) ופלמ"ח, במטרה להגדילים עד 30,000 לוחמים ויותר.

בימים 16/18 באפריל נכבשה טבריה (העיר המעורבת הראשונה שנכבשה על-ידי היהודים). לאחר מכן נכבשה חיפה. כיבוש הירושלים ב־24.4 במסגרת כוח שבפיקודו של מפקד הפלמ"ח טוהר הגליל העליון המזרחי במיבצע "יפתח" (קדם לו מיבצע "מטאטא" לטיהור השטח בין הכנרת לחולה). במהלך מיבצע "יפתח" שוחררה צפת (כיבושה הושלם ב־12.5). בעוד חטיבת "גולני" מטהרת את מרחב העמק והגליל התחתון, פנו כוחות חטיבת "כרמלי", שנשתחררו לפעולות לאחר כניעת חיפה הערבית, לטיהור הגליל המערבי (מיבצע "בן-עמי"). גולת הכותרת של פעולה זו היתה כיבוש עכו (הושלם ב־17.5). באיזור המרכז נחרץ גורלה של יפו והיישובים הערביים בסביבתה ("מיבצע חמץ"). על כניעת יפו חתמו הערבים ב־13.5.48.

את האחריות לגיזרה במרחב ירושלים ובדרך אליה קיבלה חטיבת הפלמ"ח "הראל", שהוקמה במיוחד למטרה זו. במיבצע "הראל" הצליחו להעלות שיירות נוספות לירושלים, ואף נעשה נסיון להרחיב את הפרוודור בגיזרה המזרחית של הכביש. מיעוט הכוחות והרעת המצב בתוך ירושלים העיר שמואל לא מאמצים אלה: ב־13.4 נערך טבח אכזרי באנשי שיירת "הדסה", בשכונת שיר-גיראח, בדרכה להר-הצופים — לעיני הצבא הבריטי שלא נקף אצבע (הבריטים פירשו את הטבח הזה כתגובה ערבית על דיר יאסין).

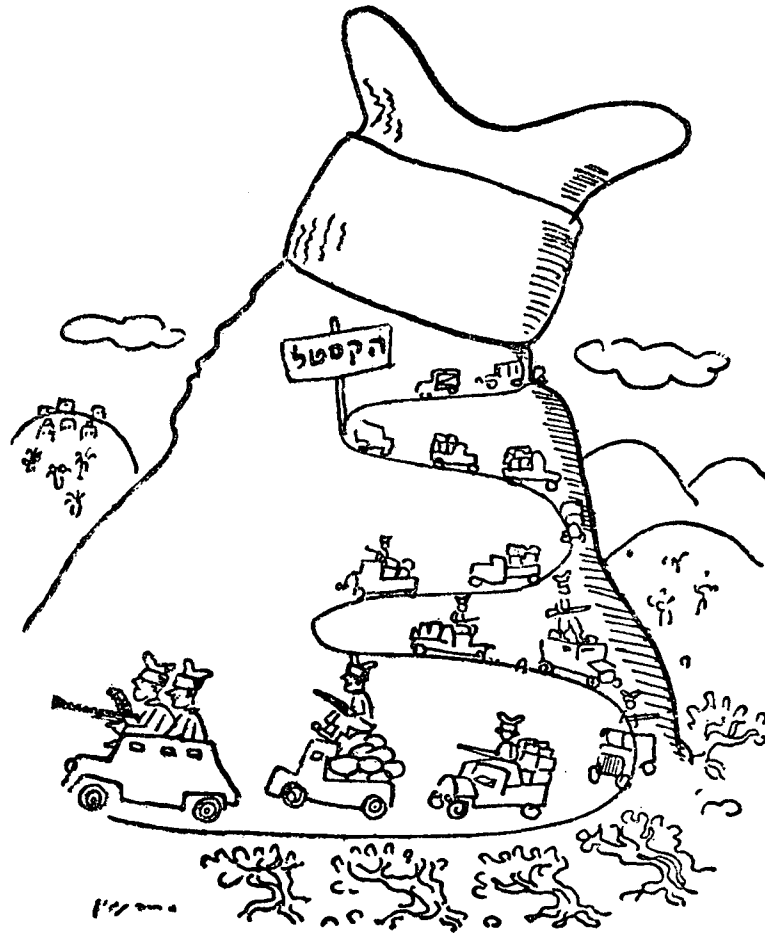
באותו פרק זמן נודע למיפקדה בירושלים שהצבא הבריטי עומד לפנות חלקים מסוימים של העיר מוקדם יותר מהמשוער, וכי נשקפת סכנה שמייתקנים חיוניים יימסרו לידי הערבים. מפקד מחוז ירושלים העריך את הכוחות שעמדו לרשותו כבלתי-מספיקים לקדם פני המצב הזה ותבע עזרה מיידית לעיר. חטיבת הפלמ"ח "הראל" נצטוותה לעלות במלואה לירושלים (מיבצע "יבוסים"). שיירת-ענק שיצאה (20.4) בליווי יחידות "הראל" לירושלים הותקפה בשער-הגיא והגיעה לעיר, תוך אבידות, לאחר קרב שנמשך כל היום. הדרך לירושלים נחסמה בקטע שבין לטרון לשער-הגיא. מטרה משולשת היתה למיבצע "יבוסים": פתיחת הדרך לנהייעקב ע"י כיבוש נביסמויל וכפרים ערביים אחרים בסביבה, לשם יצירת שטח יהודי רצוף בין ירושלים לנהייעקב; יצירת שטח רצוף אל הר הצופים ע"י כיבוש השכונה הערבית שיר-

גיראח: כיבוש שכונת קטמון לשם התחברות אל שכונת מקור-חיים. מכל המשימות הנ"ל הוגשמה במלואה רק השלישית. שכונת שיך-גיראח אמנם נכבשה, אך כוחות ה"הגנה" פונו ממנה ע"י הצבא הבריטי; ואילו כיבוש נבי סמויל נכשל וכוחות "הראל" נאלצו לסגת גם משאר הכפרים שנכבשו בגיזרה זו.

כרי לפתוח מחדש את הדרך לירושלים הוחלט על מיבצע "מכבי", בפיקודו של מפקד חטיבת "הראל". לרשותו הועמד גם גדוד אחד מחטיבת "גבעתי", שנשתחרר ממרחב ת"א אחרי כניעתה של יפו. התכנית היתה להשתלט על כל השטח משני צדי כביש ירושלים, מחולדה ועד לירושלים. הופעת כוחות קאוקג'י בגיזרת לטרון, שנסתייעו בתותח-יחידה ובמשוריינים בעלי תותחים, וכן התערבות הצבא הבריטי, שמו מאמצים אלה לאל. חטיבת "גבעתי", שהיתה עסוקה עד כה במיבצע "ברק" (לטיהור מרחבי דרום-יהודה), נצטוותה איפוא ליטול חלק גדול יותר במיבצע "מכבי" — להשתלט על מרחב לטרון ע"י ניתוקו מעורפו באמצעות תנועת-איגוף מצפון. הפעולות הראשונות הוכתרו אמנם בהצלחה, אך נוכח הידיעות על פלישת הצבא המצרי לא"י (15.5) נפסק המיבצע באמצע. במשך שני לילות הצליחו כוחות "הראל" ו"גבעתי" לתפוס שורת מוצבים (בניהם, למשך לילה שלם, את הכפר לטרון ע"י יחידות "גבעתי") ולהעביר שיירות (בחלק מהדרך — בשבילי-עפר) לירושלים. מפאת ליקויים אירגוניים הצליחו בלילה הראשון לשגר מכונית בודדה אחת ("שיירת היתום"), אבל כעבור שני לילות עברה שיירה בת עשרות מכוניות לירושלים — שיירה אחרונה עד לפתיחת "דרך בורמה". נכשל הנסיון להוריד בלילה הבא באותה השיטה את הרכב הרב, שנותרו בירושלים משיירות "נחשון", "הראל", ו"מכבי". ב-18.5 הגיעו כוחות הלגיון הערבי והתבצרו במרחב לטרון. הלגיון תקף גם עמדות יהודיות בתוך ירושלים, וחטיבת "הראל" נאלצה לתת את כל תשומת-לבה לירושלים וסביבתה הקרובה. חטיבת "גבעתי" נודקה לעמוד אל מול הפולש המצרי. הבעיות הצבאיות של הדרך לירושלים לא נפתרו.

חטיבת "גבעתי" טיהרה בסיוע של גדוד מחטיבת הפלמ"ח "הנגב" את מרחב הדרום מרחובות ועד לדרומה מבאר-טוביה (מיבצע "ברק"). חטיבת "הנגב" החלה בהצלחה בטיהור צפון-הנגב. הצורך להפנות את חטיבת "גבעתי" למיבצע "מכבי" והופעת הצבא המצרי מנעו את השלמת המשימה.

עם ההכרזה על הקמת מדינת ישראל בה' אייר תשי"ח (14.5.1948) היתה פלישת צבאות-ערב לעובדה.

תכניות הצדדים היריבים ומגמותיהם

10.3.48

תכנית ד' - מרץ 1948¹

1. מבוא

תכנית ד' - מרץ 1948.

א. התעודה הנמסרת בתכנית זו היא השתלטות על שטחה של המדינה העברית והגנה על גבולותיה, כן גם על גושי ההתיישבות והאוכלוסיה העברית שמחוץ לגבולות, נגד אויב סדיר, סדיר למחצה וזעיר-הפועל מבסיסים אשר מחוץ לשטח המדינה או בסיסים הנמצאים בתוכה.
 ב. תכנית זו מסתמכת על שלש תכניות שקדמו לה, היינו:
 א) תכנית ב' ספטמבר 1945.
 ב) תכנית מאי 1946.
 ג) תכנית "יהושע" - 1948.
 ג. היות והתכניות הנ"ל - הראשונה והשנייה היו מיועדות לשלב הראשון של המאורעות - בפנים הארץ; והשלישית היתה מיועדת למקרה פלישה של כחות סדירים מהארצות השכנות - תהיה המטרה של תכנית ד' להשלים את שלש התכניות הקודמות בפרקים החסרים ולהתאימן למצב המשוער שיוצר עם סיום השלטון הבריטי בארץ.

תכנית אסטרטגית ראשונה של המטה הכללי להשתלטות על שטחים בקנה מידה ארצי. התכנית הוצאה כפקודת אב לתכנונים אופרטיביים מפורטים, אך לא בוצעה כמתוכנן, משתי סיבות: א. הבריטים התחילו לפנות את אזורי הארץ השונים, בשלבים ובאופן הדרגתי. ב. תאריך הפינוי הוקדם. המבצעים שבוצעו במסגרת הכוללת הביאו להתמוטטות הגורם הערבי המקומי. מאוחר יותר בעקבות התפתחויות מריניות חדשות הכניס ב' 11.5.48 המטה הכללי שינויים בתכנית ד'. ראה עמ' 51.

2. הנחות יסוד

תכנית זו מתבססת על הנחות יסוד כדלקמן: -

א. האויב

1. הרכב הכחות המשוער: -

- כח סדיר למחצה של צבאות השחרור של הליגה הערבית, הפועל מבסיסים שתפס עד כה, או יתפוס בעתיד.

- כח סדיר של הארצות השכנות, שיפלוש מעבר לגבולות או יפעל מבסיסים בתוך הארץ. (הלגיון הערבי).

- כחות זעירים מקומיים הפועלים, או יפעלו, מבסיסים בתוך הארץ ובתוך גבולות המדינה העברית. כל שלשת הכחות האלה יפעלו, בעת ובעונה אחת, לפי תכנית אופרטיבית משותפת ולעתים פחות או יותר קרובות - בתאום טקטי.

2. המטרות האופרטיביות המשוערות של האויב: -

- ניתוק ואס אפשר - כבוש, של הגליל המזרחי, הגליל המערבי והנגב.

- חדירה עמוקה בשרון ובעמק חפר בכוונים: קלקליה - הרצליה, טול'כרם - נתניה בערך.

- בידוד שלש הערים הגדולות (בעיקר תל-אביב).

- הפסקת האספקה והשירותים החיוניים האחרים, כגון - מים, חשמל וכיו"ב.

3. השיטות הטקטיות המשוערות: -

- התקפות על ישובים ע"י כחות סדירים למחצה וסדירים - בעזרת נשק כבד של חיל רגלים ואף בעזרת ארטילריה-שדה, כלי רכב משורין ואויריה.

- התקפות על מרכזים עירוניים שלנו מן האויר (בעיקר תל-אביב).

- פעולות הטרדה ע"י כחות זעירים נגד עורקי תחבורה וישובים - כפעולות סיוע אופרטיבי או טקטי ישיר, לפעולות שצוינו לעיל. כמו כן פעולות חבלה נגד עצמים לכללים חיוניים ופעולות טרור בערים.

ב. השלטון

התכנית מתבססת על ההנחה הכללית, שבזמן הפעלתה לא יהיו כחות השלטון בארץ קיימים יותר. במקרה שכחות השלטון עוד יחזיקו, בזמן הפעלת תכנית זו, בבסיסים ובשטחים מסוימים - יש להתאים את התכנית במקומות אלה למצב זה. על כך תבאנה תוספות מיוחדות.

ג. כח בינלאומי

תכנית זו מתבססת על ההנחה שכה בינלאומי בעל כשר פעולה יעיל, לא יהיה קיים בארץ.

ד. המטרות האופרטיביות שלנו

1. להתגונן נגד פלישת כחות סדירים למחצה וסדירים ע"י: -

- מערכת הגנה קבועה - המתבססת על הגנת האזורים - מחד; ועל פעולות חסימה על דרכי הגישה העיקריות של האויב, משטחו לשטח המדינה - מאידך; ואשר תשמור על ישובינו, על המפעלים הכלכליים הכרחיים, על הרכוש ועל הפעלת השרותים הממשלתיים בתוך שטחה של המדינה.

- התקפות נגד, ערוכות מראש, נגד בסיסי ורכי אספקה של האויב בעומק שטחו - הן בתוך גבולות הארץ והן בארצות השכנות.

2. הבטחת חופש תנועה, הן מבחינה צבאית והן מבחינה כלכלית - בתוך שטח המדינה ושל המרכזים היהודיים מחוצה לה - ע"י כבוש והחזקת משלטי מפתח על מספר עורקי תחבורה.

3. למנוע מהאויב את השמוש בבסיסים קדמיים, הנוחים לו ביותר להתקפה, בשטח שלו - ע"י כבושם והחזקתם.

4. לחץ כלכלי על האויב במטרה לאלצו להפסיק את הפעולות בחלקים מסוימים של הארץ - ע"י הטלת מצור על כמה מערי.

5. צמצום כשרו של האויב בפעולות זעירות - ע"י כבושו והשתלטות על מרכזים מסוימים שלו, בשטח הכפרי ובערים, בתוך גבולות המדינה.

6. להשתלט על השרותים הממשלתיים ונכסיהם, אשר בשטח המדינה, ולהבטיח את הפעלתם היעילה של שרותים צבוריים הכרחיים.

3. הגדרת התפקידים

- בהתאם למטרות האופרטיביות שלנו, שפורסמו לעיל, מוטלים על החילות השונים התפקידים כדלהלן: -
- א. חיוזק מערכת ההגנה הקבועה של האזורים והתאמת פעולתם במסגרת חבלית. נוסף לזאת, חסימת דרכי הגישה העיקריות של האויב, משטחו לשטח המדינה, ע"י פעולות וסידורים מתאימים.
- ב. ייצוב מערכת ההגנה.
- ג. התבססות בערים הגדולות.
- ד. השתלטות על עורקי תחבורה ראשיים-ארציים.
- ה. מצור על ערים מערי האויב.
- ו. כבוש והשתלטות על בסיסים קדמיים של האויב.
- ז. התקפות נגד, בתוך ומחוץ לגבולות הארץ.

א. מערכת ההגנה הקבועה

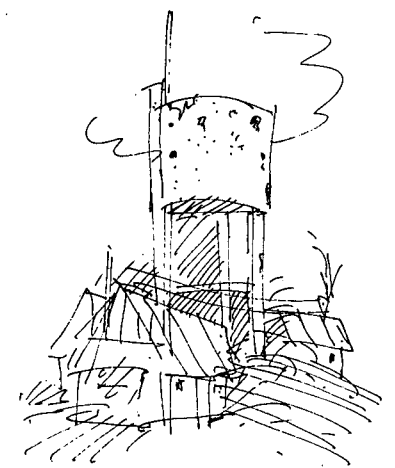
1. מערכת הגנה קבועה - בשטח כפרי - בנויה על שני גורמים יסודיים: האזורים המוגנים להגנה היקפית - מחד; וחסימות דרכי הגישה העיקריות של האויב - מאידך.
2. את סדרי הגנת האזורים בשטח הכפרי המיועדים כרגע, בעיקר להדיפת אויב זעיר, יש להתאים מבחינת תכנון ובצור לשיטות הטקטיות המשוערות של אויב סדיר למחצה וסדיר, בהתאם להוראות שתוצאנה ע"י האגם על הגנת ותכנון אזור כפרי.
3. כמו כן - בהתחשב עם השיטות הטקטיות המשוערות של האויב, תהיה השאיפה לעבור מהגנת נקודות להגנה מרחבית, במטרה להגיע לכך שהיחידה ההגנתית היסודית לא תהיה האזור, אלא החבל.
4. לשם השגת מטרה זו ייעשו הצעדים הבאים: -
(א) הפיכת מטה החבל ממטה מנהלתי למטה קרבי (בחירת מקום, הקמת רשת קשר וכד').
(ב) יצירת רזרבה ניידת חבלית - מתוך כחות האזורים - שתפעל כתגבורת או כמכת נגד, במרחב החבל - בהתאם לתכניות ערוכות מראש. (ראה: "תוספת מס. 1 לפקודת המבנה הארצי - נובמבר 1947").
- ג) התאמה ושילוב של תכניות ביצור ואש, האזוריות, בחבל - עד כמה שהדבר ניתן, בהתחשב עם התנאים הגיאוגרפיים וסוגי הנשק המופעלים. כמו כן שילובן עם פעולת הרזרבה הניידת החבלית.
5. נקודות ישוב אשר עקב מצבן הגיאוגרפי אינן יכולות להיכלל בתוך תכנית הגנה חבלית קבועה, תהינה מאורגנות כאזורים להגנה היקפית; ובהתאם לערכן לחסימת דרכי גישה של האויב או בהתאם למצבן הטקטי - יתפסו משלטים ויוקמו ביצורים, מכשולים, שדות מוקשים וכיו"ב - נוסף על מערכת ההגנה האזורית. לתפקידים אלה יוקצבו כחות נוספים, בהתאם למפורט להלן. הוא הדין לגבי חבלים מבודדים.
6. חסימת דרכי הגישה העיקריות של האויב
(א) דרכי הגישה העיקריות של האויב - משטחו לשטח המדינה - כגון: כבישים, גשרים, מעברים ראשיים, הצטלבויות חשובות, מעברים וכיו"ב - ייחסמו ע"י: חבלות ופיצוצים, סידרת מכשולים, שדות מוקשים וכן ע"י תפיסת משלטים על הדרכים והתבצרות בהם.
(ב) מערכת החסימות תוקם נוסף על מערכת ההגנה הקבועה. התכניות הטקטיות של החסימות, תהינה מותאמות ומשולבות עם תכניות ההגנה של האזורים הנמצאים בקרבת חסימות אלה - וכן עם תכנית ההגנה החבלית, במידה שהדבר ניתן מבחינה גאוגרפית.

ב. ייצוב מערכות ההגנה והחסימות

על מנת להבטיח פעולה יעילה של מערכת ההגנה הקבועה וכן להבטיח את העורף שלה, תיעשנה הפעולות הבאות: -

1. תפיסת תחנות המשטרה.
2. השתלטות על השרותים הממשלתיים והבטחת השרותים החיוניים, בכל חבל וחבל.
3. הבטחת עורקי תחבורה משניים.
4. פעולות נגד ישובים של האויב, הנמצאים בתוך או בקרבת מערכת ההגנה שלנו, במטרה למנוע את שימושם כבסיסים לכח מזוין פעיל. פעולות אלה תתחלקנה לסוגים דלקמן: -
- השמדת כפרים (שריפה, פיצוץ ומיקוש החורבות) - בעיקר לגבי ישובים שאין באפשרותנו להשתלט עליהם בקביעות.
- פעולות ביעור והשתלטות שתיעשנה בהתאם לקיום: -
כיתור הכפר ועריכת חפוש בתוכו. במקרה של התנגדות - השמדת הכח המזוין וגרוש האוכלוסייה אל מעבר גבול המדינה.
כפרים שפוננו בצורה כני"ל, יכללו בתוך מערכת ההגנה הקבועה ויבוצרו - בהתאם לצרכים.

- ג. התבססות בערים הגדולות
- התבססות בערים הגדולות תבוצע בהתאם לקיום הבאים: -
1. תפיסת והשתלטות על המרכזים של שרותי הממשלה ונכסיה (מרכזי הדאר, טלפון, רכבת, תחנות משטרה, נמלים וכד').
2. הבטחת כל השרותים והמפעלים הצבוריים הכרחיים.

3. תפיסת והשתלטות על כל השכונות הערביות הבודדות, אשר בין השטח העירוני המרכזי שלנו ובין השטח העירוני המרכזי של הערבים - באפן מיוחד על השכונות השולטות על דרכי היציאה והכניסה של הערים. ההשתלטות על שכונות אלה תבוצע בהתאם לקיום שהוסברו בקשר עם ביורם של הכפרים. במקרה של התנגדות - תגורש האוכלוסיה לשטח העירוני המרכזי של הערבים.
4. כיתור השטח העירוני - מרכזי הערבי. ניתוק דרכי התחבורה שלו והפסקת השרותים החיוניים עבורו (מים, חשמל, דלק וכיוב) - במידת האפשר.
- ד. השתלטות על עורקי תחבורה ראשיים-ארציים

  1. תפיסת והשתלטות על אוביקטים השולטים על עורקי התחבורה הראשיים הארציים. כגון: - תחנות משטרה. תחנות משאבה וכד'.
    - אוביקטים אלה ייהפכו למשלטים מבוצרים שימשו, בהתאם לצורך, כבסיסים להבטחת נעות (פעולה זו תשולב, במקרים רבים, בפעולת תפיסת תחנות משטרה לשם ייצוב מערכת ההגנה הקבועה).
  2. כבוש והשתלטות על אותם כפרים ערביים המהווים מחסום רציני על אחד מעורקי התחבורה הראשיים. פעולה נגדם תיערך לפי המוסבר בסעיף המדבר על בעור כפרים.
    - ה. מצור על ערי האויב יבוצע לפי הקיום הבאים: -
      1. ניתוק עורקי התחבורה המובילים אליהן, ע"י מיקוש, פיצוץ גשרים ומערכת מארבים קבועה.
      2. במקרה הצורך, ע"י תפיסת משלטים השולטים על עורקי התחבורה לערי האויב והתבצרות יחידותינו על משלטים אלה.
      3. ע"י הפסקת שירותים חיוניים - כגון: חשמל, מים ודלק - או ע"י הפעלת גורמים כלכליים שלנו או ע"י חבלה.
      4. ע"י פעולה מהים, נגד ערים העלולות לקבל אספקתן מצד הים - במטרה להשמיד את כלי השיט המובילים את האספקה וחבלה בסיודורי הנמלים.
  - ו. כבוש והשתלטות על בסיסים קדמיים של האויב
    - מטרתה של תכנית זו אינה, בדרך כלל, פעולת כבוש מחוץ לגבולות המדינה העברית. אולם בסיסים אחדים של האויב הנמצאים בקרבה בלתי אמצעית לגבול והעלולים לשמש קרש קפיצה להדירה לתוך מרחבי מפתח של המדינה - ייכבשו זמנית ויבוערו לפי הקיום שצוינו לעיל וייהפכו עד לגמר הפעולות, לחלקים ממערכת ההגנה שלנו.
    - רשימת הבסיסים בשטח האויב המיועדים לכבוש ולהשתלטות זמנית, תפורט בתעודות האופרטיביות של החטיבות.
  - ז. התקפת נגד, בתוך ומחוץ לגבולות הארץ
    - התקפות נגד תשמשנה כאמצעי נוסף על מערכת ההגנה הקבועה, כדי לעצור ולהכשיל התקפות מאורגנות על כחות האויב, סדירים למחצה או סדירים, מבסיסים בתוך הארץ או מבסיסים אשר מעבר לגבולות. התקפות נגד תיערכנה לפי הקיום הבאים: -
      1. התקפות הסחה - הוה אומר, כי בזמן שנערכת התקפה של האויב נגד מרחב מסוים שלנו - התקפת נגד לעומק מרחב אחר שלו במטרה להסיח את כחות האויב לכוון התקפת הנגד.
      2. מכות נגד דרכי תחבורה ואספקה, בעומק האויב, בעיקר נגד אויב סדיר הפולש מעבר לגבולות.
      3. התקפות נגד בסיסי עורף של האויב, הן בארץ והן מעבר לגבולות.
      4. שיטת התקפת הנגד תהיה בדרך כלל - פשיטה לעומק של כח בעצמה ממוצעת של הגדוד, אשר יתקוף ישובים ומרכזים של האויב במרוכז, במטרה של השמדתם והשמדת הכח המזוין שבהם; או יתפצל לתפקידי משנה כגון - חבלות והטרדות על התחבורה הצבאית של האויב ועורקה.
      5. רשימת התקפות הנגד תפורט בתעודה האופרטיבית של חטיבת המחץ.
  4. חלוקת התפקידים לחילות
    - א. חלוקת התפקידים במערכת ההגנה הקבועה: -
      1. הגנת האזורים, הנקודות המבודדות המבוצרות ויציאת הרזרבות החבילות - מוטלת על כחות המשמר.
      2. על חטיבות חיל הרגלים מוטלים, במערכת ההגנה הקבועה, התפקידים הבאים: -
        - פעולות חסימה של דרכי הגישה של האויב.
        - לשם כך תוקצב לכל פעולת חסימה - בהתאם לערכה ושיטתה - יחידת חיל רגלים קבועה, אשר גדלה ייקבע בהתאם לתפקיד.
        - כמו כן יוטלו, על חטיבות חיל הרגלים, התפקידים הקשורים בייצוב מערכת ההגנה הקבועה - בהתאם למפורט בסעיף 3-ב'.
      3. במקרים בודדים ויוצאים מן הכלל, יכולות יחידות חיל הרגלים להיות מוצבות בחבלים, באזורים או בנקודות מבודדות מבוצרות - לשם חיזוק ההגנה האזורית או החבילית. השאיפה היא למעט במקרים מסוג זה עד כמה שאפשר.
      4. בדרך כלל יתבטא תפקיד חיל הרגלים - במערכת ההגנה הקבועה, פרט לתפקידים שהוזכרו לעיל - בעריכת התקפות נגד מקומיות של יחידות שאינן נופלות מפלוגה - ואם אפשר אף למעלה מזאת - נגד אויב התוקף את מערכת ההגנה הקבועה, במטרה לנתק את דרכי נסיגתו ולהשמידו. התקפות נגד כאלה תיערכנה, בדרך כלל, מבסיסי הפעולה הקבועים, אשר יקבעו ליחידות חיל הרגלים בקשר עם בצוע תפקידיהם בכלל המרחב.
      - הוראה זו מחייבת להציב את יחידות חיל הרגלים במרוכז, עד כמה שאפשר, ולא לפצלן ליחידות משנה.
    5. הכפיפות הפיקודית, במקרים הנ"ל - תהיה בהתאם ל"תוספת מס. 1 לפקודת המבנה הארצי - נובמבר 1947".
    6. באותם המקרים שמערכת החסימה, המוגנת ע"י חיל רגלים, תשולב עם מערכת הגנה אזורית או חבילית - יקבע מפקד הגדוד את המפקד האחראי על כל מערכת ההגנה.

- ב.
1. על חטיבות חיל הרגלים מוטלים, פרט לתפקידים הקשורים עם מערכת ההגנה הקבועה וייצובה – התפקידים הבאים: –
    - התבססות בערים.
    - השתלטות על עורקי תחבורה ראשיים-ארציים.
    - הטלת מצור על ערי האויב.
    - כבוש והשתלטות על בסיסים קדמיים של האויב.
  2. כל הנ"ל בהתאם למפורט בתעודות האופרטיביות של החטיבות. לשם בצוע אחד, או כמה מהתפקידים הנ"ל – יכול הפ.ה.ע. להשאיל לחטיבות חיל הרגלים יחידות חטיבת המחץ, המהווה את הרזרבה הארצית.
  3. בעת ביצוע תפקידים בשיתוף עם חטיבות חיל הרגלים – תהיינה היחידות של חטיבת המחץ כפופות לפקוד של החטיבה אשר במרחב פיקודה הן פועלות.
  4. לאחר סיום התפקיד תחזורנה יחידות חיל המחץ לרזרבה הארצית.
  5. המטרה היא כי תקופת ההשאלה של יחידות הרזרבה הארצית לחטיבות חיל הרגלים, תהיה קצרה במידת האפשר.
- ג.
1. על חטיבת המחץ מוטלים התפקידים של התקפות נגד בתוך ומחוץ לגבולות הארץ.
  2. הפ.ה.ע. יכול, בהתאם לשיקוליו, להוריד מחטיבת חיל הרגלים, זו או אחרת, תפקידים של הטלת מצור על ערים אויבות, השתלטות על דרכי תחבורה וכבוש בסיסים קדמיים – ולמסרם באופן ישיר לחטיבת המחץ.
- ד.
- בכל הנוגע באגפים והשרותים השונים במטכל, ישלימו האחרונים את הוראות התכנון הנ"ל, כל אחד בענינו הוא – וימציאו תכניות אלה לחטיבות.

דו"ח המפקדה של כוחות פלשתינה

אל יו"ר ועדת פלשתינה בליגה הערבית — 23.3.48

אל: יו"ר ועדת פלשתינה,
 דו"ח זה בא להשלים את הדו"חות הקודמים ואת ההערות שהושמעו בישיבות הוועדה המדינית מיום 15.12.47 וכן בישיבה שנערכה ב-2.2.48.

הערה: נתוני הכוחות הערביים בדו"ח אינם כוללים ערבים מקומיים נושאי נשק (שאינם מקבלים שכר).

1. הכוחות הלוחמים

א. הכוחות היהודיים.

לא באונו כל ידיעות הסותרות, או מבטלות, את השערתנו כי כוחות היהודים מונים לא פחות מ-50 אלף חייל — כולל חברי הגנה, לח"י ואצ"ל. לפני מספר חודשים היה זיונם של מחצית כוחות אלה שלם ומוכן לקרב. נראה, כי גם המחצית השנייה השלימה עתה את ציודה וזיונה, ועל כן מוטב כי נכיר כי כל הכוח היהודי מצויד ומוכן לפעולה, בכלל הכוח היהודי — חטיבת הפלמ"ח, העומדת על רמת אימונים גבוהה, ולה כושר ניידות רב; היהודים רואים בה "יחידת קומנדו".

היהודים הקימו בימים האחרונים כוחות מקומיים להגנה על ישוביהם, מפני התקפות הערבים. כוחות אלה מונים כ-20 אלף חייל, שליש מהם — בנות.

ב. כוחותינו.

הכוחות הערביים מורכבים כיום משלושת הגורמים הבאים:

— כוחות סדירים (יותר נכון — חצי-סדירים) המורכבים ממתנדבים, תושבי ארצות ערביות שונות, אשר אומנו במחנה קטנא.

— יחידות סדירות (או חצי-סדירות) המורכבות ממתנדבים מאזורים מיוחדים, כגון דרוזים וצירקסים. כולם בעלי עבר צבאי באחד הצבאות.

— יחידות מזוינות של מתנדבים פלשתינאים המשרתים בקביעות תמורת משכורת.

הכוחות הנמנים עם שני הגורמים הראשונים מונים 5.200 חייל, אשר מהם חדרו לפלשתינה כ-4.000, כולל "גדוד ג'בל דרוז" ומחלקת (מפרוזה) מג'דל שמש. היתר נמצאים בשלב אימון וארגון, וישנה נטיה לארגנם לעתודה אשר תרכזו בטובאס (ליד שכם).

מספרם הכולל של ה"לוחמים" הנו קרוב ל-2.500. הנטיה היא להגדיל מספר זה עד ל-5.000 או 6.000 איש, באם יועמד לרשותנו הנשק והציוד הדרושים לכך.

אנו רואים, איפוא, כי המספר הכללי הנוכחי של הכוחות הלוחמים בפלשתינה אינו עולה על 7.700 איש. ההבדל ביחס בין שני הכוחות — היהודי והערבי — הנו, איפוא, מכריע לטובת היהודים.

מבצע "נחשון"

14.3.48 (עדי)

מוספן. 0 1 0 י .

לטנא (ע)
סאנכר

הנרון: מסקדתו של חסן סלמה ועבד אל ג'באר שומארי.

עבד אל ג'באר שומארי, המפקד העיראקי של דמלה, וחסן סלמה, תפסו את בניין בית הספר לקציני בריטיים ליד באר יעקב וקבעו בו את מרכז המפקדה לסחור. (הבניין סוזה ע"י אנשי נבעתי). עבד אל ג'באר שומארי וחסן סלמה הם ביחסים טובים ומשתפים פעולה בשטחים רבים.

הקצין העיראקי מתנהג בחוזק יד ומטלים סדר אוסר ואף מכה אנשים המפירים מסמעת, ונוהג כך אף בתושבי דמלה הסקטים.

בבניין נמצאים למעלה ממאה איש (עיראקים) החיים חיי מחנה, עם סדר יום קבוע לאסונים. כל בוקר מקיימים ספורט. הבית בן 4 קומות. הקומה העליונה מסמט חדרי מפקדה. על הדלתות תלויים שלטים כזהים. (מפקד האזור, מפקד המחוז, סגן המפקד וכו'). שתי הקומות המרכזיות מסמטות חדרי מגורים. הקומה התחתונה; חדר אוכל, מזנון, נאפי וחדר טעסועים. בבניין יש מחסן נשק. בזמן האחרון הובאה לשם, מכחנה ואדי סוואר, תחמושת רבה ע"י היילים מהלגיון הערבי. נחצר יטנם שני תותחים על גלגלים שהובאו לא מזמן ושייכים לקצין העיראקי. מהבניין עובר מסלפון-סדה לרמלה דרך הפרדסים.

הבית שייך למרעה המוסלמית העליונה.

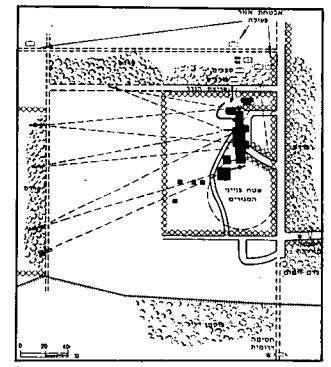
הצחק: נבעתי.

ע/ס

*הנה אוניברסיטת דמלה! זה בנין מיומן
ידי יוקר דמויה נספיה 4 במסדר
מבצע דמלה כפי יממה. יוני 1948*

פיצוץ מפקדת חסן סלמה ברמלה כוצע על-ידי כוח מחטיבת "גבעתי" שפעל במסגרת מבצע "נחשון". חסן סלמה - ממנהיגי הכנופיות הערביות במאורעות 1936-1939, השני בסולם הפיקוד של כוחות "אל ג'יהאד אל מוקדס" (לצידו של עבד אל קאדר אל חוסיני). מרחב פעולתו היה באזור לוד-רמלה-יפו. הוא נפצע בראש העין ומת מפצעיו. מותם של שני המפקדים עבד-אל-קאדר אל חוסיני וחסן סלמה בחודשים אפריל ומאי, פגע קשה בכוחות המופתי - "אל ג'יהאד אל מוקדס". הגנא (ע) - שירות הידיעות של ההגנה לעניני ערבים. אבנר - בנימין גיבלי - מפקד ש"י בגליל הדרום.

פיצוץ מפקדת חסן סלמה 5448

- נורה אש מסב
- אש נורה אש מונטה י"י
- מסלע אויב
- מסלע זר
- מסלע כראוינו
- זו מסקדת הלונה
- צורה הנכנסת
- הורדים
- התנת אשון נפועים
- החסימה עם מוקש

מתוך יומן ד. בן-גוריון

31.3.48

בערב באו אצלי אנשי המטה לברר כמה שאלות. אמרתי שכרגע יש שאלה אחת בווערת - והיא המלחמה על תחבורת ירושלים, וכוח-האדם שיגאל מכין, 4-500 אינו מספיק. זוהי עבשיו המלחמה המכרעת. נפילת ירושלים העברית עלולה להיות מכת מוות לישוב, והערבים מבינים זאת וירכוזו הרכה כוחות לניתוק התחבורה, ויש לקחת כל האנשים שאינם הכרחיים בתיכון, בת"א ובדרום, על נשקם, ולשלוח אותם לדרך חולדה - באבי-אלי-ואד - ירושלים, ומדי פעם בפעם לשלוח תגבורת; יש להזמין מיד מפקדי החטיבות ולגייס מיטב האנשים ולעשות זאת מיד - הערב והלילה.

ומיד שבנו למשרד, לארגון הפעולה.

וגאל - י. סוקניק, (ירדן) ראש אנף-מבצעים במטה הכללי.

הוראות מבצע

זיכרון כלליות:

1. האויב. "שם" פועל לאורך הקו חולדה ירושלים. אל כל הכפרים של "שם" לאורך קו זה יש להתייחס כאל בסיסי רכז או יציאה של האויב. מבין הרכוזים החזקים והרציניים ביותר יש לחשוב את הבסיס ואדי צראר. לפי הידיעות נמצא במקום זה חיל מצב המרכב מיחידות סדירות ומאורגנות שעצמתן מגיעה בערך ל-400 איש. מבין יתר רכוזי האויב העלולים להפריע בפעולתם לקו הנזכר לעיל החזקים ביותר הם:
  - א. בקטע חולדה-לטרון, לטרון, ובית ג'יז.
  - ב. בקטע לטרון ירושלים, דיר איוב, בית מחסיר, סריס, חרבת אל עומר. העצמה הכוללת של כוחות האויב הנמצאים בבסיסים הנ"ל אינה ידועה במדויק. לפי שמועות, מספרם מגיע ל-600 לחמים, זרים ומקומיים.
2. האויב. "יפת", מרוכז במחנה לטרון, בתחנת המשטרה שמעל לכפר (צפונה). במחנה הנזכר נמצאים כ-100 שוטרים ערבים ובריטים.
3. מחוץ לבסיסים הנ"ל ישנם רכוזי אויב גדולים (מרכזי תגבורת) שכוחותיהם מופעלים במקרה הצורך מכוונים הבאים: רמלה, אל קבאב, עיננה, עין כרם, סוכא, בית חנינא (כל הרכוזים האלה, בקטע לטרון י-ס), מסמיה — בקטע חולדה לטרון.
הכח המשוער בבסיסים הנ"ל אשר עלול להתערב באופן בלתי סדיר כתגבורת לכפרי אויב הנחקפים הוא בערך כ-2000 איש.

כוחותינו — נמצאים בשטח מרוכזים בשני קטעים

- א. גדוד 2 בתפקידים טקטיים באזור, באב אל ואד — ק. ענבים
- ב. כוחות לוי השיירה ויחידות המלווים של גדוד 2 בחולדה.
- ג. השיירה לפי הרכבה 2 משאיות, 4-5 כלי רכב משוריינים, 18 משוריינים קרביים בחולדה.
- ד. הגדוד ה-1 בנקודת הרכוז.
- ה. הגדוד ה-3 — נען.

המגמה:

- א. לדחוס את השיירה אשר נתקלה בחולדה לכונן ירושלים, ולהבטיח את שלמותה בשעת תנועתה.
  - ב. לפתוח את הדרך לירושלים ע"י פעולות תוקפניות נגד בסיסי האויב על ערף קו התנועה, על מנת להעביר שיירות העתידות לבוא.
- השיטה: המגמה תבוצע בשני שלבים, לפי השיטה הבאה:

1. שלב ראשון

- א. השיירה המאורגנת מחדש תצא לדרך ממקום הימצאה ותעבור את נקודת המעבר בשעת האפס.
- ב. פלוגות מהגד' ה-1 יתקפו בשעת האפס את מטרותיהן לפי תפקידיהן להלן.
- ג. יחידות הגד' ה-2 יבטיחו ע"י תפיסת קו מזקפים וע"י פעולות הטרדה את גורתכם בהתאם לתפקיד.
- ד. העתודה של החיל המרוכזת תפעל בהתאם להוראות להלן.

2. שלב שני התארגנות קרבות מחדש והערכות לקראת כבוש מספר מטרות במגמה:

- א. תפיסת משלטים טקטיים באורך הקו חולדה ירושלים.
- ב. שבירת התנגדותו של האויב באזור פעולתו.
- ג. השמדת רכוזי האויב ופגיעה בכוחו החי בשטח.

הכח הפועל:

מטה החיל גד' 1 לפי התקן, גד' 3 ב-250 איש, יחידת נשק מסייע בפקודתו של החיל, שירותי החיל לסוגיהם.

המשימות:

גדוד ראשון — א. חסימות דרכים ע"י מיקוש; ב. מארבים; ג. הבטחות; ד. עזרה לשיירה. מטרות
התקפה בשלב ראשון: א. ואדי צראר; ב. התקפה במשולש דיר מוחסין — חולדה הערבית — סיידון.

גדוד שני — א. חסימות ומארבים ובכצוע היחידות הנמצאות בתוך השטח לפי שקולך; ב. הבטחות.

גדוד שלישי (העתודה האופרטיבית) — א. תפקידים של התקפות נגדיות; ב. תמרוני עקיפה ומכות בעמק; ג. נצול הצלחות; ד. הבטחת אזור המטה הקרבי.
כל התפקידים הנ"ל יבוצעו לפי פקודה מיוחדת של מטה החיל.

השיירה

השיירה תלווה ע"י הכוחות הבאים:

1. הלווי הצמוד של השיירה בעצמה של שתי מחלקות משורינים קרביים ומכוניות משא שנעות אהה מנקדת מוצאה (חולדה) ועד המטרה הסופית (ירושלים) וכן תחזור עם השיירה לבסיס (ת"א). הלווי הצמוד ייקצב מהגד' ה-2.
2. עד קרית ענבים ילוו את השיירה גם המילואים של הגד' ה-2 באוטובוסים משורינים.
3. הפקוד מחולדה ועד ק. ענבים יהיה בידו של מגד' 2 והמילואים יכנסו לק. ענבים. האוטובוסים המשורינים יצורפו לשיירה מירושלים לפי תאום בין מגד' 2 ובין עצינוי.
4. החבלנים ימצאו בשיירה בהתאם לסדורים של מפקד החבלה.
5. הקשר עם השיירה לפי סדרי מפקד הקשר.

התנהגות במקרה של התקפה

- א. במקרה של התקפה תמשיך השיירה את דרכה תוך פתיחה באש ותפרוץ את דרכה בכוחות עצמאיים. במקרה של התקפה חזקה וחסימות חזקות בדרך ואך ורק בחסר אפשרות של פריצה, תתקשר השיירה עם מטה החיל והגדודים הקרובים ואז תוגש עזרה בהתאם להוראותיו של מטה החיל. מפקדי הגדודים יקחו בחשבון בשיקוליהם את האפשרות הזאת.
- ב. ההבטחה בכניסה לכאב אל ואד יבצע הגד' ה-2.

הוראות מיוחדות

הפתעה — את כל המשימות יש לבצע תוך השגחה ונדרש נושא של גורם ההפתעה.
סיור — סיור המטרה מותר רק במקרה שתהליכו לא יגלה את כוונותינו (נצל את הלילה להכרת דרכי הגישה אל המטרה: קביעת נקודות תצפית מתאימות ליום. דרוש דו"חיס מסיוור אוירי וכיו"ב).
הטעיה — נצל את כל אפשרויות הטעיה השונות בתכנון פעולתך.
סימני היכרות — סימני היכרות לכוונותינו לפעולות האלה יהיה סרט לבן ברחב 10 ס"מ על השרוול השמאלי מעל לזרוע. הסואת הרכוז והזהירות לפי הוראות מיוחדות ממטה החיל. תאום על האויריה לפי הוראות של מטה החיל.
הבטחת מקום המטה יבוצע באופן עצמאי.

קשר: 1. פנימי לפי הסדורים של הגד'. 2. לעורף לפי תאום עם ק. הקשר של החיל. כנויים ומטרות התקפה, סמן להצלחה, נסיגה וכיו"ב תקבל במיוחד.

שרות רפואי — הגדודים יקבלו פרטים על תחנות עזרה ופינוי בגדודים. כן גם על שיטת העברתם לעורף.

שגרה מנהלתית — בהתאם להוראותיו של ק. המנהלה החטיבתי.

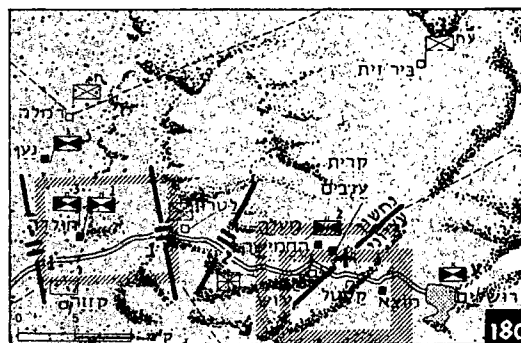
תחבורה — לפי הוראת ק. תחבורה.

תחמושת — מנות קרביות לכל איש, מנות מלאי ראשונות ע"י הגדודים, מלוי שני ברזרבה של החיל.

שעת האפס — תקבע לפי פקודה מיוחדת.

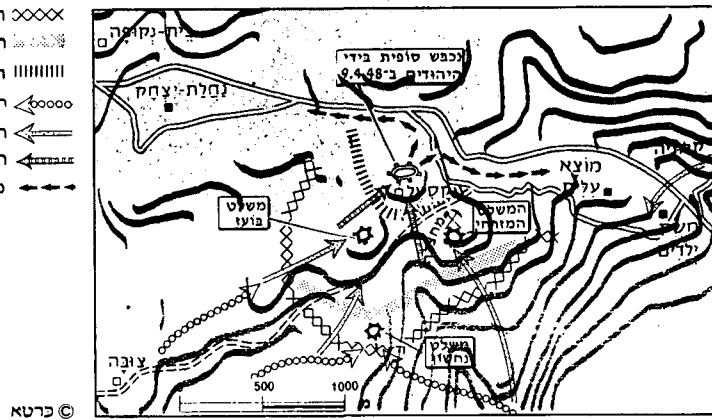
מפקד חיל נחשון

- א- נביל נות חטיבה
- א-1 נביל נות דוד
- א-2 מפקדת "נחשון"
- א-3 מפקדת "עצינוי"
- א-4 מפקדת נוד 1
- א-5 מפקדת נוד 2
- א-6 מפקדת נוד 3
- א-7 מפקדת חטו סמיה
- א-8 מפקדת עזר איקוד אלו חוסיני
- א-9 מלוגה עירקות
- א-10 מלוגה המבא הבריטי

© כרטא

- 1-3.4.48 תחום השליטה היהודית
- 3-5.4.48 תחום השליטה היהודית
- 5-8.4.48 תחום השליטה היהודית
- 3.4.48 התקפת ערבים ב-3.4.48
- 5.4.48 התקפת ערבים ב-5.4.48
- 8.4.48 התקפת ערבים ב-8.4.48
- נסיגה יהודית מן הקסטל

הקרב על הקסטל דו"ח

המבצעים: יחידות מגדוד "הפורצים"

תאריך: 8.4.48

פקודת המבצע: "על יחידותינו לכבוש את הקסטל ולהחזיק בו עד אשר תבוא יחידת המשמר, שתתבסס בו קבע. במקרה שלא תהיה התנגדות — אין לפוצץ את בתי הכפר".
ידיעות על האויב: הגיעו ידיעות מוסמכות, כי הכפר עלול להיתפש ע"י כנופיה ערבית, אשר תנסה לנתק את קטע הכביש בין קרית-ענבים וירושלים. בצובה, הכפר הסמוך, נמצאים ערבים זרים. יום קודם לכן הותקפה קשה המחצבה. תגבורת אויב עלולה להגיע מצד בית-סוריק.

כוחותינו: א) יחידה, שמתפקידה לחסום את דרכי התגבורת לאויב. ב) הכוח המתקף, המתחלק כדלקמן: 1. כוח-הרתק, שתפקידו גם לכבוש את הבית הגבוה שבכפר. 2. כוח-הולם. ג) כוח רזרבי.

מהלך הפעולה: יצאנו מקרית-ענבים בשעה 23.00 בליל 2-3.4.48 כדי להגיע לקסטל מצפון. בדרך נפלגה מאתנו יחידת החסימה, ויצאה לתפוס את מקומה. התנועה היתה מסודרת ובהסתר מלא. הכוחות תפשו את מקומם בשעה 04.15. כאשר כוח-הרתק התקדם לעבר הבית הגדול שבכפר וכוח-ההולם התקרב אל העמדות החיצוניות, נורו יריות מצד הבית ואחד היורים נראה על הגג. המכוונה הכבדה פתחה באש; החבלנים התקרבו אל הבית, וזרקו רימונים לתוכו ופוצצוהו. לאחר הפיצוץ התקדם כוח-הרתק במהירות, והתארגן להגנה היקפית. כוח-ההולם ויחידות החבלנים, החלו בבדיקת בתי הכפר. באותו זמן נשמעו יריות רבות מצד צובה. לא ענינו באש. כשנגמרה בדיקת בתי הכפר, הודיע מפקד הפעולה ליחידת המשמר, כי הוא מוכן למסור לידיה את הכפר. לאחר שיחידת החי"ש הגיעה וקיבלה את הפיקוד על המקום, נסוג הכוח הכובש. נלקח שלל. יחידותינו חזרו בשלום לבסיסן.

הנסיגה: ביום ג' 6.4.48, נשלחה כיתה בפיקודו של מ"כ להחליף את יחידתנו, שנשארה בקסטל מאז הכיבוש.

ב-7.4.48, בשעה 22.00, תקף את המקום כוח אויב בן מאות (בסיס היציאה שלו היה עין-כרם, ובסיס ההיערכות — צובה). לפנות בוקר קיבנו שלושה ערבים, אחד מהם לבוש אירופית — נושא אקדח ותת-מקלע אמריקני לבית ששימש כבית המטה. השומר ליד הבית, הרגיש בהם, פתח באש והרג את האיש הלבוש אירופית, שזוהה, לפי התעודות שנמצאו בכיסו, כעבד-אל-קאדר אל-חוסייני.

ב-7.00 בבוקר ביקרו במקום משוריינים שלנו, שהעבירו ציור ותחמושת. בשעה 10.00 נתחדשה ההתקפה. במשך שעה שלמה ניתכה אש חזקה ממכוונות כבדות, ממקלעים וממרגמות "3. אח"כ החלו בהסתערויות מצד מזרח בכיוון הוואדי, בחיפוי משורייין עם צריח. כוח-הרתק של האויב היה חזק מאוד. ב-12.00 הגיע כוח האויב עד ל-1200 איש. מצב המגינים הורע.

נשלחה תגבורת בפיקודו של נחום אריאלי. הוטל עליו להגיע למקום, לקבל לידיו את הפיקוד ולהחזיק במקום.

התגבורת הגיעה כשהאויב נמצא כבר בקרבת בית המטה. אנשי הפלמ"ח חיפו על נסיגת החי"ש ואחר נסוגו בעצמם תוך אבידות קשות.

חתום: המפקד

גדוד הפורצים — הגדוד הרביעי של הפלמ"ח בפיקודו של יוסף טבנקין. קאסטל, כפר ומשלטים — משלטים חיוניים במכוואות המערביים של ירושלים בהם רוכזו עיקר הכוח הערבי הסדיר למחצה במרחב ירוש' לים. המערכה על יעדים חיוניים אלה החלה עוד קודם למבצע נחשון, ונמשכה במהלך המבצע. הקסטל, אשר עבר מיד ליד ובכיבושו נטלו חלק יחידות פלמ"ח ועציוני, נכבש סופית בבוקר 9.4.48. עבר אל קאדר אל חוסיני — ממנהיגי הכנופיות הערביות במאורעות 1936-1939 אשר פיקד על הכוחות הבלתי סדירים במחוז ירושלים. עם פרוץ המלחמה חזר לארץ ופעל כמפקד "אל ג'יהאד אל מוקדס" (לוחמי מלחמת המעווה הקדושה) באזור הרי יהודה, חברון, ירושלים ורמאללה. נהרג ב-8 באפריל 1948.

מפקד "נחשון"

תמסור לכל אחד מהלוחמים ברכת העם העברי על מאמציו, יכולתו, נאמנותו והצלחתו — בשחרור דרך ירושלים.
המערכה לא תמה עדיין, אולם מבצע גדול זה — הגדול שבכל מבצעינו במשך ארבעת החודשים האחרונים — אומר שאם נרצה נוכל לאויב.

ישר כוחכם!
דוד בן-גוריון

לכל יחידה החיל

ספה חיל "נחשון"

פ ק ו ת י נ ם

לוחמי החיל

אזרייב הטיל מצור על ירושלים, כרצונו להרעיב ולהכניע את יהודי כירמנו ומגינינו.

כוחות אגננה לאסיבותיה בסונות האלכרו למרוץ את טבעת הסצור ולטפק את הדרוס לעיר.

לאחר שבוך של קרבות טנסתייסו בככרשי ססמר כסיסי סמחה של באזייכ, כבסטלסרם כוחותינו על סטלטים השולטים על הדרך, נגסים אנו למספך סחורט לשפ הזרם ההספקה כחיפוי יחידותינו לאורך כל הקו.

סמך הפעולה ססון וכסות סכל לוחם וכל יחידה וסמחה. הנהגים אשר נאלצו למערכה יקשו כסיפכ יכולתם לבסוגם בספרה.

נצמון כלבנו את זכר אכריונו אשר נפלו מללים כסערכה זר, קורכנפ לא לשוא היא, ירושלים היתה עברית ותסאר עברית ואנו מגינינו

ספה חיל "נחשון"

קרבות משמר-העמק ורמת יוחנן

מיומן הפעולות

9.4.48 כוחותינו מגדוד "העמק", פעלו אתמול משעה 16.00 בסביבת משמר-העמק. ביערו את האויב שהתבצר בחירבת בית-ראס ובכל המשלטים מזרחה ממשמר-העמק וכבשו, אחרי התנגדות, את רוביה אל-פוקה. הגיעו כוחות-תגבורת ערביים. יחידה שלנו נשארה ברוביה עצמה והשאר נערכו לפעולה בסביבתה. פוצץ גשר ליד מנסי. יחידה אחת עומדת להתקיף את אבו-שושה, בשעה 7.00 בבוקר. פרטים נוספים נודיעכם.

13.00: ערבים תוקפים מכיוונים שונים. שתי מכוונות "בראונינג" מקולקלות. שילחו מיד חלקים רורביים ותחמושת נוספת. חסרים פגזים למרגמות "3". הסוללות אוזולות! מבקשים ביצוע דחוף.

12.30: אנשינו ממשיכים לפעול נגד כוחות האויב שתפסו את השלוחות סביב חירבת בית-ראס, מדרום וממזרח, באיזור הבוסתן הם יורים כלי הרף. אנחנו מחכים בינתיים, מבלי לענות. לנו פצוע אחד ברגל. לאויב אבידות. אבו-שושה נכבשה לאחר התנגדות. היא נהרסה באופן ניכר. מארגנים פעולה של אנשי הזורע לצד אבו-זריק, במטרה לחסל גם אותה. את רוביה אל-פוקה מחזיקים, למרות התקפות-נגד קשות מצד מזרח. החישו את התשובה המעשית בדבר הסוללות, תחמושת, פגזים "3" וחלקים רורביים. משתדלים לגייס את האפשרי בסביבתנו. הסיכויים קלושים. עשו כל המאמצים.

10.4.48 שלשום בשעה 15.00, יצאו שתיים מפלוגותינו ותפשו משלטים אגב קרב, כבשו את רוביה אל-פוקה וגרמו אבידות לאויב. שתי מחלקות חי"ש החליפו את פלוגתנו שכבשה את הכפר והתבססה בו, למשך היום; באותו זמן החליפה פלוגת חי"ש מחיפה את פלוגתנו השניה שכבשה את בית-ראס. עם שחר העברנו את שתי פלוגותינו לגזרה הדרומית של משמר-העמק. בשעה 08.00 הגיעה תגבורת בת 400-600 איש לאנשי הכנופיות, והיא הלכה וגדלה במשך היום, במגמה לתקוף את משמר-העמק ולכבוש חזרה את רוביה.

אחת מפלוגותינו חסמה את הדרך מדרום וריתקה את האויב במשך כל היום; שתי מחלקות חי"ש כבשו בינתיים את אבו-שושה. אחרי הצהריים פתחנו באופנסיבה והאויב נסוג מעמדתו שליד רוביה. כלילה הרסנו את הכפר כליל. כוחותינו נסוגו — החי"ש למשמר-העמק ואנחנו ל"גבעת-נוח" והסביבה. אבידות הגדוד בפעולות אלה: הרוג אחד, פצוע קשה, ארבעה פצועים קל.

אבידות החי"ש: הרוג ופצוע. נלקח שלל. רימון התפוצץ בשעת הבדיקה ושניים מאנשינו נפצעו קשה, ארבעה אחרים, קל.

11.4.48 לפי הידיעות, נמצא קאוקגי בלגיון ומרכזו כוחות להתקפת-נגד. אנשינו פעלו במשך 36 שעות רצופות, ללא מוון ומים במידה מספקת.

12.4.48 א. הלילה נכנסנו לכופרין ללא התנגדות. מצאנו את הכפר ריק. פוצצנו 30 בתים. ב. פלוגת חי"ש תפשה את אבו-זריק, אחרי התנגדות, גרמה אבידות לאויב, כעת מפוצצים בתים.

ג. הלילה התבססנו שנית באבו-שושה, אחרי התנגדות קלה. גרמנו אבידות לאויב ופוצצנו בתים אחרים.

באבו זריק תפסנו שבויים — חמישה-עשר גברים, וכ-200 נשים וילדים. מפרישים כוח שיחזיק בכפר ופותחים את הדרך למשמר-העמק. את הגברים השבויים נעביר לפי ההוראות למקום מעצר.

13.4.48 11.22: כוחותינו שיצאו הלילה לאיזור מנסי, נכנסו בקרב עם האויב. רוביה אל-פוקה נכבשה שנית. כוחותינו על המשלטים נמצאים בקרב עם כוחות ערביים שבאו מכיוון לגיון. הכוח שכבש את רוביה ממשיך לתקוף בכיוון מנסי. הקרב עדיין בהתפתחותו. אבידותינו עד עכשיו: הרוג אחד וחמישה פצועים. דרושה תוספת תחמושת ופגזי מרגמות, "2" ו"3". התוספת הכרחית עוד היום.

14.30: כוחותינו נמצאים על המשלטים מדרום לרוביה, על מנסי והתל הקרוב, ממזרח לה. הכוח הנמצא על המשלטים בדרום, מותקף ללא הפוגות באש רובים ומקלעים, במרגמות ובתותחים. הכוח שבסביבת רוביה מותקף ע"י שלושה משוריינים. אחד מהם החל להתקדם לעומתם. בדרך כלל חלה הפוגה בשעות הצהריים. התותחים נמצאים בקרבת מקום. שילחו תוספת תחמושת.

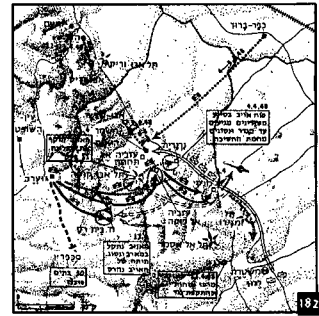
לצידו של הגורם הערבי המקומי — "אל ג'יהאד אל מוקדס", הוקם ארגון מתנדבים אשר הוכשר בסוריה ונודע בשם — "צבא ההצלה". פאווי אל קאוקגי שהיה המפקד הראשי של המרד בארץ-ישראל בסוף 1936, נתמנה למפקד חזית הצפון ותוארו היה "מפקד כוחות ההצלה". בפועל הוא פיקד על המשולש הצפוני: שכם-גינין-טובס.

ב-4.4.48 תקף קאוקגי את משמר העמק. לדברי וצפי איתל תוכננה ההתקפה על-ידי מאמון אל ביטאר ראש המטה של פאווי אל קאוקגי. לדבריו בחר במשמר העמק להתקפה "בשל מקומה האסטרטגי המיוחד", והכין כוחות עתודה בתקוה, "שהיהודים יועיקו תגבורות למערכה הגדולה". בקרב השתתפו גדוד אל קאר-סיה בפיקודם של מוחמד בן מהדי ומוחמד צפא, וכוח מגדוד הירמון הראשון ומגודר-חטיין. על המערכה ניצח פאווי אל קאוקגי בעצמו. במערכה נגד כוח האויב נטלו חלק פלוגת חי"ש מחטיבת "גולני", יחידות מחטיבות "כרמלי" ו"אלכסנדרוני" והגדוד הראשון של הפלמ"ח (גדוד העמק, אשר פעל זו הפעם הראשונה בגדוד), בפיקודו של דן לנר.

14.4.48 12.45 : סיכום קרבות מנסי:

שלשום בשעה 21.00 יצאה פלוגה לתפוס את המשלטים מצד דרום מעל למנסי והתבססה בהם לפנות-בוקר. פלוגה שניה תפסה את תל אבו-קוטה, צפונית ממנסי. פלוגה שלישית נשאר חבויה לרגלי בית-ראס. הפלוגה הצפונית כבשה את רוביה ואת נרנריה וגרמה אבידות קשות לאויב. על המשלטים של הפלוגה השניה באבו-קוטה (צפונית למנסי) הסתער האויב 11 פעמים במשך היום. גרמנו לו אבידות כבדות מאוד. אחה"צ עלו כוחות האויב — לפי מה ששיערנו — על הפלוגה שבמארב והוכו קשה. גילינו שהאויב משתמש ב־7 תותחים, 3 משוריינים כבדים ומספר משוריינים קלים. תוך הקרב נהרס תותח אחד של האויב.

התקפה ראשונה של האויב ב־4.48	☐	כוח האויב	○
התקפה נוספת של האויב ב־13.48	☐	כוחותינו	○
השעות פלמ"ח ב־4	☐	מפקד	○
השעות פלמ"ח ב־4	☐	מפקד	○
השעות פלמ"ח ב־4	☐	מפקד	○
השעות פלמ"ח ב־4	☐	מפקד	○
השעות פלמ"ח ב־4	☐	מפקד	○
השעות פלמ"ח ב־4	☐	מפקד	○
השעות פלמ"ח ב־4	☐	מפקד	○
השעות פלמ"ח ב־4	☐	מפקד	○

בצהריים הגיעה אל האויב תגבורת חזקה מאוד מכיוון ג'נין. הקרב ארך 13 שעות. אנשינו היו בשטח 30 שעות. עם ערב נסוג האויב, ואנשינו חזרו לבסיסים. אבידותינו: 3 הרוגים, 15 פצועים.

מחלקת חי"ש פוצצה מספר בתים באבו-זריק שנכבשו לפי 3 ימים. 14.45 : לפי הידיעות שהגיעונו מהאויב הוא אומד את כוחנו ב־15.000 איש! — אחד מתותחיו נהרס, התותחן הראשי נהרג; אבידותינו — למעלה מ־100 נפגעים.

15.4.48 הערבים פינו את הכפרים מנסי, רוביה ונרנריה; אחרוני הבתים באבו-זריק פוצצו ע"י אנשינו. הלילה יצאה יחידה שלנו כדי לכבוש את הכפר ולהרסו. ההתנגדות היתה קטנה והכפר נכבש. כל בתי הכפר פוצצו. עם סיום פעולה זו, יש לראות את השטח שבין בסיסינו וכביש ואדי-ערה, כפנוי מן האויב.

16.4.48 בגזרת משמר-העמק שורר שקט.

פקודת יום מס' 1948/2

ליום 18.4.48

"עם תום הקרבות המרים והעזים בגוש רמת-יוחנן, כם נגרמו לאויב אבידות כבדות, יחידותיו נהרסו ושירידין נסו — הגניי מביע הערכתו ללוחמים כולם — מפקדים וטוראים — שעמדו איתנים, נועזים ופעלתנים בקרב.

"יצוינו קור-הרוח וכשרון הניהוג של המפקדים ועוז הנפש של הטוראים. תצוין במיוחד פלוגה ב' מגדוד 22, שהיתה נתונה יום תמים תחת אש עזה ביותר, בתנאים טופוגרפיים וטקטיים קשים; היא סבלה קשות והוסיפה להילחם, בהתאם לפקודה, עד רדת הלילה. מפקד הפלוגה, שנפצע, הראה דוגמה למנהיגות, לאומץ-לב ולשיקול-דעת.

"מג"ד 21, סגנו ומפקדי הפלוגות גילו עקשנות רבה כראוי ללוחמים מנוסים ובעלי הכרה. קורס המ"כים הוכיח ידיעה מקצועית ורוח טובה. כל הלוחמים באים על הברכה. מאמציהם מצטרפים למאמצי צבא ה'הגנה' במלחמתו.

"כבוד לנופלים במערכה
"איחולי החלמה מהירה לפצועים

מפקד החטיבה

"מאת: שכיב והאב

"אל: מפקדת 'צבא-ההצלה'.

שפרעם, 17.4.48

1. "קרבות עזים התחוללו עם אויבינו במושבה מג'דל, במשך 80 שעות; הם הגיעו לעתים עד לקרבות פנים-אל-פנים. לאחר שתקוותנו לקבל תגבורת בתותחים שישימדו את שלוש המושבות שבאיזור נכזבה (למרות בקשותינו הרבות) — רפתה רוח החיילים ונוכחתי לדעת שאין טעם בהמשכת הקרבות; ביחוד מאחר שהאויב הביא לשדה המערכה, בלי הרף, תגבורת משוריינת ותותחים כבדים. מחשש שהאויב יכתר את כוחותינו, נתתי פקודה לסגת בחצות ליל 15-16 באפריל 1948 מקסייר ומהושה לשפרעם.

2. "ב־16 באפריל בבוקר נכנסו כוחות האויב אל קסייר ואל הושה. הם הרסו את הבתים שבעליהם ברחו לשפרעם. האויב התבצר בתוך הכפרים האלה. אנשינו יצאו משפרעם להילחם אתם, ואני הזעקתי את הכפריים בסביבה שהיו חמושים. נכנסנו בקרב עם האויב בשעה 0800 בבוקר. הצלחנו לחדור אל תוך הכפר הושה אחרי התנגשות עם המשוריינים בתוך הישוב עצמו. כוחותינו לחמו פנים-אל-פנים עם האויב והשתמשו בנשק קר. לאחר קרב של שעותיים נסוג האויב אל הכפר קסייר, הנמצא במרחק 200 מטרים מהושה. איגופנו הצפוף

פקודת יום של מפקד חטיבת כרמלי — משה כרמל.

האויב — הכוח הערבי התוקף בגזרת רמת יוחנן היה הגדוד הדרוזי (גדוד ג'בל אל ערב) שהגיע לארץ-ישראל (ב־28 במרס 1948) והופקד על מחוז חיפה. מפקד הגדוד (שהיה גם המפקד לאיזור חיפה) היה שכיב והאב, לשעבר קפיטן בצבא הסורי הקולוניאלי. מושב מפקדת הגדוד נקבע בשפרעם. עם פתיחת התקפת הנגד במשמר העמק, ניתנה פקודה למפקד הגדוד הדרוזי לערוך פעולת הסחה, כדי להקל את הלחץ מעל כוחות קאוקג'י.

קרבות מרים — הקרבות של חרבת הושה וחרבת כסאיר מורחית לרמת יוחנן שנכבשו בליל 15-16 אפריל 1948 על-ידי שתי פלוגות מחטיבת כרמלי.

מג"ד 21 — רב צסיס, שהיה מפקד המבצע. סגנו היה צבי בן ארי.

שכיב והאב העביר אותו יום למפ-קדתו בדמשק את גרסתו על קרבות הושה וקסייר:

מערבי ריתק את קריהנסיגה של האויב. הקרבות נמשכו בצורה זו עד שעה 1500. אותו זמן הגיעה ליהודים תגבורת מן הישובים הקרובים לקסייר, מצד מערב. תגבורת זו הגיעה במשוריינים, אשר פתחו עלינו באש מתותחים כבדים. אך אנו לא זזנו, למרות האש הקטלנית, עד הערב. באותה מערכה ניסינו את המרגמות ששלחתם לנו, אך מתוך כל 10 פצצות היתה רק אחת ראויה לשימוש. דבר זה הגביר את היאוש. העברנו את ההרוגים ואת הפצועים מתוך שדה-המערכה, וחזרנו בלילה אל הבסיס. קסייר נשארה בידי האויב. בין אנשי הגדוד היו 24 הרוגים ו-42 פצועים. מתושבי שפרעם נהרגו 10 ונפצעו 10. באותה מערכה הגיעה אלינו תגבורת מאנשי הגדוד החונה בכפר ירכה ואתם גם תושבים מהכפר הזה. ארבעה מאנשי הגדוד הזה נפצעו; אין לנו ידיעה על מספר האבידות בשורות הכפריים, אך רבים מהם נהרגו.

3. "מצבנו באיזור נעשה חמור מאוד בהתחשב במספר הגדול של פצועינו. בתי-החולים בעכו ובנצרת גדושים, ומספר ההרוגים — עצום. לכן לא יכולנו אלא לשמור על בסיסנו בשפרעם. כתבתי כבר על האיחור שחל בתשלום המשכורת, על המחסור בתותחים כבדים, על התחמושת שאולה כליל, ועל חוסר ההבנה למצבנו. נשארה לנו רק תחמושת לשעת-חירום. כן חוזר אני על דרישותי הקודמות — לחזק את גדודנו או להחליפו בגדוד אחר.

4. "רוח התושבים באזורנו תלויה ברוח הגדוד שלנו. מה רצונכם ממני ואיך רוצים אתם שנלחם? האם אפשרי שחרור הארצות הערביות בצורה זו, ובנשק זה?"

5. "אם אמנם הליגה הערבית הנכבדה ומפקדת 'צבא-ההצלה' מעוניינות בשחרור פלסטין ובהריסת קני הציונים כרצון כל הערבים, הרי יש צורך בציוד נוסף ובהכנות נוספות. באלוהים, באלוהים, באלוהים, הקרבות עם האויב, מ-12 באפריל ועד עתה, אינם נופלים בחשיבותם מהמערכות הכבדות של סוריה נגד הצרפתים האמיצים. מדוע אינכם יודעים להעריך את כשרונו הטכני ואת נשקו הקטלני של האויב? הציונים התכוננו במשך שנתיים לקראת המרד הזה. והנה לדוגמה: משמר-העמק, קסטל, טבריה, דיר-יאסין, שם נהרגו גברים, נשים וטף. הרג זה מוכיח את הכנות האויב למלחמה, מתוך רצונו להישאר בעל הארץ. יש לזכור כי אין מלחמתנו עם האויב בגדר קרבות גישוש, להכרת כוחו בלבד. עלינו לשחרר עם מאויבו האכזרי; ואם חסידחלילה ינצח האויב — לא יישאר אף ערבי אחד לפליטה".

כיבוש ערים מעורבות

מלאת הולדת

ב' תשרי לנדאו עמנואל
בילה גולה לטיפת הדם נפשי בשדה הקרב

קריית מוצקין יום 1 באחד ב' תשרי 1944

וזאת אשר עשה

התקפה ליד קריית מוצקין על ידי יחידת נשק ותחמושת של האויב, היה לנדאו עמנואל בין אנשי היחידה שהסתערו על מבועות האויב בהרג קרבן על אחד המבועות העומסות נשק כדי להוציאה מטרה הקרובת ולקרות שלל את הנשק אשר בה הוא נדרסק בהתפוצצו — שארעיה ונפל חלל.

על מעשה זה יוקם מצבת זכרה
אית הדיננות הנלה ביות בעיר לעם הצנה לישראל

1944-11-1
שר התענוות

1944-11-1
שר התענוות

י"ב ב' תשרי תש"ד

מלאת הולדת

ב' תשרי אביגדורוב אברהם
בילה גולה לטיפת הדם נפשי בשדה הקרב

קריית מוצקין יום 1 באחד ב' תשרי 1944

וזאת אשר עשה

התקפה ליד קריית מוצקין על ידי יחידת נשק ותחמושת של האויב, היה אברהם אביגדורוב בין אנשי היחידה שהסתערו על מבועות האויב בהרג קרבן על אחד המבועות העומסות נשק כדי להוציאה מטרה הקרובת ולקרות שלל את הנשק אשר בה הוא נדרסק בהתפוצצו — שארעיה ונפל חלל.

על מעשה זה יוקם מצבת זכרה
אית הדיננות הנלה ביות בעיר לעם הצנה לישראל

1944-11-1
שר התענוות

1944-11-1
שר התענוות

י"ב ב' תשרי תש"ד

שיירת מוצקין 17.3.48
אחת המכות הקשות בהן הוכתה חיפה הערבית היתה השמדת שיירת הנשק עליד קריית מוצקין. בה נהרג מפקד חיל המצב בחיפה הערבית מולאום (סגן) מחמד אל חמד אל חוניטי ומלווייו. אבדן הנשק והתחמושת פגע במוראל האוכלוסיה הערבית בחיפה ובאמונתה בהמשך כוח עמידתה. על מעשי גבורה בפעולה זו זכו באות "גיבור ישראל" שנים: עמנואל לנדאו ואברהם אביגדורוב.

הקרב על חיפה

כרמלי בתכנית ד' (קטעים)

ההפעלה הכוללת של תעודתך האופרטיבית — תיעשה לפי הוראה מיוחדת, שתצא עם הכרות מצד ד'.
 עליך יהיו מוטלים, במסגרת התעודה האופרטיבית הכללית, התפקידים הבאים: — — —
 (5) תפיסת השלטון והבטחת השרותים הצבוריים
 א. בעיר חיפה: —

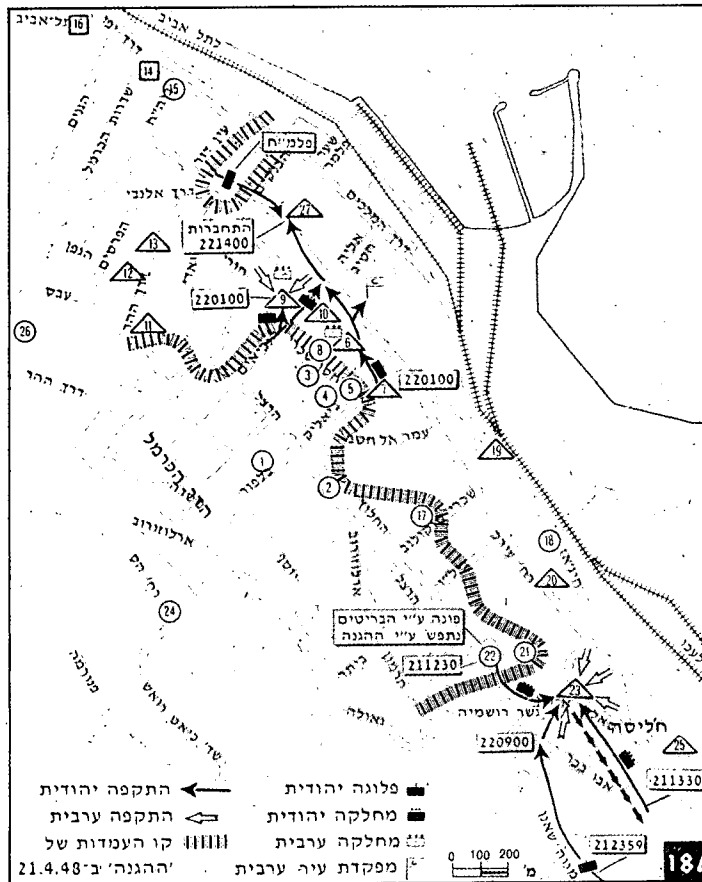
- תפיסת הנמל
- תפיסת מרכז הרכבת
- תפיסת תחנת הרכבת המזרחית
- תפיסת בתי המלאכה של הרכבת
- תפיסת הדאר המרכזי
- הבטחת תחנות החשמל. כן גם הבטחת מערכת החשמל (הכוונה להכנת הבטחות לשרותי התיקון ולא הבטחת המערכת עצמה).
- הבטחת בתי הזיקוק ומיכלי הדלק.
- ב. כן גם לגבי נכסי: — המשטרה; דאר, טלפון וטלגרף; מחלקת העבודות הצבוריות; מחלקת החקלאות; המחלקה הרפואית והוטרינרית — אשר בכל מרחב חטיבתך.

"לאחראים לענייני הערבים והיהודים בחיפה:

"כמשך השבועיים האחרונים אירעו התנגשויות רבות בין ערבים ויהודים. את אלה יש להפסיק ויש להשליט שלום וסדר בחיפה.
 "אין בכוונתי לערב את הצבא והמשטרה במידה כלשהי בהתנגשויות ערביות-יהודיות.
 "בכוונתי לשמור על הכבישים ועל השטחים הדרושים לי כדי לאפשר לבריטים לעזוב את ארץ-ישראל במשך שלושה שבועות דרך נמל חיפה..."

בבוקר ה-21.4.48 פירסם המפקד הבריטי, גנרל סטוקוול, את ההודעה הבאה:

- ① הטכניון
- ② האמפיתאטרון
- ③ בית המשפט
- ④ העיריה
- ⑤ בית הממשלה
- ⑥ מרכז הטלפונים
- ⑦ ביה"ס הערבי (בראש הבורג')
- ⑧ משטרת הכרמל
- ⑨ בית חורף (הנהלת הרכבת)
- ⑩ בית הכנסת 'הַדָּת קוֹדֶש'
- ⑪ קולג' אנגלי לנערות
- ⑫ בנין I.P.C.
- ⑬ ביי"ס ערבי ובית חולים
- ⑭ בנין חברת 'שלי'
- ⑮ תחנת 'אגד'
- ⑯ תחנת המשטרה המערבית
- ⑰ שוק תלפיות
- ⑱ הטחנות הגדולות
- ⑲ תחנת הרכבת המזרחית
- ⑳ ביח"ר ערבי לסיגריות
- ㉑ הבתים המשותפים
- ㉒ בית התעשייה
- ㉓ בית ועד שכונות המזרח
- ㉔ הערביות (בית 22 אנה)
- ㉕ ביה"ח רוטשילד
- ㉖ ביח"ר ערבי לסיגריות
- ㉗ קבר עבאס אַפֵּנְדִי
- ㉘ קולג' ערבי

כרטא

⑧ בשליטת ההגנה בשליטה ערבית ⑬ בשליטה בריטית

הודעה יחידות הקרב של

הארגון הצבאי הלאומי בכבוש חיפה

אחדות לוחמת קמה בשדה הקרב. הוכחה לאמת ישנה נושנה זו נתנה לנו שוב ברחובות חיפה. שם, בעיר העתיק, עמדו חיילי ההגנה והארגון הצבאי הלאומי בקו אחד, יחדיו הסתערו על עמדות האויב, יחדיו הלמו בו, יחדיו הבקיעו את מבצריו ואלצוהו להכנע.

ללא פשא ומתן מוקדם, ללא שיחות ארוכות ומיגעות, אלא בתוקף המציאות הקרבית נוצרה אחדות הנשק העברי, אחדות הכביש, אחדות הנצחון. באותו יום בלתי נשכח, היו 2 באפריל, פנה המפקד מטעם ההגנה באיזור הדר הכרמל למפקד המקומי של הארגון הצבאי הלאומי ובקשהו לכבוש את המבצר הערבי שחלש על עורק התחבורה החיוני והרר הכרמל ולאץ את תושביו להסתגר בבתיהם מאימת כדורי המות של הסורעים הערביים.

הם הסתערו על מבצר האויב שפלט אתו מכל סוגי הנשק. קרב קשה התחולל במבואות הבית המבוצר. אנשי הכנופיות נדחקו תחת לחץ האש שלנו לתוך כתליו. הקרב נמשך על כל קומה וקומה. המבצר הערבי נכבש. חכנופיה שאימה על הדרר הכרמל יומם ולילה-חוסלה. הוסר הסיט מאלכי אורחים עברים. פולסה הדרך להתקדמות לשטח האויב ולכבושים נוספים באיזור וואדי ניסאס.

**הארגון הצבאי הלאומי
בארץ-ישראל**

מוצאי שבת, ט"ו ניסן תש"ח.

טיוטת תנאי הכניעה לערביי חיפה

1. קיבלו הנשק של הקרב...
2. באחר שהערבים ביקשו את התערבותו להפסקת הקרבות...
3. הקרבות נמשכו...
4. הנשק של הקרב...
5. הקרבות נמשכו...
6. הנשק של הקרב...
7. הקרבות נמשכו...
8. הקרבות נמשכו...

ב-22.4.48 פנה מפקד כוחות הצבא הבריטי, הגנרל סטוקוול, באמצעות עורך-דין סולומון למפקד חטיבת כרמלי וביקש לדעת את תנאי הכניעה, מהאחר שהערבים ביקשו את התערבותו להפסקת הקרבות. משה כרמל רשם את טעיפי תנאי הכניעה. בתיווכו של גנרל סטוקוול נפגשו בכניין העיריה נציגים של ערביי חיפה, נציגי הצד היהודי ונציגי הצד הבריטי. משהוצגו תנאי הכניעה בשני ימים קלים שהכניס גנרל סטוקוול, וול בפני המשלחת הערבית, מאנה זו לחתום עליהם. מסתבר שכלחץ המופתי ביכרו הערבים לעזוב את העיר בהנחה שמועד הפלישה קרב והארץ כולה תיפול ממילא לידיהם.

טבריה היתה העיר המעורבת הראי שונה שנכבשה על ידי כוחותינו. בשחרור העיר נטלו חלק כוח מח טיבת גולני ויחידות מגודר "הגליל" של הפלמ"ח.

אל תושבי טבריה!

התושבים הערבים עזבו את העיר. טבריה עברה כלה לידינו.

הגני מכריז על

משטר עברי עצמאי בעיר.

מפקד ההגנה בטבריה.

מטכל/אגמ/1
מב/50
25 אפריל 1948

מבצע "יפתח"

סאשה
גולני
מועצה
אגא, אכא, ש.ר., ח.א., קשר

תעודת מבצע יפתח

- ידיעות:** א. האויב — שם בשחוף עם יפת עושה מאמצים להשתלט על נקודות מפתח בגליל העליון על מנת למנוע את התבססותנו בהן — והכנה לפלישה מבחוץ.
 ב. כחותינו — יחידות פלמ"ח, ח"ש ונפת תל-חי.
המגמה: השתלטות על מרחב תל-חי וגבושו לקראת פלישה מן החוץ.
השיטה: א. לכידת נקודות המפתח הנמצאות בידי האויב על מנת ליצור בסיסים לפעולה בעתיד.
 ב. השתלטות על עורקי התחבורה ושמירתם.
 ג. התבססות במרחב ויצירת אזורים מוגנים.
כוחות: במבצע זה ישתתפו: —

גדוד 3 מ

גדוד 11

יחידות נפת תל-חי

גדוד 1 מ לכשישתחרר מתפקידו אצל כרמלי.

מנהל האג"מ

"מבצע יפתח" מפקד המבצע היה יגאל אלון שכינויו היה סאשה. הכוח שפעל היה מורכב מהגדוד השלישי של הפלמ"ח (גדוד "הגליל"), גדוד 11 מחטיבת "גולני", אנשי הישובים במרחב הפעולה, הגדוד הראשון של הפלמ"ח (גדוד "העמק"), שהצטרף לכוחות יפתח ב-3.5.48 ומטוסים קלים של טייסת הגליל (גדוד "העמק" ביצע תוך כרו תנועתו צפונה את מבצע "מטאטא").

ערב מבצע "יפתח" ועם הפינוי הבריטי מהאיוור בוצעו שתי פעולות להשתלטות על משטרת נבי יושע. על מעשה גבורה במהלך הפעולה השנייה, שנערכה ב-20 באפריל 1948, קיבל יזהר ערמוני אות "גיבור ישראל".

מבצע יפתח
 25 אפריל 1948
 מפקד המבצע: יגאל אלון
 מפקד היחידה: ח'ש ונפת תל-חי
 מפקד הגדוד: יגאל אלון
 מפקד החטיבה: יגאל אלון
 מפקד המבצע: יגאל אלון
 מפקד היחידה: ח'ש ונפת תל-חי
 מפקד הגדוד: יגאל אלון
 מפקד החטיבה: יגאל אלון
 מפקד המבצע: יגאל אלון

מברק על כיבוש צפת 10 במאי 1948

אל: מועצה מטכ"ל/אג"מ

מאת: יפתח

כל העיר צפת לרבות משטרת כנען בדינו. על בניין המשטרה מתנוסס הדגל העברי. היום עסקו אנשי הגדוד ה-3 בסריקת הרובעים הערביים ובמיון השלל, בשעות אחר הצהריים חדרו אנשינו למשטרת כנען, הוברר שהבניין פונה עם כל העיר. מכואות הבניין מוקשו. אנשינו פרצו אל הבניין דרך החלונות, בשעה זו עוסקים בבדיקת הבניין ובחיסול המוקשים. יחידות אחרות עוסקות בפינוי הכביש הראשי ממחסומים ומוקשים, מחר בצהריים יפתח הכביש לתנועה, בבית החולים הערבי נמצאו מספר פצועים. מחרתיים נורידם לטבריה, יש לטפל בצלב האדום שיקבלם תחת חסותו. בבתים נמצאו גויות נוספות של ערבים, שטרם נקברו. נמצאה כמות נשק ותחמושת נוספת וציוד יפני עשיר. השלל ימסר לפיקוד הועדה לטיפול ברכוש האויב, פרט למצרכים היכולים לשמש את היחידות הלוחמות.

במהלך מבצע "יפתח" נכבשה העיר צפת על ידי כוח מהגדוד השלישי של הפלמ"ח.

מבצע "חמץ"

מטכ"ל/אג"מ 1

22 אפריל 1948

מצע למבצע "חמץ"

כללי.

הכפרים: יהודיה, כפר אנה, סאקיה, חייריה, סלמה, תל-אריש, יזור, בית דגן — חוצצים בין חטיבות: אלכסנדרוני, קריתי, גבעתי. כפרים אלה מונעים בעד כיתורה השלם של יפו וסוגרים בעד כחותינו את הדרך ללוד.

מבצע "חמץ" בפיקודו של מפקד חטיבת אלכסנדרוני, דן אבן (אפשר טיין). תחת פיקודו פעלו כוחות מה: חטיבות: "אלכסנדרוני", "קריתי" ו"גבעתי".

המגמה.

טהור השטח בין חטיבות אלכסנדרוני, קריתי וגבעתי לשם:

א) כיתורה של יפו ונתוקה.

ב) פתיחת הדרך ללוד.

הכחות.

אלכסנדרוני גדוד

גבעתי גדוד

קריתי כחות כפי יכלתו לפעולות הסחה והגנה מקומית.

הארגון הצבאי הלאומי

בארץ-ישראל

מחוז תל-אביב.

ט"ז ניסן תש"ח

הודעה

א. הבוקר, בשעה 6.40 עברו חיילינו להתקפת-נגד על יפו הפורעת המתקיפה זה זמן רב את תל-אביב באש מרגמות כבדות.

ב. עמדות ההגנה באיזור המותקף קבלו הודעה על התחלת ההתקפה.

בעוד כוחות "חמץ" נערכים למבצע, פתחו כחות אצ"ל ב-25.4.48 בהתקפת מצח על שכונת מנשיה צפונית ליפו. לאחר יומיים הצליחו כחות אצ"ל להגיע לחוף הים ולנתק את מנשיה. הכיבוש הושלם ביי"ט ניסן תש"ח 28.4.48

להלן הודעות שפרסם מפקד מחוז תל אביב של האצ"ל במהלך המבצע:

י"ז ניסן תש"ח

הודעה

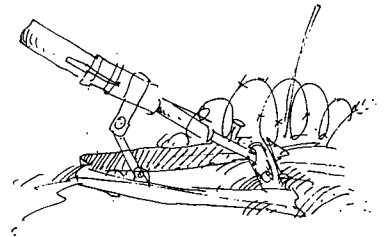
הבוקר, בשעה 10.00 חודשה ההתקפה על יפו. חיילינו חדרו עמוק לעמדות האויב והשמידו מספר עמדות מבוזרות ביותר. חלק של תחנת הרכבת ביפו נכבש ונמצא בידי חיילינו. הקרב, שנמשך שעות מספר, היה קשה ביותר. למערכה נגד חיילינו הוטלו טנקים בריטיים על מכונות-ירייה כבדות ותותחים. בזמן ההסתערות הרעישה סוללת מרגמות שלנו את רכוזי האויב וגרמה נזקים חמורים. פורעים רבים מאוד נפגעו בהסתערות ובהרעשה. אבודותינו: חלל אחד ו-5 פצועים.

הודעה

י"ח ניסן תש"ח

היום י"ח ניסן תש"ח הוסיפו חיילינו לחדור לעמדות האוייב ביפו. בקרבות קשים הושמדו ונכבשו עמדות מבוצרות. נמשכת הבריחה ההמונית מיפו הפורעת.

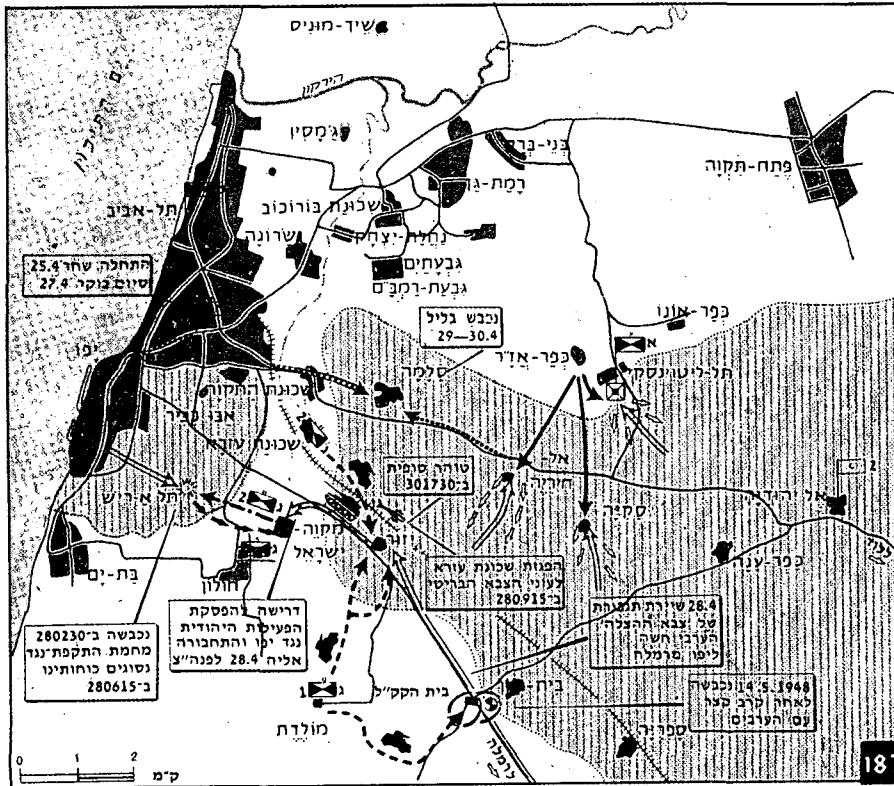
הודעה

י"ט ניסן תש"ח

הבוקר, בשעה 6.30 הושלמה תנועת האגוף והכתור של מנשיה. אחרי קרב בלתי פוסק של 18 שעות ואחרי עבודת נמלים של מתנדבים וחפרים, הגיעו חיילינו לחוף הים. עמדה אחרי עמדה של האוייב הושמדה או נכבשה. עם השלמת הכיתור החלו חיילינו להתקדם בשלושה ראשים לעומקה של מנשיה וכבשו עמדה אחרי עמדה — וביניהן מבוצרות ביותר של הצבא הסורי והעירקי. משטרת מנשיה נכבשה בהסתערות והונף עליה דגל הלאום. התנגדות האוייב הלכה וקטנה. כעבור שעות מספר חוסלה לחלוטין. מלבד סביב למסגד חסן בק, אשר ממנו הוסיפו הפורעים להמטיר אש על חיילינו המתקדמים. הערבים נדרשו להכנע, כדי שלא לפגוע תוך כדי קרב במקום הקדוש למוסלמים. הפורעים נכנעו. למסגד הובטחה חסינות. נלקחו עשרות שבויים מבין הצבא הסורי והעירקי. נלקח שלל רב בנשק, תחמושת וציוד צבאי. חיילינו חמלו על נשים וילדים, זקנים ונכנעים. לא פגעו בהם. הנשים והילדים ימסרו לידי הצלב האדום.

מפקד המחוז

מפת מבצע "חמץ" וכבוש יפו.

- ג מפקדת חטיבת 'גבעתי'
- ג גודד 1 של 'גבעתי'
- ה התקפת 'גבעתי'
- ה נסיגה
- ק מפקדת חטיבת 'קרית'
- ק התקפת 'קרית'
- א מפקדת חטיבת 'אלכסנדרוני'
- א שלב א' 28.4.48 התקפת
- א שלב ב' "אלכסנדרוני"
- אצ"ל מפקדת גודד אצ"ל
- אצ"ל התקפת אצ"ל
- אצ"ל מפקדת הכוח הערבי ביפו
- אצ"ל מפקדת חסן סלמה
- אצ"ל התקפת ערבית
- אצ"ל כוח בריטי
- אצ"ל תותח 'צבא ההצלה' הערבי
- אצ"ל משוריינים
- אצ"ל שטח בידי יהודים
- אצ"ל שטח בידי ערבים

פעולת הכבוש — מתוך סכום המבצע של האצ"ל

ביום הששי ערב הפסח, י"ד ניסן תש"ח, בין השעות 3-1 לפנות בוקר ניתן האות. בישיבה משותפת של מפקדת הארגון והמ"ת (מחלקת התיכנון) הוחלט על ביצוע המשימה. הכוחות שהוקצבו לביצוע הועמדו על: 5 פלוגות קרביות (600 איש), 2 פלוגות שרותים (240 איש).

מהן:

4 פלוגות תל-אביביות, 1 פלוגה נתניתית, 1 פלוגה מגוש דן, 1 פלוגה ממושבות הדרום.

הוקצב ציוד מגוון של:

180 רובים, 400 סטנים, 35 מקלעי-ברז, 40 אקדחים, 2 פיאטים, 2 מרגמות "3", 2 טון חמרי נפץ, 20 טון פגזי מרגמות, 60.000 כדורים. כ-100 כלי רכב גויסו. יחידת שריון מורכבת מ-4 משורינים נקראה אף היא. מחלקת ההנדסה עשתה מאמץ על אנושי והכינה בזמן קצר כ-200 מנות ממינים שונים.

דף מס. 1
מטה חמץ
271400

סודי-בהחלט
מידי

גבעתי/חמץ
אלכסנדרוני/חמץ
קריתי/חמץ
חיל תותחנים

מטכ"ל/אג"ם, מטכ"ל/אגא, מטכ"ל/אכא
קשר. ש.ר.
יומן, קצין מנהלה, קצין מודיעין

הנדון: פעולת חמץ — פקודת מבצע מס. 1

א. הידיעות

יפו היתה מטרה חמור והציקה לשוב היהודי הגדול בתל-אביב. אולם בשל שיקולים מדיניים וצבאיים לא הותר קפה עד לשלהי אפריל. במועד זה תכנן המטה הכללי את מבצע "חמץ" (שנקרא כך על שום שתוכנן לחול בשבוע הפסח). מגמת המבצע היתה לכבוש את הכפרים הערביים הסובבים את יפו, ובכך להביא לכניעתה. במקביל תכנן האצ"ל את כיבוש שכונת מנשיה ביפו. בליל 27-28 באפריל נפתח מבצע "חמץ". כוחות "אלכסנדרוני" כבשו את הכפרים חיריה וסיקיה, ואת חלקו הדרומי של מחנה תל-השומר. התקפת חטיבת "גבעתי" על תל א-ריש נהרפה באברות כבדות אך גרמה לריתוק הכוח הערבי לגזרת תל א-ריש, כולל גודר של "צבא ההצלה", שהגיע ליפו בבוקר ה-28 באפריל. פעולה זו הקלה את הלחץ מעל כוחות אצ"ל במנשיה. ב-30 באפריל תפס כוח מחטיבת "קריתי" את סלמה וכוח מחטיבת "גבעתי" את יאזור.

1. אויב. שינויים מ-261330:

כח האויב ביאזור מגיע ל-100-150 איש.

הליגיון הערבי שחנה בבית נבאללה עזב את המקום. לפי ידיעות לא בדוקות הוא נמצא עתה בוילהלמה. הכוח מונה כ-100 איש עם רכב שריון. ליפו הובטחה עזרה ע"י חסן סלמה. כן יש ידיעות על כ-6 תותחים. מהם 2 כבדים שצריכים להגיע ליפו. הלך הרוח ביפו השתפר במקצת, אעפ"י שעדיין עוזבים עשרות את העיר.

2. כוחותינו: אין שינוי מ-261330.

ב. התפקיד בשלב הראשון:

1. חטיבת אלכסנדרוני: כבוש הכפרים סקיה וחיריה. נתוק כפר סלמה, התבצרות בחיריה וסקיה, טהור סלמה מאויב, רתוק כפר יהודיה וכפר אנה, רתוק מחנה האויב בראש העין ע"י הפלמים.
2. חטיבת גבעתי: כבוש המבצר תל-אריש, כבוש הכפר תל-אריש, כבוש שכ' דרויש ובית ביבי — השמדת האויב במקומות אלה והריסתם והתבצרות במבצר תל-אריש.
3. חטיבת קריתי: רתוק כפר סלמה, מנשיה, ג'בליה, רתוק שכ' אבו-כביר ובית המטבחיים (סתנה), הבטחת בסיס הפעולה של גבעתי וקו התחבורה שלו, החלפת כוחות גבעתי בתל-אריש אחרי ההתבצרות והתבצרות בכפר סלמה אחרי הכיבוש.

ג. השטח:

1. חטיבת אלכסנדרוני וגבעתי בהתאם לתכנית החטיבות כפי שהוסכם עם מפקד חמץ.
2. חטיבת קריתי: ראה תכנית האש דלהלן. תפיסת המבצר תל-אריש וכפר סלמה מיד אחרי שהחיש יתבצר בהם. כוחות קריתי יהיו מוכנים לתפקיד זה משעת האפס.
3. תותחנים: רתוק המבצר תל-אריש ע"י חוליה. מניעת התקפת נגד ע"י משורינים מעמדות במבצר תל-אריש. הבטחת האגף השמאלי של חטיבת אלכסנדרוני בפני התקפת משורינים מכוון יהודיה וכפר אנה.

ד. תכנית-האש:

חטיבות אלכסנדרוני וגבעתי: אש מסייעת לכוחותיהן בהתאם לתכנית החטיבות.
חטיבת אלכסנדרוני: רתוק יהודיה בשעה 15+0.
חטיבת קריתי: רתוק סלמה, מנשיה, ג'בליה, שכ' אבר-כביר ובית המטבחיים (סחנה) בשעה 20+0.
תותחנים: רתוק מבצר תל-אריש בתאום עם חטיבת גבעתי, תפקידים נגד שריון למטרות שיופיעו.

ה. כוחות-יפת

1. כונתנו לא לפעול נגד כוחות יפת.
2. במקרה שכוחות יפת יתערבו בקרב — על המפקד במקום להודיע למפקד יפת שהוא פועל תחת פקוד של מפקד גדוד/חטיבת/חמץ ועליו להתקשר עם מפקדו לקבלת הוראות. מפקד חמץ יעביר לו את הוראותיו בקשר להתנהגות כוחותינו.
3. כשמפקד יפת יתן אולטימטום לעזיבת המקום שנכבש והתערבות המפקד היותר גבוה לא הועילה, יש להסכים לכך בתנאי שלא תהיה בזה פגיעה בכבוד היחידה ובתנאי שלא למסור את נשקנו ואת אנשינו למאסר.
4. לדרישה למסור את הנשק או להסכים למאסר אנשינו יש להתנגד בכל האמצעים העומדים לרשותנו. במקרה זה מותרת נסיגה מסודרת תחת חפוי אש לבסיסי היציאה.

ו. כוחות-שם

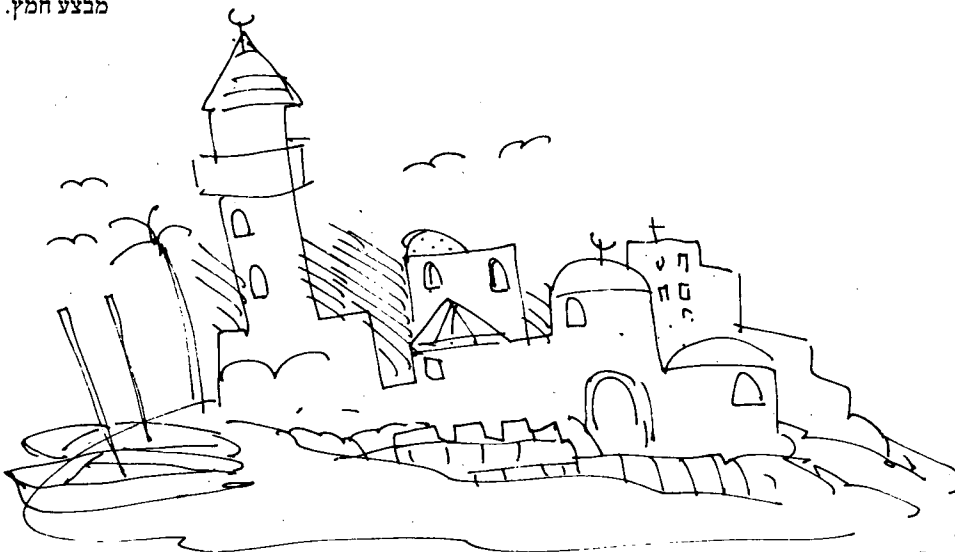
1. יש להימנע מפגיעות בנשים וילדים ככל האפשר.
2. שבויים יש להעביר למטות החטיבות. קצין המודיעין יעביר הוראות נוספות בקשר לאסוף שבויים. כל הדוקומנטים שימצאו בידי השבויים — יש לאסוף בחבילה ולמסור יחד עם השבויים.
3. את הנשק יאספו בהתאם לסדורים של החטיבות וכן כל שלל בעל ערך מלחמתי. לקיחת שלל ע"י בודדים — אסורה בהחלט. כל מפקד במקום אחראי לכך שלא יהיו מעשי הפקרות, שוד, או פגיעה במקומות קדושים.
4. תושבים אזרחיים של מקומות שנכבשו יורשו לעזוב את המקום אחרי שיערך אצלם חפוש אחרי נשק...

ז. קשר

1. מטה חמץ: קריתי.
2. מטה אלכסנדרוני/חמץ: תל-לטוינסקי.
3. מטה גבעתי/חמץ: בית-ספר חולון.
4. מטה קריתי/חמץ: קריתי.
5. ר.כ. תכנית הקשר.
6. החל משעת האפס ישלחו מדי שעה עד להודעה חדשה דוחים על המצב. שמות סתר: ראה נספח.

ט. שעת-האפס: 280045

מפקד
מבצע חמץ.

הארגון הצבאי הלאומי בארץ-ישראל

ג' אייר תש"ח (12.5.48)

הודעות

יפו נכנעה לתל-אביב. יפו הפורעת חרלה להתקיים כבסיס להתקפה על תל-אביב. ביפו יעמוד חיל מצב עברי. זוהי התוצאה הסופית של התקפת הארגון הצבאי הלאומי על מרכז המרכזים של הפורעים הערביים שאיים על הכרך העברי בהרס וחרבן. נצחונה של חרב הארגון הצבאי הלאומי בחזית יפו הוא נצחון מלא.

המפקד גרעון שלנו — אחר מגדולי המפקדים הקרביים בישראל — שתיכן את תכנית ההתקפה על יפו ואף ביצע אותה בראש חייליו, ישא בתולדות עמנו את השם כובשה של יפו. בחיל המצב העברי, שישמור על החוק ועל הסדר ביפו, תשתתף בודאי — אין אנו רוצים להטיל ספק בכך — יחידה של הארגון הצבאי הלאומי, אשר חייליו הם שהביקעו את מבצר האויב וכבשוהו בדם טובי הלוחמים.

לאחר כיתור יפו הוטל על חטיבת "קרית" להשלים את כיבוש העיר. הבריטים ניסו לסייע לערבים על-ידי תקיפת עמדות אצ"ל (ב"כ 28 וב"כ 29 באפריל 1948). התערבות הבריטים לא עזרה. הבריחה מן העיר נמשכה ולקראת ה-13 במאי 1948 נותרו בה כמה אלפי בני-אדם. באותו יום חתמו חברי ועדת החרום של ערביי יפו על הסכם הכניעה. מיכאל בן-גל — מפקד ההגנה במחוז ת"א ומפקד חטיבת "קרית".

הסכם הכניעה של יפו

AGREEMENT

between The Commander of the HAGANAH, Tel-Aviv District (which includes Bat-Yam, Holon, and Mikve Israel);
and The Arab population of the area enclosed by Tel-Aviv, Mikve-Israel, Holon and Bat-Yam;
on 13th May 1948
at Headquarters, Haganah, Tel-Aviv District

WHEREAS the undersigned,
AHMAD EFFENDI ABU LABAN
SALAH EFFENDI EL NAZER
AMIN EFFENDI ANDRAUS
AHMAD EFFENDI ABDOUL RAHIM
are the Emergency Committee of Jaffa;

AND WHEREAS they are in Jaffa in order to direct the affairs of the Arabs in the area above defined, following their declaration that Jaffa is an undefended area;

AND IN ORDER TO preserve and maintain the peace and welfare of the Arabs in the area above defined;

THEY THEREFORE HEREBY solemnly declare and affirm that all Arabs in the area above defined are represented by them;

AND THAT they will carry out all instructions given and to be given by the Commander of the Haganah, Tel-Aviv District, and/or by any Officer designated and/or authorized by him, today and at any further date;

AND THEY further solemnly declare and affirm that they have read the instructions given today by the Commander of the Haganah, Tel-Aviv District, to the Arabs in the area above defined, and have countersigned these orders as a token that they have fully understood them and that they undertake full responsibility that the instructions will be properly carried out by the Arabs.

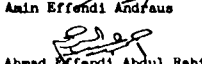
IT IS UNDERSTOOD that the Haganah always does respect and will respect the Geneva Convention and all International Laws and Usages of War.

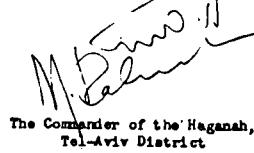
IN WITNESS WHEREOF they hereby affix their signatures this thirteenth day of May 1948, whilst at the Headquarters of the Haganah, Tel-Aviv District.

Ahmad Effendi Abu Laban

Salah Effendi El Nazer

Amin Effendi Andraus

Ahmad Effendi Abdul Rahim

The Commander of the Haganah,
Tel-Aviv District

We hereby testify and solemnly affirm the signatures of the above Ahmad Effendi Abu Laban, Salah Effendi El Nazer, Amin Effendi Andraus and Ahmad Effendi Abdul Rahim.

הסכם

בין מפקד ההגנה, מחוז תל-אביב (הכולל את בתים, חולון ומקוה ישראל); ובין האוכלוסיה של האיזור המוקף על ידי תל-אביב, מקוה-ישראל, חולון ובתים. ביום ה-13 במאי 1948, במרכז הפיקוד של ההגנה, מחוז תל-אביב, הואיל והחתומים מטה: אחמד אפנדי אבו-לבן, סלאח אפנדי נאזר, אמין אפנדי אנדריאוס ואחמד אפנדי עבדול רחים — הם ועדת-החרום של יפו:

והואיל והם נמצאים ביפו כדי לנהל את עניני הערבים באיזור המוגדר לעיל, עקב הכרותם, כי יפו היא איזור בלתי-מוגן; וכדי לשמור ולקיים שלומם וטובתם של הערבים באיזור מוגדר לעיל, —

לפיכך הם מצהירים בזאת חגיגית ומאשרים, שכל הערבים באיזור המוגדר לעיל מיוצגים על ידם; ושהם יבצעו את כל ההוראות הניתנות והעתירות להנתן על-ידי מפקד-ההגנה, מחוז תל-אביב, וכן — או — על ידי כל קצין שמונה או שנתנה לו סמכות לכך, היום הזה, או בכל תאריך אחר שהוא בעתיד;

כמו כן הם מצהירים ומאשרים בזה חגיגית, שקראו את ההוראות שניתנו היום על-ידי מפקד-ההגנה, מחוז תל-אביב, לערבים שבאיזור המוגדר למעלה, והם חתמו מצדם על פקודות אלה, כאות לכך, שהבינו אותן במלואן ושהם נוטלים על עצמם את מלוא האחריות, שהוראות אלה תבוצענה כראוי על-ידי הערבים.

מוכן, שההגנה מכבדת ותכבד גם בעתיד את הסכם זינבה ואת כל החוקים והנוהגים הבינלאומיים של המלחמה. ולראיה באנו על החתום בזה, ב-13 במאי 1948, במרכז הפיקוד של ההגנה, מחוז תל-אביב.

(—) מיכאל בן-גל

מפקד ההגנה, מחוז ת"א:

(—) אחמד אפנדי אבו-לבן

(—) סלאח אפנדי נאזר

(—) אמין אפנדי אנדריאוס

(—) אחמד אפנדי עבדול רחים

ירושלים במערכה

עלון ידיעות

אל תושבי העיר העתיקה

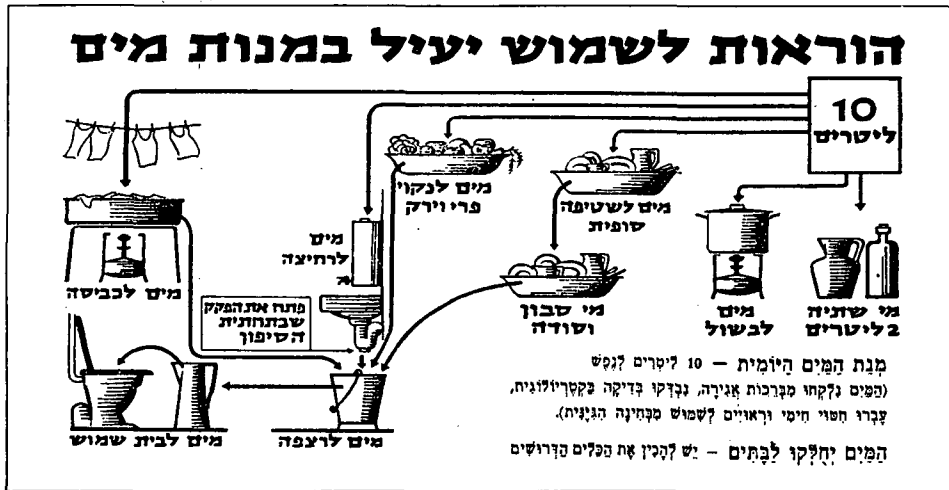
ירושלים במצור

"קול המגן" הודיע בשידורו ביום י"ח אדר ב' האויב אזור את כל כוחותיו כדי להכניע את ירושלים העברית. זה זמן רב מנסה האויב למנוע את האספקה לישוב העברי. המזימה לא תקום הודות למסירותם ועקשנותם של הנהגים והמלואים. משלוחי האספקה בכמות שהיא מגיעה אפשרה להכין מלאי. אך איש אינו יודע כמה זמן תצטרך ירושלים העברית לעמוד במצור ועלינו לדאוג לכך שלא נעמוד בפני מחסור. אין להתעלם מהקושיים והסבל אולם הצבור ידע גם כן לעמוד במשמעת ורוח איתנה כמו נגד פעולות צבאיות. נדאג לכך שהאספקה המובאת תמצא דרכה אל השוק הכללי ולא לאגירת יחידים. נשים קץ לספסרות והפקעת מחירים ועל הציבור העברי למסור על כל עבירה למוסדות הבטחון הישוביים.

על העיר ירושלים הוטל מצור עוד בראשית המלחמה. הערבים תקפו את קוי התחבורה אליה, איימו לנתקה מהשפלה, למנוע אספקת מצרכים חיוניים אליה ולהכניעה ברעב. לבר ממצרכי המזון היתה העיר תלויה גם באספקת מים. את מרבית המים הדרושים לצרכיה קיבלה ירושלים ממעיינות ראש העין והמים הוזרמו אליה באמצעות שלוש תחנות שאיבה, שהיו ממוקמות בשטחי שליטה ערביים. היה ברור, שעם הפינוי הבריטי ינתקו הערבים את צינור המים והעיר תשאר ללא אספקת מים. על מנת לקדם את פני הסכנה החלו בדצמבר 1947 לאגור מים בבורות, אשר נחתמו ונשמרו לשעת צורך.

ב-15 במאי ניתקו הערבים את צינור המים. מלאי המים שנאגר עשוי היה להספיק למאה וחמישה עשר יום, אם תקבל כל נפש עשרה ליטרים מים ליום. בהדרגה צומצמה מנת המים היומית והגיעה לכדי שישה ליטרים מים לנפש. עלוני הרכה, שהופצו בעיר, הדריכו את התושבים בשימוש יעיל וחסכוני במים. עלוני ההרכה הופצו על-ידי ועדת ירושלים. בראשותו של דב יוסף.

הוראות לשמוש יעיל במנות מים

מטכ"ל/אג"מ/1
מב/27
19 באפריל 1948

סודי בהחלט

יבוסי

מועצה-הראל

עציוני

תעודה למבצע יבוסי

- ידיעות: 1. האויב מרכז את כוחותיו למכה נגדית בסביבות העיר י"ם. בית צוריק, בית איקסה - בידו במגמה לנתק מחדש את הקשר לעיר ולהשתלט על ירושלים.
2. "יפת" עומד לפנות בחלקו את העיר ואת הבניינים - ג'נרלי - המגרש הרוסי, אפ"ק - הדואר - בניין דוד - בית חולים איטלקי, שמהוים את השלד העיקרי לשליטה על העיר.
3. בסביבה הקרובה לשייך ג'ראח מנתק את הקשר עם הדסה, נוה יעקב ועטרות. כוחותינו מרוכזים בישובי הסביבה. ובעיר, גדוד "הראל" שני שולט ומבטיח את הקטע בין באב-אל-ואד - י"ם.
- המגמה: א. לטהר את סביבת ירושלים ע"י כיבוש והריסת בסיסי אויב. ב. להבטיח את השליטה על העיר ע"י תפיסת בניינים בעלי ערך טאקטי. ג. לשחרר את העיר מהמצור. ד. לשלוט בקטע מים ועד באב-אל-ואד למעבר שיירות.

השיטה: פעל ע"י הכוח שכרשותך לקראת מילוי המגמה לפי השיטה שתקבע על-ידיך.

הרכב הכוח: מטה יבוסי; מטה חיל "הראל"; מטה עציוני;

גדוד הראל ראשון, גדוד הראל שני עם יחידות נשק מסייע;

גדוד עציוני 61, 62, 63 - בחלקם;

פלוגת עציוני "נעם"

10 משוריניים קרביים (בתוספת לקיימים אצל עציוני)

יחידות שרותים; קשר, תחבורה, מנהלה.

סיוע אוירי

מטוס סיור בבסיס נען.

מנהל האג"מ

דין

"הראל" במבצע "יבוסי" (לוח פעולות)

התפקיד: תשובה על הפגיעה בשיירת "הדסה". שחרור העיר ירושלים.

נתונים: הצבא הבריטי הפסיק את חסותו על השיירות בתחומי העיר וכתוצאה מזה: שיירת המוות של "הדסה", ניתוק הקשרים בין העיר ומקור-חיים, תלפיות ורמת-רחל בדרום והר-הצופים בצפון.

הצבא הבריטי עמד לפנות את ירושלים ואת הבנינים האסטרטגיים העיקריים שנתנו את השליטה בעיר (בנין ג'נרלי, מגרש הרוסים, אפ"ק, הדואר, מלון "המלך דוד", בית-החולים האיטלקי).

מטרות: הבטחת שליטתנו בעיר ע"י כיבוש בנינים בעלי ערך טקטי, המהווים עמדות-מפתח, משיפוני ע"י האנגלים; פתיחת הדרך לאוניברסיטה; התחברות עם השכונות הנצורות בדרום ירושלים.

תכנית: בצפון — כיבוש שיך-ג'ראח ופתיחת הדרך לאוניברסיטה. בדרום: כיבוש קטמון והסרת המצור מעל שכונות דרום ירושלים.

ביצוע: ב-26.4.48 — נכבשה שכונת שיך-ג'ראח, מכצר האויב בצפון ירושלים, ע"י גדוד "שערי-הגיא". החלה בריחה מהשכונות הסמוכות. עם ערב הותקפו עמדותינו בהתקפת-פתע ע"י צבא בריטי בהרעשת תותחים ומשוריינים נושאי תותחים. לאחר שרבים מאנשינו נפגעו, נאלצו יחידותינו לסגת.

ב-29.4.48 — גדוד "שערי-הגיא" ניסה לכבוש את מנזר "אוגוסטה ויקטוריה" ואבו-תור, לשחרר את האוניברסיטה ממזרח ולהשתלט על כביש יריחו-ירושלים. לאחר שנתרחשה תקלה (התפוצצות מרגמת "דוידקה") נכשלה ההתקפה, אך יחידות קטנות של הגדוד חיבלו בדרך הזאת, פוצצו גשרים וניתקו את תחבורת האויב.

ב-1.5.48 — גדוד "הפורצים" עם תגבורת מגדוד "שערי-הגיא" ומגדוד חי"ש-מוריה" ובשיתוף עם חי"ם רחביה, הסתער על קטמון. הקרב הפך לקרב הכרעה על ירושלים. האויב הזעיק את מיטב כוחותיו, כשהעיראקים משמשים הלוחמים העיקריים שהסתערו על עמדותינו שבע פעמים, בזו אחר זו. מספר הנפגעים — 27. לראשונה, נפגשנו בקרב עם כוח הלגיון, כשהוא מצוייד במשוריין ותותח "טופאונדר". אחרי 14 שעות, בצהרי היום, הוכרע הקרב והאויב התחיל, תוך התנגדות עקשנית, לפנות את השטח.

ב-2.5.48 — בשעה 02.00 נפגשו אנשינו שהגיעו מצד מנזר-קטמון עם אנשינו שתקפו מצד רחביה — קטמון נכבשה! הביעור נמשך יום וחצי ע"י חי"ש וחי"ם ירושלים. הושג קשר בין מקור-חיים ורחביה והערבים פינו גם את "השכונה הגרמנית".

סיכום: במבצע "יבוסי" הוכה הכוח הערבי בירושלים, נשבר קו הגנתו ונוצר קשר בין העיר ושכונותיה הדרומיות, שהיו שרויות עד אז במצור. הנצחון לא נוצל לשם השתלטותנו המוחלטת על הבירה — לרבות העיר העתיקה — ויחידות "הראל" הועברו לשערי-הגיא לשם ביצוע פעולת "מכבי".

רעננה

למועצה

מטה חיל "הראל" (פלמ"ח)

29-30.4.48
0600

1. כוחותינו: דו"ח מפעילות החיל מס. 10

הערכות: אין כל שינוי.

פעילות: שתי מחלקות מהגדוד הראשון יצאו לפוצץ גשרים יים יריחו. הגיעו למקום ופצצו. חסרים פרטים. מחלקה אחת מהגדוד הראשון העבירה אספקה מירושלים ליחידה הנמצאת בצופים.

פלוגה מהגדוד השני התקיפה את קטמון. כבשה את מנזר סימון והתבצרה בו. הערבים מרכזים כוחות ומנסים להשתער חזרה על הבנין. נשלחו שלוש מחלקות לעזרה. התקפת הערבים נמשכת.

מטה חיל "הראל" (פלמ"ח)

חטיבת "הראל" הוקמה ב-15 באפריל 1948 לקראת מבצע "הראל", מפקדה היה יצחק רבין. גדוד "שער הגיא" — הגדוד החמישי של חטיבת "הראל". גדוד "הפורצים" — הגדוד הרביעי של חטיבת "הראל". "מוריה" — גדוד 61 של חטיבת "עציוני" (מקודם גדוד "שרמי"). "רעננה" — קצין המבצעים של חטיבת "הראל" אליהו שטיינפלד (סלע).

הודעה

מפקד הארגון הצבאי הלאומי בירושלים מוסר:

יחידות קרב שלנו השתתפו בהתקפה על שכונת הפורעים שייך ג'ראח והלמו יחד עם חיילי ההגנה באוייב. על חיילינו הוטל לרתק אל עמדותיהם את הצבא הבריטי החונה בבית ישראל. חיילינו מלאו את המשימה. האוייב נעצר והודות לכך יכלו יחידות ההגנה להתקדם. כמו כן חלצו חיילינו פצועים של ההגנה מקו האש. באותו זמן הדפו חיילינו התקפת צליפה חזקה משכונת מוסררה בכון מאה שערים. עמדת האויב שנמצאת בבית-החרושת לנעלים "נתן" שותקה לחלוטין. אבדותינו: 7 פצועים, אחר מהם קשה.

פעולת "מכבי"

— מצע —

כללי: שיירת המזון שעלתה לייס לפני כשלושה שבועות נשארה בעיר ואי-אפשר היה להחזירה לרגלי פעולות דחופות שבסביבה.

הפקוח על הדרך (בשתי גזרותיה) הוחלש מסיבת חוסר כח מספיק לתפקיד זה. האויב נצל את ההזדמנות לחסם את הדרך בקטע דיר איוב — סריס ע"י מחסומים, חפירת תעלות לאורך הכביש וכדומה.

כרגע נמצאים בגזרה המערבית שתי פלוגות גבעתי (חולדה, חולדה ערבית) — כ" 260 איש; 4 משוריינים. בגזרה המזרחית מוחזק הקו ע"י פלוגות הראל (שתיים במעלה החמישה וחיל מצב בכפרים שנכבשו בפעולות נחשון). כן מחזיקים כוחותינו במספר בסיסים: קרית ענבים, מוצא, ארזה, נוה אילן. גדוד אחד מהכח "הראל" נשאר עוד בייס. מטה הראל — ייס.

המגמה: לפתוח את הדרך לירושלים ולהחזיק אותה פתוחה למעבר שיירות מזון עד הוראה אחרת.

השיטה: בשיטת הפעולה יש להבדיל כמה שלבים:

- (א) הפעולות הראשונות של ההטרדה נגד בסיסי האויב הקרובים לדרך. מטרת ההטרדות היא גם לסייר את האויב בכח ולבדוק את מידת עירנותו.
- (ב) השלב הראשון —

- (1) התקפות במגמה של כבוש והחזקה של — דיר איוב, בית מחסור.
- (2) פעולות בידוד והסחות נגד — רמלה, אל קבאב, אינסס, בית ג'יב.
- (3) חדוש פעולות הטרדה נגד — בידדו, בית איקסה, בית סוריק.
- (4) הבטחת היחידות בעבודות תיקון הדרך.

שלב שני —

החזקת הכפרים הכבושים ומעבר השיירות תוך חסימת דרכים לעין-כרם — בית ג'וברין.

הכוחות המבצעים

	— ראה מצבה	כוחות הראל
עם נשק מסייע	— 260 איש בשטח	2 פלוגות גבעתי
	— 260 איש נוספים	2 פלוגות גבעתי
	— 2 פלוגות (מערבית-מזרחית)	יחידות מהנדסים
		2 פלוגות תותחנים משוריינים
		יחידות שירותים השונים

משימות: פעולות ראשוניות	— תבוצענה ע"י גבעתי
שלב ראשון	— הטרדות גבעתי, כבושים הראל
שלב שני	— החזקת בסיסים הראל, לוי שיירות והבטחת הדרך — הראל וגבעתי.

פיקוד: פעולות ראשוניות	— פיקוד עצמי הראל
	— גבעתי
	— פיקוד הראל כולל
שלב ראשון	— תאום
שלב שני	— תאום

סיור: אורייה מ-5.4.48 אורחן לרשות הפיקוד.

ארגון ומנהלה: הקמת הבסיסים והמטות עד 5.5.48 שעה 12.00. התחלת הפעולה לפי פקודה מיוחדת.

מנהל האג"מ

מכבי ב'
פקודת קרב

א. המגמה הכללית:

לאחר קרבות כוחות "הראל" עם האויב במשך שבועה ימים קיבלה חטיבתנו את הפיקוד על שלב ב' של הפעולה כדי לפתוח, עם הפלמ"ח, את הדרך לירושלים ולהעביר שיירות אליה.

ב. המטרה

לכבוש ולהחזיק את אבר-שושה, נענה, אל-קובאב, סלביה, בית-נובא ויאלו; להשתלט על אזור לטרון ע"י פעולה עקיפה שתביא לכיתורו באיגוף שמאלי עמוק (ממערב, דרך צפון, למזרח) ורק לאחר מכן להעביר את השיירות לירושלים.

ג. ידיעות

1. כוחות האויב:

- א. ריכוז מכוחות קאוקג'י בשטח לטרון-עמואס-יאלו בכלל זה משוריינים ותותחים.
- ב. ריכוז אויב ניכר באזור רמלה.
- ג. בנענה, אבר-שושה ואל-קובאב, כוח מקומי בעיקרו.

2. כוחותינו:

- א. גדודים "1", "2", "4", פלוגה מגדוד "3".
- ב. פלוגה אחת מגדוד "1" מחזיקה בחולדה הערבית; פלוגה אחת מגדוד "2" מחזיקה בשך-מוסה.
- ג. גדוד "3" — ערוך במרחב החטיבה ומתכוון לכיבוש מוע'ר.
- ד. שתי פלוגות מחטיבת "קרית" מצורפות לחטיבה לתפקידי-משמר והחזקה.
- ה. חטיבת "הראל" במשלטי שער-הגיא עומדת לתקוף את אזור לטרון ממזרח.
- ו. יחידת אצ"ל באזור באר-יעקב עומדת לתקוף את אזור רמלה ממערב.

3. השיטה:

הפעולה תבוצע במספר שלבים:

שלב א': התארגנות מחדש, התבססות יחידות החטיבה והמסופחים אליה בקו-ההגנה הקדמיים; התרכזות הכוחות בבסיסי היציאה.

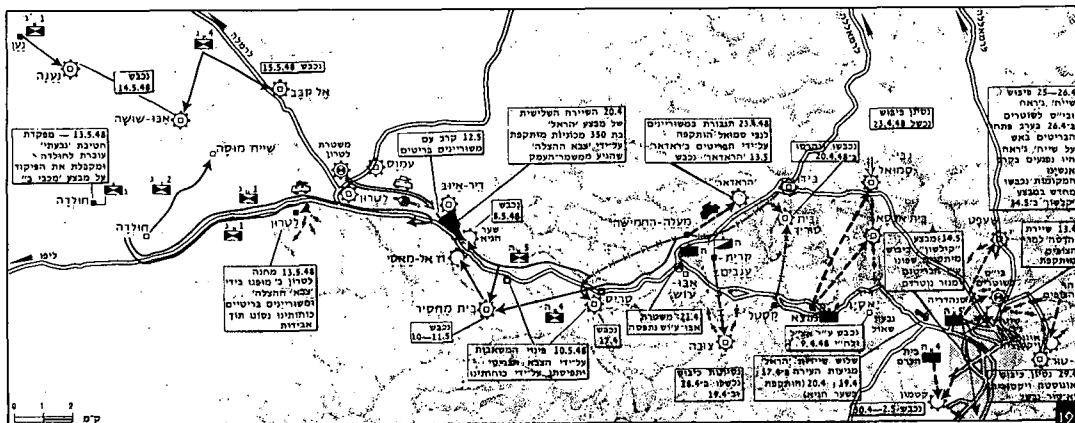
שלב ב': טיהור האגפים — כיבוש אבר-שושה (בליל 14.5); כיתור נענה ופירוק נשקה (ביום 14.5).

שלב ג': כיבוש אל-קובאב והתבססות בה (בליל 15.5).

שלב ד': ניתוק אזור לטרון מאזור רמאללה — כיבוש סלביה, בית-נובא ויאלו.

שלב ה': ניצול הצלחה — השלמת הפעולה לכיוון לטרון דיר-איוב בתיאום עם פעולת הפלמ"ח ממזרח.

שלב ו': העברת השיירות לירושלים.

© כרטא

<ul style="list-style-type: none"> משרוינים בריטיים או ערבים משרויני 'גבעתי' במבצע 'מכבי' משרויני 'הראל' מוצב אויב 	<ul style="list-style-type: none"> גדוד 4 של 'הראל' גדוד 1 של 'גבעתי' קטע כביש תחת אש אויב 	<ul style="list-style-type: none"> יחידה במבצע 'הראל' יחידה במבצע 'יבנתי' יחידה במבצע 'מכבי ב' מסקות חטיבה 	<ul style="list-style-type: none"> מבצע 'קלטון' בירושלים 14.5.48 בוצע עלידי חטיבת 'עציוני' אצ"ל ולה"י תנועת אויב או בריטים סיגנות כוחותינו 	<ul style="list-style-type: none"> תחתי 'צבא ההצלה' 15-21.4.48 מבצע 'הראל' 21.4-2.5.48 מבצע יבנתי 8.5.48 מבצע 'מכבי' החל ב-
--	--	--	--	---

אגמ/אלדר
10/5/1948

סודי בהחלט
דחוף

מוריה
מצודה
מכמש
בית-חורון
נעם
דוד
יונתן
רובין
אלוני
חשמונאי

הנדון: פקודת התראה — מס' 10/5/1 "פעולת קלשון"

1. הנחות: השלטון הבריטי יפסיק לפעול ב-15 למאי. פקודת הפסקת האש שנכתבה עלינו ע"י השלטון הבריטי יפקע תקפה. הסטטוס המדיני של הכחות הלוחמים היהודים יהיה בלתי-ברור.
2. ידיעות: א. האויב: כחות "חילה-הצלה" מגויסי חו"ל ומגויסי הארץ — 1000-500 איש. ציודם תתים, רובים, מכוונות, מרגמות "2"-3, רובים א.ט. ומוקשים. כחות הלגיון הערבי — 2 פלוגות עם רכב שריון ותותחים קלים. כחות "המשמר-הלאומי" במצב התפוררות, נשק מועט. תגברות של חיל ההצלה והלגיון העלולים להגיע מן המזרח, הצפון והדרום. ב. כחותינו: 5 פלוגות רובאיות מגרוד "מצודה". 2 1/2 פלוגות רובאיות מגרוד "מוריה". 2 מחלקות נשק מסייע מגרוד "מוריה". 2 מחלקות רובאיות מפל' "נעם". 1 מחלקה נשק תומך מונע ברכב שריון. ג. הצבא הבריטי: בד"כ יפעל נגדנו עצמאית או בשיתוף עם האויב. במקרה הטוב ביותר יהיה ניטרלי-עוין.
3. המטרה: השלמת ההשתלטות על החלקים היהודים של ירושלים ועורקי תחבורתם.
4. השטח: כחותינו יתפסו כל שטח או אוביקט שהיה שייך בשעתו ליהודים או לשלטון הבריטי הנמצא בידי הערבים או שהוא מתפנה מן הבריטים האוחזים בו. גושי הישובים הכפריים יחסמו את דרכי התגברות של האויב. או יפתחו את דרכי הנסיגה והפינוי של האויב, לפי פקודות שתתנה תוך מהלך הפעולה.
5. המועד: הפעולות החלקיות לגבי מגמות המשנה תחלנה החל מ-150000 ואילך במדה שכל אביקט נכנס לתנאים המתונים של תפיסתו ע"י כחותינו.
6. קשר: הקשר ביני ובינך כרגיל.

אלדר

קצין המבצעים

מבצע "קלשון" נקרא כך על שום צורת היערכותו: שלושה צירים בצורת קלשון. במבצע השתתפו כוחות חי"ש וחי"מ מחטיבת "עציוני" וכוחות אצ"ל ולח"י. גרוד "המצודה" — חיל המשמר בירושלים. גרוד "מוריה" — גרוד "עציוני" א' (מס' 14). בחודש יוני קיבל הגרוד את המספר 61. גרוד "מכמש" — גרוד "עציוני" ב' (מס' 15). גרוד "בית חורון" — גרוד "עציוני" (מס' 16). במאי קיבל הגרוד את המספר 62. יונתן — פלוגת גדנ"ע, שפעלה בירושלים. נועם — ראה הסבר בעמ' 44. חשמונאי — קצין המודיעין של מחוז ירושלים. אלדר — בן ציון אלדר, קצין המבצעים של חטיבת "עציוני". שימש לפני כן כקמ"ן וכינויו היה חשמונאי.

מברק

מאת: עציוני

אל: אמתי הלל ירין 15.4.48 1535

הבריטים מפנים שטחים ובתים בלי הודעה ובלו להשאיר יורש. עומדים לפנות את ג'ירלי, דואר ואפ"ק, אלנבי, בית החולים אוגוסטה ויקטוריה. איזור תלפיות בסכנה חמורה של ניתוק. אל ים המלח אין יותר שיירות. הדסה למעשה מנותקת. יש הכרח לתפוש ולהחזיק בשיח-ג'יראח. אני נשאר עם שני משוריינים מעט מקלעים ושתי מחלקות רזרבה בלתי מאומנות וללא כח פעולה. אני מזהיר פעם נוספת בפני כשלונות חמורים ודורש מיד ארבע פלוגות מאומנות על מפקדיהם ציודם פלוס נשק כבד. כמו"כ משלוח מתל-אביב של שתי פלוגות על מפקדיהם וציודם ליס- המלח. שתיקתכם על כל מברק אינה פותרת את הבעיה. עלי לתבוע תשובה מירידת ואיך תגיע שיירה לירושלים.

עציוני — מפקד מחוז ירושלים וחטיבת "עציוני", היה עד אוגוסט 1948 דוד שאלתיאל.

דו"ח מבצעים (של מפקדת האצ"ל)

בנגוד לאינפורמציה שהייתה בדינו שהפנוי יתחיל באור ל-15 למאי, עזבו הבריטים את כל השטחים המבוצרים ב-14 למאי. התווזה החלה ב-0700. הריכוז שלנו ע"י ג'נרלי פרץ הראשון ל"מגרש בוויין" נתק את גרדי התיל ואגב התקדמות זהירה מתוך חשש למוקשי מלכודת עבר את בנין ג'נרלי, בנין אפ"ק, בנין הדואר החדש, פרץ למגרש הרוסים, שבר התנגדות קלה של ערבים שהיו בתוך ביה"ח הממשלתי והמשיך בהתקדמותו עד לשער בית הסוהר. כאן נתקלו חילינו בהתנגדות חריפה מצד הערבים ונאלצו להתבסס בעמדות הגנה.

בו בזמן פרץ רכוז שני אשר באיזור מאה שערים לביה"ח האיטלקי והשתלט ללא התנגדות. צליפה של הערבים מצד מוסררה איימה כל הזמן על מגיני ביה"ח. אנשי הלח"י פרצו אחרינו לתוך בנין ג'נרלי והחלו בריכוז ואיסוף שלל. גם יחידות של הבלט בעבודה זו. בהודע לנו הדבר דרשנו מיד הפסקת החלוקה עד שעה 20.00. יחידה קרבית בת 40 איש של הלח"י המשיכה בהתקדמות לעבר ברקליס בנק אך כתוצאה של חוסר תאום ואי ידיעה מוקדמת של צעדים זה, נמצאו אנשי הלח"י, בשלב מאוחר, מבודדים. למרות זאת המשיכו בנעיצת תריז בשטח הערבי בכונן השער החדש של העיר העתיקה. כאוביקט ראשי משמש בנין נוטר-דאם המשמש משלט חשוב בין שער שכס ושער יפו. הם הצליחו לכבוש את הבנין. אבידותיהם: שלשה הרוגים ושלושים ושנים פצועים. למחרת נאלצו לפנותו מסיבת חוסר אנשים ותחמושת ונוכח לחץ קשה של האויב.

מבצעים ערב הפלישה

פק' מבצע — ברק חט' גבעתי — מבצעים

9.5.48

המטרה

- לכצע החקפה בקנה-מידה גדול על היסוד הערבי הנמצא בשטח ההשפעה יבנה-אשדוד-מג'דל — במטרה:
1. לחזק את הבטחת המרחב שלנו, את העריכה ואת דרכי-התחבורה, על-ידי התקפת מרכזי הפעילות הערבית.
  2. לשלול מן האויב בסיס חשוב בעתיד, להקטין את כוחו הקרבי בשטח ע"י יצירת בהלה כללית ושכירת המורל שלו — — —
  3. לשחרר את הלחץ מעל אוור הנגב ע"י התקפת קו החזית הקדמי של האויב — מתוך ראייה מראש של הסכנה העלולה להתגלות בעתיד הקרוב, לעצור את הכנותיו, לבלבל את תכניותיו.

ידיעות

1. האויב

- א. בתוך השטח נמצאים שלושה ישובים ערביים גדולים — יבנה, אשדוד, מג'דל, וכמה מרכזים משניים — כמו בשיט ובית-דראס. האחרונים מגלים פעילות רבה ולחשבונו נרשמו כמה מעשי אכזריות. יש לראות את האויב בשטח כחזק ובעל רוח גבוהה, מאחר שלא סבל עד היום כשלונות ועד היום הזה היה באופנסיבה. אפשר להניח כי מכה אשר תונחת על אחד או יותר ממרכזים אלו תגרום לנדידתם של בני ישובים קטנים יותר בשטח. תוצאה זו אפשרית, ביחוד, בהחשב עם גלי-הבהלה שעבר לאחרונה על הארץ.
- ב. בכל אחד מהישובים הגדולים יש כ-300 — 500 לוחמים. בכל אחד מהמרכזים המשניים יש כ-100 — 200 לוחמים. בכל אחד מהישובים הקטנים יש כ-50 — 100 לוחמים.
- ג. כוחות מתנדבים זרים נמצאים ביחידות קטנות במרבית הישובים; מרכייהם הגדולים — במג'דל ובעיראק-סואידן (יחידת "אחים מושלמים").

במבצע "ברק" נטלו חלק כוחות מחטיבת "גבעתי" וכוחות מגדוד "הנגב הצפוני" של חטיבת הנגב. בשלב השני של המבצע פוצצו כוחות מגדוד 54 את גשר אשדוד. פיצוץ הגשר מילא תפקיד חשוב בבלימת הטור המצרי הפולש, אשר בדרכו לתל-אביב הגיע עד צפונית לאשדוד.

פק' מבצע — מבצע ברק שלב ב'

המטרה: לנצל את הצלחת שלב א' ולהשלים את פעולת הטיהור כדי לאפשר לחטיבה להיות במצב כוננות מלא ביום 14 במאי, שעה 24.00.

השיטה:

- א. לנתק את הקו הראשי להתקדמות האויב צפונה, בכיוון מג'דל — יבנה, ע"י פיצוץ "גשר אשדוד".
- ב. לפזר את ריכוז האויב בתחנת-הרכבת צפונה מאשדוד, באם יתברר לאחר סיור כי לא יהיה צורך במאמץ רב לשם כך.
- ג. להקיף ולפרוק את נשק הכפר ברקה, ע"י התקפת בוק של משוריינים וחיל-רגלים בשעות היום.
- ד. להקיף ולפרוק את נשק הכפר זרנוגה, ע"י פעולה חטיבתית בקנה-מידה מלא.
- ה. להקיף ולפרוק את נשק אל-קוביבה, ע"י פעולה כנ"ל.
- ו. להתקיף ולחסל את האויב בתחנת הרכבת של יבנה.

סודי

חטיבת כרמלי/מבצעים

פעולת "אהוד"

האויב: כוחות האויב מרוכזים בעיר עכו ובכפרים הבאים לפי מספרים משוערים כדלהלן: עכו כ-600 מזוינים, סמריה — אין ידיעות, אויב — מקומיים, באסה — 60 סורים, באסה 2 — 30.

כוחותינו: 3 גדודים המורכבים:

- איתן גדוד א' — 2 פלוגות מגדוד 21 • כחה של מרג. "3" • כחה של מכוונות אברהם גדוד ב' — 2 פלוגות מגדוד 22 • כחה של מרג. "3" • כחה של מכוונות אבנר גדוד ג' — 3 פלוגות — פלוגה אחת גדוד 21 • פלוגה אחת קורס מכים • מחלקה מגדוד 22 • כחה של מרג. • כחה של מכוונות • פלוגה אחת מהמשקים
- כוחות חוסמים מהחיים המקומי מחלקת פלים

משימה:

- שלב 1 להבקיע את הדרך לחניתא ומצובה ולהעלות אספקה ולהוריד את הילדים.
- שלב 2 להבקיע את הדרך לאילון ולהעלות אספקה ולהוריד את הילדים.

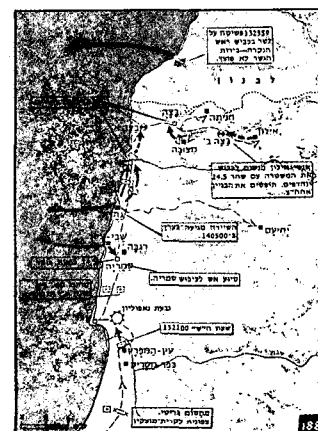
שיטה:

- א. חסימות — בשעה 0100 בליל 13/14/5 תחסמנה הדרכים ע"י יהושפט:
- ב. א. בשעה 0200 — התקפה על אויב ע"י גדוד א'. באסה ע"י גדוד ב'. סמריה ע"י גדוד ג'. תל אל פיכר ע"י גדוד ג'.
- ב. ההתקפה במגמה לכבוש ולהחזיק בכפרים ובמשלטים לשם הבטחת מעבר חפשי בדרך.
- ג. בהתחלת ההתקפה צריכה השיירה להיות מוכנה ליציאה כשהיא מלווה פלוגה אחת מגדוד ג', עם הידיעה על כבוש התל השיירה זזה.
- ג. א. השיירה תנוע מעין המפרץ — כביש עכו צפת אל כביש עכו נהריה עד נהריה. מכאן תקבל במטה הפעולה פקודה נוספת.
- ב. השיירה תאסוף את הפלוגה שכבשה את סמריה אחרי פצוצים בכפר ותביאה לנהריה. (פלוגה זו הופכת לפלוגה רורבית החונה בנהריה).
- ד. עם ההשתלטות הגמורה על אויב ובאסה נעה השיירה צפונה. בפניה למצובה מתפצלת השיירה לפי ארגון מוקדם. חציה למצובה וחציה לחניתא.
- ה. במשקים יש לפרוק את המשא תוך שעה אחת ולעשות הכנות להוצאת הילדים מהמקום המכוניות עם הילדים חוזונה לפי הוראה ממטה הפעולה.
- ו. 2 השיירות מתלכדות מחדש בהצלבות מצובה ונעות עד נהריה פורקות ומעמיסות את ההספקה לאילון. היחידות המחזיקות בכפרים מוסיפות להחזיק.
- ז. 2. שלב 2. כבוש תחנת המשטרה באסה 2 והעלאת שיירה מנהריה לאילון והורדת הילדים. פרטים יקבעו תוך הפעולה בהמשך שלב 1.

מבצע "אהוד" אהוד — כינויו של בן עמי פחטר מפקד גדוד 21, שנפל בשיירת יחיעם ב-27 במרס 1948. עם הקמת המדינה הוסב שם המבצע ל"פעולת בן עמי". "הררי" ו"צידוני" — שתי מפקדות מרחביות שהוקמו על בסיס גדודי ח"י.ס. "הררי" — הופקדה על מרחב העיר חיפה רבתי ו"צידוני" — על נפת זבולון שבגליל העליון המערבי. פליים — הפלוגה הימית של הפלמ"ח.

- מפקדת חטיבת כרמלי
- גדוד
- פלוגה
- התקפות שלב א'
- התקפות שלב ב'
- נתיב השיירות
- מוצב ערבי
- מחנה בריטי

© כרטא

הכנות ארגוניות לפלישה

מטכ"ל/אגם
11.MAY.1948

שינויים בתוכנית ד'

פרק 1 — כללי

1) שינויים בתוכנית ד' — מרץ 1948

בעקבות הערכת מצב מחודשת, ולאור השינויים במהות האויב, פרסם המטה הכללי ב-11 במאי 1948 שינויים בתוכנית ד', שעיקרם תכנית אופרטיבית להדיפת הצבאות הערביים הפולשים מצפון, ממזרח ומר-רומ.

1. מאז מסירת תכנית ד', כתעודה אופרטיבית כללית, לחטיבות ולאגפים — חלו התפתחויות והופיעו גורמים נוספים המחייבים הוצאת תוספת זו.

2. הגורמים: —

א) האויב: —

- (1) בו בזמן שמטרותיו האופרטיביות של האויב, אשר הונחו בהנחות היסוד של תכנית ד' לא השתנו, יש לשער כי לאור הנסיגות של הקרבות עד כה ובמיוחד נסיגות ההתפתחות הקרבית של השבועות האחרונים — הוא ישנה במידה מסוימת את דרכי הבצוע ואף את חלוקת התפקידים בין הכחות המבצעים. יש להניח כי שינויים אלה יתפתחו לפי הקיים הבאים, בערך.
- (2) אופן פעילותן של יחידות הכחות הבלתי סדירים והסדרים למחצה, הנמצאות עתה בארץ — לא ישתנה מיוחד: כגון — המשכת הנסיון לניחוק עורקי התחבורה הראשיים והטרדות על ישובים בקנה מדה רחב.
- (3) התפקיד של הנחתת מכה מכרעת יוטל על הצבאות הסדירים של הארצות השכנות שפלישתם, אשר הונחה בתכנית ד' כאפשרות בלבד, מתייצבת עתה בוודאות. אפשרות אחת היא שפלישה זו תבוצע ע"י צבאות של כמה ארצות ותיעשה בעת ובעונה אחת, לפי תכנית משותפת — ואם לא תחת פיקוד אחיד אזי לפחות בתיאום — מצפון, מזרח ודרום הארץ. אפשרות שניה היא שהכח הפולש הסדיר העיקרי יתהוו מהלגיון הערבי — ממזרח; ויתר הארצות השכנות שסייענה ע"י כחות בלתי סדירים או סדירים למחצה. בשתי האפשרויות הנ"ל, יש להביא בחשבון, באופן מיוחד את התפקיד שתמלאנה יחידות של הלגיון הערבי מבסיסים בארץ, בהם הוא נמצא עתה. ומבסיסים שהוא עלול לתפוס בארץ תוך התקופה עד לסיום המנדט. דבר זה לא הובלט בהנחות של תכנית ד'.

ב) השלטון: —

תכנית ד' התבססה על ההנחה שכחות בריטיים לא יהיו קיימים יותר בארץ בעת הפעלתה. בהתאם להתפתחות הנוכחית יש צורך בתקן הנחה זאת. קיים כטחון כמעט מלא שכחות בריטיים יאזרו באזור חיפה, באזור רפיח ובצורה זאת או אחרת אולי גם בתוך או בסביבות ירושלים. גם אם אין אפשרות לקבוע, לפי שעה, מה יהיה קו הפעולה של כחות אלה, יש להביא בחשבון את עצם קיומם כגורם משפיע על ההתפתחויות הצבאיות בארץ, לאחר סיום המנדט. כמו כן אין להוציא מכלל אפשרות שכחות אלה ישמשו בתירוץ הבטחת קוי התחבורה שלהם לשם השתלטות על עורק ראשי זה או אחר, ועל השטח הסמוך לו.

ג) התפתחות המצב הקרבי: —

תכנית ד' התבססה על ההנחה הכללית האומרת ששינוי רוב חלקי הארץ מכחות בריטיים ועזיבת השלטון תיעשה בבת אחת, פחות או יותר, ולפיכך תהיה הפעלת התכנית על כל העדויות העיקריות — תהליך רצוף וארצי אשר יתחיל ביום אפס מסרים. לעומת הנחה זו מתחולל תהליך הפנוי של השלטון שלבים שלבים וחלק מסוים מבין האובייקטים שצוינו בתכנית ד', כבר עבר לידינו חלק אחר לידי האויב. נוסף על זאת חייב המצב הקרבי הנוכחי ומחייב את החטיבות השונות כיום, לבצע פרקים מסוימים של העדויות, אם כי בשיטות אחרות — בהתאם לתנאים — מאלו אשר נקבעו בתכנית ד' וללא תיאום או מסגרת ארצית כללית.

3. מצב כחותינו: —

- (1) התברר כי בתנאים הקיימים — בשטח של כח אדם וציוד — אין בידינו היכולת להגיע לתקן המלא של תכנית ד'. לקראת החדש הקרוב תהיה מצבה הכח הלוחם של החטיבות לכל היוזר 70% מהתקן ובמקרים רבים אף פחות מזה — הן מבחינת כח האדם והן מבחינת החמוש.
- (2) לאחר בדיקה התברר כי אין לרשותנו מנגנון פקדי ושרותים בהיקף המאפשר הפיכת כל חטיבות חיל הרגלים, בכללן, ליחידות לוחמות ניידות, היכולות לבצע את כל התפקידים החקפניים המוטלים עליהן בהעדרות של תכנית ד' — בעת ובעונה אחת עם התפקידים ההגנתיים; ואשר תהיינה מסוגלות להמך באופן חפשי, בשלב יותר מאוחר של ההתפתחות הקרבית.

4. מסקנות כלליות: —

- א) הגורמים המצוינים לעיל גוררים אחריהם את המסקנות דלקמן: —
  - (א) יש להתאים את התעודה שנתנה בתכנית ד' לשינויים אשר חלו בהנחות לגבי האויב — היינו: — למקרה של פלישת כחות סדירים. התאמה זאת מחייבת תקן לא במטרה האסטרטגית הכללית של תכנית ד' — הגנה על הטריטוריה של המדינה העברית — אלא בשיטות הבצוע האופרטיביות.
  - (ב) יש להתאים את העדויותיהן של החטיבות השונות למצב שחל לרגלי ההתפתחות הקרבית עד כה — מחד; וליכולת הבצוע הממשית שלהן — מאידך.

2) תפקידים אופרטיביים וחלוקתם לאור המצב הנוכחי.

- התפקידים שפורטו בתעודה הכללית של תכנית "ד" נשארו בתקפם והם: —
- א) השתלטות והגנה על שטחה של המדינה העברית.
  - תפקיד זה כולל אח תפקידי המשנה שפורטו כבר בתכנית "ד": —
התבססות; ביעור; תפיסת השלטון ועצמיו השונים; הבטחת התחבורה; חסימת דרכי הגישה של האויב לשטח המדינה העברית והפעלת מערכת ההגנה הקבועה, במידת הצורך.
  - ב) נוסף על כך מתייצב הצורך בכצור והתבססות באותן נקודות המפתח שעברו לידינו, תוך הבצוע החלקי של תכנית "ד" עד כה — באופן מיוחד לאור האפשרות של התקפות כח סדיר נגדנו.
כמו כן, הצבת חיל מצב בשטחים אשר נכבשו מידי האויב.
תפקידים אלו הוטלו על חטיבות חיל הרגלים ועל יחידות המשמר שלהן.
  - ג) פתיחת עורקי התחבורה הראשיים שלנו.
  - תפקיד זה יוטל על חטיבות חיל הרגלים בשיתוף עם חטיבות המחץ של הרורבה הכללית — בהתאם לתנאים.
  - ד) נתוק עורקי התחבורה של האויב ומצור על כמה מעריו.
  - תפקיד זה יוטל על חטיבות חיל הרגלים בשיתוף עם חטיבות המחץ של הרורבה הכללית — בהתאם לתנאים.
  - ה) לאור ההנחות הנוספות על דרכי פעולתו של האויב, אשר צוינו לעיל, מתייצב התפקיד של הנחתת מכות מכריעות לאויב הפולש, הן ע"י השמרת כחו החי והן ע"י תפיסה או פגיעה בבסיסיו הקדמיים, או באלה שבעומק שטחו.
  - תפקיד זה יבוצע בשורת מערכות מתוכננות מראש ומתואמות — ויוטל הן על חטיבות המחץ של הרורבה הכללית והן על יחידות של חטיבות חיל הרגלים — ועל השרות האירי לפי תיאום.

3) המבנה הכללי של הכחות.

א) חטיבות חיל הרגלים תאורגנה לאור התפקידים שצוינו לעיל, כדלקמן: —

- א. ככל חטיבה יוקם לפחות גודל חיל רגלים אחד — בתקן מלא של אדם וצידו וממונע כלו — במדת האפשרי — אשר יהיה את הרורבה החטיבית ויופעל במקרה הצורך, יחד עם חטיבות המחץ — בפעולות תוקפניות בתוך, או מחוץ למרחב החטיבה.
- ב. יתר הכחות העומדים לרשות חיל הרגלים — עד 15/5 — יאורגנו בגדודים מקטנים — מ"ד עד 3 פלוגות, למלוי התפקידים שהזכירו דלעיל בסעיף (2) ואף בכח למכות נגדיות במקרה של התקפות על מערכת ההגנה הקבועה.
- ג. יש לערוך את הגדודים הני"ל, במרחב החטיבה, בהתאם לתפקידים דלעיל.
- ד. יש לארגן, מתוך כחות המשמר (פלוגות נפתיות ובמקרים מסוימים — פל"מים), או מתוך כחות מתאימים אחרים — בהתאם לתנאים — (משטרה, משמר אזרחי) — יחידות חיל מצב עבור השטחים והישובים שנכבשו מידי האויב. כמו כן, יש להרכיב ליד כל מטה חטיבה — בהתאם לאמור בתכנית "ד" — מנגנון מיוחד לנהול הענינים בשטחים אלה.

ב) הרורבה הכללית.

הרורבה הכללית תאורגן לפי הקיום כדלקמן:

- א. שלוש חטיבות מחץ — כל אחת 2-3 גדודים ממונעים במלואם — במדת האפשר.
- ב. יחידות ממוכנות.
- ג. יחידות תותחים אנטי-טנקיים/אנטי-איריים.
- ד. יחידות של מרגמות כבדות וכלי נשק ארטילרי אחר.
- ה. יחידות מיוחדות.

ג) ארגון מחדש של האגם.

- 1) הפ. הע. יפעיל את הרורבה הכללית ויתאם את פעולותיה ואת פעולותיהן של חטיבות חיל הרגלים באופן ישיר — באמצעות האגם.
- 2) בהרכבו של האגם ובסמכויותיו יוכנסו השינויים הנדרשים ע"מ להכשירו למלוי תפקיד זה. (ראה חוזר מס' 5/5 מטכ"ל/אגם/5 מיום 10 מאי 1948).

פרק 2

ארגון הכחות לקראת פלישה

1. א) בהתאם למפורט בפרק הכללי בסעיף 1-2-א) — "האויב" ובסעיף 1-4. "מסקנות", מתייצבים, למלוי התעודה שניתנה בתכנית "ד", תפקידים אופרטיביים נוספים — והם: — הדיפת פלישה תכניתית של צבא סדיר

מצפון

ממזרח

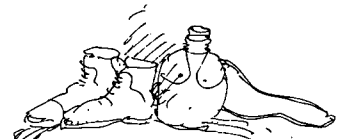
מדרום

- ב) התפקידים הנ"ל מורכבים משורת מבצעים תקפניים והגנתיים המשולבים בתכנית אחידה.
2. תפקידים אלו יוטלו על חטיבות חיל הרגלים, כחות המשמר וחטיבות המחץ של הרורבה הכללית — במשותף — בהתאם לפירוט דלהלן: —

א) התפקיד של הדיפת פלישה מצפון ומצפון מזרח יהיה מוטל על חטיבות גולני, כרמלי וחטיבת המחץ יפתח. גורת פעולתן — מרחבי גולני וכרמלי.

ב) התפקיד של הדיפת פלישה מהמזרח — הבאה מאזור ההערכות של המשולש — יוטל על חטיבת חיל הרגלים אלכסנדרוני, תוך סיוע אופרטיבי של חטיבות חיל הרגלים גולני ועציוני וחטיבות מחץ שונות של הרורבה הכללית — בהתאם לצורך. גורת הפעולה — מזרחה למרחב אלכסנדרוני.

ג) התפקיד של הדיפת הפלישה מהמזרח — דרומית לגבול מרחב אלכסנדרוני — יהיה מוטל על חטיבות חיל הרגלים קריתי, גבעתי ועציוני וחטיבת המחץ הראל. גורת הפעולה — מרחבי קריתי, גבעתי ועציוני.

- (ד) תפקיד הדיפת פלישה מהדרום ומדרום-מזרח — יהיה מוטל על חטיבת חיל הרגלים גבעתי וחטיבת הנגב. גורת הפעולה — מרחבי גבעתי והנגב.
3. (א) בהתאם לכך, תחולקנה חטיבות חיל הרגלים וחטיבות המחץ — הראל ויפתח — לשלוש גזרות פעולה, אשר הגבולות ביניהן יוגדרו במצע מפורט אשר יעובד לכל גזרה וגזרה, ולפי הקיים הכלליים של חלוקת המרחבים.
- (ב) יהיה קיים שיתוף הדוק בין הכחות בכל גזרה וגזרה, לקראת המטרה הכללית, ויפעלו מעבר לגבולותיהן בהתאם לצורך. כמו כן תופעל חטיבת המחץ של הרזרבה הכללית — מכבי — בכל הגזרות, בהתאם לצורך.
4. (א) אגם ימסור לכל גזרת פעולה — מצע מפורט שהוא פירוט נוסף לתכנית ד'. במצע זה ייקבעו המסגרת הכללית של הפעולה, הצורה והסדר של המבצעים; חלוקתם בין הכחות הפועלים; הסידורים המנהלתיים העיקריים ועוד.
- (ב) לטיפול באגם בענייני כל גזרת פעולה — ימונה קצין מיוחד באגם. הוא ירכיז את קציני המבצעים של הכחות הפועלים, כדי לעבד את התכניות המפורטות של המבצעים. כמו כן, יפקח על ארגון הכחות הפועלים לקראת תפקידם ויחאם את פעולת החטיבות השונות באגם.
- (ג) האגם יתאם וישלב את המבצעים של כל גזרות הפעולה — במטרה אחידה.

נספח א'

ארגון ותעודת הרזרבה הכללית.

1. ארגון חטיבות המחץ הקיימות.

- שתי חטיבות המחץ: — הראל ויפתח — שנוצרו ומנית לצרכי פעולות מסוימות — תיפכנה למסגרות קבועות תוך נקיטה בצעדים הבאים: —
- (א) הרכב החטיבות יהיה כדלקמן: —
- הראל: — גדוד מחץ מס' 4 — לאחר הוצאת הפלוגה הימית; גדודי המחץ 5 ו-6 אשר יתמוגו לגדוד אחד.
- יפתח: — גדוד מחץ מס' 1 וגדוד מחץ מס' 3.
- (ב) השלמת בנין מטותיהן — למטות של חטיבות קרביות.
- (ג) יש לרכז את הטירונים בקלט של חיל המחץ — במספר הדרוש ע"מ להשלים את הגדודים לתקן המלא וכמו כן, יאומנו במתנה-קלט זה, בקביעות, 20% טירונים מעל לתקן — למלוי האבודות.
- (ד) החברות תוצאנה ממסגרת גדודי המחץ ותועברנה לח.ע.ג, פרט לאותן החברות הממלאות תפקידים במסגרת תקן היחידה.
- (ה) כל ההתחייבויות כלפי ההכשרות — תבוטלנה לחלוטין והן תגויסנה מיד לשרות מלא בחטיבות — באותה מידה שדבר זה טרם נעשה.
- (ו) ייעשו כל המאמצים למלא את חמוש החטיבות — לפי החקן ותהיה להן זכות הקדימה על כל הכלים החדשים (פיאטים; יורקי להבות ואחרים).
- (ז) ייעשו כל המאמצים לגייס כלי הרכב הדרושים, ע"מ לעשות חטיבות אלה לממונעות.

2. הקמת חטיבת מחץ שלישית — מכבי.

- נוסף על הנ"ל, תאורגן חטיבה שלישית.
- הרכב החטיבה יהיה: —
- 2 גדודי מחץ ממונעים, 1 גדוד ממוכן — הראשון, ויחידת צנחנים.

3. חלוקת חיל התותחנים בין חטיבות הרזרבה הכללית.

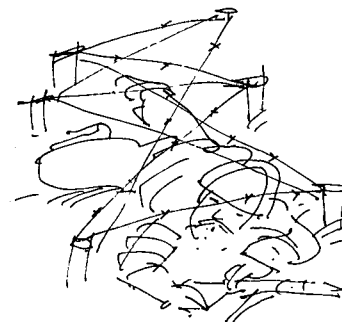
- (א) ארטילריה אנטי-טנקית: —
- סוללה אחת בת 8 תותחים — לחטיבות יפתח וגולני.
- מחלקה בת 4 תותחים — לחטיבת הראל.
- סוללה בת 8 תותחים — לחטיבת מכבי.
- מחלקה בת 4 תותחים — תופרש לחטיבת הנגב.
- (ב) מרגמות "6" או תותחים הרניים, או תותחי-שרדה — להראל וליפתח, כ"א, מחלקה בת 4 כלים.
- לחטיבת מכבי — סוללה בת 8 כלים.
- לחטיבת הנגב — מחלקה בת 4 כלים.

4. חלוקת חיל ההנדסה.

- להראל ליפתח ולנגב לכ"א: — 1 מחלקת מהנדסים מאומנים, בעיקר לזריעת שדות-מוקשים, חבלות גדולות, בנייני גשרים וכד'. למכבי — 2 מחלקות מהנדסים כנ"ל.

5. מרחבי הפעולה.

- מרחב הפעולה של חטיבת יפתח — יכלול את מרחבי חטיבות גולני וכרמלי.
- מרחב הפעולה של חטיבת הראל — יכלול את מרחבי החטיבות עציוני, גבעתי וקריחי.
- מרחב הפעולה של חטיבת מכבי — לא נקבע מראש, אך אוור ההערכות שלו יהיה בקרבת המרחבים של חטיבות קריחי ואלכסנדרוני.

מערך כוחותינו לקראת הפלישה

מיומן דוד בן-גוריון 7.5.48

"אחרי הצהרים בירור לקראת 15 במאי. הפעם ברור שהמנדט יתם. הילחמו הארצות השכנות? יש היסוס מצד עבר הירדן, ונורמן הודיע לאנשינו שעבדאללה רוצה להפגש אתנו. יעצתי להחיש הפגישה, אבל לעשותה לא גלויה ורשמית. ואם כי הוגד לנו שארבע מדינות הלוגה — סוריה, לבנון, מצרים וסעודיה מתנגדות למלחמה, הרי יש להתכונן לפלישה מצפון, ממזרח ומדרום. המצב לקראת יום ה-15:

בצפון יש לנו	2000	אנשי צבא,	2500	לוחמים מתישבים יחד	4500
בעמק	1500	אנשי צבא,	3000	לוחמים מתישבים יחד	4500
לכרמלי	2000	אנשי צבא,	—	לוחמים מתישבים יחד	2000
לאלכסנדרוני	2200	אנשי צבא,	3000	לוחמים מתישבים יחד	5200
בתל-אביב	600	אנשי צבא,	800	לוחמים מתישבים יחד	1400
לגבעתי	2000	אנשי צבא,	3000	לוחמים מתישבים יחד	5000
בנגב	1200	אנשי צבא,	1200	לוחמים מתישבים יחד	2400
בירושלים	3500	אנשי צבא,	—	לוחמים מתישבים יחד	3500
הראל	1400	אנשי צבא,	—	לוחמים מתישבים יחד	1400
	16400		13500		29900

מזוינים רק 60% מהלוחמים. יש מחסור בנשק: פגזים "3, ט.נ.ט.; דרושים עוד 4000 רובים. יש מחסור בכלי רכב."

המוכנות היהודית לארץ ישראל
היקר הלאומי לכנפת ישראל
מרכז המפקד לשרות העם

מפקדים, אל הדגל!

— פקודת גיוס דחופה —

עם החמרת המצב, לרגל סיום המנדט הבריטי, מצווים בזמן

כל הקצינים, המפקדים והסמלים

שירתו בצבאות מלחמת העולם הראשונה ובשרות הגנה בעלי כרטיסים אפורים/צבא/ובעלי כרטיסים בחילים בחיפה יתיקים כניל.

להתייצב מיד וללא דיחוי אל השרות המלא

מרכז המפקד לשרות העם ת"א, ר' מאיר חשי"ה 12.5.48

מרכז המפקד לשירות העם הוקם ב-19.11.47, כדי להפעיל גיוסי חובה ולהקים צבא שיוכל לעמוד באתגרי המלחמה הצפויה. ב-2 ביוני 1948 הוטב שמו ל"מרכז הגיוס" ובכך הוענקה לו גושפנקא ממלכתית מטעם המדינה. בתקופה שבין נר-במבר 1947 לראשית יוני 1948 פירסם המרכז צווי התייצבות גיוס לגברים ולנשים בגילאי 18-35 והפנה אותם למחנות הקלט. לקראת פלישת צב-אות ערב נקראו לרגל בצו גיוס מיוחד, כל אלה ששירתו בתפקידי פיקוד: קצינים, מפקדים וסמלים.

מופס סברק 869

מספר	החטיבה	המחנה	שם
00	הצבא הבריטי	(X)	17300
פצל הקו הזה לשמוש כמספר הקשר בלבד			
מספר חיל	מספר חטיבה	מספר מחנה	שם
			17300

סימן מסמך: 17300

השם: 17300

המחנה: 17300

החטיבה: 17300

מספר חיל: 17300

מספר חטיבה: 17300

מספר מחנה: 17300

שם: 17300

ב-14.5.48 הוכרו על מצב ד', שהוא מצב מלחמה עם האויב. ההוראה נשלחה למפקדים בכירים (מנהלים) על-ידי אמתי הוא דוד בן-גוריון וי"ר הנהלת הסוכנות ונושא בתוק הביטחון. הלל, ישראל גלילי — ראש המפקדה הארצית ולאחר ביטול התפקיד — עוזרו של שר הביטחון. בועז — צבי איילון (לשעבר נר) סגן הרמטכ"ל, (הרמטכ"ל, יעקב דורי, נעדר אותה עת מפאת מחלה).

דו"ח מודיעין יומי: הבריטים מפנים את חיפה

משעה 1401 ביום 13.5.48 עד שעה 1400 ביום 14.5.48

פעולות האויב: אין מה להודיע.

פעולותינו: אין מה להודיע.

יפת: בשעה 1000 עזב הנציב העליון דרך נמל חיפה את הארץ.

בטקס הצבאי הרשמי השתתפו מפקד הכוחות הבריטיים בארץ ויתר המפקדים הגבוהים.

הפינוי הבריטי בוצע בשלבים. בפברואר 1948 פונו האיזור היהודי של תל-אביב רבתי ואיזור המשולש הערבי. לקראת ה-15 במאי 1948 נשארו כוחות בריטיים בירושלים ובמובלעת חיפה. בליל ה-14-15 במאי פונו הכוחות הבריטיים בירושלים ובתאריך זה עזב הנציב העליון סיר אלן קנינגהם את הארץ. ב-30 ביוני 1948 נסתיים פינוי הבריטים ממורבלעת חיפה ובכך הושלם פינוי הארץ מכוחות בריטיים.

לוח אירועים עיקריים

		אפריל 1948
29-27	קרבות עם הלגיון באיזור גשר — לאחר תפישת משטרת גשר ע"י כוחותינו.	3 — התארגן מבצע "נחשון" לפריצת הדרך לירושלים.
	משטרת צמח נכבשה.	3-2 — קסטל וסובא נכבשו על-ידי כוחותינו.
	שכונת מנשיה נותקה על-ידי אצ"ל.	— פשיטות בחיפה.
28	החל מבצע "חמץ" לכיתור יפו ולכיבושה.	4 — כוחות קאוקג'י פתחו בהתקפתם הגדולה על משמר-העמק והובסו.
30	קטמון בירושלים נכבשה על-ידי כוחותינו.	5-4 — בפשיטה מוצלחת נהרס מטהו של חסן סלמה.
	מאי	6-5 — פעולת "נחשון" נמשכת; חולדה הערבית דיר מוחיין נכבשו.
1	התקפה על רמות-נפתלי נהדפה.	— שיירה ראשונה פרצה הדרך ירושלימה.
	יאזור וסלמה נכבשו, במסגרת מבצע "חמץ".	8 — עבד אל קאדר, המפקד הערבי של מחוז ירושלים, נהרג.
5-4	הלגיון הערבי התקיף את גוש-עציון.	— כיבוש הקסטל מחדש על-ידי הערבים.
4	פעולת "מטאטא" — טיהור השטח בין הכנרת לחולה.	9 — הקסטל נכבש מחדש על-ידי כוחותינו.
6	סג'רה הערבית נכבשה ע"י כוחותינו.	— להבות-הבשן בגליל וכפר-דרום בנגב הותקפו.
12-1	במסגרת מבצע "יפתח" — טיהור הגליל המזרחי: כיבוש עין-זיתון, ביריה, גורת טבריה.	10 — התקפת "האחים המוסלמים" על כפר-דרום נהדפה.
	התחילה המערכה לשחרור צפת.	11 — קולונייה ליד ירושלים נכבשה.
	ישובי הגליל (דן, דפנה, מעין ברוך, כפר-סולד ורמות-נפתלי) הותקפו.	— פשיטת כוחותינו לשדה-התעופה ליד עזה.
15-4	מבצע "ברק" — טיהור מרחב הדרום מרחובות עד דרומה לבאר-טוביה.	13 — התקפת-דמים על עובדי רפואה בדרך להר-הצופים ליד שייך ג'ראח, בה נרצחו עשרות רופאים, אחיות ועובדי-האוניברסיטה.
18-8	מבצע "מכבי". המשך הקרבות על הדרך לירושלים.	— גוש עציון הותקף.
	נכבשה בית-מחסיר ונתפשו משלטי לטרון.	16-13 — התקפת הדרוזים על רמת-יוחנן נכשלה.
10	התקפה שניה של "האחים המוסלמים" על כפר-דרום נהדפה.	15 — התחיל מבצע "הראל", כהמשך למבצע "נחשון".
11	צפת שוחררה.	— שתי שיירות-ענק הגיעו לירושלים.
	נציגי יפו ביקשו להיכנע.	— מועצת הבטחון קראה לשביתת-נשק.
12-11	"האחים המוסלמים" המצרים התקיפו את כפר-דרום.	18 — כוחותינו כבשו את טבריה, ההופכת לעיר עברית.
	משטרת עירק-סואידן נמסרה על-ידי הבריטים ל"אחים המוסלמים" המצרים.	19 — מבצע "אברהם" — הוקמה ברור-חיל בדרך השיירות לנגב.
12	בית-שאן נכנעה.	20 — הדרך לירושלים נחסמה מחדש לאחר התקפה על שיירה יהודית ליד דיר איוב.
13	יפו נכנעה.	— התקפת כוחותינו על משטרת נבי-יושע בגליל העליון נכשלה; 22 לוחמים נפלו בקרב.
	גוש-עציון הותקף על-ידי כוחות מקומיים, וכוחות שריון של הלגיון ונפל.	21 — משטרת אבו-גוש נכבשה.
	כפר-סבא הערבית וביר-עדס נכבשו ע"י כוחותינו.	— שיירות לירושלים הותקפו ליד סריס.
14	מבצע "קלשון" — תפיסת אזורי-מפתח בירושלים עם הפינוי הבריטי — המושבה הגרמנית, מחנה אלנבי, תחנת הרכבת וסביבותיה, מגרש הרוסים, המנזר "נוטר-דם" עד החומה; שייך ג'ראח ובית-החולים האיטלקי.	— קרבות בירושלים.
15-14	מבצע "בן-עמי" להסרת המצור מישובי הגליל המערבי התחיל.	22 — ההגנה כבשה את חיפה, ההופכת לעיר עברית.
22-14	התקפות הצבא העיראקי על גשר וכאוכב-אל-הווא נהדפו.	— רמת-רחל הותקפה.
14	הוכרז על מדינת ישראל.	— נכשלה התקפת כוחותינו על נבי סמואל באבידות כבדות.
		— מתחיל מבצע "ביכסי" באיזור ירושלים.
		23 — בלד א-שיך נכבשה ע"י כוחותינו.
		26-25 — נכבשה שייך ג'ראח בירושלים, אך פונחה בלחץ צבא בריטי.

שער 3: הדיפת הפלישה

15 מאי — תחילת יולי 1948

עד כה ניצבו כוחות-המגן היהודיים בפני כוחות יריבים בלתי-סדירים או סדירים-למחצה; ואילו עם פלישת צבאות-ערב לא"י ב-15.5.1948 הם הועמדו מול כוחות סדירים ולהם יתרונות באירגון, ציוד ואימון. לא ייפלא איפוא כי בשלב זה היתה היוזמה בעיקרה בידי הערבים. הצבא הסורי החל את פלישתו בגזרת עמק-הירדן מול צמח, שער-הגולן, מסדה ושתי הדגניות. הוא הצליח להשתלט על צמח, אחר קרב עקשני עם יחידה מחטיבת "גולני", ועל המשקים שער-הגולן ומסדה. נסיונם של הסורים לפרוץ בעזרת טאנקים לתוך הדגניות נכשל מול עמידתם העקשנית של מגיני היישובים האלה. בהדיפת ההתקפה הסורית לקחו חבל זו פעם ראשונה גם תותחי-השדה שהגיעו ארצה (מיושנים, איכותם ירודה משל הצבא הסורי וחסרים מיתקני-נייגון). הסורים נסוגו מזרחה לכנרת ולא חידשו התקפתם בגזירה זו.

הצבא הלבנוני פלש ארצה בכיוון מלכיה וקדש. באותו מרחב פעלה עדיין חטיבת פלמ"ח "יפתח" בהשלמת מיבצע "יפתח" (לפי "תכנית ד"). אעפ"י שע"י כך הקדימה החטיבה את הצבא הלבנוני, עלה בידי האחרון להוציא את היחידות היהודיות ממלכיה וקדש. אלו נאחזו בגבעות הסמוכות. ב-17.5 הן כבשו את משטרת נבי-יושע ופוצצו את גשר הליטאני בעורף הצבא הלבנוני, וב-29.5 כבשו בחזרה את מלכיה וקדש. כך נבלמה גם ההתקפה הלבנונית.

הצבא העיראקי התקדם לתוך א"י מדרום לצבא הסורי בעמק הירדן, בין גשר לבית-יוסף. ביום הופעתן של יחידות-החלוץ העיראקיות (14.5) השתלט הלגיון הערבי על מפעל החשמל בנהריים (בשטח עבר-הירדן). נסיונות הצבא העיראקי לכבוש את קיבוץ גשר ואת המשלט החשוב כאוכב-אל-הווא נכשלו נוכח העמידה העקשנית של מגיני היישוב ושל חיילי "גולני" בגזירה. ב-22.5 נסוגו העיראקים מזרחה לירדן ועברו למשולש הערבי.

עם בלימת שלושת הצבאות הפולשים בצפון נטלו לידם היהודים את היוזמה הצבאית. כיעד נבחר כיבוש ג'נין, כפעולה משותפת של חטיבות "גולני" (עליה הוטל לכבוש כפרים ערבים בדרך לעיר), "כרמלי" (שהוטל עליה לחדור לג'נין ולכבושה) ושל "אלכסנדרוני" מהשרון (לתקוף בו בזמן את טול-כרם). אלא שכוחות מחטיבת "אלכסנדרוני" הוזקו לזירת הקרב באיזור לטרון (ר' להלן), ועל כן הותקפה ג'נין רק מצד העמק, והכוחות העיראקיים, שהתמקמו בינתיים במשולש היו חופשיים לרכו את מאמציהם בגזרת ג'נין. ואכן, אעפ"י שכוחות היהודים השתלטו ב-4.6 על כל העיר (פרט לבניין המשטרה, שנשאר בידי הצבא העיראקי), נבצר היה מהם להחזיק מעמד נוכח ההתקפות הכבדות של היחידות העיראקיות שנשתייעו בארטילריה רבה ובמטוסים, והם נסוגו תוך אבדות כבדות.

משגגיע הצבא העיראקי ב-25.5 לשכם, החל מיד בפעולות באיזור החוף היהודי. ב-28.5 עלה בידו לכבוש את גאולים; יחידות מחטיבת "אלכסנדרוני" כבשו בחזרה את היישוב. לעומת זאת עלה בידי העיראקים לכבוש מידי אצ"ל את מעיינות ראש-העין (30.5). ב-5.6 גורש הצבא העיראקי מהכפר קאקון ובכך הוסר אימו מהיישובים היהודיים הסמוכים.

הלגיון הערבי — שהשתייך למעשה לצבא הבריטי ונמצא בחלקו כבר בארץ — העביר את שאר יחידותיו, אשר חנו בעבר הירדן (14.5.48), דרך גשר אלנבי לא"י והציב אותן באזורים הערביים במרכז הארץ. את עיקר מאמציו השקיע בנסיון לכבוש את ירושלים. בלי לחכות לסיום המאנדט הבריטי בא"י (שנקבע ל-15.5.1948), תקפו כוחותיו ב-12.5 באש תותחים, במשוריינים ובחיל-רגלים את גוש עציון מדרום לירושלים. אחר קרב אכזרי נכבש כפר-עציון (13.5) ומגיניו נשחטו ע"י המון ערבי פרוץ לעיני חיילי הלגיון. שאר יישובי הגוש נכנעו למחרת היום ותושביהם הובלו לשבי. ב-14.5 פונו עטרות ונוה-יעקב מצפון לירושלים, ולמחרת הר-טוב במערב. אחרונים לפינוי היו מגיני בית-הערבה ועובדי מפעל צפון יס-המלח, שנסוגו ב-20.5.48 ררך הים לסדום. ללגיון היתה עתה גישה נוחה לעיר מכל עבר. בהרעשת תותחים בלתי-פוסקת, על מנת לשבור את רוחם של תושבי העיר הנצורה, ניסה הלגיון לחדור לתוך ירושלים העברית מצפון ומדרום (בדרום שיתפו פעולה עמו יחידות של "האחים המוסלמים" מצרים). את הישגו הממשי היחיד השיג בכבושו ב-28.5.48 את הרובע היהודי המכותר בעיר העתיקה.

מרכז-הכובד של הלחימה עבר עתה שוב לפרוודור ירושלים. כדי לפתוח מחדש את הדרך לירושלים היה הכרח לסלק את הלגיון מלטרון. תפקיד זה הוטל על החטיבה החדשה שהוקמה ערב פלישת צבאות ערב, היא החטיבה "שבע". שתי ההתקפות (ב-25 וב-30 במאי) נכשלו. כן נכשלה התקפה שלישית של חטיבת הפלמ"ח "יפתח" שהובאה מהגליל והחליפה את החטיבה "שבע". הכביש לירושלים בין לטרון ליר-איוב הוסיף להיות חסום ע"י הלגיון. בינתיים נתגלה תואי בעורף המשלטים בהם החזיקו כוחות היהודים ("דרך בורמיה"), דרכו ניתן היה להעביר — במאמצים רבים — תגבורת ואספקה לעיר הנצורה.

לפלישת הצבא המצרי קדמה כאמור פלישת יחידות של האחים המוסלמים, שנסתפחו לצבא המצרי הסדיר ובראשן קצינים מצריים. ב-11.5.48 פתח גדוד "האחים" בהתקפה (שנתמכה באש תותחי-שדה) על כפר-דרום, במטרה לכבוש את הנקודה ולפלט דרך להתקדמותו של הצבא הסדיר. ההתקפה נהרפה תוך אבדות כבדות לתוקפים. הערבים זכו לעומת זאת להישג חשוב כאשר נמסרה לידם משטרת עיראק-סוודאן, שחלשה על צומת הכבישים החיוניים מגדל — חברון וג'וליס — ניר-עם.

ב-15.5.1948 התקדם הצבא המצרי (עמו היו גם יחידות סמליות של צבאות ערב-הסעודית ותימן) על שני צירים לתוך א"י: בציר החוף לעבר תל-אביב, ובציר עוגיה אל-חפיר, באר-שבע וחברון לעבר ירושלים; התקדמות זו לוותה בתעמולה רעשנית על "כיבוש" עזה, מגדל ובאר-שבע (כולן ערים ערביות). ב-15.5 הוא תקף, בסיוע שריון ותותחים, את כפר-דרום ואת נירים. שני היישובים הרפו את ההתקפה. לאחר מכן הסתפקו המצרים בהפגזה בלי לתוקפם פיזית (כפר-דרום פונה ב-7.8). אח"כ הותקף קיבוץ יד-מרדכי, ששכן ממש על כביש ההתקדמות המצרית צפונית; הקרב נמשך מ-18.5 עד 24.5, ורק אז פונתה הנקודה ע"י מגיניה. חמישה ימי-עמידת-הגבורה של מגיניו המעטים של קיבוץ יד-מרדכי נתנו את השהות לארגן מערך בלימה-ההגנה צפונית יותר, בואכה ת"א. ההתקדמות המצרית נמשכה בציר המזרחי: ב-17.5 הגיעו האחים המוסלמים לבאר-שבע, ולאחר שניסו, גם כאן ללא הצלחה, לכבוש את בית-אשל, המשיכו לחברון, עד לבית-לחם. הם שיתפו-פעולה עם יחידות הלגיון בהתקפות על דרום ירושלים (רמת-רחל), אלא שסמיכות זו בין הכוחות המצריים לכוחותיו של המלך עבדאללה היתה מקור סכסוכים בלתי-פוסקים לשני הצבאות.

עם נפילת יד-מרדכי נפתחה הדרך לפני המצרים אל תוך המרחב, שהיה באחריותה של חטיבת "גבעתי". חטיבה זו, אשר הועסקה בפרוודור ירושלים, חזרה עתה על עקבותיה כדי לקדם את פני הפולש המצרי. היא השלימה במהירות את טיהור פנים מרחבה (הוא מיבצע "ברק" שהופסק כאשר הועקה החטיבה לפרוודור ירושלים) וכוחותיה ניסו לכבוש את משטרת עיראק-סווידאן (21.5). כתגובה על כך באה ההתקפה המצרית הראשונה על גגבה תוך הפצצות מן האוויר.

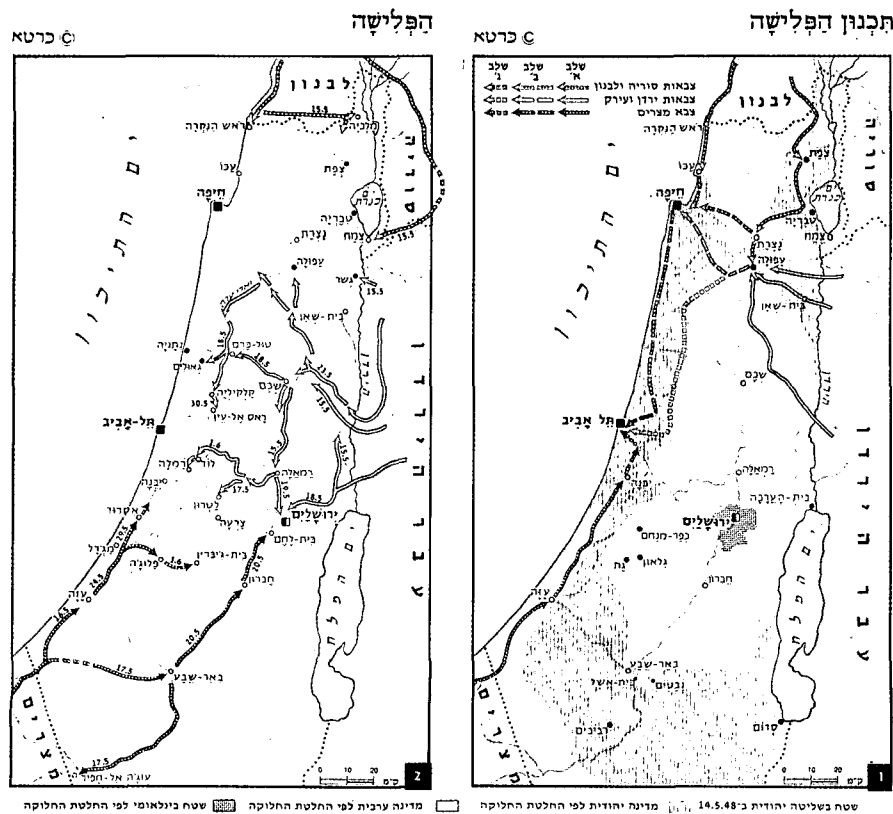
בינתיים המשיך הצבא המצרי בתנועתו צפונה לעבר ת"א. ב-29.5 הודיעה תצפית ממשק ניצנים על מעבר שיירה צבאית מצרית של כ-500 כלי-רכב בכיוון לאשדוד. השיירה עברה את אשדוד צפונה ונעצרה ליד גשר שפוצץ קודם-לכן ע"י חבלני "גבעתי". המצרים התקרבו עתה מדרום עד למרחק של 32 ק"מ מת"א, ומפקד "גבעתי" רש סיוע אווירי. ארבעת מטוסי הקרב "מסרשמידט" (מטוסים ראשונים, שהרכבתם הושלמה רק זה עתה) הופנו נגד הטור המצרי הצפוף. ואעפ"י שהסכו לו נזק מועט, מפאת האש הנגרמת מטוסית הכבדה (מטוס אחד הופל), נדהם הפיקוד המצרי מעצם הופעתם של מטוסי-קרב ישראליים. כאשר הונחתה על הטור גם אש תותח-ישרה קלים, הפסיקו המצרים את התקדמותם והתחפרו במקום (ליד הגשר מצפון לאשדוד, הנקודה הצפונית ביותר אליה הגיעו במסעם לעבר ת"א).

בליל ה-1/2.6 היו כוחות ישראל מוכנים לתקוף את הטור המצרי באזור אשדוד, אבל כאשר הגיעו היחידות לעמדות ההיערכות נצטוו ע"י המטכ"ל להפסיק את הפעולה, משום שמועצת-הבטחון של האו"ם הורתה על הפוגה שתיכנס לתוקפה בחצות. למחרת היום התברר שמדיניות ערב לא כיבדו את ההוראה והמלחמה נמשכה. הפעולה שהופסקה חודשה בליל 2/3.6, אלא שהפעם היא חסרה את גורם ההפתעה: כוחות ישראל נתקלו באש-מגן חזקה ונאלצו לסגת תוך אבידות. ב-2.6 התקיפו המצרים שנית את קיבוץ נגבה, וכאשר נאלצו להיעצר באשדוד פנו לטיהור השטח בעורפם. ב-7.6 הם כבשו אחר קרב קשה את ניצנים. אור ליום 7.6 נכשל נסיון ישראלי נוסף לכבוש את אשדוד; היהודים נסוגו אבל המשיכו להחזיק בגבעה 69. כן נכשל הנסיון (בליל 10.6) לשחרר את ניצנים, אם כי חדרו לחצר המשק. בהתקפת-הנגד עלה בידי המצרים לכבוש את הגבעה 69 ולהגיע עם המשוריינים עד למבואות באר-טוביה.

ההפוגה נקבעה סופית לבוקרו של 11.6.48. עד כניסת ההפוגה הצליחה חטיבת "גבעתי" ליישר ולייצב את קווייה למול הצבא המצרי. חטיבת "הנגב" ניסתה לשווא לכבוש בלילה האחרון את משטרת עיראק-סווידאן; לעומת זאת עלה בידיה לכבוש בדרום הרחוק את ביר-עסלוג, וע"י כך לנתק זמנית את התחבורה המצרית בין עוג'ה לבאר-שבע. בבוקרו של ה-11.6 — עם כניסת ההפוגה לתוקפה — התברר שהמצרים השתלטו על צומת הכבישים ליד משטרת עיראק-סווידאן וע"י כך ניתקו את הנגב מצפון מדינת ישראל. תפיסת הגבעה 113 מצפון לצומת ע"י "גבעתי" ומשלטי כאוככה מדרום לצומת ע"י חטיבת "הנגב" לא היה בה כדי לשנות את עובדת ניתוקו של הנגב. בצפון באה מהלומה כבדה בטרם נכנסה ההפוגה לתוקפה. הצבא הסורי כבש (10.6) את משמר-הירדן וקנה לעצמו שביחה ממערב לירדן. הצבא הלבנוני הצליח לכבוש את מלכיה וקרש, וע"י כך איפשר ל"צבא ההצלה" של קאוקג'י לחדור למרכז הגליל. קאוקג'י ניצל את המצב ותקף ב-11.6 את סג'רה. הקרבות נמשכו שם עד 13.6, כשנכנסה גם בג'ירה זו ההפוגה לתוקפה.

אעפ"י שהיו בשלב זה לא מעט כשלונות (השלב היחיד בו נכבשו או ננטשו יישובים עבריים), עלה בידי הכוחות הישראליים — שנהפכו בינתיים לצבא ההגנה לישראל — לבלום את כל צבאות ערב הסדירים, אשר פלשו ארצה בקוותם לנצחון מהיר. מנהיגי הערכים הופתעו מאד כאשר חיל-האוויר הישראלי החל להפציץ בירות ערכיות — רבת-עמון (1.6), דמשק (10.6) — כתגובה על הפצצת ת"א. בעת התקפת תל-אביב מהאוויר עלה בידי טייסי-הקרב של צה"ל להפיל שני מטוסי "דאקוטה" מצריים מעל העיר. המצרים לא שבו עוד לתקוף את ת"א. ב-4.6 הרף חיל-האוויר התקפה של אוניות-מלחמה מצריות על העיר.

פלישת הערבים

שטח בשליטה יהודית כ-14.5.48. מדינת יהודית לפי החלטת החלוקה. מדינה ערבית לפי החלטת החלוקה. שטח בינלאומי לפי החלטת החלוקה

התארגנות הצדדים

מיומן ד. בן-גוריון 14.5

"באחת מועצת העם. אישרנו הנוסח של הכרזת העצמאות. [בארבע הכרזות העצמאות] בארץ צהלה ושמחה עמוקה. ושוב אני אבל בין השמחים, כביום 29 בנובמבר. בארבע אחרי הצהרים הוכרזה העצמאות היהודית והוקמה המדינה. גורלה בידי כוחות הבטחון".

התוכנית להפעלת צבאות ערב (מאי 1948)

- 1: **צבאות סוריה ולבנון** — ינועו דרומה, לעבר איזור טבריה-צפת ולכיוון נצרת.
2. **צבאות עיראק וירדן** — ינועו מעבר הירדן מערבה, לעבר איזור עפולה-נצרת. כאן הם יתרכזו לשלב השני של הפעולות, לאחר שיתברר מה המצב באיזור עפולה.
3. **הצבא המצרי** — ינוע צפונה לעבר תל-אביב, במגמה לרתק ולהשמיד כוחות יהודיים ובכך לעזור להצלחת הפעולות — — —

סדר הכוחות של כל מדינה ערבית בפלישה במאי 1948

עיראק:

1. הכוחות היבשתיים.
    - כוח ממוגע המורכב מ: —
    - גדוד חי"ר מוסע, גדוד תותחנים, גדוד שריון, פלוגת הנדסה, פלוגת קשר, יחידת-שרדה רפואית. חטיבה מוגברת (גי'חפ"ל-לוא) המורכבת מ: —
    - 3 גדודי חי"ר, גדוד תותחנים, פלוגת הנדסה, מחלקת-קשר חטיבתית, יחידת-שרדה רפואית.
  2. הכוח-האווירי.
    - 12 מטוסי "האנסן".
    - 3 מטוסי "גארדינר".
- לא היתה כל אפשרות לשתף מטוסי "פיורי" משום המחסור בתחמושת.

מצרים:

1. הכוחות היבשתיים: — מורכבים מחטיבה מוגברת, שאליה סופחו כמה יחידות שריון וכמה יחידות מתנדבים סודאניים ולוביים.
2. הכוחות האוויריים: — מורכבים מ-3 טייסות מטוסים, אחת מהן — טייסת מטוסי-קרב מטיפוס "ספיטפייר".

סוריה:

1. הכוחות היבשתיים: — חטיבה מוגברת אחת, בצירוף כמה יחידות שריון.
2. הכוחות האוויריים: — טייסת מטוסי "הרבארד".

לבנון:

גדוד מוגבר אחד.

עבר-הירדן:

מספר גדודים מעורבים ופלוגות עצמאיות אשר חלק גדול מהן חנה בפלשתינה לפני התחלת הפעולות.

לאחר התמוטטות מערך הכוח הערבי המקומי, כינסה הליגה הערבית את מפקדי צבאות ערב ודרשה את התערבותם במלחמה. בעקבות הדיונים נקבעה תכנית להפעלת צבאות סוריה, לבנון, עיראק, ירדן ומצרים.

בראשית מאי 1948 התכנסו ראשי המטות הערביות ונציגיהם בדמשק לקביעת יעדים לכל אחד מהצבאות הערביים. הכוחות המצויים בפועל, לא עמדו בשום יחס לכוחות אשר הועידה הצבאית מה-30 באפריל תבעה את הקצאתם. הוחלט להשתמש בכוחות המצויים. המפקד הכללי, אמיר לוא נור אל-דין מחמוד קיבל הוראה לעבר תכנית, להפעלת צבאות ערב.

לאחר הקמת המדינה ולאחר ראשית התארגנות הממשלה, הטיל דוד בן גוריון על שני עוזריו, ישראל גלילי ולוי שקולניק (אשכול) להיכנס למשא ומתן עם לח"י. לאחר שההנהגה המדינית נכונה היתה למלא חלק מדרשותיהם של חברי ארגון הלח"י, הוסכם שאנשי לח"י יכנסו לצה"ל במסגרת של מחלקות ופלוגות (למעט הכוח הלוחם בירוש-לים).

ב-15 במאי 1948 פרסם מרכז הלח"י פקודה בדבר התייצבות אנשיו לגיוס. ב-29 במאי נערך כנס גלוי ראשון של לח"י בכסיס האימונים בשוף מוניס. אחר כך הועברו למחנה הקלט של צה"ל כ-700 איש שגויסו לצה"ל והוצבו לשני גדודי השריון של חטיבה 8.

פ ק ו ד ה

לכל לוחמי חרות ישראל, במדינת ישראל.

על כל הלוחמים בגיל הגיוס להתייצב מיד במקומות הריכוז

לשם קבלת הוראות מפי האחראים.

ה מ ר כ ז

ניתנה היום ו' לאייר תש"ח

מעריך הכוחות 15 במאי 1948

הכוחות: פלמ"ח — 6000 בערך, מִזָּה 1300 ב'הראל, 1300 בנגב, 1200 בצפון, 1000 בחורות; גולני — 3573+522 מגויסים בשכר; כרמלי 2238; אלכסנדרוני — 3588; קריתי — 2504; גבעתי — 3229; עצינוני — 3166; סר־הכל בחטיבות 24,400 בערך. מלבד זה: אגף ההדרכה 398; תותחנים — 659; חיל־אוויר — 675; חיל־מהנדסים — 150; משטרה צבאית — 168; תחבורה — 1097. סר־הכל אֶגְפִים ושירותים — 4161; בקָלֵט — 1719. סר־הכל כללי 30,573.

רשום מ־15.5.48 ביומן ד. בן־גוריון.

הקרב על גוש עציון

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל בנושא גוש עציון 12-13 מאי 1948

120950 גוש עציון: ידיעה בדואר יונים ממשואות אומרת: התקפת טנקים כבדה על כל הגוש החל מ־5 בבקר. המנזר, האוכף וגבעת העץ נכבשו. מוש נפצע. הרבה פצועים. שלחו אוירונים להפציץ.

121215 עצינוני: כפר עציון מודיע: אנו מורעשים קשה. מצבנו גרוע מאד. המשוריינים שלהם 300 מטר מהגדר. כל רגע קובע. הזדרזו בשליחת אוירונים.

130005 גוש עציון: המשוריינים נשארו במשלטים עם כח ניכר לחיפוי. כעת מתרכזים ערכים נוספים. יש להניח שמחר תמשך ההתקפה וייתכן עוד הלילה. המצב באנשים, בנשק ותחמושת חמור. עליך לחפש ולמצא דרך להעברת תגבורת, אחרת לא נחזיק מעמד. נשק ותחמושת עוד הלילה לשלוח.

130505 כפר עציון: המשוריינים מתקרבים לכוון השער ומסתערים.

130510 כפר עציון: בחסות הרעשה כבדה מתותחים ומרגמות ומכונות התחילו הערכים בהסתערות על הנקודה מכוון צפון. האנשים מוכנים בעמדות.

130535 כפר עציון: הערכים מתרכזים בשרה התעופה הרוסי מזרחית למשק ואוכף דרומית למשק. מתכוננים להסתערות. מטרת האוירונים צריכה להיות להוציא את המשוריינים מכלל פעולה. דאגו שהאוירונים יהיו כאן במשך היום. אין לי אפשרות קשר עם יתר הנקודות.

במטה הכפר נתקבל מברק בחתימת יו"ר מנהלת העם דוד בן־גוריון:

"מנהלת העם והישוב כולו משתתפים בחרדה ובהערצה בקרב הבלתי שוה שעלה בגורלכם. עמידתכם בקרבות הקודמים לא רק הוסיפה כבוד אלא עזרה במישרין ובעקיפין להציל ירושלים. בטוחים שתעמדו בהתגוננות האמיצה ללא רתיעה".

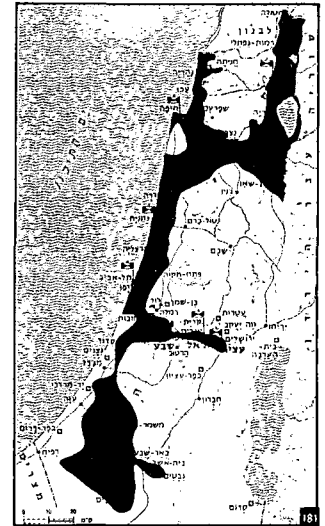
131130 גוש עציון: הערכים התקדמו עד 100 מטר מהגדר. מכוון צפון נסו להסתער אך נהדפו. כעת מנסים בדרום ומדרום מערב. האנשים עומדים איתן. המשוריינים הפסיקו את התקדמותם, אחרי שאחד עלה על מוקש ושניים נפגעו בגלגלים. ההרעשה נמשכת.

131132 עצינוני: כפר עציון מודיע: כל מה שנזרק במצנחים נפל לידי האויב. שלחו בלי מצנחים באריות קש טובה.

131330 עצינוני: רבדים מודיעה: כפר עציון הרוסה. 8 טנקים חדרו לתוכה. כפר עציון מבקשת פינוי מידי. האפנה לצלב האדום לבקש כניעה?... איני פועל מאומה עד שאקבל הוראותיך.

131330 עצינוני: הקשר עם כפר עציון נפסק לחלוטין.

ביום הכרות מדינת ישראל עמדו לרשות המדינה החדשה, שנרשמה מייד להילחם על עצם קיומה, עשר חטיבות לוחמות: שלוש של הפלמ"ח ושבע של חיל־השרה (חי"ש). ראש הממשלה הזמנית ושר־הבטחון הראשון של מדינת ישראל, דוד בן־גוריון, רשם ביומנו ב־15 במאי 1948 את התנאים הבאים: על עוצמת הכוחות היהודיים:

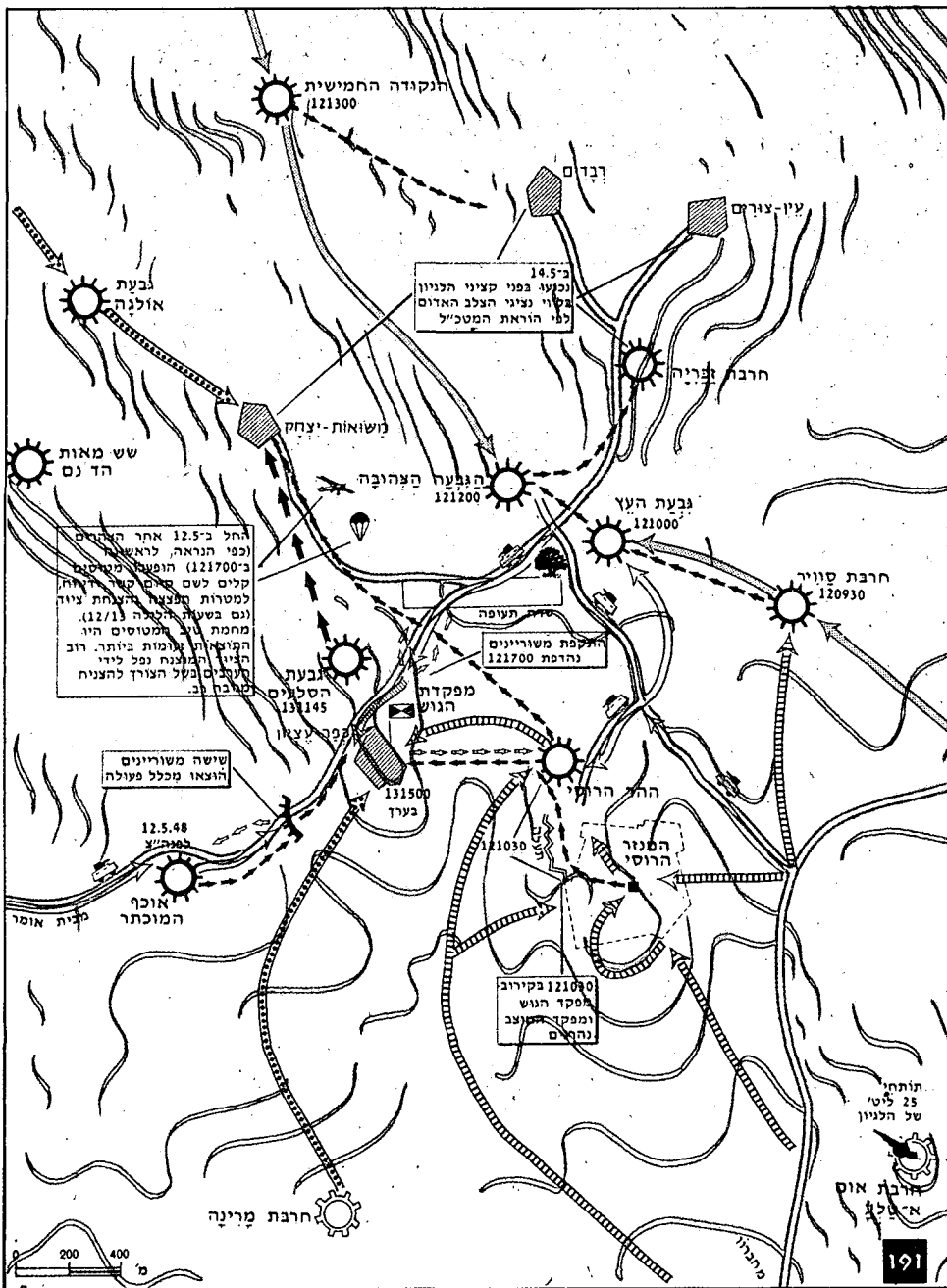
עוד קודם שפלש הלגיון הערבי, תקפו ב־12 באפריל כוחותיו שחנו בגדה המערבית את גוש עציון, שזאו שירת נבי דניאל היה מנותק. ההתקפות על הגוש חודשו בחודש מאי. ב־4-5 במאי תקפו חיילי הלגיון בשיתוף ערביים מקומיים ובהסכמת הבריטים. ב־12 במאי החלה ההתקפה הגדולה, בה לקחו חלק שש מחלקות הלגיון, 20 שריוניות, (עליהם דווח כטנקים). סיוע ארטילרי ו־200 ערכים מקומיים סדירים למחצה, ומקומיים בלתי סדירים. לאחר כיבוש גבעת הסלעים שחלשה על הדרך הפנימית לגוש, פרץ שריון הלגיון לכפר עציון ובעקבותיו נעו החי"ר והערבים המ־קומיים. כל מגיני המשק (למעט ארבעה) נרצחו. בליל ה־13-14 במאי הוטכם באמצעות הצבא הבריטי על כניעה. ב־14 במאי נכנעו המשקים האחרים (משואות יצחק, עין צורים ורבדים).

בעקבות נפילת הגוש, שהיה המוצב הקדמי של ירושלים בכיוון דרום חף הלגיון את מוצבי החוף שבצפון. ב־14 במאי פונתה עטרות, בליל 16-17 במאי פונתה נוה יעקב.

ב־20 במאי פונו מוצבי החוף לצד המזרחי, הישובים שבצפון ים המלח — בית הערבה ומפעל האשלג.

ב־15 במאי פונתה הר־טוב. מוש — משה זילברשמידט, איש חטיבת עציון, אשר קיבל ב־21 במרס 1948 את הפיקוד על הגוש.

טופס מברק

2001 ק

העורקים   סט. סודרי   הודעות   הודעות הקשר

מעל הקו הזה לשמוש משדר הקשר בלבד

חומת-   תאריך חזק המבור   (השורה)   תאריך

140930   13 יוני

לפעולה   אל
לידיעה בלבד

סיפוק המבור

גורק אוחן גאט זעלן: קומה למקומה נעלמה
מירק חורון המלגה אחרת למיגלה מיונה של
לואני מלגה. קומה קומה גאט זעלן הלגה אל
נעלה אל

פלישת הצבא הסורי

כרוז הקורא לכניעה (בערבית, בעברית ובגרמנית) פוזר ממוטסים סוריים מעל משקי עמק הירדן והגליל העליון עם הפלישה.

AUFRUF

Die jüdische Nation ist ein Volk, das zwischen Arabern und Juden in der Welt für eine unabhängige Nation auf dem Boden des jüdischen Landes...

Die arabischen Nationen haben keinen Anspruch auf dieses Gebiet, keine territoriale Expansion. Sie wollen weder jüdisch in Besitz noch jüdisches Leben antworten...

Tausende jüdische Familien sind in der Welt lebend, die Herren der arabischen Minderheit sind, weil sie alle Rechte und Freiheiten der Araber selbst anerkennen...

Die jüdische Nation ist ein Volk, das zwischen Arabern und Juden in der Welt für eine unabhängige Nation auf dem Boden des jüdischen Landes...

Die arabischen Nationen haben keinen Anspruch auf dieses Gebiet, keine territoriale Expansion. Sie wollen weder jüdisch in Besitz noch jüdisches Leben antworten...

Tausende jüdische Familien sind in der Welt lebend, die Herren der arabischen Minderheit sind, weil sie alle Rechte und Freiheiten der Araber selbst anerkennen...

מיאמי

בני ימינו הקשה המצויים בה היעדר ויכוחים מולחמים נעים בהיבט

המלחמה ראשוני מהעיון נודד לנו חלו החלות היחול הנדולה מהיחידים

החיים כולליתם אתה חזק דורשים המפדים ידעו לעזר הבהת אשר נהיה עליכם למנוע מפלישת דם הנקי

ההמשפחה העובדת אשר אינה אנוסה מחמת עבודת הפלוגמה לחולל כפר

אשר חפצה להגות על הנשקת על המצויים על עזר היחיד כולליתם נעם אשר

המפר לשיע על האון משפחה על מסתנה גם אין לקנות היקר בני העל

זה לא יעזר על ימנו אחל מה שיעזר אחרת חייבת מנינים סבורים

כפלישתם סנוניות ומרשעת השנים יחזקו ויולדו לעובדי השנים אשר יום

לחמים ימו שומכר לכם בעד ליימי המולחני נדר כאמת או כפרד יגיד

ימי חסור צורך עזר פלשתמי קציתמי השנים שרואית בחימות לגמיות כנני

הלחמי

כי חלום ומלחמה חמה היהודי היו חיים ידעו עמה כפך שיעות העובים

ויש לכם מק כמו עובים המש עזר יזר חמה שוקבלו מקום אחר כמדיני

הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם

הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם

הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם

הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם

הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם

הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם

הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם

הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם

הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם הפלישתם

بيان

في هذه الايام الحاضرة التي فيها الحرب واليهود في فلسطين القسم في مدينت الحدم

والا من السوردي توجبه هذه الكثرة التي تكثر في اليوم الذين يعيشون في فلسطين تحت ضغط صلاتهم الارهابية القصدية وتقية منا في ابحاث الحقيق التي رجا حبيت لهم

والتي تزيانهم حرمشا في وضع حد لثقت الهمة العربية

ان الدول العربية لا ينبغي من وراء هذه الصليبات الحربية ان يوسع القبي ولا يسيده

الاتحاد على اوضاع ومساكنات الشعب اليهودي في فلسطين ولا هي كذات ينبغي للسادة

عطيان في طاعة في اخرى وليس للفسور ايضا فرض في حل بقرة السلاح ولكن في

يتم على احد ما يرتكبه بعض القوات المسلحة اليهودية في فلسطين من تفاهل وتفتيح في الفد

والاخذت الاراء غير الحاديين وانه انتم نتج تمام ان هناك منافع توجبها سياسة تفاهل

الاصناف او الدن واليهودية وكذلك مع للمصالح الحربية لرب فلسطين والبلاد الجاور

لا ياتحتم من تهربا لثباتهم القوي

ان الاقرب بل للاربعين من الشعب اليهودي ماثرو ويعيدون لان في قلب البلاد المر

ويضمون بسك للزاد والحقن التي يفتحهم بالرب انقسم بل ولا كثر ما يلقون في ايام

مشددة آخر

وعلى الرغم من اننا الصيويون من قنات قنيل وتضرب فان الحكومات العربية تعلم

مشادها الامانة على حقوق اليهود في بلانها اقلقة وهي تحت الشعوب العربية من سو

حقوق مواطني اليهود وليس الوقت نكف من هؤلاء الذين اليهود ان يتسوا من كايتم

مشاور مع اليهوديين تحبنا ليرشتم القسم المشددة التي تنس عليها اهل البلاد التي يتسب

اها

اننا عطين يجب ان يفي لاهوا غير مجزة ولا من ان يبيش مع سكانها بولام تم

على دارة كما كرامة ومن لتجميع من الجيش والبلدية والاشابة دون لفرق

فان تحت الفدا من الشعب اليهودي توجبه هذه الداء لكي يامدوا من اعدا الامن الرضا

على وان يمشدوا ان يستقبلهم ويحبوا من الفدا لفرقة في مدينتها وامانها وان يتسروا فيما بين

ميدة القرب يكره العروة الوحدة والاسود والاراد التمس من البلدة الصراعية السائدة

جميع اعداء الامم وان لا يهدوا في الضم والمدون الذين ليس فان نتيجة سوى سلك اعدا

والهدوء وان دون الجبهة العربية لتؤكد تاكيدا ليرضاه الزيد ايام تم تدل في فسط

מברק — בהול — תאריך זמן החבור — 191610 לפעולה — גולני

אין לעזוב בשום נקודה יש להלחם בכל מקום הפוך משקי עמק הירדן והגברים שם למבצרים וליחידות לוחמות.

מברק — בהול — תאריך זמן קבלה — 201130 אל — מטכ"ל/אג"מ מאת — גולני

הבוקר התחילו בהתקפת טנקים ורגלים קשה על הרגניות. בתותחים מרעישים את הישובים בעמק הירדן. אירונים מפציצים את הישובים שם ואת יבנאל. כוחותינו הוציאו שני טנקים משוריינים מכלל שמוש ע"י רגניה א'. גרמנו לאויב הרבה אבידות. א. ההתקפה נמשכת. ב. בית יוסף מותקפת מצד צפון ומזרח בטנקים ורגלים. ג. תותחים הגיעו ותופשים עמדות.

דו"ח על הקרבות במשמר-הירדן (למפקדת האצ"ל)

דו"ח זה נכתב בהיות הנקודה עוד בידנינו וכתיבתו הסתיימה ב־ 9.6.48 בשעה 23.30.

פעולת האוייב נגד משמר-הירדן החלה ב־17.5.48 בהפצצה אווירית. ב־19.5.48 התנהל דו"ח קרב של מקלעים ורובים בין משמר-הירדן לבין הצבא הסורי, אשר חנה במדרון שממול המושבה. ב־20.5.48 הורעשה משמר-הירדן בתותחים ובאש מקלעים במשך 3 שעות. ב־30.5.48 בשעה 7.30 פתח האוייב בפעולת הטורדה וירה כ־20 פגזים על המושבה. ב־31.5.48 הורעשה המושבה באש תותחים במשך שעה וחצי. ב־1.6.48 שוב הורעשה הנקודה. ב־5.6.48 בשעה 5.15, פתח האוייב בהרעשה כבדה מתותחים ומרגמות. האש רוכזה בעיקר על העמדות הדרומיות וע"י כך הבינונו את המזימה: הערבים עברו את הירדן בקרבה כפר טובה, דרומית מגשר בנות-יעקב ומתקדמים אל המושבה מהצד הדרומי.

עם זריחת השמש ב־6.6.48 החל האוייב להרעיש את הנקודה ביתר שאת ובשעה 7.00 בערך, מופיעים כוחותיו במספר רב יותר שוב מהצד הדרומי. הפעם מוכנס למערכה נשק כבד בכמות יותר גדולה מאשר ביום הקודם.

בשעה 16.00 בערך, נופל פגז בין שורות המתקיפים. כעבור רגע עוד אחד ועוד אחד. התותחים שלנו הגיעו למחניים ופותחים באש קטלנית על האוייב המבוהל. כוחות המגינים קולטים בקושי את התמורה שחלה באופן פתאומי, אך אינה עוברת דקה וכל הכלים שלנו פותחים באש חזקה על האוייב הנס. עתה אין צורך לחסוך בתחמושת — חושבים הבחורים — כי האוייב מוכה.

8.6.48 — כל היום שרר שקט במקום.

9.6.48 — היום עבר בשקט מלבד מספר פגזים שנורו לפנות ערב משעה 20.00 עד שעה 20.30.

ג' סיון תש"ח (9.6.48). ש. 23.45

הערה:

10.6.48 — משמר הירדן נפלה בידי צבא סוריה (ערב כניסת ההפוגה הראשונה לתוקפה).

יואב

התכנית הראשונית של מדינת ערב להכריע את המדינה ולהשתלט על מרכייה במסע בוק נכשלה. הסורים התרכזו מעתה בביצוע יעדים מוגב"ים: כיבוש נקודות ספר כמו עין גב ומשמר הירדן. ב־6 ביוני תקף האויב את משמר הירדן במרחב חטיבת "עורד" המתארגנת. על הנקודה הגנו גם אנשי אצ"ל מיוצאי הצבא הבריטי. אחרי הרעשה החלו יחידות הצבא הסורי צולחות את הירדן ומתקדמות לעבר הנקודה. לחטיבת "עורד" הור"עקה תגבורת של גדוד "כרמל" אך עוד טרם הספיקו כוחות אלה להתארגן תקף כוח סורי גדול את איזור משמר הירדן. הכוח הסורי צלח את הירדן, עקף את הנקודה ופנה לעבר מחנים. ב־10 ביוני נכבשה משמר הירדן, ובמקביל תקפו הסורים גם את עין גב. מטרתם היתה לפרוץ מתוך ראש הגשר במשמר הירדן לעבר כביש ראש פינה — מטולה. כוח מחטיבת "עורד" תפס משלטים מסביב לראש הגשר. נבחנה גם תוכנית לכבוש מחדש את משמר הירדן, אך מחוסר כוח אדם נאלצו לוותר עליה. עם בוקר כבש האויב חלק מהמשלטים שבסביבת מחנים, אך התקפות הנגד עצרוהו לפני שעלה בידו לנתק את הכביש. עם ערב החלה הפוגה והדרך לצפון נשארה פתוחה.

דו"ח על האירועים במשמר הירדן הועבר למפקדת האצ"ל.

פלישת הצבא הלבנוני

מיומן הפעולות

15.5.48 הבוקר כבשו יחידותינו, מגרוד "העמק" במסגרת מבצע "יפתח", את מחנה הצבא ומבואי הכפר מלכיה. האויב פתח בהתקפת-נגד. עשרות מאנשינו נפגעו אבל המשכנו להחזיק מעמד. לאחר שהאויב קיבל תגבורת נוספת — חיזק את התקפתו ונאלצנו לסגת מהמקום. אנחנו ממשיכים להחזיק בקדש, ושולטים על הדרך מהלבנון. מספר הנפגעים שלנו — 120. ביניהם מספר פצועים קשה והרוגים. לאויב — 200 אבירות.

מיומן הפעולות

16.5.48 א. הלילה בשעה 02.00 פוצצו אנשי "יפתח" את גשר הליטניס הגדול הנטוי מערבית-צפונית למרג'יעיון. הגשר נהרס כליל. נותקה הדרך לפני שררה גדולה של הצבא הלבנוני, אשר באה במגמה לפלוש דרך מרג'יעיון למטולה.

ב. הלילה בשעה 24.00 פתחו יחידות "יפתח" בהתקפה על נבי-יושע. כל המשלטים בסביבה בידנינו, גדרות אחדות כבר נפרצו. עם שחר נפסקה ההסתערות ואנשינו צרים על הבנינים. האויב הפעיל נגדנו שני תותחים ומשורייך.

ג. משלט קדש נעזב לפי התכנית. עמדותינו בסביבות מלכיה חולשות על הכבישים מלכיה — קדש, מלכיה — סעסע. נסיונות האויב להסתער על העמדות נתקלו בהתנגדות אש חזקה מצד אנשינו, והאויב הרפה מנסיונותיו.

17.5.48 הלילה בשעה 02.00 נפלה לידינו נבי-יושע.

הצבא הלבנוני בחר כנתיב לפלישתו את מלכיה. ב־15 במאי תקף את הגרוד הראשון של הפלמ"ח, אשר כבש בליל 14 — 15 במאי את מלכיה וקדס (היה זה המשך מבצע "יפתח"). בבוקר ה־15 במאי כבש הגרוד הראשון את מלכיה וקדס. אך בהתקפת נגד של הלבנונים בה לקחו חלק שריוניות נושאות תותח ואר"טילריה, נכבשו מקומות אלה וגרוד הפלמ"ח נסוג והתבסס להגנה על הרכסים הדרומית למלכיה. מלכיה וקדס נכבשו בשנית ע"י חטיבת יפתח בליל ה־28-29 במאי.

ההצלחה החלקית של צבא לבנון נבלמה ע"י פעילות חטיבת יפתח, אשר גם שיבשה את מערכו ע"י פשיטות בעורפו ופעולות חבלה בכפרים ובצירי התנועה — פיצוץ גשר הליטני וכיבוש מצודת נבי יושע.

פלישת הצבא העיראקי

דו"ח מודיעין, מטה גולני

יומן פעילות בגזרת גשר

הקשר הטלפוני עם גשר — נותק.
 מפציצים את גשר מתותחים בני 25 פונט. שיירות בין אירביד-נהרים.
 ע"י גשר עומדות 8 מכוניות לפני הגשר המופצץ.
 הערבים מתקרבים לקרנטינה, מצב אנשינו קשה.
 גשר הופצה ע"י שני אוירונים. צריך נשרף, איש אחד נפצע. גשר השיבה אש ממרגמה 3".

כוחותינו בגשר פגעו בשתי מכוניות משוריינות, מכונית-משא ואופנוע. 3 מחלקות לגיונרים עברו את הירדן כ-3 ק"מ דרומית למשק והגיעו לפסי הרכבת. היו פגיעות ישירות באנשים.

החלה הסתערות על גשר. האויב נהדף תוך אבידות קשות והשתרר שקט. האויב מתחפר על גבעת "הגמל". מהעמדות ממערב אין אפשרות לפעול כי האויב שולט עליהן. כוחות האויב חזקים. גשר מודיעה (בהול) "אנחנו מוקפים אויב הפועל ממרגמות, מכונות, תותחים. יש פגיעות ישירות בעמדות. האנשים לא מסוגלים להשאר בהן. תגישו עזרה ע"י "ציפורים". 20 משוריינים מתקרבים למשטרה. האויב מאחורי גבעת "הגמל", המשלטים בידיהם עם מכונות ומרגמות. העמדות 7, 8 נפגעו קשה. כוחות גדולים של האויב עוברים את הירדן ופסי הרכבת. 25 משוריינים 250 מטר דרומית למשטרה. המרגמה משותקת — בגלל "הגמל".

המשוריינים היקפו משטרת גשר דרך הכפר. כוחות התגבורת נכנסו בקרב עם האויב על "הגמל". מצב המשטרה קשה מאוד, אנו מגישים להם את כל העזרה. שילחו תיכף תחמושת בכל דרך שהיא. "במשטרה שקט. פגענו במספר משוריינים. מצב הרוח טוב. הלילה נתחפר יותר". (מברק מגשר).

15.5 נתיב הפלישה של הצבא העירקי היה
 0200 דרומית לעמק הירדן בין גשר לבין
 בית יוסף. ב-15 במאי, יום לאחר
 0630 הפלישה, תקף הכוח העירקי את
 0830 גשר, הרעיש אותה ותפס שטחים
 0850 החולשים עליה. ב-16 וב-17 במאי
 1630 ערך הכוח מספר הסתערויות, ונהדף
 תוך שהוא סובל אבידות כבדות. מה-
 18 עד ה-22 במאי הטיל מצור על גשר
 16.5 והפציץ את המשק ואת בית יוסף
 0100 הסמוך אליו. במקביל תקף כוח עירקי
 אחר את מבצר כאוכב אל הווא, אך
 נכשל. ב-22.5 הגיעו שני תותחי 65
 מ"מ (נפוליונצ'יקים) לכאוכב אל
 הווא ופתחו בהפגזה על ריכוזי הצבא
 1215 העירקי. בשלון הפעולות בגשר ובכי-
 1345 אוכב אל הווא הניע את העירקים
 להעביר כוחותיהם לפני המשולש
 הערבי.
 ציפורים — אוירונים.
 גמל — משלט צפונית לקבוצת גשר
 החולש על סביבתו.
 הכפר — הכפר הערבי ג'סר אל
 מג'מע.

1830
 2145
 2350

ב-14 במאי השתלט הלגיון הערבי על מפעל החשמל בנהריים. למחרת היו מגיני גשר עדים להשמדת המפעל. משהוברר שאין אפשרות להחזיק במפעל נהריים פוצצו הגשרים שעל הירדן ליד קבוצת גשר. (ההכנות נעשו עוד קודם לכן בסוף אפריל, אך הפיצוץ נדחה). אמיל בריג מגדוד 12 של הטיבת "גולני", אשר ביצע פעולה נועזת תחת אש חזקה של האויב, קיבל את גיבור ישראל.

לאות הוקרה

ב-14 במאי 1968

אלה צה"ל נשפו נשם שדה הקרב

ביום הבאדי ג'מל (1968)

וזאת אטל נשדה

טיבת ההתקפה של האויב קל-קבוצת גשר ניסו המגינים לשיא הפעול את חומר הנפץ סודי-טעמט קודם לכן תחנת הגשר שבדרך-לקבוצה. כאשר פשה יתרהאית הולו להתקפה אל המקודה וכל השטח היה מטטה אש עזה של האויב והמקום 1426 סגל-איל אל הגשר וברגעים האחרונים טעש הצלילים להפעיל את חומר הנפץ, לפוצץ את הגשר ולפגוע סאת האויב את האפשרות של התקפת המקודה משוח קרוב 1426 מת-אליצטורחוד בשלום לכסיס

על מעשה זה נתן לאות הוקרה
 אבי-ההיסטורית והנגלו ביחרי אשר לצבא וצמח ליתוף
 1968-12-12

משטרת ישראל
 חיים אילון

הקדיה יום לבגמזו התשט"ט

מטכ"ל/אגם
חזית צפון
1 ליוני 1948

ירמיהו
אלכסנדרוני
ח. תותחנים
ח. האויר

אמתי, הלל, דן
אגא, חזית דרום, מודיעין, פליקס

פקודת מבצע לפעולת "יצחק"
ביום 1/6/48

1. האויב

כח סדיר עיראקי בגודל — משוער — של בריגדה עד שתי בריגדות, עם משוריינים, תותחי שדה ויתכן אף מספר מסוים של טנקים. כח זה מתרכז בבסיסים: —
שכם, ג'נין, טול-כרם, קלקיליה, ראש העין.
בסיסים קדמיים אשר כח סדיר וסדיר למחצה, נמצא בהם, הם: —
בצפון: — מוקיבלה וג'למה.
בצ. מערב: — אוס-אל-פחם, ערה ועררה.
במערב: — קקון, קלנסואה וטירה.

2. המטרה הכללית

ליצור עובדה של חדירה עמוקה לתוך המשולש ולהוות לחץ מכל הצדדים, על שטח מרכזי זה של האויב.

3. התפקידים

א. ירמיהו: —

- (1) יתקוף ויכבוש את ג'נין.
- (2) בצוע פעולות פשיטה מתאימות בבקעת הירדן. הצעתנו היא — פיצוץ הגשרים דמייה וואדי-פארע והתנפלות אש חזקה על תחנת המשטרה בג'יפטיק. המטרות הסופיות — תקבענה בין ירמיהו לבין קצין האגם לחזית הצפון.

ב. אלכסנדרוני: —

- על אלכסנדרוני לסייע למבצע המוטל על ירמיהו, ע"י: —
- (1) פעולת הטרדה בואדי-עררה, נגד ערה ועררה.
  - (2) התקפת ריתוק חזקה וממושכת נגד טול-כרם.
  - (3) כבוש ראש-העין ע"י כחות אצ"ל.

ג. חיל התותחנים: —

- על חיל התותחנים להעמיד לרשותו של ירמיהו: —
- 6 תותחים 65 מ"מ
  - 2 מרג. 120 מ"מ
- לרשות אלכסנדרוני: —
- 3 תותחים 65 מ"מ
  - 2 מרג. 120 מ"מ

ד. חיל האויר: —

1. חיל האויר יפציץ בשעות לא יאוחר מ-2000 עד 2130 את המטרות הבאות. לפי הסדר דלקמן: —
  - (1) ג'נין
  - (2) טול-כרם.
2. שני אוירוני מסרשמיט, לפחות, יעמדו במצב הכן, החל מיום הרביעי 2/6 משעות הבקר המוקדמות — לפעולה מידית נגד התקפות אויבות.

לאחר בלימת הכוח הפולש העירקי החליט המטה הכללי לנקוט יוזמה. המשימה הראשונה בגזרה זו היתה ג'נין. תכנית ההתקפה כללה שני שלבים: שלב א' — השתלטות על כפרים ערביים שבשלוחות המערב-יות של הרי הגלבוע משני צידי הכביש עפולה-ג'נין ע"י כוחות "גול-ני". שלב שני — תפיסת טבעת משלטים המקיפה את ג'נין, לאחר השתלטות על דרכי הגישה — ע"י כוחות "כרמלי". בתכנית הראשונית הוטל על חטיבת "אלכסנדרוני" לתקוף את טול כרם, אך לרגל המצב הקשה בגזרת לטרון והעברת גדוד 32 לגזרה זו, נבצר מהחטיבה לבצע את חלקה במבצע. כל כובד המשימה הוטל על חטיבות "גולני" ו"כרמלי". כ-3 ביוני תקף הכוח את ג'נין וכבש את המשלטים השולטים ממזרח ומדרום-מערב לכביש. כן החזיק ברכסי הגבעות צפונית לעיר. בהיעדר פעולת הסחה על טול כרם וסיוע אוירי וארטילרי יעיל נאלץ הכוח לסגת מג'נין ב-4 ביוני. אור ל-9 ביוני נעשה ניסיון לתקוף את בניין המשטרה, אך למרות שהכוח הצליח לפרוץ לחצר הוא לא הגיע לבניין וג'נין נשארה בידי האויב. ירמיהו — משה כרמל, מפקד חזית הצפון. באותה עת היה מפקד חטיבת "כרמלי" מרדכי מקלף. מבנה אג"מ לאותו תאריך: קציני הקישור: לחזית הצפון — ישראל בר, לחזית הדרום — פסטרנק ("מונדק") ועוזרו בוב הנדלר. לחילות ולשירותי סיוע — פליקס מיכאל, למודיעין — עזרא הלמר. למנהלה — אליעזר לרמן.

דן
בשם מנהל האגם

מברקים נכנסים אל אג"מ/מטכ"ל מאת אלכסנדרוני

מאי

- 131521 — כוחותינו חודרים לעמדות של כפר סבא הערבית. נתקלים בהתנגדות. טירה הותקפה על ידי חיל משמר. ההתקפה נמשכת.
- 191600 — התקפת האויב שהחלה בשעה תשע במשוריינים, מרגמות וחיל רגלים על עמדותינו בכפר סבא הערבית נהדפה. האויב התקרב עד 100 מטר מעמדותינו.
- 282330 — אלכסנדרוני: צפונית מהקו מעפיל-מרץ נראו במשך כל היום יחידות סיור של האויב. צפונית מגבעת-חיים נראה ריכוז קטן של ערבים בקרבת בית בודד. נראו ריכוזים גדולים של ערבים בכיוון תול כרם. היום בשעה 0530 הותקף מושב גאולים ע"י כחות ערבים בסיוע של מרגמות "3", מכונות משוריינות ותותחים. בשעה 1200 הצליחו משוריינים ערבים לפרוץ לגאולים ולתפוס את המקום. מכפר יונה מודיעים על תנועת האויב בכיוון המחסום בסיוע שני טנקים. כפר יונה הורעשה מתותחים. פגזים מספר נפלו בכפר. יש פצוע אחד. מעריכים את כח האויב ב-400 איש. בשעה 1705 הודיעו כי גאולים נכבשה בחזרה.

יוני

- 052030 — אלכסנדרוני: ערבים ניסו להתקרב לכפר סבא. הם הונסו. מספר פגזים נפלו לכפר הס, מעפיל, כפר יונה וגאולים. תנועה גדולה מתול כרם לקקון. נראתה תנועה מג'לג'וליה לקלקיליה. הכפר קקון בדינו. אנו מתבססים. תובעים טנקים. חיל האויר של האויב מפציץ את הכפר. נפגעו האויב 60 עירקים, 90 אנשי כנופיות. לנו 70 נפגעים.

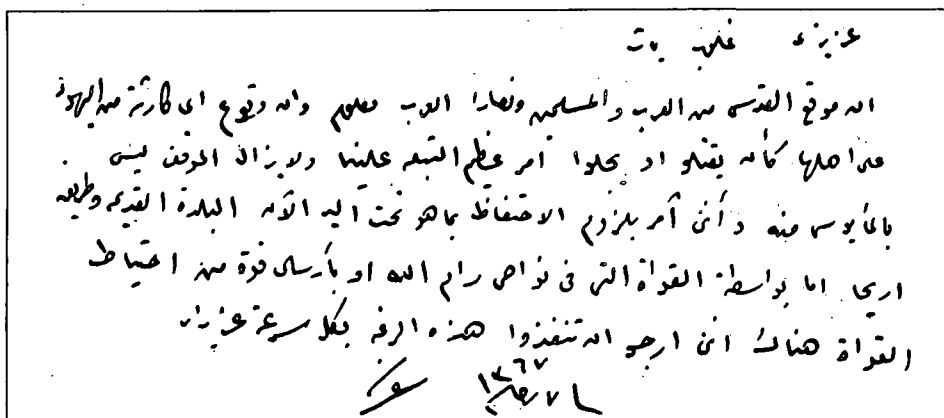
ב-23 במאי הגיע כוח החלוץ העירקי לשכם וב-28 בו החל בהתקפות ראשונות לעבר מישור החוף. אותו יום נכבשה גאולים והותקף כפר יעבץ. אולם כוחות מגדוד 32 כבשו מחדש את גאולים. למרות שהיעד החיוני באיזור זה היתה תול כרם החולשת על הכבישים משכם וגנין אל איזור החוף הוחלט לבחור ביעדים קטנים יותר. בליל 4-5 ביוני תקף כוח מגדוד 33 בתוספת פלוגה מגדוד 32 בסיוע תותחים ומרגמות את קקון. הכפר שנכבש ב-5 ביוני נשאר בידי צה"ל למרות התקפות הנגד של העירקים. בגורה זו יש לציין את כיבוש כפר סבא הערבית ב-13 במאי ואת כיבוש נטורה ב-23 במאי 1948.

הלגיון, הצבא המצרי וקרבות ירושלים

קטעים מדברי בן גוריון על ירושלים

"ראיתי את ירושלים כמרכז כל הדברים של המלחמה"
 "המלחמה על ירושלים והמרחבים סביבה מחוץ לכל הטעמים הסנטימנטלים היא מלחמה על הארץ. אם ננצח כאן — אפשר להניח שנצחנו."
 "נפילת ירושלים העברית עלולה להיות מכת מות לישוב."

מכתבו של המלך עבדאללה למפקד הלגיון הערבי

שני הצדדים הלוחמים הכירו בחי-שיבותה של ירושלים. בשל מעמדה המדיני של העיר כבירת הארץ וכעיר מקודשת לשלוש הדתות, היה צורך לצרף לשיקולים הצבאיים בכל פעילות הקשורה אליה, גם שיקולים פוליטיים וחברתיים בינלאומיים.

מתוך זכרונותיו של גלאב פשה המפקד הבריטי של "הלגיון הערבי"

17.5.48

יקורי גלאב פשה!

חשיבותה של ירושלים בעיני המוסלמים, הנוצרים והערבים ידועה לכל. כל אסון שיקרה לאנשי העיר על-ידי היהודים אם בהרג או בהגליה יהיה בעל תוצאות מרחיקות לכת עבורנו. יחד עם זאת המצב עדין לא מייאש. לכן אני מצווה לשמור כל דבר שהוא בידינו עתה — כלומר העיר העתיקה והדרך ליריחו. זאת או באמצעות כוחות העתודה שנמצאים בסביבות רמאללה, או בשליחת כוח מכוחות העתודה הכלליים. אני מבקש לבצע את הפקודה במהירות האפשרית.

עבדאללה.

אל: דוד.

מאת: אגם/חשמונאי.

סודי בהחלט!

דו"ח מס' 170 ליום 19-20.5.48.

1. ב־19.5.48 בשעה 1240 הרעיש האויב מתותח מבית-הספר לשוטרים על הר־הצופים את השכונות היהודיות בחבל 3. נגד שכונות אלו פעלו גם תותחים מנבי־סמואל ומהגבעה הצרפתית. לפי דו"ח ארעי מסתכמות:
אברותינו: ב־7 הרוגים.
ר־3 פצועים קשה.
2. ב־19.5.48 רגם האויב את סביבת בית הדפוס הממשלתי.
אברותינו: 1 מאנשינו הרוג (שמו לא פורט). — — —
5. ב־20.5.48 בשעה 0630 הורעשה העיר מתותחים שהוצבו בקרבת (כפר־השלוח) סילוֹאן. כן הורעשה העיר לסרוגין מתותחים שפעלו מהגבעה הצרפתית, משיך־גראח, מואדי־גיוז, הר־הצופים ומסביבת כפר־השלוח. כן הורעשה הדסה בשעות היום והלילה. פרטים על האברות שנגרמו חסרים.
6. ב־20.5.48 בשעה 0600 הורעש הרובע היהודי שבעיר העתיקה מתותחים שפעלו מסביבת הר־הזיתים, כן התקיף האויב ואף ניסה להסתער על עמדות אנשינו.
אברותינו: 5 הרוגים; 10 פצועים (שמותיהם ודרגותיהם לא פורט).
אברות האויב: לא נודע.

הרעשת העיר ירושלים
כ־13 במאי ניתנו פקודות תווה לרוב יחידות הלגיון החונות בגדה המ־רחית וב־14 בו החל הלגיון לנוע דרך גשר אלנבי לגדה המערבית. בעוד שבתקופה הראשונה התכוון האויב להשתלט על ירושלים ע"י ניתוקה מהשפלה והרעבתה, הרי שבשלב זה של המלחמה הוא התכוון להתקיפה ישירות. על העיר שסבלה ממצוקת רעב וצמא, נפתחה הרעשה כבדה של ארטילריית הלגיון (תותחי 25 ל"ט טראות ומרגמות 81 מ"מ) מהרכסים החולשים על העיר מצפון, ממערב, ממזרח ומדרום.
ההרעשה נמשכה עד להפוגה הרא־שונה ונועדה לשכור את רוח התושבים ולהביאם לכניעה.
דוד — דוד שאלתיאל, מפקד מחוז ירושלים וחטיבת "עציוני".
חשמונאי — קצין המודיעין של המחוז, בן ציון אלדר.

סודי בהחלט!

אל: דוד

מאת: אג"מ חשמונאי

דו"ח מס' 172 ליום 21-22.5.48

ב־21.5.48 בשעות הערב הורעשה רמת רחל מתותחים שהוצבו בנקודת ציון 127070 169880. כתוצאה מהרעשה פרצה אש בכמה בנייני המשק. הערבים החלו בהסתערות מהואדי לעבר הנקודה. אנשי המקום עזבו את הנקודה ושתי מחלקות חי"ש נכנסו לשם. בשעת כתיבת הדו"ח מתנהל קרב במקום. עד עתה מסתכמות אברותינו: 12 הרוגים ומספר בניינים חרוכים.

ידיעות ערביות 22.5.48

(—) ההתקפה הערבית על רמת רחל החלה ב־21/5 בשעה 1200 בהרעשת תותחים. במערכה השתתפו כ־500 איש בהם ליגיונרים. פלוגת מתנדבים עבר־ירדניים משורינת — "לוחמים מתנדבים". מדרום תקפו חיילי פלוגה 12 של הלגיון (החונה בחברון בפקוד בק מהיאר). בשעה 2100 הודיעו הערבים ששרפו מחסן תחמושת ובנוזין וכן כמה בניינים ברמת רחל. ב־22.5 בשעה 1900 נכבש המקום ע"י כוחות הלגיון, כוחות מצריים ומקומיים שהסתערו משלושה כיוונים.

רמת רחל
ברום ירושלים פעלו יחידות הלגיון וכוחות מצריים בלחי סדירים, "האחים המוסלמים", אשר הגיעו לגזרה זו מכיוון חברון. היעד המרכזי להתקפתם שימשה רמת רחל. בין הימים 21 ל־25 במאי ביצעו "האחים המוסלמים", שהסתייעו בכוחות ה־לגיון שלוש התקפות על הישוב. במהלך הקרבות עבר הישוב מיד ליד, ובסיומם נשאר בידי כוחותינו. בהגנת רמת רחל לקחו חלק מלבד מגיני המקום — כוח מחטיבת "עציוני", חיל המשמר, יחידות אצ"ל ויחידה מגרוד 5 של חטיבת "הראל" (הגיעה למקום ב־24 במאי אך לא תפסה עמדות באותו לילה).

דו"ח מס' 173 ליום 23-24.5.48

1. ב־23.5.48 בשעה 1430 פתחו הערבים בהסתערות על רמת רחל בחפוי תותחים. כבשו את המשק, שדרוהו ונסוגו. אנשינו חזרו שוב למשק. — — —
7. ב־23.5.48 בשעה 1210 נסו מספר ערבים להתקרב לרמת־רחל מכיוון מר אליאס. אנשינו פתחו באש ופגעו בשנים מהם. השאר נסוגו.
8. ב־24.5.48 בשעה 1855 נכבשה רמת רחל ע"י האויב אחרי קרב קשה. פרטים חסרים.

דו"ח מס' 174 ליום 24-25.5.48

- (3) ב־24.5.48 בשעה 2300 חודש הקשר עם אנשי רמת רחל. ב־25.5.48 בשעה 0645 הסתערו אנשינו על ביה"ס ברמת רחל. ב־25.5.48 בשעה 0900 החליפו אנשינו את אנשי אצ"ל שהיו ברמת רחל קודם לכן. ב־25.5.48 בשעה 1630 סוכם המצב: אנשינו נמצאים בחלק המערבי של המשק סביב חדר האוכל והכניסה למשק.
אברותינו: 14 פצועים (מהם אחד קשה);
אנשי אצ"ל: 25 פצועים (מהם 5 קשה);
אברות האויב: 45 הרוגים (מהם־24.5.48) 24.5.48) מהם שני בריטים.

1. כוחותינו:

הערכות — גודר ו ללא שינוי. מהגרוד השני יצאה פלוגה נוספת לעציוני. פלוגה אחת בכסיס.

פעילות — הגודר הראשון החזקה במשלטים. הפלוגות אשר בירושלים כבשו את הר-ציון ופתחו את הדרך לעיר העתיקה.

מסקנות:

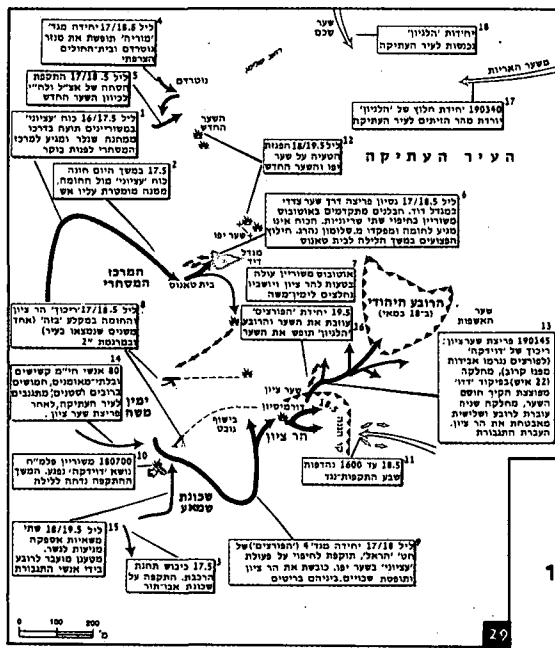
אפשר לכבוש גם עמדות מבוצרות כמו הר-ציון כאשר הלוחמים מתעקשים.

מאת עציוני אל — אג"מ

מברק

280600 — המצב בעיר העתיקה ללא שינוי. נסיון פריצה שנעשה הלילה נכשל. מצב כוחותינו מעורר דאגה. תנועה מוגברת של כלי רכב של הלגיון בכביש יריחו ירושלים. הרעשת תותחים על שכונות ירושלים נמשכת.

282000 — אנשי העיר העתיקה נכנעו.

נסיונות פריצה לעיר העתיקה, 16-29 במאי 1948

צ' כרטא

מסמך הכניעה של העיר העתיקה

- הצד הראשון: וכיל-קאיד עבדאללה אל-תל
 הצד השני: מפקד היהגדה בעיר העתיקה
 בהתאם לבקשתם של יהודי העיר העתיקה להכנע, הגיש הצד הראשון את התנאים הבאים שהצד השני הסכים להם:
1. — התפרקות ממשק ומסירתו לצד הראשון.
  2. — לקיחת כל הגברים הלוחמים כשבויי-מלחמה.
  3. — הזקנים, הנשים והילדים ואלה שפצעיהם קשים, יורשו לצאת לשכונות היהודיות בירושלים החדשה, באמצעות הצלב-האדום.
  4. — הצד הראשון מתחייב להגן על חייהם של כל היהודים הנכנעים.
  5. — הלגיון הערבי יכבוש את השכונה היהודית בעיר העתיקה.

28.5.1948

הצד הראשון: עבדאללה אל-תל
 הצד השני: משה רוסנק

העיר העתיקה כראשית מאי על סמך הסכם מקומי להפסקת אש שעדיין היה חקף, והחלטת מועצת הבטחון בדבר פירוז העיר העתיקה, נאלצו מגיניה לפנות עמדות שנחפסו לאחר הפינוי הב-ריטי. מיד אחר כך הפרו הערבים את ההסכם ופתחו בהגזזה כבדה על הרובע. ב-18 במאי נכשל נסיון פריצה לעיר העתיקה דרך שער יפו, שבוצע ע"י חטיבת "עציוני". אך בליל 18-19 במאי הצליחה יחידה מגודר "הפור-צום", עליה פיקד דוד אלעזר, לפרוץ דרך שער ציון לעיר העתיקה ולה-חבר אל מגיני הרובע. אותו לילה הוכנסה תגבורת של כוח אדם מחטיבת "עציוני" וכוחות חי"מ וכן אספקה ותחמושת. בבוקר הצליח הלגיון לכבוש את שער ציון והמצור על הרובע חודש. משך תשעה ימים נישו קרבות עזים והשטח המוחזק בידי המגינים הלך ופחת. ב-28 במאי החל מ"מ עם פיקוד הלגיון על תנאי כניעה. בשעה 1400 נכבש הרובע ע"י הלגיון. הלוחמים הלכו בשבי והאוכל-לוסיה הבלתי לוחמת פונתה ל-ירושלים העברית.

נסיון נוסף לכבוש את העיר העתיקה בוצע בליל 16-17 ביולי כאשר מפקדת חטיבת "עציוני" החליטה לבצע את מבצע "קדם". המבצע נועד להתבצע משני כיוונים — פריצה מהשער החדש שבצפון — ע"י כוחות אצ"ל ולח"י (בתקופה זו עדיין לא התפרקו ארגוני אצ"ל ולח"י בירושלים). ופריצה משער ציון כדרום ע"י כוח מחטיבת "עציוני". מבצע "קדם" נכשל והעיר העתיקה נשארה בידי האויב.

קרבות לטרון

מטכל/אגם
חזית דרום
23 מאי 1948

חטיבה 7 חיל אויר
חטיבה 8 חיל הנדסה
גבעתי ש. קשר
קרייתי ש.ר.
עציוני אגא
אלכסנדרוני אכא
חיל תותחנים ש.י.
מחלקת חמוש

מתקפת צבאות ערב שהחלה ב־14 במאי הכליטה את עליונותם, המטה הכללי תכנן מתקפות נגד בשלוש זירות — בג'נין, בלטרון ובאשדוד. קרבות אלה הם שאפשרו את המשך ההתמודדות וקבעו בידי מי תשאר היוזמה בהמשך המלחמה. במסגרת קרבות אלה תכנן המטה הכללי את מבצע "בן־נון" (שנקרא על שם יהושע בן־נון שניצח בעמק איילון את מלכי האמורי).

תעודה — פעולת בן־נון

דיעוה: ראה נספח א'.

המגמה: לשחרר את עיר ירושלים ואת הדרך אליה מהלחץ של כחות האויב מצפון (רמאללה) ומדרום (בית־לחם וג'ברין), ע"י מחיצת כח האויב.

שיטה: 1. את המגמה יש להשיג ע"י פעולה ישירה במגמה כבוש של רכזי האויב בלטרון והחזקת קבע בשטח אחרי הכבוש.
2. רכזו כח החייל באזור קריית ענבים והמשך הפעולה בתיאום עם חטיבת הראל לפי הוראות כלליות של האגם ותיאום בין שתי החטיבות.

הכח הפועל:

מטה חטיבה מס' 7
גדוד מס' 1 חטיבה מס' 7 עם נשק מסייע
גדוד מס' 2 חטיבה מס' 7 עם נשק מסייע
גדוד אלכסנדרוני עם נשק מסייע
יחידה מהגדוד המשורין מס' 1
פלגת תותחנים 65 מ"מ
סוללת דודים
מחלקת מהנדסים קרביים
יחידות שירותים לסוגיהם.

מבצע "בן־נון" התבצע בשני שלבים: מבצע "בן־נון" א', ההתקפה הראשונה על לטרון, נערך ב־24-25 במאי בפיקודו של מפקד חטיבה 7, שלמה שמיר. ההתקפה בוצעה על־ידי גדוד חי"ר 32 מחטיבת "אלכסנדרוני" וגדוד חי"ר 72 מחטיבה 7 בסיוע תותחנים 65 מ"מ ומחלקת זחל"מים. ההתקפה נכשלה. חטיבה 7 — חטיבת העתודה החדשה. ב־14 במאי יצאה פקודה להקמת חטיבת עתודה ובה שני גדודי חי"ר וגדוד משורין. כמפקד החטיבה התמנה שלמה שמיר. עד סוף חודש מאי הוקמו בחיפזון מטה החטיבה, הגדוד המשורין 71 (שמאוחר יותר כונה גדוד 79) וגדוד חי"ר 72 שהוקם על בסיס מערכת ההדרכה ועולים חרשים.

סוללת דודים — מרגמות תוצרת בית על־שם ממציאם דוד ליבוביץ ("דודיקה").

תאום: את הפעולה הכללית יתאם האגם בינך וחטיבות הראל. כן גם עם החטיבות השכנות: גבעתי ועציוני, חיילות האויר ויתר השרותים המרכזיים.

אוריה: הסיוע הבלתי אמצעי יוגש לך בתאום ישיר בינך וקצין המקשר של האגם.

תותחנים: פלגת התותחנים תמצא תחת פקודך הישיר מבחינה אופרטיבית בלבד (היחידה נספחת).

שרותי רפואה, תובלה: מחוץ לנספחים אליך ישרתו את פעולתך הכללית לפי הצורך תוך תאום דרכנו. ש"י המרכזי: יספק לך באופן ישיר את כל הסקירות וסיכומים הקשורים למבצעך. תאם אתם את שיטת העבודה.

קשר: 1. קשר פנימי יוקם לפי הצורך ובהתאם להוראותיך בתאום עם שרות הקשר המרכזי.
2. הקשר אתנו דרך הרשת האופרטיבית הרגילה.

מנהלה: גדוד מס' 1 חט' מס' 8 יעבור לפקודתו של אלכסנדרוני בלי פלוגה המסייעת על נשקה. על מפקד הפל' עם יחידתו להתייצב במטה אלכסנדרוני ביום 23.5.48. גדוד אלכסנדרוני יעבור לפקוד החט' מס' 7 בלי פל' נשק מסייע. מגדוד מס' 1 חט' 8 תעבור על נשקה וצידודה לפקוד גדוד אלכס. (העובר לחט' 7) ועליה להתייצב ביום 23.5.48 בשעה 07.30 בכפר יונה מחל' מס. 22 לפני מפקד גדוד צבי ג. על החט' מס' 7 לרכז את כוחותיה עד שעה 15.00 יום 23.5.48 באזור הרכוז נען־חולדה. אגא ימסור לחטיבה תחמושת ומנות אוכל למשך שבועיים עבור העוצמה הכללית של החטיבה. את מצבת החטיבה ימסור מטה החטיבה מס' 7 לשרות אגא ואכא עד שעה 12.00 יום 23.5.48.

אגא יארגן בסיס אספקה משנה במחנה בילו לרשות החט' ובתאום אתה.

שרות רפואי יארגן בית חולים עורפי באזור חטיבת גבעתי.

עליך למסור בכל יום את מצבת כוחותיך ואבידותיו.

עליך למסור כל יום בשעה 08.00 באלחוט סכום קצר של פעולותיך.

דוחים מפורטים יוגשו על ידך בדאר רגיל.

(—)

מנהל האגם

אשור: אשר קבלת התעודה.

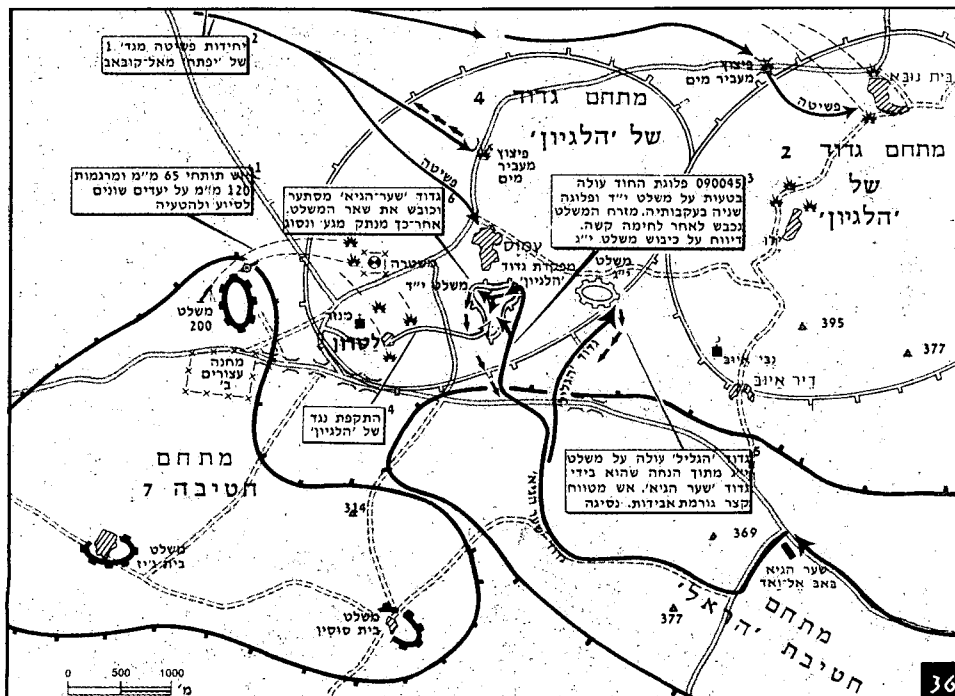
הקרב השני על לטרון — כַּן-נון ב' (30-31 במאי) בעיני האויב

בשעה 03.00, הברקנו מברק למטה החטיבה וביקשנו תגבורת של מחלקת-משוריינים כדי לדלוק אחר נחשלי האויב הנס על נפשו. זה כבר עשר דקות שנשתתקה המערכה וכסבורים היינו כי האויב למד את הלקח הדרוש ולא יוסיף להתגרות בנו. אך ער מהרה עמדנו על טעותנו ונוכחנו לדעת כי עתה הגיע תורה של משטרת לטרון — — — בשעה 03.20 הגיע לאזינו טרטור מזור של מנועים וסבורים היינו כי אלה הם משוריינינו הקרבים להחשת תגבורת. על פי הרעש הבינונו כי המשוריינים הגיעו כבר לחורשת המנור. אך כיצד זה לא הודיע מפקד הכוח על כווא? אין זאת כי אירע דבר: מפקד הפלוגה המסייעת, אשר עקב אחרי התקרבות המשוריינים, נוכח לדעת כי אלה הם משורייני אויב הנעים על זחלים. מיד הורה לטווח עליהם את תותחי 6 הליטראות אשר היו מוצבים בקרבת קבר אבן-ג'בל.

היו אלה 8 משוריינים יהודיים אשר התקרמו בדרך ואדי סראר — לטרון כדי לכתר את תחנת המשטרה ולהשתלט עליה. המשוריינים הצליחו לפרוץ את גדרות-התיל המקיפות את התחנה לאחר שריכוזו את אשם על החיילים השומרים על הכניסה הראשית. כתוצאה מאש זו נהרג לגיונר אחר וחייל אחר נפצע, ואילו היתר הצטרפו אל חבריהם בתוך התחנה.

שני משוריינים עמדו מאחורי כתלי המנור כדי להבטיח את הכוח מהעורף, בעוד שנים אחרים התקדמו לחפות על האגף הימני. ארבעת הנותרים פרצו לעבר המנור עצמו. בעוד המשוריינים היהודים מנסים לכתר את המבצר, הושם לב כי שנים מהם פתחו באש מתוך להיבור על האשנבים ועל דלת הברזל הגדולה במגמה לעקור אותה ולאפשר לכוחות-הרגלים להכנס אל תוך המנור ולהשמיד את מגיניו. לא ידעו חיילי האויב כי דלת הברזל לא היתה נעולה אותה שעה, כשם שמעולם לא ננעלה משך כל הקרבות. ברם חיילי הלגיון שמחו על ההזדמנות שניתנה להם. ותוך קריאות בשם האל הגדול (אללה אכבר) ויללות צהלה (וגאריד) — פתחו באש מהירה מכל כלי הנשק שברשותם אל כל העברים. אש הלהבירים פגעה בשני מבני עץ של התחנה והעלתה אותם באש. מיד הוארה כל הסביבה ולילו של האויב הפך והיה ליום. הודות לכך נתגלו עמדות האויב ומקום שרייוניו. מיד נפתחה אש תותחים 6 ליטראות, אשר היו מטוחים אל הכביש הראשי, כדי לחסום את דרך הנסיגה של המשוריינים. ואמנם ניסו משוריינים אלה מספר פעמים להגיע לשער הראשי אך נכשלו, החיילים הרגליים נמלטו על נפשם. הלגיונרים החלו לכלות את חמתם במשוריינים והטילו עליהם עשרות רימוניידי. הם הצליחו להוציא משורין אחר מכלל שימוש ולהשמיד את יושביו, ואילו שלשת המשוריינים האחרים נשאר על עמדם לאחר שחייליהם נהרגו. כינתיים הגיעה מחלקת המשוריינים ופתחה באש מקלעים על האויב הנס — — המערכה נמשכה עד עלות השמש.

בלטרון, בקרבת המנור הצרפתי ולפני עמדות פלוגה ג' נראו גויות מפוזרות. קרב זה היה נסיון נואש לפתוח את דרך ירושלים — תל-אביב ולהציל את 100.000 היהודים הנצורים בעיר-הקודש; כן היה קרב זה נסיון לכבוש את גזרת לטרון בטרם תכנס לתוקפה ההפוגה אשר היהודים כה ניסו להגיע אליה בעזרתן של מעצמות המערב. היהודים ניסו להעמיד את מדינות ערב בפני עובדה קיימת, ועשו מאמץ נואש להציל את ירושלים ולנצח בשלב ראשון של המערכה בחזית המרכז.

לאחר כשלוש שתי ההתקפות על לטרון כוון המאמץ למציאת דרך אלטרנטיבית לירושלים. בליל ה-27 ביולי כבשו יחידות מחטיבה 7 את שני הכפרים בית ג'וז ובית סוסין, רומית לטרון. עם הכיבוש היתה בירי צה"ל רצועת שטח רצועה מחולדה ועד כביש הר טוב — שער הגיא. מכביש זה נסתעפה דרך עפר שהגיעה לבית מחסיר ונמשכה לסי ריס. בין בית מחסיר לבית סוסין נמצא תוואי דרך באורך 5-6 ק"מ, הראשונים שעברו בו היו שלושה חיילי "הראל". ביו ביוני הגיעה רגלית תגבורת של חטיבת "הראל" בנתיב החדש. בו ביום עבר את הדרך גיפ בודד ובו סיירים שיצאו לבדוק את מידת כשירותה של הדרך לתנועת כלי רכב. נמצא שיש רק קטע אחד במורד התלול מבית סוסין לתוך האוּר, אותו יש להכשיר. בעקבות הגיפ נעו השיירות מהשפלה. בשלב הראשון הועברו המטענים, נשק ותחמושת. במשאיות עד בית-סוסין, ומשם ע"י סבלים, מחברי "משמר העם" בירושלים ופרדות — למשאית ית שהגיעו מירושלים עד לאיור הכביש הריטוב — שער הגיא. הדרך

מברק

מאת — חט' 7 אל — אג"מ/מטכ"ל
 262050 אנו נתקיף הלילה את בית ג'יז ובית סוסין.
 270700 כוחותינו נכנסו ומחזיקים את בית ג'יז. יתר התכנית לא יצאה לפועל.
 280830 יחידות שלנו נכנסו לבית סוסין 198134 ומתבצרים.

מברק

מאת: הראל אל: אג"מ/מטכ"ל
 010830 (יוני)

"א. 150 איש על נשקם הגיעו אלינו ללא כל תקלה.
 ב. שיירת הג'יפים עברה גם היא בסדר גמור. הגיעו מרגמה 4.2 ו-180 פגזים בשבילה וארבע בזות.
 ג. ארגן מיד את כל שאר ציודנו למשלוח בשיירה".

החרשה כונתה "דרך בורמה" על שם הדרך שסללו הבריטים בצפון בורמה ובה העבירו אספקה לסין הנצורה. בהכשרת הדרך וסלילתה השתתפו מאות חוצבים מירושלים. אנשי הנדסה (מחלקת שדה מס' 2 של חיל ההנדסה) שטייעו בלילות בסלילת הכביש.
 ב-10 ביוני הגיעו בדרך בורמה 8 טון קמח.
 למעשה עם היכנס ההפוגה הראשונה לתוקפה הוסר המצור מעל ירושלים. ב"דרך בורמה" עברו כל לילה שיירות שהעבירו 100 טון מטען כל אחת. "דרך בורמה" המשיכה לשמש עורק תחבורה לירושלים עד שנסלל "כביש הגבורה" אשר נחנך ב-8.12.48

לאחר כשלוש התקפה הראשונה על לטרון, החליט שר הביטחון למנות מפקד קבוע לחזית ירושלים. בעל סמכות פיקודית לחטיבות שפעלו בזירה. ב-28 במאי מונה, בהסכמת י. דיין, מיקי סטון, למפקד חזית ירושלים. תחת פיקודו פעלו חטיבות "הראל", "עציוני" וחטיבה 7.
 מיקי סטון — כינויו של אלוף דוד מרכוס — מתנדב מארה"ב. היה קולונל במפקדת הגנרל איזנהאור באירופה. סייע לשר הביטחון בארגון הצבא בחדשי המלחמה הראשונים. סיר, הרריך ויעץ לחטיבות השונות בנושאי ארגון, הדרכה והפעלה אר פריטיבית. נהרג בשוגג ב-11 ביוני 1948.

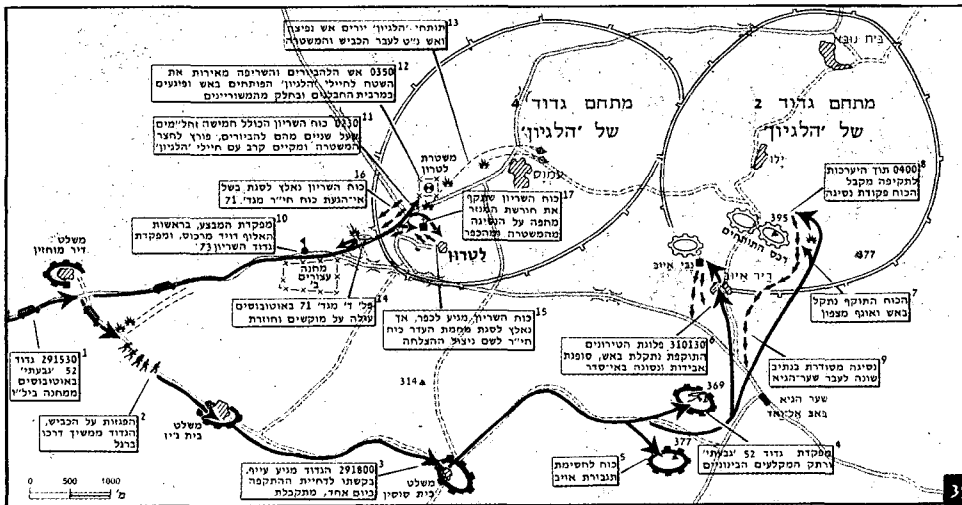
מיומן ד. בן-גוריון
 28.5 בהסכמת יגאל מינתי טון למפקד חזית ירושלים. הוא ממונה על הראל על דוד שאלתיאל — חטיבת מחוז ירושלים ועל שלמה.

מברקים

מאת: סאשה — סטון אל: אג"מ/מטכ"ל
 081930 אנחנו פותחים הלילה בקרב על משלטי לטרון.

091430 כוחותינו תקפו בליל שעבר לפי התכנית. אור היום מנע מאתנו החזקת הכוחות. אבידותינו: 14 הרוגים, 45 פצועים, רובם קל. נבקר את הכחות ואם אפשר בלטרון נתקיף שוב.

מבצע "יורם" — ההתקפה השלישית על לטרון
 על מנת לרתק את כוחות הלגיון בגורת לטרון, להקל על המצב בירושלים ולמנוע הפרעות בסלילת "דרך בורמה" הוחלט לבצע התקפה שלישית על לטרון. במבצע "יורם" בליל 8-9 ביוני בפיקודו של סטון פעלו גדוד 5 מחטיבת "הראל" וגדוד 3 מחטיבת "יפתח". לכוח ניתן סיוע של סוללת תותחי 65 מ"מ וסוללת מרגמות כבדות. המבצע נכשל עקב טעות בזהיה יעדים. לטרון נשארה בירי האויב.

כרטא C

מברק

אל: אג"מ/מטכ"ל מאת: אמון
 131020 יוני

הגיעו אלי שליחי ברנדוט ודרשו: א. להפסיק כל שיירה לירושלים מחוץ לצלב האדום. ב. רשות להעמיד בשער הגיא בקרת של שני פקחי או"מ, 2 — לגיון ערבי ו-2 יהודים לפקוח על השיירות. הודעתי להם שאקבל תשובה תוך 4 שעות. בינתיים לא תעבורנה שיירות חוץ לצרכים צבאיים של היחידות החוננות בשטח.

אמון: יוסף טבנקין, מח"ט "הראל"
 ב-11.6.48 נכנסה ההפוגה הראשונה לתוקפה. על משקיפי האו"מ שפעלו מטעם המתווך, ברנדוט, הוטל לפקח על ביצוע ההסכם (ברנדוט מונה לתפקידו ב-21 במאי, ראה עמ' 78).

פלישת הצבא המצרי

כרוז הקורא לכניעה פוזר ממטוסים מצריים מעל ישובי הנגב.

בשם אלהים המרחם עלינו

"אמר אלהים אים האויבים שלק רוצים בשלום-

תעשה כרצונם • אלהים הוא השומע • ויודע •"

במילים הקדישים מהקורן אני פונה לתושבי הישובים ומקבל עלי להתנהג לפי מילים הקדושים הללו כמרתינו היא להביא שקט ביניכם • בתנאי שגם אתם תתנהגו בשלום • ומצילו את חייכם את רכושכם ואת ילדיכם

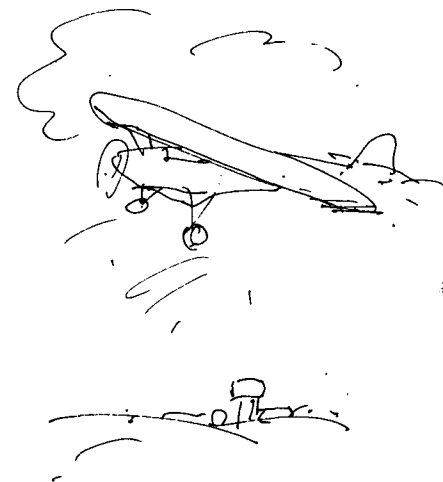
איך היא כונתינו להתחיל במלחמה • רק במקרה של התנגדות • שתהיה לבטלה ולא תמשק זמן רב • ורק במקרה שתנסו לחרום את המחסנים והמוזן שבידיכם •

ובכן אני עונים לכל התושבים להניח את הנשק בשקט • להניף דגל לבן • למסור את כל התחבישה • מוקשים וכר ציוד מלחמה • לאסף את הכו במקום אחד • בלי להשמיד אותו • נא להוציא לפועל את כל הפסודות האלה • במישק שעה כזבן קבלת הכרוז הזה •

אחרי שעה כל מי שרא ישמע לפקודות הללו יחשב כמתנפץ ייכיה שברצונו להלחם אמר אלהים "כאשר יתקיפו אותך - תענו בהתקפה - והדע לאלהים בצד הטובים" •

(מהקורן)

אלהים הכבוד האמר את האמת •

מברק

אל אג"מ/מטכ"ל מאת: הבולגרים 141630
להל"ג העתק תזכיר מסרגיי.

המבצע של העברת התגבורת לכפר דרום: הוצאו מהשמוש 5 משוריינים, 2 מכוניות משא ושלפר. יש לראותם כאבודים, המחלקה שחפתה על מחלקת התגבורת נפגעה קשה. 2 נעדרים, 13 פצועים. מחלקה זו לא יכלה להגיע אל חירבת מעין ונאלצה אף היא להכנס לכפר דרום... המצב בכפר דרום מסובך בגלל 20 פצועים שנמצאים במקום. יחידותינו נמצאות בפעולה מיום ראשון ללא מנוחה. בכל הנגב ישנן 3 פלוגות מאורגנות. לפי ידיעות אחרונות יפלו המצרים מעוגיה ומרפה. בעזה נמצא רכז גדול חדש. יתכן שהוא חיל החלוץ של צבא הפלישה. ידיעה מוסרת שאניה מצרית מורידה צבא במגידל. התפקידים נגד פלישה במרחב הנגב מרובים והכוחות והאמצעים אינם בפרופורציה. חומר נפץ אין לנו כלל ברשותנו, רק 4 פיאטים ואת התותחים נצטרך כנראה לנצל נגד אוירת אויב. אני מעביר הלילה את המטה הקרבי לדורות.

הפלישה המצרית בציר רפיח—

עזה, 15-19 במאי 1948

הצבא המצרי חצה את הגבול המדיני בבוקר ה-15 במאי כשהוא נע מב-סיסיו באל-עריש ורפיח צפונה בכביש החוף לעבר עזה. שני גדודי חיל רגלים מצריים בסיוע שריון נעו לעבר כפר דרום ונירים, ששכנו סמוך לציר רפיח-עזה. גדוד חי"ר 1 תקף את כפר דרום וגדוד חי"ר 6 את נירים. ב-15 במאי תקף הגדוד הראשון בסיוע שמונה טנקים ושריוניות את כפר דרום (היתה זו ההתקפה הראשונה ביעיה שנהדפה. בחורשים אפריל-מאי הדפו מגיני המקום שלוש התקפות גדולות שבוצעו ע"י "האחים המוסלמים"). בשל הכישלון, נמנעו המצרים מהתקפה נוספת והסתפקו בהטלת מצור על המשק ע"י כוחות "האחים המוסלמים" שתפסו מוצבים סביבו. גם ההתקפות של המצרים על נירים נהדפו. החל מה-15 במאי החלו המצרים לרכז את מרבית כוחות החטיבה המוגברת בעזה.

טרגי — נחום שריג, מפקד חטיבת הנגב.

דנגור — השם הערבי של נירים.

מברק

151220 אל אג"מ/מטכ"ל מאת סרגיי.

- א. נירים מותקפת קשה. הורעשה בתותחים מכוון האן-יוניס. כשבעה טנקים מסתערים על הנקודה. יש להם חיל רגלים רב, מחצית אנשינו נפגעו.
- ב. מעל אורים חג אוירון זורק כרוזים על דרישת כניעה.
- ג. מבית אשל מודיעים ששיירה של 200 מכוניות נמצאת ע"י הכביש מול נבטים, פרטים חסרים.
- ד. נראים רכוזים גדולים בסביבות בית חנון.

לנירים בראשון לציון

דנגור, 15 במאי

הבוקר הותקפנו על-ידי כוחות מצריים כבדים. הרעשת התותחים והטנקים נמשכה שתיים-עשרה שעות. הדפנו את ההתקפה ולקחנו שלל רב. מחוץ למחנה מתגוללות 35 גוויות של מצרים. הנקודה הרוסה. נפלו שבעה חברים: דוד, יוסי, בצלאל, אפרים, צבי, רבקה וגיורא. הרוח איתנה. יש לנו אוכל. שלחו בגדים ופלאמחניקים.

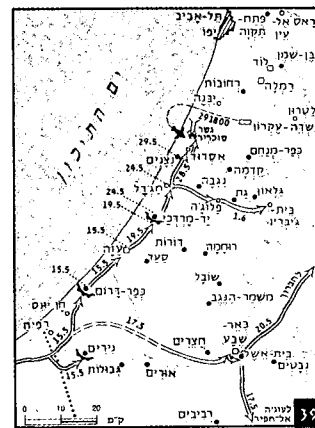
דנגורים

היו שלום

מיומן הפעולות

(מברקים מיד-מרדכי)

- 19.5.48 12.00 המשק הותקף קשה מהאוויר ומתותחים. הנוק ברכוש גדול. העמדה מחוץ למשק מופגזת קשה.
- 15.30 הרעשה כבדה מאוד. התותחים במרחק 2 ק"מ מהמשק. הדפנו שתי הסתערויות. לאויב עשרות הרוגים.
- 17.00 הפילבוקס נהרס מפגיעות ישירות. לאחר הסתערות שלישית נאלצנו לסגת מהפילבוקס למשק.
- 17.30 הסתערות נוספת. האויב חדר למשק, ובקרב פנים-אל-פנים גורש.
- 17.45 הרעשה מחודשת ואיומה, בקצב של 40 פגז לדקה. עיקר ההסתערות מצד מטע הבננות. חסרה תחמושת.
- 20.50 המצרים נכנסו לאיזור הפילבוקס. אבידותינו עד כה: 5 הרוגים, 11 פצועים. לאויב עשרות הרוגים. תגבורת מצרית זורמת כל הזמן לדיר-סניד.
- 20.5.48 20.548 בלילה נלקח שלל מההרוגים: 1 פיאט, 12 פגז, מרגמה "2", בראן עם ארגזי פעולה, ומספר רובים. האויב הפגיו כל הלילה ממרגמות כבדות.
- 11.00 בפילבוקס טנק ומשוריין. הם הורסים בשיטתיות עמדות שלנו. מצד הבננות מכינים הסתערות בעזרת משורינים ורגלים.
- 11.30 הסתערות. הרוגים משני הצדדים. ההסתערות נהדפה.
- 12.30 הסתערות כללית משני צדדים בעזרת משורינים וטנקים.
- 13.35 ההסתערות נהדפה. הרוגים רבים, בעיקר למצרים. העמדות הרוסות ובלוי אנשים. חסרה תחמושת. מסתערים מחדש.
- 15.20 הדפנו את כל ההסתערות. אבידות רבות לאויב. התארגנו מחדש. הסתערות מחודשת בעזרת משורינים ותותחים.
- התגבורת עם גרשון (מהפלמ"ח) פועלת מהפרדס.
- 18.30 הסתערות חדשה בחיפוי כבד של תותחים, מרגמות ומכוונות. מספר ההרוגים 16. הרבה פצועים, אין מקום להשכיבם. הרופא באפיסת-כוחות. רצוי להפעיל את הצלב האדום. ההסתערות נהדפה.
- 21.5.48 03.00 תגבורת של מחלקה הגיעה. מתארגנים מחדש. אוספים את נשק האויב. רוח האנשים איתנה ומאמינים בשינוי לטובה. סיכום האבידות: 13 הרוגים מאנשי המשק, 5 הרוגים מהפלמ"ח, 20 פצועים. מספר פצועים מתו מחוסר תנאים אלמנטריים.
- 07.30 חופרים תעלות. מחליפים כוח.

ההתקדמות בציר עזה — מגידל

וביבוש יד מרדכי, 19-24 במאי
יד מרדכי חסמה את כביש החוף שהיווה ציר פלישה של הצבא המצרי במחצית הדרך בין עזה ומגידל. הפיקוד המצרי החליט לכבוש את המקום. ב-19 במאי פתח גדוד חי"ר בהתקפה על המשק בסיוע שתי גינרות של תותחי 25 ליטראות, פלוגת משורינים וסיוע אוירי. לאחר הדיפת ההתקפה הטילו המצרים ב-20 במאי למערכה את גדוד חי"ר 7 שביצע ארבע הסתערות, אשר כולן נהדפו באבידות כבדות. ב-23 לחודש חודשה ההסתערות על-ידי גדודים 1 ו-2 שהסתייעו בגדוד ארטילריה ובפלוגת משורינים ועימם טנק. וגם התקפה זו נהדפה. כליל 23-24 במאי הגיעה תגבורת של יחידת גייפים ("חיות הנגב") שפינתה פצו-עים. בשל המצב החמור, החליט מטה האיזור על נסיגה. המשק נתפס על-ידי המצרים בצהרי ה-24 במאי לאחר שמגיניו הצליחו להסתגל דרך קו

- 10.30 כ"600 מ' דרומה מהמשק הוצבו תותחים ובפגיעות ישירות הורסים את העמדות.
- 11.45 האויב מטריד בהרעשות. כנראה מחכה לתגבורת.
- 16.15 רוח האויב ירודה מאוד. הוא מסתדר להסתערות ומתפור וחוזר חלילה. רצוי להכותו עכשיו.
- 11.00 22.5.48 האויב מפציץ קשה. העמדות והתעלות הרוסות. אין מקום לשכן את הפצועים. אין מים. אפיסת-כוחות.
- 14.00 מה בדעת המטה לעשות. אם לא תוגש עזרה — נפרוץ הלילה ונפנה. אין בכוחנו יותר להגן על המשק, בגלל האבידות והמספר הגדול של הפצועים.
- 10.00 23.5.48 אי ביצוע דרישותינו מגביר מספר הקרבנות בין הפצועים ומתיש הכוחות. דרושה עזרה מידית. חיי כולנו תלויים מנגד.
- 17.00 המשק מורעש קשה.
- 18.00 המצרים מסתערים. הדפנו אותם. אבידות קשות לשני הצדדים.
- 24.5.48 יחידותינו נכנסו הלילה למשק והוציאו את הפצועים והחולים. הבוקר פונה המשק.

האויב ולהגיע לגברעם. עוד קודם לכן נכנסו המצרים למגידל. עמידת יד מרדכי בלמה את התקדמותו של הכוח המצרי למשך חמישה ימים. במשך זמן זה הוקם קו ההגנה מצפון לאשדוד ורוכו כוח להתקפות לב לימת הטור המצרי והתשתו. גרשון — גרשון דובנבאום ("רבמ"בס"). מפקד פלוגה בגדוד "הנגב הצפוני". בליל 20-21 במאי הגיעה ליד מרדכי מחלקת תגבורת מגדוד זה. הפילבוקס — מוצב דרומית למשק. הבנגות — מטעי הבנגות מדרום מערב למשק. דיר סניד — כפר ערבי מדרום ליד מרדכי בין המשק ובין בית חנון.

דיווחים מהתצפית בניצנים

- 29.5.48
- 1420 — ניצנים מודיעה — עד לרגע זה עברו בהצלבות הכבישים 150 כלי רכב
- 1450 — ניצנים מודיעה — עד כה עברו 300 כלי רכב
- 1525 — ניצנים מודיעה — 500 כלי רכב עברו עד כה בצומת
- 1545 — 750 מכוניות עברו עד עתה
- 1600 — מספר כלי הרכב שעברו בצומת — 1000
- 1645 — הכביש מאתנו צפונה שחור מרכב צפוף. עד עתה עברו אותנו 1300 כלי רכב.

ההתקדמות ממגידל לאשדוד וב לימתה, 24 במאי — 3 ביוני 1948. לאחר התבססות האויב במגידל, תכנן מפקד חיל המשלוח המצרי — אמיר אלא, אחמד אלמואו, לטהר את אגפיו ולכבוש את גברעם, ברור חיל ונגבה. לחבור לכוחות המצריים במשטרת עירק סווידן ולפתוח את ציר מגידל-פלוגיה-בית גוברין וע"י כך ליצור קשר תקין עם כוחות המתנדבים המצריים בהר חברון. כ"28 במאי התקבלה הוראה לנוע צפונה לעבר רמלה ותל-אביב. ב"29 במאי החלה החטיבה המצרית השניה בהתקדמות ממגידל לאשדוד. בראש נע גדוד חי"ר 9, שנכנס לאשדוד, המשיך בתנועה צפונה ונעצר לפני גשר אשדוד, שפוצץ קודם לכן על-ידי חטיבת "גבעתי" (כמסגרת מבצע "ברק"). כוחות צה"ל שישבו בניצנים דווחו על השיירה המצרית החולפת על פני המשק ונעה צפונה לעבר אשדוד. המצב היה חמור, כוח החלוץ המצרי היה במרחק 32 ק"מ מתל-אביב.

סודי בהחלט

מטכל/אגם
חזית דרום
תיק 9 מחד/2
1 ליוני 1948

גבעתי
סרגיי
ח. תותחנים
ח. אור
חטיבה 7
ש. קשר, ש.ר., טנא, אגא.

תעודה

— פעולת "פלשת" —

ידיעות: — האויב מתרכז בשיירה צבאית בין עיר אשדוד והגשר הדרום כ"4 ק"מ צפונה מהעיר. מגמתו היא בלתי ידועה. עצמתו לפי המשוער כ"2000 איש. יש להניח שכח זה משמש כהטעיה ורתוק במגמה — להסוות פעולת כח אויב אחרת באיזור זה. האויב מגלה פעילות תותחנים ערה. ע"י הרעשת הבסיסים שלנו: באר-טוביה; גן-יבנה; קבוצת יבנה ואחרות. כוחותינו (כחות גבעתי) — במגע עם האויב מ"29.5.48. — פעילות הפטרולים שלנו ערה מאד.

המגמה: — להשמיד את כח האויב.

תפקידך: — לתקוף את האויב מ"1/2.6.48 בשתוף עם כחות סרגיי.

שיטה: — 1. התקפה על השיירה במגמה להשמיד את אמצעי התובלה ואת הכח שבה.
2. לכבוש את אשדוד, המרכז הזמני של פעולת האויב ולהחזיק בו לפי הצורך.

פיקוד: — בידי גבעתי.

- כחות משתתפים: — גבעתי**
- 4 פלוגות רגלים עם נשק מסייע
  - 3 פלוגות רגלים עם נשק מסייע
  - 3 פלוגות רגלים עם נשק מסייע
  - 3 פלוגות רגלים
  - 65 מ"מ
  - 4.5
  - 25 פאונדר

- גסקונים — אצ"ל
- טנא — מודיעין
- סוללת 65 — סוללת תותחים 65 מ"מ (4 קנים)
- פלגת 65 מ"מ (2 קנים)
- פלגת 4.5 — פלגת מרגמות 4.2"

יחידות שירותים לסוגיהן.
רכוזי הכח סרגיי ויפתח — יקבעו בעל פה.

שניים בתכנית: — במקרה שרכוזי יחידות לא יצאו לפועל בגלל סיבות טכניות עד השעה שנקבעה — על גבעתי לבצע את המשימה תוך השתתפותם המלאה של התותחנים והאוויריה ולשם זה, להכין למפרע תכנית אלטרנטיבית מתאימה.

תאום: — על גבעתי לתאם את הפעולה עם סרגיי, האוויריה והתותחנים — והאגמים של השירותים. לשם זה תתקיים פגישת המעוניינים במטה הקרבי של גבעתי ביום 1.6.48 בשעה 10.00.

מנהלה: — על גבעתי להגיש עד 1.6.48 שעה 12.00 לאגם את רשימת הדברים הדרושים לו באופן נוסף על ההזמנות הקודמות.

שעת האפס: — תקבע ע"י גבעתי בהתאם לתכנית.

פקודת מבצע לחיל האוויר להפצצת הכוח המצרי

1948
29 מאי
26 - 01 - 3322

א. כוח האוויר הגדול באמצעות נאמל יחידת קצימים לרגלים

ב. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

ג. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

ד. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

ה. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

ו. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

ז. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

ח. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

ט. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

י. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

יא. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

יב. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

יג. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

יד. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

יז. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

יח. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

יט. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כ. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כא. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כב. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כג. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כד. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כה. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כו. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כז. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כח. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

כט. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

ל. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לא. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לב. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לג. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לד. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לה. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לו. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לז. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לח. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לט. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לך. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לם. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

לנ. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

ס. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סא. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סב. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סג. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סד. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סה. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סו. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סז. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סח. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סט. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סך. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סא. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סב. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סג. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סד. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סה. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סו. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סז. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סח. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סט. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

סך. כוח האוויר הקטן - 69 בקומה 69 - 350 ק"מ - 3322

הטור המצרי נע, הגיע לאשרוד והמשיך צפונה. מפקד חטיבת "גבעתי" תבע סיוע אוירי והמטכ"ל העמיד לרשותו את ארבעה מטוסי הקרב של חיל האוויר: ארבעה מטוסי "מסרשמידט", שהגיעו מפורקים ברכבת האוירית מציכיה (מבצע "בלק") והרכבתם הסתיימה ב-29 במאי 1948. ארבעה מטוסים אלה המריאו משרדה התעופה תל נוף (עקיר) וביצעו מספר הפצצות וצי ליפות מול אש נ"מ חזקה. אחד המטוסים נפגע ונפל. להופעת מטוסי הקרב הישראליים היתה השפעה רבה. עקיר — שדה התעופה תל-נוף (עקרון). לו לנטר — צריך להיות לו לנאדר — טייס איש מח"ל מארה"ב. כלי קלע — פגזים. מרדכי קליבנסקי — מודי אלון ז"ל. אח"כ המפקד הראשון של "טייסת הקרב" נהרג ב-16 באוקטובר 1948 בשדה הרצליה בעת שניסה להנחית את מטוסו, שנפגע באש נ"מ מעל לאשרוד. עזר ויצמן — מראשוני טייסת הקרב של חיל האוויר. ארי כהן — איש מח"ל מררום אפריקה שנהרג בעת הפעולה. שדה התעופה קסטינה — חצור. דן ט. — דן טולקובסקי, ראש אגף מבצעים בח"א.

דו"ח הפעולה ליל ה-29-30 למאי 1948.

עקיר
===

בשעה 19.45 המריאה סייסת כח 4 מסוסים טעקיר כסמרה להחקיף 500 מכוניות מצריות בין אשדוד לג'סר אשדוד.

1. מקד (Leader) הסייסת לו לנרם החקרב מכרון צפוני לאשדוד וזרק את המצורה למרכז הכמר. הוא ראה את רכוז המכוניות הגדול ביותר כמכונת המלחמה הכביש כ-300 מ' ררוסיא לאשדוד. בסכרבו השני בא מדרום-מזרח לצפון מערב. בסכרבו השלישי בא מצפון לדרום והתקפף את הרכוז בכלי קלע התותחים שלו. הפסיקו למקול אחרי עשרת המנסים הראשונים. ההננה האנטי-אירית הייתה חזקה מאד. נורתה אליו כסות גדולה של פגזים של 37 מ"מ, כ"א. הוא נחט בשעה 20.25.

2. סרדכי קליבנסקי, החקרב לאשדוד מכרון צפון-מזרחי. דרומית לגשר ראה הרכב מכוניות רבן אהה מכוניות רכזה על הססת סמסורם לאשדוד. הוא זרק את המצורה על המכוניות שכביש. כפעם השניה התקיף ממזרח למערב וכמעט השלישית מכרון צפון-דרום. כשתי המקפות אלה נבסרה התמסרת והוא יצא דרך הימ כרכו מזרח. ההננה האנטי-אירית הייתה חזקה. אח מספר המכוניות הוא מעריך כלמה מאד. אחרי אשר נחט בעקיר נוכח לרעה שהכלב השמאלי לא פעל וכחוצאה מזה לא יכול היה לכרון אל המסרם ככרון ישר כסוף עשה ground loop והצמיג השמאלי המפוצץ וכאומה שעצ פגע עצה הכנף האחת בקרקע דהתקסט. הוא נחט בשעה 20.05.

3. עזר וייצמן, מקף מדרום לצפון. כראסונה ראה כ-20 מכוניות דרומית מאשדוד וזרק את המצורה הראסונה. כפעם השניה התקיף סמערב למזרח וזרק מצצה שניה כק"מ צפונית מאשדוד. התקפה שלישיית הייתהמדרום לצפון. התותחים שלו ירו פגז אחד כל אחד והפסיקו לפעול. מכונות היריה היו כסדר. ההננה האנטי-אירית הייתה חזקה מאד. הוא נחט בשעה 20.15.

4. ארי כהן, עמר בקטר אלהים עם הסדה. כרכו הזרה הודיע שהכל כסדר וש הוא רואה את הסדה ועומד לרדת. מן הסדה לא ראו אותו והוא לא ירד ספ. אח"כ נודע שאנשינו כקרכת חצור ראו מסוס אחדו להכוח יורד כמרחק 2,5 ק"מ מהמקום. שתי כחות נשלחו למקום סיד אף המצרים החקרכו אותה שעה והקדימו להגיע למקום. יש לחסרב שכהן שעה כזהוי הסדה והוא כנואה כקרכת שדה התעמפה קסטינה שאחרו זעה כטדה עקיר.

קטעים מפקודת המבצע המצרית לכיבוש ניצנים

גדוד 9 רובאים פקודת מבצע מלחמתית מס. 1 סודי ביותר מס. 19 7 ביוני 1948

ידיעות

1. האויב — כוחות האויב אינם ידועים בדיוק. הוא מתבצר בכונקרים ובתעלות המחברות ביניהם.
2. כוחותינו — גדוד רובאים 9, ותחת פיקודו מחלקת מק"ב ופלוגה מגדוד רובאים 7.
3. כוחות סיוע — פלוגת משוריניים קלים (13 משוריניים); 2 גונדות 25 ליטראות מרגימנט שדה מס. 1 (16 תותחים); סוללה קלה נגד מטוסיים; הגונדה הרביעית של תותחים 2 ליטראות נגד-טנקים (12 תותחים) ועוד שני תותחים "3.7".
4. המטרה — כיבוש ניצנים על-ידי גדוד הרובאים ה-9.
5. תכנון — הפעולה מתחלקת לשלושה שלבים.
  - א. שלב ראשון. המטרה: מיכלי המים, עמדות 9-12 (צפון-מזרח המשק).
  - ב. שלב שני. המטרה: גורת הבית האדום המשופע, עמדות 8-3 (חדר-האוכל) וקבוצת הבונקרים שלידו, בצד הקרוב לים.
  - ג. שלב שלישי. המטרה: גורת ה"ארמון" הגדול (הבית שבקצהו הדרומי של המשק).

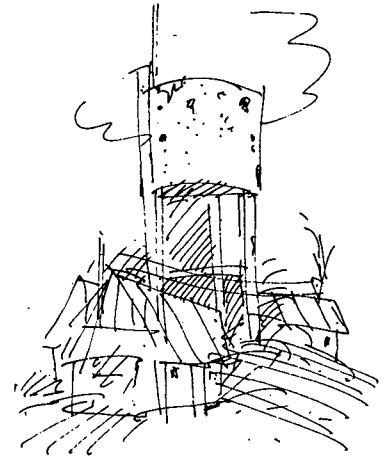
במסגרת התכנית המצרית לטהר את העורף ולאבטח את האגפים של עורקי התחבורה, פתח הגדוד ה-9 ב-7 ביוני בהתקפה על משק ניצנים עליו הגנו כ-150 איש, מחציתם — חברי המשק ומחציתם אנשי גדוד 53. לאחר קרבות קשים ולאחר שנכשלו נסיונות פריצה מן המשק, נכנעו המגינים, למעט 33 הרוגים ושלושה מאנשי העמדות שהצליחו להמלט.

נספח אוריה

שלב ראשון — מטוס דקוטה, 2 מטוסי ספיטפייר — הפצצה משעה 08.00 עד 08.30. שלב שני — מטוס דקוטה, 2 מטוסי ספיטפייר — הפצצה משעה 08.30 עד 09.30. שלב שלישי — 2 מטוסי ספיטפייר — הפצצה והבוקה משעה 10.15. הפסקת פעולתם עפ"י פקודה, שתבוא באלחוט או סימן ירוק, ירוק. סימן כשלוש של כוחותינו: אדום, אדום.

קטע ממכתבו של הרמטכ"ל, יעקב דורי, לניצנים

מטה כללי
לשכת הרמטכ"ל
26 מאי 1949

...המסיבות הקשות של היאבקות מתישבי ניצנים, הכרירות המרה של הלוחמים, חוסר הקשר עם העורף, אולת התחמושת והמוזון ועל הכל מספר הנופלים הגדול בהתגוננות ההיא, הם עדות נאמנה של היאבקות נואשת, המעניקה כבוד לכל אלה אשר נאבקו מרה במקום עד הכדור האחרון. מה שקרה לניצנים, קרה גם לנקודות אחרות, שמתישביותן התגוננו בגבורה עד האפשרות האחרונה.

(—)

יעקב דורי, רביאלוף
רמטכ"ל

סודי בהחלט

נגבה, 8.6.48

אל: גדוד "3"
אחוזת גרשון
מאת: יעקב וילנד, מא"ז נגבה

הנדרון: מסקנות מהתקפת חיל המצרים על משק נגבה ביום 2.6.48

1. הקרב שהתנהל מסביב לנגבה היה אחד הקרבות האופייניים בין נקודת ישוב חקלאית לבין כוחות צבא סדירים של האויב. לכן ניתן להוציא מהקרב על נגבה מסקנות המחייבות נקודות אשר עלולות להמצא במצב דומה.
2. נגבה היא מחוץ לחזית הדרום. קוי ההגנה שלנו עוברים צפונית-מערבית למשק. כיון שכך, צריכה היתה נגבה להיות מובלעת העוצרת ומרתקת כוחות מסוימים של האויב.
3. נגבה היתה מבוצרת היטב. מבוצרת היטב, אם נניח שביצוריה כווננו נגד הכוחות שהיו רגילים לפעול עד ה-15 במאי (הכוח הערבי המקומי). אך הביצורים שלה לא היו מתאימים ולא יכלו לעמוד נגד תותחים או נגד התקפה של רגלים, בסיוע טנקים.
- עד לרגע האחרון, (הכוונה עד ל-15.5) לא היו כל שדות מוקשים. לא היו מחסומים ומכשולים אנטי-טנקים רציניים. לא היו סידורי מים, חשמל וסניטציה מתאימים. רשת הטלפונים, שחיברה את המטה עם העמדות, עברה מעל פני השטח. לא היה גם מקום מבוצר היטב בשביל המטה. לא היו לנו עמדות-משנה ולא היו לנו גם עמדות סרק עם סידורי-הטעיה.
4. כבר בהתקפות הראשונות נוכחנו לרעת, שבסידורי בטחון אלה לא נוכל לעמוד בקרב נגד צבא סדיר, עדיף מאתנו — — — נוכחנו מיד, כי הבניינים מבטון מזויין אשר חשבנו שיוכלו לשמש לשירותים — — — אינם באים בחשבון, שכן לא נשאר בנין על פני השטח שלא נפגע. — — — נוכחנו, כי שיטת הביצורים וקוי ההגנה שלנו נעשתה לפי צרכי ותנאי המשק והאפשרויות האובייקטיביות של כוחות האדם במשק ולא לפי תנאים וצרכים צבאיים, המבוססים על-יסוד משלטים נוחים להגנה ולו גם מרוחקים מרחק רב מהמשק.
- תפישה זו היתה בעוכרינו — — —
- מכאן המסקנה: אין לבנות עמדות המרכוז מספר רב של לוחמים, אלא עמדות ללוחמים בודדים, בעומק מתאים, המחוברות על-ידי תעלות קשר מתאימות והמכוסות, במידת האפשר, על-ידי שכבה עבה של אדמה.
5. אותנו הצילו תעלות הקשר, שידענו לנצלן מיד לעמדות-משנה — — —

ההתקפה השנייה על נגבה
ב-2 ביוני פתח כוח מצרי אחר בהתקפה על נגבה, עליה הגנו חברי המשק ויחידה מגדוד 53. נגבה שהיתה הנקודה הקרובה ביותר להצטלכות כביש הנגב הפנימי וכביש מגידל — בית-גוברין, מנעה מהי מצרים ליצור טריוז נוסף במערכם, דבר שהיה מאפשר לטור הפולש להתקדם מגוליס צפונה. ההתקפה על נגבה נהרפה ולקחי הקרב הועברו ע"י מא"ז נגבה לגדוד 53 של "גבעתי" ולנפת "גרשון".
אחוזת — נפה.

תעודה לקראת שביתת נשק

המצב

1. לקראת שביתת-נשק, בה יכולה להסתיים תקופת הקרבות, יש צורך ליצור עובדות בעלות חשיבות פוליטית — ע"י תפיסת בסיסי אויב מסוימים וכן ע"י כיבוש מחדש של נקודות שלנו, אשר נתפסו ונכבשו ע"י האויב.
2. מועד שביתת-הנשק יקבע, לפי המשוער, ליום המישי או ששי (10.6 או 11.6). שעת ההפוגה לא נקבעה ויש לשער, שהיא תקבע בשעות הלילה שבין 02.00-22.00. — — —

השיטה

1. במרחבו של גבעתי — יש לכבוש ולתפוש מספר נקודות ויש להשלים את הפיקוח והשליטה בשטחים סביב לאיזור ההתגוננות של החיל המצרי, צפונה מאשדוד.
2. במרחבו של "סרגיי" — יש "לנקות" את כל אלה מהכפרים הערביים אשר נתפסו ע"י הכוח הצבאי המצרי. כמו כן, יש לערוך פשיטות נגד אותם המרכזים אשר משמשים מפקדות או מרכזי הספקה של האויב — במגמה לשתק ע"י זה את פעולתו של האויב במרחב.

המשימות:

1. גבעתי:

- א. חסימת ג'וליס — רק כמה שעות לפני הכרזת שביתת הנשק.
- ב. כיבוש ניצנים — ליל ה-9/10.6.48.
- ג. תפיסת יסור — רק כמה שעות לפני הכרזת שביתת הנשק.
- ד. גבעה "69" — החזקתה והגנתה.
- ה. עיראק סוידאן — החזקתה אחרי כיבושה ע"י כוחות סרגיי.

2. סרגיי:

- א. כיבוש משטרת עיראק סוידאן — בהתאם למועד שיקבע בתיאום עם גבעתי.
- ב. ניקוי נקודות ערביות שנחפסו ע"י הצבא המצרי.
3. אח כל המשימות יש להתחיל משעה 24.00 — 9.10.48.

מנהלה:

1. לשם ביצוע תכנית זו — יצורפו 6 ג'יפים על נשקם מיחידת סרגיי לחטיבת גבעתי — למשך 7 ימים (עד 16.6.48) כרזרבה ניידת.
2. אין להשתמש ביחידה זו לתפקידי הבטחה מקומיים ופעולות לווי.
3. כל יתר יחידות סרגיי, תדרנה הלילה, 9.10.48, דרומה לבסיסהן הקבועים. — — —

בשם מנהל האג"מ
(—) קונרד

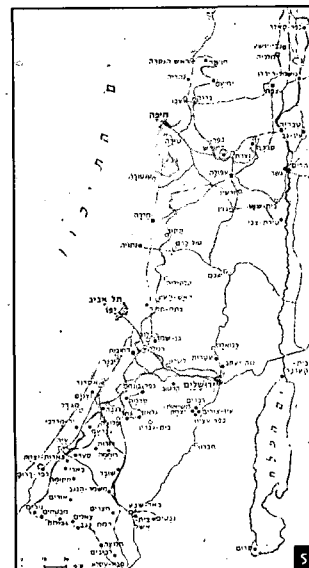
לקראת הפוגה

מתוך יומן ד. בן-גוריון

2.6.48

- יש הפוגה או אין? אולי במשך היום דבר זה יתברר, ועלינו לתכנן פעולת החרדש לשני המקרים גם יחד.
- א) הזנת ירושלים. רוב הדרך בידינו, מלבד קילומטרים אחדים בסביבת לטרון. אפשר לסלול דרך ארעית מבית-סוסין לשערה-הגיא ולהעלות לילה-לילה שיירות אוכל....
- ב) הגברת הייצור. הזמנתי סלאווין. הפסיק תעשית רובים לגמרי....
- ג) אימונים — טוראים ומפקדים. יש לחדש לשכת-הדרכה, לחדש קורסים למפקדים ולשירותים מיוחדים, ולאמן החטיבות באופן אינטנסיבי.
- ד) נקודות התישבות חדשות — ככל היותר, ובכל המהירות.
- ה) הגברת עליה.

קוי החזית בהפוגה הראשונה

החלטת עצרת האו"מ מס' 186 בדבר מינוי המתווך לא"י

Resolution 186 (S.2)

APPOINTMENT AND TERMS OF REFERENCE OF A UNITED NATIONS MEDIATOR IN PALESTINE

Resolution Adopted by the General Assembly on 14 May 1948 (135th Plenary Meeting)

THE GENERAL ASSEMBLY

TAKING ACCOUNT of the present situation in regard to Palestine,

I

STRONGLY AFFIRMS its support of the efforts of the Security Council to secure a truce in Palestine and calls upon all governments, organizations, and persons to cooperate in making effective such a truce.

II

1. EMPOWERS a United Nations Mediator in Palestine, to be chosen by a committee of the General Assembly composed of representatives of China, France, the Union of Soviet Socialist Republics, the United Kingdom and the United States of America, to exercise the following functions:

- (a) To use his good offices with the local and community authorities in Palestine to:
  - (i) Arrange for the operation of common services necessary to the safety and well-being of the population of Palestine;
  - (ii) Assure the protection of the Holy Places, religious buildings and sites in Palestine;
  - (iii) Promote a peaceful adjustment of the future situation of Palestine.
- (b) To cooperate with the Truce Commission for Palestine appointed by the Security Council in its resolution of 23 April 1948.
- (c) To invite, as seems to him advisable, with a view to the promotion of the welfare of the inhabitants of Palestine, the assistance and cooperation of appropriate specialized agencies of the United Nations such as the World Health Organization, of the International Red Cross, and of other governmental or non-governmental organizations of a humanitarian and non-political character.

2. INSTRUCTS the United Nations Mediator to render progress reports monthly, or more frequently as he deems necessary, to the Security Council and to the Secretary-General for transmission to the Members of the United Nations.

3. DIRECTS the United Nations Mediator to conform in his activities with the provisions of this resolution, and with such instructions as the General Assembly or the Security Council may issue.

4. AUTHORIZES the Secretary-General to pay the United Nations Mediator an emolument equal to that paid to the President of the International Court of Justice, and to provide the Mediator with the necessary staff to assist in carrying out the functions assigned to the Mediator by the General Assembly.

Resolution 189 (S.2)

ביום הקמת המדינה נקרא מושב מיוחד של עצרת האו"מ לרון בתכנית ארה"ב להקמת משטר נאמנות בא"י. דקות מספר לאחר הכרזת המדינה הכירה ארה"ב בה פקטו במדינת ישראל ובעקבותיה הלכה גם ברית המועצות. כמושבה המיוחדת החליטה עצרת האו"מ למנות מתווך מטעם האו"מ שיטפל במצב בא"י. לתפקיד המתווך מונה הרוון השבדי ברנדוט עליו הוטלו שתי משימות ראשיות: (א) הפסקת אש, כלומר הפוגה בקרבות ופיקוח עליה. (ב) מציאת בסיס לפתרון של שלום בין שני הצדדים היריבים. מאמציו של המתווך להכרזת הפוגה נשאו פרי ובבוקר ה'11 ביוני 1948 נכנסה ההפוגה לתוקפה. הרוון ברנדוט הגיע לארץ וכוון מנגנון של משקיפים לפקח על ההפוגה.

תכנית ברנדוט

ב'28 ביוני הגיש הרוון פולקה ברנדוט, שהתמנה ב'21 במאי על-ידי מועצת הביטחון למתווך בסכסוך העיבדיישראל. את הצעת התיווך הראשונה שלו עיקרי ההצעה היו: א. ארץ ישראל ועבר הירדן ייחשבו לחטיבה אחת, המורכבת משתי יחידות. יחידות אלה תקיימנה שיתוף פעולה כלכלי, וכן מערכת שירותים ומפעלי פיתוח משותפים. ב. הגבולות בין שתי היחידות ייקבעו בדרך של משא ומתן בין שני הצדדים בתיווכו של המתווך על-פי הקווים הבאים:

- הנגב יכלול בשטח הערבי והגליל בשטח היהודי.
- חיפה תהווה נמל חפשי, והוא הדין לגבי נמל האויר בלוד.
- מעמדה של יפו מצריך עיון נוסף.

ממשלת ישראל דחתה את ההצעה.

הקמת צה"ל

הקמת המדינה הריבונית ויצירת מסגרות ודפוסים ממלכתיים חייבו את האקט התחוקתי של הקמת צבא המדינה, אשר קיבל את השם "צבא הגנה לישראל". ב-26 במאי פרסמה הממשלה הזמנית פקודה להקמת צבא הגנה לישראל.

פקודת צבא-הגנה לישראל

מס' 4 לשנת תש"ח - 1948

פקודה המקימה צבא-הגנה למדינת ישראל

לפי סעיף 18 לפקודת סדרי השלטון והממשל, תש"ח - 1948, ניתנת כזה הפקודה הנכא:

1. פוקס נזה צבא-הגנה לישראל מורכב מחילות יבשה, חיל ים וחיל אוויר.
2. את צבא ההגנה לישראל מהווים כל הכוחות המזוינים, ביניהם באויר ובים אשר, בהתאם לתקום פקודה זו נוסדו תחת פיקודו של המוסד להגנה על היישוב בארץ-ישראל הנודע בשם "הגנה".
3. מסגב הרוס יונגה גיוס חובה לצבא-ההגנה לישראל על כל חרותיו.
4. גיל חייבי הגיוס לפי סעיף 5 יהיה מוגבל עובד סגב לרמת-הגנה הנדרשת על ידי הממילה הזמנית.
5. כל אדם הסדרת בצבא-ההגנה לישראל חייב להשבע שבועת אסונים למדינת ישראל, לחוקתה ולפקודותיה.
6. אסור להקים, לנהל או לנהל חלק מן ההגנה, אגודת או כוח מזוין מחוץ לצבא-ההגנה לישראל.
7. זורים, הכרויות, תקנות וכל הוראות אחרות בעניני הכרות הלאומי שנתפרסמו ברבים, בין ש"ז בסלול ת"ח, לבין יום פרסום פקודה זו, על ידי הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, הועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ-ישראל, מנהלת העם, מרכז המפקד לזרות העם, הממילה הזמנית או אחת ממחלקותיהם, יעמדו בתקופת כל עוד לא יסוגרו, יתוקנו או יבוטלו.
8. כל פעולה הנעשית בהתאם להוראות פקודה זו תהא חוקית אם היא עומדת בסתירה לכל הוראה אחרת באגודת החוקה הישנה.
9. שר ההגנה מסונה על ביצוע פקודה זו, ויהא זה לפי התקין את התקנות הנדרשות לכך.
10. פקודה זו תקרא בשם "פקודת צבא-הגנה לישראל תש"ח - 1948".

המחטא - המניא
(-) דוד בן אריין
על - המחטא

ד"ר גליר גליל (על קמ"א 1948)

פקודת היום

יאר, בהסמכות אשר הושר על-ידינו: "כולנו נוטנו לכל החיים, משורה ישתרר רק המוות".
כעוד שעות מספר אנו נפרדים מכם פרידה גופנית, לתקופה קצרה או ארוכה. לא פרידה היא ברות. קשרכם עם התנועה איננו ניתק ואיננו מתרופף. נהפוך הוא: -אתם יוצאים בשליחות התנועה, כי היא שלוחות העם.
כאן כן עתה אתם יוצאים למלחמה. זאת השליחות, אשר להנשמתה התגייסתם לשורות המחותרת. והמשך הוא - לתקופה קצרה או ארוכה - בשורות הצבא של מדינת ישראל. כי האוייב פלש למולדתנו וכל העם קם להילחם בו.

לחמסי.
היום נפתח פרק חדש בתולדות מלחמתנו. את עברנו, רב הסבל והנבוכה, הוכרנו ומיכסנו לפני שבועיים. עתה נשואות עינינו אל העתיד.
באה תקופה חדשה, והיא תוצאה של הדם אשר נשפך ושל המחץ הרעיוני והפוליטי של תנועתנו. מצויאות הדשה ותנאים חדשים נולדו מתוך הסערה אשר חוללה לחמסי חרות ישראל. וככל תנועה מהפכנית, אנו מצויים לחשל את כלינו הארגוניים בהתאם לתנאים המשתנים.
עד היום היינו "חיליים אלמונים, כלי מדים", היום אתם פושטים את אלמוניותכם ותלבשו מדים, אולם הדגל המתנופף מעל ראשו לא יוחלף. המטרה לא השתנתה. ואמת הם דברי ניתנה במחותרת - ביום כי באיר תשיח

בהתאם לסעיף 4 של פקודת הקמת הצבא, האוסר על קיום כוח מזוין מחוץ לצבא ההגנה לישראל נחתם ב-1 ביוני 1948 הסכם להתפרקות ארגון האצ"ל (לח"י) התפרק עוד קודם לכן). על-פי אחד מסעיפי ההסכם הוטל על אנשי אצ"ל להתגייס לצה"ל ול-הישבע שבועת אמונים. חברי אצ"ל יופעלו בגדרים בתוך חטיבות הצבא ובחיותות בהתאם להחלטות הפיקוד העליון של הצבא.
פקודת יום של מפקדת לח"י מ-29.5.48 לרגל גיוס אנשי לח"י לצה"ל.

כ"ב באייר תש"ח — 31.5.1948
שנה א' לחירות ישראל

פקודת-יום להקמת צבא-הגנה לישראל

עם הקמת מדינת ישראל יצאה ההגנה ממחותרת ונהפכה לצבא סדיר. עצום ורב החוב שחייבים הישוב והעם היהודי להגנה בכל שלבי קיומה והתפתחותה, המניצנים הבוודים כימי היסוד הראשונים — בפ"ת, ראשון-לציון, גדרה, ראש-פינה, זכרון-יעקב, מטולה, דרך "השומר" של חלוצי העליה השנייה, הלגיון העברי במלחמת-העולם הראשונה, מגיני תל-חי, והגידול המתמיד של ארגון-הגנה ארצי בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם, הקמת חיל-הנוטרים במאורעות 39-1936, יסוד הפלמ"ח וגדודי חי"ש, ההתנדבות ההמונית במלחמת-העולם השנייה והקמת הבריגדה העברית הראשונה, ועד מאבקה האדיר של ה"הגנה" במחצית הראשונה של המלחמה נגדנו מ-30 בנובמבר 1947 עד 31 במאי 1948. בלי הנסיון, התכנון, כושר הפעולה והפיקוד, הנאמנות ורוח הגבורה של ה"הגנה" לא היה הישוב עומד במבחן-הדמים האיום שבא עליו בששת החדשים האלה, ולא היינו מגיעים למדינת ישראל. ובספר דברי-הימים של עם ישראל יזרח פרק ההגנה בהוד וגאון שלא יִכְהוּ לנצח.

ועכשיו נפתח פרק חדש — מוקם צבא סדיר של מדינת ישראל, צבא-החירות והעצמאות של ישראל בארצנו, בהתאם לפקודת הממשלה הזמנית שנתפרסמה כרבים על "צבא-הגנה לישראל".

בידיו של צבא זה יופקד מעכשיו בטחון העם והמולדת, ומגילת-החירות של מדינת ישראל תהיה לעיניים לכל הצבאות בישראל; ואלה דברי המגילה:

ב'31 ביוני 1948 פירסם ראש הממשלה ושר הביטחון פקודת יום להקמת צבא הגנה לישראל ובה נוסח השבועה בה חייבים כל החיילים והחיילות המשרתים בצבא.

ב'31 ביוני קבע שר הביטחון שבע דרגות לקצינים — סגן, סגן ראשון, סרן, רב סרן, סגן אלוף, אלוף ורב אלוף והורה לסגן הרמטכ"ל — צבי אילון, לקבוע את הסידורים לקראת השבעת הצבא. ב'30 ביוני הורה שר הביטחון לבטל את הכינויים המחתרתיים. ב'27 ביוני השביע שר הביטחון את המפקדים הבכירים בצה"ל.

"מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי-ישראל; תקיים שויון חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות."

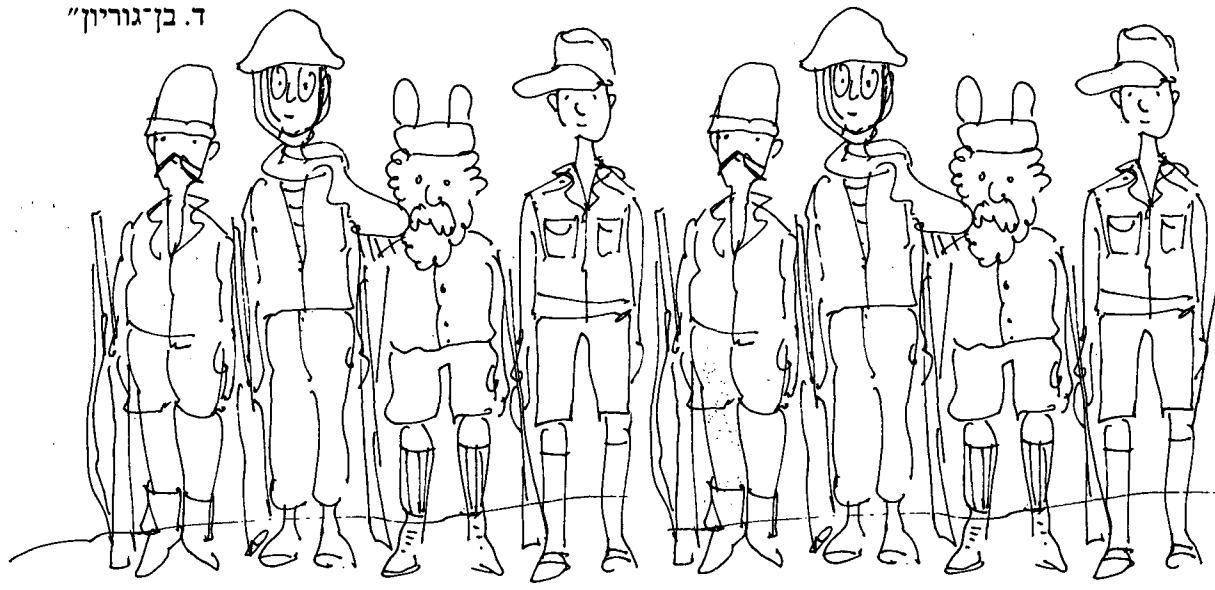
בלמדו ידיו לקרב ובמחצו כוחות-הרשע והזדון המנסים להרוס קיומנו, גידולנו וחירותנו — ישא צבא ישראל בלבו את חזונם הגדול של נביאינו על הימים, בהם "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". הצבא הסדיר במדינת ישראל יהיה מורכב מחילות-יבשה, מחיליים ומחיל-אוויר, לרבות שירותים צבאיים מתאימים.

כל אלה אשר שירתו עד 1 ביוני בחטיבות ובענפים שונים והשתתפו בהגנת הישוב ובמלחמתו על חירות ישראל, וכן כל אלה אשר יגויסו עכשיו, מחדש, לפי פקודת ממשלת ישראל — יהיו את צבא-הגנה לישראל. כל אחד מהחיילים והחיילות המשרתים בצבא חייב להישבע השבועה הבאה:

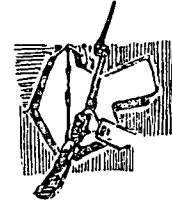
"הנני נשבע(ת) ומתחייב(ת) בהן-צדקי לשמור אמונים למדינת ישראל, לחוקתה ולשלטונותיה המוסמכים, לקבל על עצמי ללא תנאי וללא סייג עול משמעתו של 'צבא הגנה לישראל', לצייט לכל הפקודות וההוראות הניתנות על-ידי המפקדים המוסמכים, ולהקדיש כל כוחותי ואף להקריב את חיי להגנת המולדת וחירות ישראל."

חסנו המוסרי והגופני של כל חייל ומפקד ונאמנותו במילוי תפקידו יעשו את 'צבא הגנה לישראל' מבטח-עוז לשלום האומה והמולדת.

ד. בן-גוריון

רק כר פקודת יום

לרגל כניסת גדודי האצ"ל לצבא העברי חיילים, אחים!

חמה פרשה אחת בחיינו ומתחילה פרשה שניה. בדמנו ובלשד עזמתינו הבאנו את האומה עד הלום. פרקנו את עול השעבוד הבריטי ובהלכה של המולדת קם שלטון עברי. מתוך נאמנות לעם המולדת: מתוך נאמנות לדברנו החלטנו לשמש את המחלה בחלק המשחרר של המולדת. ומתוך אותה נאמנות החלטנו להצטרף לצבא העברי העומד - יחד עם פלוגות-הקרב שלנו - במערכה שתכריע את גורל עמנו לדורות. הפקד תפקודו בימים הבאים בשורות הצבא העברי. ובצבא שלנו ויהיה שמו הזמני אשר יהיה יהיו הממונים עליו אשר יהיו - נשרת, כפי שחיילי הארגון הצבאי הלאומי רגילים לשרת את העם: כמשמעת בלי תנאי. בהקרבה בלי גבול ובמסירות בלי סייג. לצבא דרזערי ולמערכה הצבאית חכנסו בנדודים. המפקדים שהובילו אתכם מקרב אלי קרב ומשימה אלי משימה. יהיו במסגרת הגדודים. מפקדיכם. אחיכם, שאמם יצאתם להסתער על מבצרי האויב. יהיו לצדכם בקבוצות. במחלקות. במסגרות ובחומות-הקרב. ובמשך השבועות הקרובים יוסיף מסה זמני שלנו לדאוג להשלמה מסודרת של תהליך ההתמזגות בצבא עברי אחיד. מטעם המטה הכללי של הצבא הובטח לנו. כי לא תקופנה זכויותכם לא בציד ולא בתפקידים מלחמתיים. אנו מאמינים. כי הבטחה זו תקיים. וכות-יתר לא תדרשו. משחר נעוריתם למדתם לשרת ולא להנות. על קשיים אובייקטיביים לא תתאוננו. למודי-סבל אתם - אחים לעולי גרדום, עובדי זאי-מוות ומרתפי עניים. הגורל. שלקחתם על עצמכם. לא פינץ אתכם. הוא דרזקה את עורכם, שריין את לבכם והסעיר את דמכם. עמוד תעמדו בכל המבצרים. לא תדעו רסון. שום זכויות מיוחדות לא תבקשו. אולם על זכויותכם לא תוותרו. לאחיכם לנשק. לחיילי הגדודים האחרים. תתיחסו כאחים: באהבה ונכונות לעזרה. לקווי האש הראשונים תלכו. לא מפני שמישהו ידורש את זארו מכם, אלא מפני שאתם, אתם כעצמכם רוצים בכך. כמול הגבורה נוצרתם. וכוחו הנצחון הונחתם. חיילי הארגון הנבאי הלאומי אתם. חיילי המרד והכבוש.

תבנה פרשה ומתחילה פרשה. מחיילי המחותרת תהיו לחיילי צבא סדי-אמנם צבא לוחם. צבא שותת-דם. צבא אכזב. אולם בכל זאת צבא סדי. ואין דומה החוץ של צבא מחותרת להווי של צבא סדי. לא עוד תעמודנה בפניכם פעולות נועזות. או נועזות ביותר. שאחריהן הווי הלוחם לביתו. עומדות ותעמודנה בפניכם השימות-קרב. אשר רק עם השלמתן מתחילה הפרשה הקשה והמשעממת של התבצרות והתחפרות והחזקת המקום. לא עוד שעות פשוטות תלטטט את הברזל הגואל. אלא במשך ימים ושבעות וחדשים תחויקוהו ללא הפוגה ותכו בו את האויב. הפוגה יהיה אולי בא לכם כהפתעה. ארוגולם הלוחם התכונן והכין אתכם לקראתו. אך עתה הגיע הזמן להשלים את מלאכת ההכנה גם בשדה-הקרב וגם במחנות האימונים. יידרש מאמץ מכל אחד ואחת מכם. תעשוהו. חיילים לדוגמא תהיו. בכל.

עם הקמת מדינת ישראל ועם כניסת גדודינו לצבא-ישראלי. נמתים שלב אחד של מלחמתנו אך לא תם עדיין התפקיד ההיסטורי שהטלנו על עצמנו. המולדת שוחררה רק בחלקה. ואנחנו נשבענו לא לנו ולא לשקוטי. עד שהמולדת כולה תוחזר לעמנו ועמנו כולו יחזור למולדת. במדינה עברית - במדינה עצמאית רבנית - אין צורך בארגון מזויין אחר. לא נקיימו. דבר הארגון הצבאי הלאומי הוא. ונגשימו. אולם במדינת ישראל-דרוש גם דרוש כוח צבאי. שיוסיף להדריך את העם ולפעול בתוכו בדרך להשגת הגאולה השלמה. ואת הכוח הצבאי הזה נקים. הוא יפעל במסגרת החוק העברי. במסגרת הדימוקרטיה העברית. ואנו מאמינים שהחוק העברי יהיה חוק האדם החפשי. החוק של חברה דימוקרטית.

תנועת החרות. אשר הארגון הצבאי הלאומי מקים במדינת ישראל. תמשיך במסורת המבוארת של מלחמת השחרור ותלחם למען אתם העקרונות. שלמענם נתנו את נפשם טובי אחינו. זו תהא תנועה לוחמת ויוצרת. זו תהיה תנועה שתארגן המונים-המוני העם והמוני הנוער - ותקייב לקולם. זו תהיה תנועה בונה וחלוצית-חלוצית במחשבה ובמעשה. זו תהא תנועה צעירה וכובשת. שביסודה יונחו אותם הגורמים. אשר אפשרו לנו לעמוד בכל המבצרים ולהתגבר על כל הקשיים. והגורמים הללו הם: אהבת האמת. אהבת העם והמולדת. כשר המעשה. נקי-כפיים ואהבת אחים ההופכת צבור אנשים - למשפחה.

משפחתנו הלוחמת מוסיפה להלחם למען המטרה. שלה נשבענו אמונים. במדינת ישראל - כתנועה מדינית ומחויק למדינה - כמות שהיא. כירושים - כל עוד לא הוכנסה תחת כנפי השלטון העברי - יוסיף הארגון הצבאי הלאומי לפעול ולהלחם. ובידיהם הנאמנות של מפקדיו וחייליו, שבצעו ומוסיפים לבצע מעשי גבורה עילאיים. יופק הדגל עד דיתנוסס על מגדל דוד ועל המולדת כולה. כשם שחיילינו עמדו - עד טפת דמם האחרונה. עד הצדורים האחרונים - בעיר העתיקה שכס אל שכס עם חיילי הגנה. כן יוסיפו לעמוד יחד עם כל הכוחות העבריים במלחמת הקודש על עיר הקודש עד שתשחרר מידי צראויים. גירושלוס ונכלל שטח אחר שבו אין קיים שלטון עברי. יוסיף הארגון הצבאי הלאומי לשאת את דגל החופש. את נס מלחמת השחרור.

בא המפנה. מבחינת התקוד הגיע וזן הפרידה. במישרין יפקדו עליכם בקרב מפקדיכם. אבל על מפקדיכם יפקדו מפקדים אחרים. זהו דגל גדול. זה שמחה בו וגם עצבות. השמחה היא בכך. שהנה זכינו לראות בעינינו במשאת נפשנו. קם צבא עברי. צבא עברי. אשר מפקדיו יהיו אשר יהיו - בני-עמנו המה ולא זרים. דמנו לא נשפך איפוא לשוא. עמלנו לא היה לריק. מהמכה עשיו בישראל. דך שפואר בתולדותינו כתבנו. לצבאנו הננו מתגייסים וזאת השמחה. אולם יש ויש גם עצבות. המטרה הושגה רק בחלקה. המולדת עדיין לא שוחררה. הסכנות האורבות לנו עדיין גדולות הן. לב העם - המעונה בעמים - עדיין שותת-דם. ואנחנו חיילי הארגון הצבאי הלאומי. הן בני משפחה אחת אנחנו. הפשר עם אדונונו לא קשר עם מסגרת הוא. קשר נפשי עמוק ככל עמוק הוא. קשר שחושל ונוסה ביסורים. בענויים. בקרבנות. באהבה. במסירות. בדימות. במחנות-רכוז ובמעלות-הגרדום.

אבל זהו אחים. חוק תהיים. ואין אחר. אין שמחה בלי עצב ואין גיל בלי תוגה. זוהי הדרך שבה עלינו ללכת - למען עמנו ולמען ארצנו - ובה נלך. נאמנים תהיה לדברינו. עשה נעשה את חובתנו - עד הומה.

עשה נעשה את חובתנו קודם כל בשדה הקרב. כי בו - רק בו - תפול ההכרעה: לחרות או לשעבוד. לחיים או למוות. ובשדה הקרב תוכיחו את אשר העם כולו מצפה מכם. ידוע ידעתם להלחם ולהקריב. להסתער ולכבוש כגלמודים וגרדפים. ידוע ידעתם לעמוד לא רק באש האויב. אלא גם - כמו כימי יפי המצילים - תחת מטר קללות. כוודאי שתדעו להכות ולנצח כחייתכם מלווים כרכות העם כולו.

קדימה. אחים! עוד מערכות רבות לפנינו, גם במלחמה, גם בבניה, גם בקרב, גם ביצירה.

קדימה בשם גבורינו וכדושינו. קדימה למען עמנו וארצנו!
הנצחון יהיה עמנו.

יחי עם ישראל! תחי המולדת החפשית!
יחי הצבא העברי! תחי משפחתנו הלוחמת!

הארגון הצבאי הלאומי
בארץ-ישראל

המפקדה הראשית

סיון תש"ח

שבועה לצבא-הגנה לישראל

הנני נשבע(ת) ומתחייב(ת) בהן צדקי לשמור אמונים למדינת ישראל, לחוקתה ולשלטונותיה המוסמכים. לקבל על עצמי ללא תנאי וללא סייג עול משמעותו של צבא-הגנה לישראל, לציית לכל הפקודות וההוראות הניתנות עליידי המפקדים המוסמכים ולהקדיש כל כוחותי ואף להקריב את חיי להגנת המולדת ולחרות ישראל.

ב־28 ביוני הוציא הרמטכ"ל יעקב דורי פקודת יום לקראת השבעת צה"ל ובצה"ל נערכו טכסי השבעה. בזאת הגיע לסיומו הצד הפורמלי של הקמת הצבא.

פקודת-יום

ליום ההשבעה של צבא-הגנה לישראל כ"א סיון תשי"ח

טוראים ומפקדים:

במורא אחריות וברטט קדושה נעמוד ביום זה להשבע שבועת אמונים למדינת ישראל, אשר קמה ונתכוננה בימי חלדנו, על קדושת דמם של רבבות מבני עמנו ועל כסופיהם של דורות עתיקי ימים — צמאי חופש, גאולה ופדות.

נזכור ברגע זה את אלה מתוכנו אשר לא חסכו את חייהם היקרים והצעירים למען הותיר לנו ולבנינו אחרינו, חיי חופש ועצמאות כמולדת המשוחררת.

יהי דמם הטהור זכרון-עד לכלנו, שופע רוח הקרבה עצמית ומורשת גבורה מופלאה, ללכת בדרכיהם עד התבסס מדינתנו והיותה מבצר איתנים ומקלט מבטחים לעם ישראל כמולדתו.

עם שבועתנו הנאמנה למדינתנו, נכריו ביום זה קבל עם, עולם ומלואו — כי נשבענו לא להניח את נשקנו, לא לחסוך מעצמנו כל עמל ותלאה, לא להרתע מכל קרבן שידרש, עד אם ימוגר האויב הזדוני ויושכן שלום עדי עד לעמנו בארצו-מולדתו.

ביום זה נחתמת פרשה מפוארת בדברי ימי ההגנה העברית — צבא המחתרת של העם היהודי במאבקיו לשחרור ועצמאות מדינית, ונפתח פרק ראשון לדברי הימים של צבא-הגנה לישראל.

יהיו טוהר הנשק, הנאמנות והמסירות לעניני האומה, הדבקות הקנאית במוסר הישראלי — של ההגנה העברית, עמוד האש, ההולך לפני מחנות צבא-הגנה לישראל.

תהילת נצח להגנה העברית!

יחי צבא-הגנה לישראל!

היה חזקו
יעקב דוסטרוכסקי
ראש המטה הכללי

לוח אירועים עיקריים

		מאי
14-12	נפילת גוש עציון.	
15	השלטון הבריטי נסתיים.	
	פלישת צבאות־ערב התחילה: צבא מצרים תקף את כפר־	
	דרום ונירים ונהדף; צבא עיראק וצבא סוריה נכנסו	
	לעמק־הירדן; קרב עם צבא הלבנון במלכיה; תל־אביב	
	הופצצה על־ידי מטוסים מצריים.	
	נווה־יעקב ועטרות פונו.	
19-16	פשיטות כוחותינו על גשרים ומחנות האויב מעבר לגבול	
	הלבנוני והסורי.	
17	צבאנו כבש את מצודת נבי־יושע בגליל העליון.	יוני
18-17	עכו נכנעה בפני כוחותינו.	1
	הדרך לגליל המערבי נפתחה.	3-2
18	צמח נתפסה על־ידי צבא סוריה.	
	הלגיון נכנס לאיזור שער־הגיא.	2
	הר־טוב נעזבה.	3
	שער הגולן ומסדה נפלו.	4
19	הר־ציון נכבש, חומת העיר העתיקה נפרצה ונוצר מסדרון	
	זמני אל הרובע היהודי הנצור.	6
	הקשר עם ירושלים נותק.	
	שיך ג'ראח נפלה.	7-6
	צפון ים המלח פונה.	
20	כוחותינו כבשו את סרפנד.	7
	ההתקפה הגדולה של צבא סוריה על הדגניות נהדפה.	9
	התחילה נסיגתו מעמק־הירדן.	
27-21	קרבות בנגבה.	
22	האויב נטש את שדה־הקרב סביב קבוצת גשר.	
	צבאנו כבש את אל־ככרי שלידי נהריה. יחיעם שוחררה	
	ממצור ממושך. הושלם איחוד הגליל המערבי.	
23	כוחותינו כבשו את תחנת ראש־הנקרה בצפון.	
24	צמח, שער־הגולן ומסדה נתפסו מחדש.	
	לאחר התקפה מצרית של 5 ימים נפלה יד־מרדכי.	
	בית־אשל שלידי באר־שבע הותקפה.	
25	הקרבות האכזריים ברמת־רחל המנותקת הסתיימו בגירוש	
	האויב.	
	מבצע "בן־נון" א' — התקפתנו הראשונה על עמדות	
	הלגיון באיזור לטרון נהדפה תוך אבידות קשות.	
28-27	כוחותינו, שתקפו את לטרון ונהדפו, כבשו את בית־טוסיץ	
	ואת בית־ג'יז והוקם מגע עם אנשינו בפרוודור ירושלים.	
	מחנה ג'וליס ומשטרת ביר־עסלוג' נתפסו ע"י כוחותינו.	
28	לאחר מצור ממושך נכנעה העיר העתיקה בירושלים.	
	גאולים נפלה בידי האויב ושוחררה ע"י כוחותינו.	
	החלו קרבות ג'נין. נכבשו: זרעין, נוריס, אל־מזר, מגידו	
	ולג'ון.	
29	מלכיה נכבשה מחדש בידי כוחותינו.	
	המצרים הגיעו לאיזור אשדוד ונבלמו.	
30	הלגיון באיזור לטרון הותקף שנית ללא הצלחה — מבצע	
	"בן־נון" ב'.	
	ראש־העין (ליד פתח־תקוה) נכבשה.	
31	התפרסמה פקודת־יום להקמת צבא־הגנה לישראל.	
	שיירת ג'יפים עברה בדרך בורמה לירושלים.	
	מבצע "יצחק" — התקפת צה"ל על הגיס המצרי	
	באשדוד נכשלה.	
	התקפת צבא מצרים על נגבה נהדפה.	
	כוחות צה"ל עלו על ג'נין.	
	אניות מצריות שהתקרבו לתל־אביב נהדפו.	
	כוחותינו נסוגו מג'נין.	
	מלכיה נפלה שוב.	
	שיירות עלו לירושלים בדרך בורמה.	
	הסורים פתחו בהתקפה על משמר־הירדן.	
	כוחותינו כבשו את יבנה בדרום ואת קקון בשרון.	
	ניצנים נפלה בידי צבא מצרים.	
	התקפה על לוביה בגליל התחתון נכשלה.	
	מבצע "יורם" — התקפה שלישית על הלגיון באיזור	
	לטרון נכשלה.	
10	משמר־הירדן נפלה בידי צבא סוריה.	
	עין־גב ורמות־נפתלי הדפו את התקפות האויב.	
	קבוצת גזר נפלה, אולם כעבור שעות מספר נכבשה על	
	ידינו מחדש.	
12-11	קרב על סג'רה.	
11	כוחותינו כבשו את ג'וליס ויאסור בדרום ואת ביר עסלוג'	
	בנגב.	
	התקפתנו על משטרת עירק־סואידן נכשלה.	
	המצרים תפשו את צומת עירק־סואידן וחסמו את הדרך	
	לנגב.	
	הפוגה ראשונה נכנסה לתקפה.	
	התבססות כוחותינו בג'וליס, משלט 113 ליד "הצומת",	
	כאוכבה וחוליקאת.	

שער 4 : קרבות עשרת הימים

יולי 1948

ההפוגה הראשונה בת 28 ימים נוצלה ע"י צה"ל להתארגנות, הצטיידות ואימונים. עם סיומה חודשו הקרבות בכל החזיתות, חידושם היה צפוי מאחר וההפוגה נקבעה מראש לפרק זמן מוגבל (מ-11 יוני עד 9 יולי 1948). בצפון נכשל אמנם נסיון (מיבצע "ברוש") לחסל את ראש-הגשר הסורי במשמר-הירדן, אולם פעילות צה"ל בגיזרה מנעה מהאויב את הרחבתו וניצולו של ראש-הגשר למטרות מיתקפיות. הצבא העיראקי הרף את כוחות צה"ל מהעמדות שבהן החזיקו עדיין ברמת-גינין, ואלה נאחזו בקו חדש על מורדות הגלבע. קאוקגי חידש התקפותיו על סג'רה. בגליל המערבי בוצע מיבצע "דקל", אשר גולת-הכותרת שלו היה כיבוש נצרת (16.7). ע"י חטיבה "שבע" (שהועברה מגיזרת לטרון לצפון). כיבוש נצרת הביא להפסקת ההתקפה על סג'רה ולנסיגתו של קאוקגי; הוא נתבצר עתה במרכז הגליל. בין 24 ביולי וה-26 בו הוסר גם המיטרד האחרון בכביש ת"א — חיפה ("המשולש הקטן" של הכפרים עין עיזאל, גיבע ואיגוזים). מיבצע "דני", אשר הכוח המרכזי בו היתה חטיבה "שמונה" המשוריינת, הביא בחזית המרכז לכיבושם של שדה-התעופה לוד והערים לוד ורמלה ולהזזת קו-החזית מזרחה לתוך השטח שהוחזק ע"י הלגיון הערבי. במסגרת אותו מיבצע עלה בידי חטיבת "הראל" להרחיב את פרוזדור ירושלים ולהגיע שוב למבואות היריטוב, וע"י כך לפתוח דרך אלטרנטיבית לירושלים (אשתאול — כסלון — צובא); לעומת זאת נכשל הנסיון לנתק את הכביש המוליך לטרון — כשם שנכשל נסיון נוסף של חטיבת-השריון לכבוש ערב ההפוגה השנייה את לטרון.

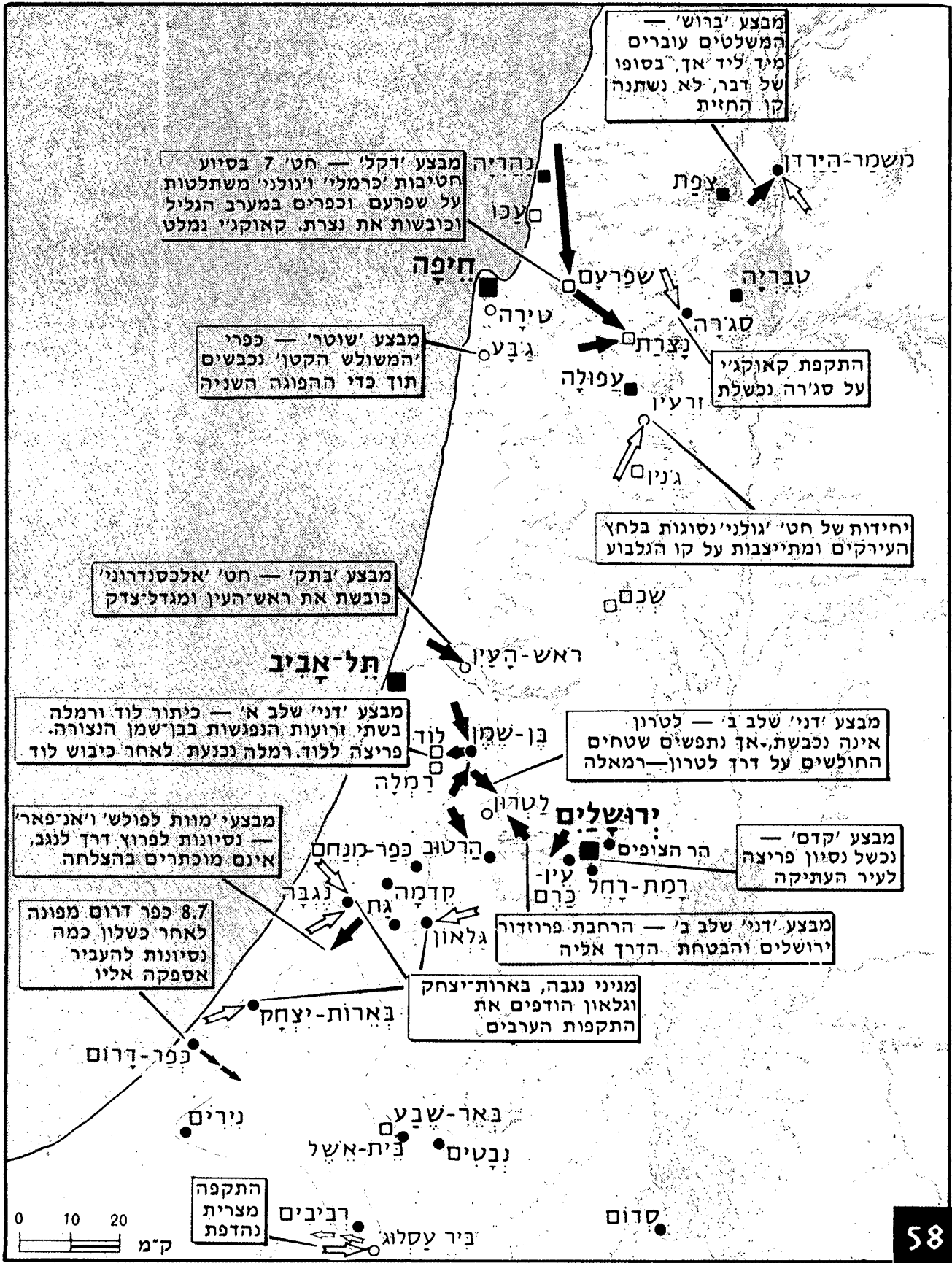
בירושלים הושגו כמה תיקוני-קו, אך נכשל מיבצע "קדם", נסיון לפרוץ את החומה ולכבוש את העיר העתיקה.

בחזית הדרום פתחו המצרים בהתקפה עוד בטרם נסתיימה ההפוגה, ובכך הקדימו את מיבצע "אנ-פאר" (אנטי-פארק) של צה"ל לפתיחת הדרך לנגב. תוך ניצול ההפתעה שבהפרת ההפוגה, כבשו המצרים מידי חטיבת "הנגב" את משלטי כוכבה וחוליקאת וכך הרחיבו את הסיף שבין הנגב לצפון. כן תפסו את המשלט 113, שנעזב לילה קודם-לכן ע"י כוחות צה"ל, מבלי שהמצרים ידעו על כך (ועל כן פתחו בהתקפה גדולה, נתמכת בארטילריה ושריון, על מוצב ריק). כדי להשתלט על המשולש בית-דראס — ג'וליס — נגבה, ולפתוח ציר-פלישה לעבר רחובות ותל-אביב בכביש הפנימי (במקום כביש-החוף) — תקפו יחידות סודאניות של הצבא המצרי עם שחר יום ה-8.7 את מוצבי "גבעתי" בבית-דראס. כשלונם מנע את המשך פעולתם בגיזרה זו. במסגרת מיבצע "אנ-פאר" הוטל פעם נוספת על חטיבת "הנגב" לכבוש את משטרת עיראק-סוויידאן. חטיבת "גבעתי" נצטווה לכבוש את הכפרים עיבדיס, בית-עפה ועיראק-סוויידאן. ההתקפה על המשטרה נכשלה וכוחות צה"ל נאלצו לסגת מהכפר עיראק-סוויידאן ומבית-עפה. במשלט בעיבדיס (אליו נכנס צה"ל ותקף בהיסח-הרעת ריכוז יחידות מצריות, שנערכו אותה שעה להתקפה על הכביש הפנימי, לאחר כשלונם בכיבוש בית-דראס) נאחזו כוחותינו וכבשו זו הפעם הראשונה מידי המצרים גם ציוד כבד (תותחי נ"ט, וחלילים, טאנק ועוד).

ב-10.7 עבר הצבא המצרי להתקפות-נגד ותקף את ג'וליס ואת משלט עיבדיס. המערכה על עיבדיס נמשכה בחמת-זעם גלים-גלים במשך כל היום ובסיוע כבד מאוד של ארטילריה ומטוסים; היא לא הביאה למצרים את התוצאה המקווה. מכאן ואילך לא נרתעו עוד אנשי חטיבת "גבעתי" מפני האיום שבהפגזות והפצצות. גם בג'וליס נכשלה ההתקפה המצרית. בד בבד עם הפעולות האלו חיסלה חטיבת "גבעתי" את שארית אחיזתם של הערבים בעורף שטחה בכבשה את הכפרים תל-א-צאפי, מסמיה ועוד. יום ה-12.7 היה יומה הגדול של נגבה. לא היתה במלחמת-העצמאות התקפה שנייה שווה בעוצמתה להתקפת המצרים על נגבה. מגיני הקיבוץ וחילי "גבעתי" יכלו לה. כשנבצר מהמצרים לכבוש את היישוב, תפסו את הגבעה 105 שבעורפו, במגמה לנתקו. לביל ה-13.7 תקפו כוחות רגלים וגיפיים של "גבעתי" את המשלט והשתלטו עליו — וסכנת הכיתור הוסרה מעל נגבה. כדי לכבוש יישובים מבודדים תקפו המצרים ב-14 ו-15 ביולי את קיבוץ גלאון וב-15.7 את בארות-יצחק שעל כביש עזה — באר-שבע. ההתקפות על גלאון נהדפו, ואילו בבארות-יצחק חדרו המצרים לתוך חצר המשק. כאשר חש גדוד הפשיטה של חטיבת "הנגב" לעזרת המשק והפעיל תותחי-שרה — נשברה ההתקפה המצרית.

כשנבלמו המצרים בכל הגזרות נפתחה התקפת-הנגד הישראלית, שמטרתה היתה להבקיע את הדרך לנגב. לחזית הדרום הובא גדוד הקומאנדו של החטיבה המשוריינת (שהתפנה זה עתה מכיבוש לוד ורמלה). המיבצע "מוות לפולש" נועד להשתלט על קטע של דרך-עפר מזרחה מהכביש ג'וליס — ניר-עם. פרוזדור חדש זה צריך היה להיכבש, בזמן אחר, ע"י "גבעתי" מהצפון וע"י גדוד הקומאנדו מחטיבה 8 (כיבוש הכפרים בית-עפה וחתה). משם צריך היה להתקדם ולתפוס את כרְתֵיָה. על חטיבת "הנגב" הוטל לכבוש מדרום את ביר-אבו-גיבר ולכבוש מחדש את כוכבה וחוליקאת. ההתקפות על בית-עפה, כוכבה וחוליקאת נכשלו, ואילו חתא וכרתיה וביר-אבו-גיבר נכבשו לפני כניסת ההפוגה השנייה לתוקפה (18.7, בשעה 19). על אף התקפות-הנגד המצריות העזות נשארו אתרים אלה בידי צה"ל.

בשנית — כמו בהפוגה הראשונה ("צומת") — הערימו המצרים על כוחות ישראל והקימו בחסות ההפוגה בין כרתיה לביר-אבו-גיבר שורת מוצבים שחסמו גם ציר חדש זה לנגב. כתגובה לכך ניסה צה"ל בעיצומה של ההפוגה (בסוף יולי) לפרוץ מחדש את הדרך לנגב במיבצע גייס (ר"ת: "גבעתי", "יפתח", "סרגיי") בסיוע הטאנקים של חטיבת השריון. המיבצע, שמטרתו היתה הרחבת הפרוזדור ע"י כיבושן של פלוג'ה ועיראק אל-מנשייה, נכשל, אעפ"י ששיירה בת 30 כלי-רכב (לערך) הצליחה לחצות את הקווים המצריים ולחדור לנגב. במסגרת קרבות "עשרת הימים" נטל חיל-האוויר של צה"ל חלק נכבד במתן סיוע לכוחות הקרקע. בקיום התובלה האווירית מחו"ל ולנגב המנותק וע"י הפעלת שלושה "מיבצרים מעופפים" בהפצצת שטחי האויב (קאהיר, רפיח, אל-עריש, דמשק וראש-הגשר הסורי במשמר-הירדן).

פניית מועצת הביטחון לצדדים הלוחמים להאריך את ההפוגה

13. Appeal to the parties to accept a prolongation of the truce, Security Council Resolution S/875, 7 July 1948:

The Security Council,

Taking into consideration the telegram from the United Nations Mediator dated 5 July 1948,

Addresses an urgent appeal to the interested parties to accept in principle the prolongation of the truce for such period as may be decided upon in consultation with the Mediator.

במהלך ההפוגה הראשונה ניהל המתווך מטעם האו"ם פעילות ענפה. לאחר שהשיג את מטרותו הראשונה, הפסקת אש, ניסה להשיג שלום קבע באיזור. הדבר לא עלה בידו והוא ניסה להאריך את ההפוגה, אולם גם מאמצים אלה נכשלו. ב-8 ביולי הורה המתווך למפקחי האו"ם לעזוב את משמרותיהם.

מבצעים בצפון

מטכ"ל/אג"ם	חיל התותחנים	ירמיהו
חזית הצפון	חיל האויר	אלכסנדרוני
— תיק 4 —	חיל הים	חטיבה 7
29 ביוני 1948	שרותים	אגפים
	אמתי	עודד
	הלל	גולני
	דן	כרמלי
	אג"ם/מודיעין	חזית הדרום

מצע למבצעים בחזית הצפון (ירמיהו ואלכסנדרוני) — עם תום ההפוגה.

1. האויב

א. הערכות

1. כחות סוריים: — בראש הגשר במשמר-הירדן — הבריגדה הסורית הראשונה, 2-3 גדודים. לרשותה תותחים ויחידות שריון — בהן טנקים רנו ושרמן. צפונית מראש הגשר ועד לבניאס — גדוד חיל רגלים, עם תותחים ומשוריינים אחרים. דרומית מראש הגשר ועד לטבריה — 1-1/2 גדודים. מול עמק הירדן: — במרחב תל-א-קסר — אל-חממה — 1-1/2 גדודים. עם תותחים ושריונים. בסיסי הכח הסורי: — בניאס, קונטרה, פיק ודמשק. חיל התעופה הסורי: — 6-12 אוירונים שבסיסיהם, כנראה, סורים ולבנוניים. הם מופעלים, לפי הידיעות, ע"י טייסים ושרותי קרקע גרמניים, המשרתים — כנראה — את הצבא הסורי ואת צבא קאוקג'י, בעת ובעונה אחת. גדלו המשוער של הכח הסורי בכללו — 3000-5000 איש.

2. כחות לבנוניים:

2. בראש הנקרה: — גדוד בן 800 איש עם תותחים. בבית-א-ג'ביל: — גדוד עם שריונים, העובד בשיתוף עם קאוקג'י (ראה להלן). לאורך הגבול הצפוני — כחות קטנים יותר. גדלו המשוער של הכח הלבנוני — 2000 איש.

3. צבא קאוקג'י: —

3. לפי הידיעות, גדלו המשוער — 3000-4000 איש. כח זה מורכב מיחידה סורית סדירה בת 600 איש; צבא השחרור לשעבר — 1500 איש; היתר — מקומיים וסדירים למחצה, מהארצות השכנות.

הוא מצויד במשוריינים ותותחים.

4. חלוקתם: — (בהתאם לידיעות), 800 איש — בנצרת (בית המשטרה ובית שנלר). 700 איש — בתרשיחא. 300 איש — בצפורי.

יחידות בגודל בלתי ידוע — במרחב בית-א-ג'ביל — עיטרון — מלכיה.

4. צבא עיראקי: —

1-2 בריגדות מחולקות במשולש כדלקמן:

- 1 גדוד — בשכם, 1 גדוד — בראש העין — קלקיליה, 1 גדוד — בטול-כרם — דנבה, 1 גדוד — במרחב ג'נין — ואדי ערה, 1 גדוד — בעמק בית-שאן.

צבא זה מצויד בתותחים וכן נספחות אליו יחידות שריון של הלגיון הערבי.

יש לשער כי הצבא העיראקי יקבל חיפוי אוירי ע"י חיל התעופה העיראקי, משדות תעופה בעבה".

גדלו המשוער של הכח הנ"ל — 3000-5000 איש.

לקראת חידוש הקרבות התפרסו לאורך חזית הצפון וחזית התיכון ארבעה צבאות השונים זה מזה בעוצמתם, בציודם ובכושרם הצבאי והם: צבא סורי סדיר, צבא לבנון, צבא עיראקי (שהתרכז במשולש וכוחו היה מופנה גם למרחב התיכון), "צבא ההצלה" של קאוקג'י וכן כוחות מקומיים במשולש הקטן. בתקופה זו חל שינוי במעמדם של הכוחות המקומיים ובארגונם. הועד דות הלאומית בוטלו, חלק מהלוחים מים המקומיים הצטרפו לצבאו של קאוקג'י וחלק מהם גויס כחיל עזר לצבאות ערב.

חזית הצפון נמצאה, איפוא, ברובה בשליטתם של הצבאות הפולשים. מול הכוח הערבי התפרסו חמש חטיבות של צה"ל — חטיבות "גולני" ו"כרמלי" בצפון, חטיבה 7 בגליל המערבי, חטיבת "עודד" בגליל המזרחי וחטיבת "אלכסנדרוני" במרחב התיכון.

לקראת סיום ההפוגה, תכנן המטה הכללי מצע אופרטיבי, אשר היה מבוסס על שני מאמצים עיקריים: נגד הצבא הסורי ונגד "צבא ההצלה". בשתי החזיתות הנותרות — החזית שמול הצבא העיראקי והחזית שמול צבא לבנון — תוכננו פעולות רתק, הגנה והחזקת הקו.

5. כוחות מקומיים: —

בעין־רזאל, ג'בע; איגוזים, כפר־לאם, עין־חדוד — מצוידים בנשק קל.
גרעין של כנופיה — על הכרמל.

בטירה ובסביבתה — כוחות מקומיים עם גרעין סדיר קטן של צבא עיראקי וסורי — עם כלי רכב משורין ותותחים אחדים. — — —

ב. המטרות האופרטיביות המשוערות של האויב.

1. מטרת הצבא הסורי היא לנצל את הישגו במשמר־הירדן. ניצול זה אפשרי בדרכים הבאות: —
— התקדמות מראש הגשר עד אילת־השחר וראש־פינה, תוך כדי פעולות ריתוק נגד מרחב המצודות — מצד אחד; ונגד עמק הירדן ועין־גב — מצד שני.
— יצירת נקודת כובד חדשה או בעמק הירדן או במרחב המצודות תוך כדי פעולות ריתוק במרחב משמר־הירדן.

2. צבא קאוקג'י יכול ליצור נקודות כובד להתקפה בכוונים הבאים: —
— הגליל המערבי, כוון כללי על עכו.

— הגליל המזרחי, כפעולת סיוע לצבא הסורי — לקראת נכירושע וצפת.
— בכוון לוביה, סג'רה, הגליל התחתון.

— בכוון עמק יזרעאל ועמק זבולון־הצפוני — מנצרת וציפורי.

3. הצבא העיראקי יכול ליצור נקודות כובד לכוונים הבאים: —

— נגד עמדותינו במרחב ג'נין — גלבע, כפעולת סיוע להתקפת קאוקג'י על עמק יזרעאל מהצפון.

— נגד עמק בית־שאן, במיוחד בכוון טירת־צבי.

— חידוש התכנית של התקפה רבתי על השפלה, בכוון טול־כרם — נתניה; קלקיליה — כפר־סבא; ראש־העין — פ"ת.

4. יש להביא בחשבון כי השלבים האפשריים הראשונים של פעולות הצבא הסורי, העיראקי וקאוקג'י — יהיו מכוונים להוביל — בשלב השני — להתקפה מרוכזת על חיפה. כמרכן, יש להביא בחשבון התקפות מהים ומהאוויר על חיפה — ללא קשר עם פעולות יבשתיות.

5. אין לשער כי הצבא הלבנוני יופיע כגורם אופרטיבי עצמאי, אלא יתן סיוע לקאוקג'י, ע"י פעולות ריתוק בגליל המערבי.

6. בכל ההשערות לגבי התכניות העתידיות של האויב, יש להביא בחשבון את הנטיה הברורה לקחת את הזימה — בקנה מידה רחב — ולתת מכה מכרעת מהירה.

2. מטרותינו האופרטיביות

א. כללי: —

המטרות האופרטיביות שלנו בגזרות חזית הצפון והתיכון, הן: —

1. למנוע את האויב — עם תום ההפוגה — הנחתת מכה מכרעת.

2. לתת לאויב מכה מכרעת, בשלב מאוחר יותר של ההתפתחות הקרבית.

3. יש להביא בחשבון כי אין אנו יכולים להשיג את מטרה מס. 1 בשיטות הגנתיות, היות ורכויו האויב ואפשרויותיו ליצור נקודות כובד שונות — בעת ובעונה אחת — מצד אחד; והקוים הארוכים וצמצום כוחותינו — מצד שני; עושים את כשלוננו לחדי, כל זמן שהזימה נשארת בידי האויב.

בהתאם לכך, תהיינה מטרותינו, לשלב הראשון כדלקמן: —

(1) לחסל את הבריגדה הסורית המוצבת בראש הגשר במשמר הירדן.

(2) לרתק את הכוחות הסוריים הנמצאים צפונית ודרומית לראש הגשר.

(3) לחסל את כוחות קאוקג'י בגליל המרכזי.

(4) לרתק את הכוחות הלבנוניים.

(5) למנוע אפשרות פעולה של כוחות מקומיים בחיפה, בסביבתה ובדרכי התחבורה המובילות אליה.

(6) לרתק את הכוחות העיראקיים — בצפון ובמערב המשולש — לעמדותיהם.

מטרותינו בשלב השני של הפעולה תהיינה: —

(1) התקדמות בתוך הטריטוריה הסורית בכוון הציר קונטרה-דמשק.

(2) התקפה מרוכזת על המשולש — מצפון, מערב ומזרח.

ב. התעודות: —

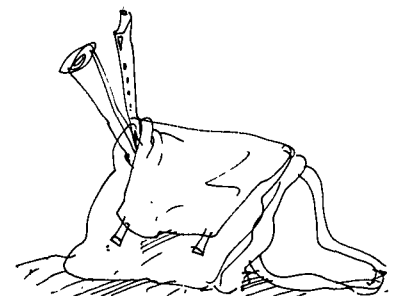
התעודות הבאות תהיינה מוטלות על חטיבות ירמיהו, חטיבת אלכסנדרוני וחטיבה 7 — בשלב הראשון של הפעולה: —

ירמיהו: א. לכתר את ראש הגשר הסורי במשמר הירדן. — — —

ה. טיהור הגליל המרכזי מכוחות קאוקג'י. — — —

אלכסנדרוני: א. לתקוף ולכבוש את מגדל־צדק ואת ראש־העין ולהחזיק בהן. — — —

חטיבה 7: א. תעביר את הגדוד הממונע לרשות ירמיהו, כאשר יבצע את הפשיטה לקוניטרה. — — —

סודי ביותר

מידי

מטה חזית הצפון

פקמ/190/3

6 ביולי 1948

עודד

גולני

כרמלי

חיים לסקוב

הדרי

מטכ"ל/אג"ם

קציני מטה החזית: מבצעים, מנהלה (2), קשר, מודיעין, תותחנים, טייסת.

מבצעי "ברוש" ו"דקל"

בהמשך למצע למבצעים שהוצא על-ידי המטכ"ל ביום 29 ביוני 1948 לקראת חודש פעולות הקרב והומצא לחטיבות — נתנות בזה ההוראות לחטיבות שבחזית הצפון:

1. הערכות ופקוד

- א) חטיבת כרמלי (בלי גדוד 21) תתיצב ותיערך לפעולה במרחב חטיבת עודד. כל הכוחות שיהיו מוצבים במרחב הגליל העליון יעמדו לפקודתו של כרמלי עד תום פעולת "ברוש".
- ב) חטיבה 7 הכוללת גדוד משריץ וגדוד רגלים תתיצב ותיערך לפעולה בגליל המערבי. גדוד 21 כרמלי יצורף עד תום פעולת "דקל" לחטיבה זו. הפקוד על הפעולה ועל כל הכוחות שיהיו מוצבים בנפת זבולון בתקופת הפעולה יהיה בידי חיים לסקוב.
- ג) חטיבת גולני תפעל במרחב החטיבה המקורי במסגרת של שלושה גדודים לפקודת מפקד החטיבה. הגדוד הרביעי, גדוד 13, יחנה במרחב גולני וישמש רזרבה חזיתית.
- ד) עד הודעה חדשה יהיו מוצבים במרחב הדרי רק כוחות חי"מ. הפקוד במרחב זה בידי הדרי בכפיפות אופרטיבית ישירה למטה חזית הצפון.

2. משימות

- א) שני גדודי חיל רגלים כרמלי, גדוד חיל רגלים עודד וגדוד הנשק המסייע יהיו חטיבת פעולה שתבצע את מבצע "ברוש". החטיבה תכתר את כוחות הסורים הנמצאים או ימצאו בראש הגשר, תשתלט על בסיסי האויב שבסמוך לראש הגשר, תחסום דרכי נסיגה ודרכי הגשת תגבורת, ותשמיד את האויב המרוכז בראש הגשר. יתר שני הגדודים שבחטיבת עודד ירתקו את כוחות האויב על-ידי פעולות תוקפניות ביחידות קטנות בגוש המצודות, בסביבות מלכיה, באזור צפת.
- ב) חטיבה 7 וגדוד 21 כרמלי יהיו חטיבת פעולה לבצוע פעולת "דקל". החטיבה תתקוף ותכה בכוחות קאוקג'י המרוכזים במרכז הגליל על-ידי פגיעה במקומות רכזיהם, מכות ביחידותיהם, שבוש דרכי תנועתם, והשתלטות על בסיסים ומשלטים המנתקים לאויב דרכי אספקה ותגבורת במגמה לכתרו, בשלב שני, כחור מלא ולהשמידו. בד בבד עם בצוע פעולות אלה יבוצע רתוק הכוחות הלבנוניים שלאורך הגבול הצפוני על-ידי יחידות קטנות תוקפניות.
- ג) שני גדודים מחטיבת גולני יחזיקו את קו הירדן ואת קו המשולש על-ידי שורת פעולות תוקפניות ביחידות קטנות. גדוד שלישי יבצע פעולות נגד אגפו השמאלי של קאוקג'י במגמת פגיעה בכוחו, שבוש דרכיו, רתוק והסחה, — בתאום עם פעולת "דקל".
- ד) הדרי יארגן מיד את כל הכוחות העומדים לרשותו לפקודת קפדני על דרכי הכניסה והיציאה מן העיר ועל התושבים שבעיר. כן יאורגנו פקוח ומארכים למניעת תנועה בין הכפרים ומן הכפרים שכדרום חיפה. הכוחות יטרידו באופן שטתי וירתקו את האויב שבכפרים אלה. בהמשך לזה יבוצע בעזרת כוחות נוספים, בעור מלא של האויב מן הכפרים הנ"ל, כן יארגן הדרי את ההגנה האנטי-אווירית והגנה בפני התקפה מן הים.

ה) כוחות חי"ש נפתי וחי"מ מגוייס המוצבים במרחבים השונים יעמדו לפקודת המפקדים המבצעים את הפעולות הנ"ל והמפקדים יפעילו בהתאם לצרכי המבצעים. — — —

4. לוח זמנים

- א) חטיבה 7 תגיע למרחב זבולון בלילה שבין 6 ל-7 ביולי.
- ב) חטיבת כרמלי תגיע למרחב עודד בלילה שבין 7 ל-8 ליולי.
- ג) החטיבות תעשנה את כל ההכנות כדי שתהיינה ערוכות ומוכנות לפעולה בבסיסי היציאה ביום חמישי 8.7.48 שעה 2000.

(—)

מפקד חזית הצפון

הכוחות שעמדו לרשות המטה הכללי לא אפשרו לצאת למתקפה כוללת על כל כוחות האויב בחזית הצפון. לפיכך הוחלט לתקוף שנים מהם: את הצבא הסורי ואת צבא קאוקג'י. בהתאם לכך תכנן המטה הכללי שני מבצעים: מבצע "ברוש" לחיסול ראש הגשר הסורי במשמר הירדן ומבצע "דקל" לחיסול צבא קאוקג'י בגליל התחתון.

מבצע "ברוש"

גדודים 22, 23, 24, 11 (עודד)

עודד, מטה הצפון, תותחנים
ח"א, אגפים, שירותים.

חטיבה II
מס' 101
7.7.48

הנידון: פעולת "ברוש" — פקודת מבצע מס' 1

האויב

א) אויב בעצמה של 2 גדודי חיל-רגלים וגדוד משוריין התבצר: גדוד חיל-רגלים בראש הגשר כששתיים מפלוגותיו על משלטים והשאר במשמר הירדן. כמחצית מהגדוד המשוריין בחורשות שיחים מערבית ממשמר, וצפונית לכביש ובכרמי משמר הירדן, ומחציתו השנייה בבית-המכס. שאר הכוח של חיל-הרגלים ברזרבה בגדה המזרחית של הירדן, בסביבת בית המכס ובקוניטרה.

ב) מעברות האויב:

1. מעברה צפונית 20932708 הנשמרת ע"י תל-המעברה (מעברה לכלי-רכב וחיל-רגלים).
  2. גשר משמר הירדן — תוקן. מצב טוב. מעבר לכלי-רכב כבדים וחיל-רגלים.
  3. מעברה דרומית 20882652 רק לחיל-רגלים.
- ג) ארטילריה: תותחי האויב בבית המכס ובמשמר הירדן (בהסתייגות).
- ד) דרכי תנועה: כביש קוניטרה משמר הירדן המשמש עורק הספקה ראשי. דרך ניצבת מהכינרת מקביל לירדן דרך אלמין עד מזרחית לדרדרה.
- ה) עמדות שמירה: כמה עמדות מבוצרות השומרות על המעברה בגדה המזרחית של הירדן.

כוחותינו:

גדוד 11 (עודד); גדוד 22, גדוד 23, גדוד 24, גדוד 13 ברזרבה חזיתית.

פלוגה ממונעת

תותחנים

חיל-אוויר

המשימה:

הכוח יכבוש את בית-המכס ואת משמר-הירדן ויחסל לחלוטין את ראש-הגשר הסורי.

השיטה:

- גדוד 23 יכבוש את בית-המכס, המעברה הצפונית ויפוצץ את גשר בנות-יעקב.
- גדוד 22 יכבוש את משמר הירדן.
- גדוד 11 יכבוש את המשלטים 243 ואת עמדות האויב הקדומניות.
- גדוד 24 יבטיח את האגף הדרומי, יסייע באש בכל הפעולה לפי נספח לפקודה זו.
- הפלוגה הממונעת — רזרבה חטיבתית במגמה ראשונה: סיוע לכיבוש המשלטים והגשת עורה לבית-המכס. נשק מסייע — המרגמות — נגד המשלטים הקדומניים.
- תותחי 65 מ"מ ומרגמות 120 מ"מ — נגד משמר הירדן ובית-המכס.
- תותחי 75 מ"מ נגד המשלטים מזרחית לבית המכס והדרך לקוניטרה.
- פירוט נוסף ותיאום זמנים יוצא על-ידי קצין הנשק המסייע.

חיל האוויר: — הפצצת קוניטרה — הדרך אליה, וריכוזי האויב בסביבתה.

המגמה העיקרית: מניעת תגבורת מהמזרח.

חיל ההנדסה: — יקיים מעברה ליד פרדס חורי, ימקש את הכביש מהדרום דרומית לעלמין, יסופח לפלוגה שתפוצץ את הגשר, יחסום את הדרך מזרחית לבית-המכס.

סיורים — מג"ד 23 יקבע את סדר וזמני הסיורים של כל המפקדים. על כולם לבוא אתו בדברים. הסיורים יערכו במשך הבוקר של ה-8 לחודש.

פירוט נוסף של תפקידי הפלוגות ייקבע בפגישות בין מפקדי הגדודים ומפקד החטיבה לפי לוח פגישות שישלח.

מנהלה:

1. מקומות ריכוז: גדוד 11 — מחנה פילון;
- גדוד 22 — ליד סיבוב הכביש מושבה — ראש-פינה;
- גדוד 23 — חולתה;
- גדוד 24 — מחניים.

למפקד מבצע "ברוש" התמנה מפקד חטיבת "כרמלי", מרדכי מקלף. בש"כ ראשון הוטל על הכוח לאגוף את ראש הגשר מצפון, תוך ביצוע פעולות הסחה ורתק ממערב לראש הגשר עצמו.

בהתאם למתוכנן צלחו את הירדן בליל 9-10 ביולי כוחות מגדוד 23 וכבשו את מוצבי גילבינה, דריגיאת, ואת מוצב תל המעברה ממערב הירדן. על גדוד 22 הוטל לחצות את הירדן במעברה שתוקם על-ידי חיל ההנדסה, לעבור דרך המוצבים שכי בש גדוד 23 ולכבוש את היעד המרכזי — בית המכס בגדה המזרחית. אולם צליחת גדוד 22 נתקלה בקשיים בשל אי השלמתו של גשר פונטונים על הירדן. בשל האיחור הוטל על הגדוד לשוב לפרדס חורי. לעומת זאת הצליחו כוחות הרתק וההסחה (גד' 11 וגד' 24) לכבוש את המשלטים הסוריים שממערב לירדן, לרבות המשלטים 243 ו-223.

בבוקר ה-10 ביולי פתחו הסורים בהתקפת נגד בסיוע מטוסים, שריון וארטילריה והצליחו לכבוש את המוצבים שנכבשו על-ידי כוחות "ברוש". כן ערכו הסורים התקפות נוספות לעבר דרדרה, חולתה, איילת השחר ומחניים, אך כל התקפותיהם נהדפו.

בליל 13-14 ביולי עשו כוחות "ברוש" ניסיון לכבוש את ראש הגשר על-ידי התקפה מדרום למשמר הירדן. אך גם התקפה זו נכשלה.

ב-16 ביולי, לאחר שתקפו בשלושה צירים, הצליחו הסורים לכבוש את פרדס חורי ואת חרבת ירדה. התקפתם על כרד אל ע'נמה (על-יד איילת השחר) נהדפה.

בליל 16-17 ניסו כוחות צה"ל לכבוש את פרדס חורי אך נהדפו. בלילה שלאחריו כבש כוח מחטיבת "כרמ" ל" את חרבת ירדה.

למרות שצה"ל לא הצליח לכבוש את ראש הגשר, נגרמו לאויב אבידות כבדות ומכאן ואילך הסתפק בהגנה על השטח שכבש. בפעולת "ברוש" לקח חלק פעיל חיל האוויר. "מבצרים מעופפים" (מפציצים B-17) אשר זה עתה הגיעו לארץ הפציצו את ריכוזי הסורים בשטח ראש הגשר ובסביבות בית המכס.

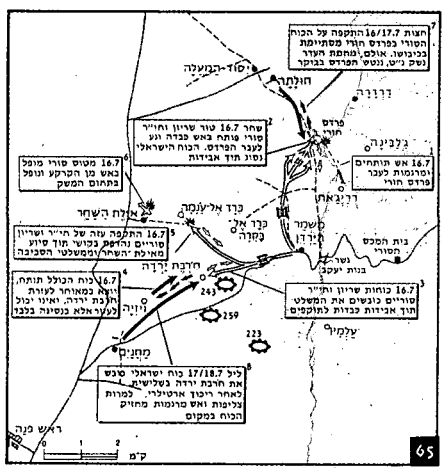
מטה החטיבה:

- דרג א — ראש-פינה, מלון שולמית;
- דרג ב — תחמושת, דלק ויחידת הנדסה — ג'יב יוסף;
- שאר דרג ב — ראש-פינה, בית-הספר;
- מטה עווד — משטרת ראש-פינה.
- קשר: — לפי סידורים של קצין הקשר.
- תחבורה: — יש למעט עד כמה שאפשר בנסיעות.
- שירות רפואי: — לפי סידורים של הרופא החטיבתי. הרופא יעשה סידורים להספקת פילולים נגד קדחת.
- פילולי מלח וסידורים אנטי מלריים.
- המשטרה הצבאית: — המשטרה הצבאית — תפקח על התנועה, תדאג שהמכוניות תהיינה מוסתרות, תציב שלטי כיוון למטות השונים.
- סידורים בתוך הגדודים: — מפקדי הגדודים יבחרו להם מקומות לסידור דרג א' ודרג ב' שלהם, בתיאום עם קצין המבצעים.
- על כל היחידות לנצל את יום ה-8 לחדש למנוחה, חלוקת תחמושת והכנות לפעולה.
- ב-8 לחדש בשעות המוקדמות של אחרי הצהריים תתקיים פגישת מפקדי הגדודים. הודעה על כך תבוא.

(—)

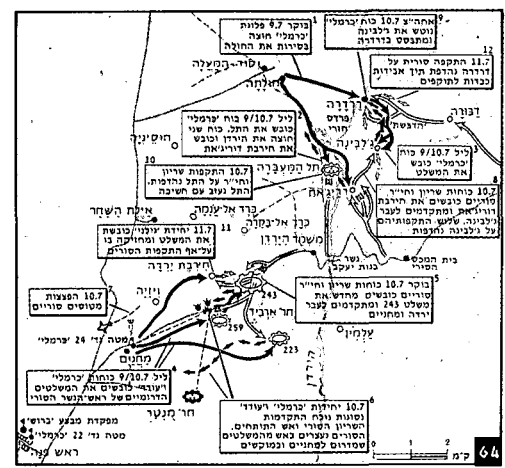
מפקד חטיבת הכרמל

16 עד 18 ביולי 1948

שטח בידי הסורים בנוסף 16.7

9 עד 11 ביולי 1948

שטח בידי הסורים בליל 9/10.7

סיכום מטכ"ל/אג"מ למבצע "ברוש" מ-1.8.1948

"מבצע 'ברוש' לא התפתח בהתאם לתכנית שנקבעה מראש. פעולת הכיתור העמוק, מעברו השני של הירדן, שהיתה צריכה להיות מבוצעת במפתיע בלילה הראשון של הפעולות, לא בוצעה מסיבות שונות. כתוצאה מכך עבר האויב להתקפה נגדית עם עדיפות מספרית בשריון ובאוויר, אשר לא היה בידינו לשברה, מחוסר כלים אנטי-שריוניים מתאימים ומחוסר אימון מתאים בלחימה נגד שריונים. כמו-כן, מתוך המחסור בסיוע אווירי, באותו זמן שחיל-הרגלים היה עדיין טרי דיו על-מנת לנצלו.

"לפיכך, נאלצנו לוותר על פעולה תוקפנית רבתי יזומה בגזרה זו, כפי שנקבע מראש, ועברנו להגנה אקטיבית. לעומת זאת, היה הישגו של מבצע 'ברוש' בכך ששלל מהאויב את האפשרות ליטול את היוזמה לידינו. התפתחה מלחמת עמדות, ולמרות מאמציו הרבים של האויב לפרוץ את קווינו, הצלחנו לבלום את התקפותיו על-ידי פעולות חיל-הרגלים וחיל-האוויר עד כדי כך, שקו המשלטים סביב ראש-הגשר נשאר ללא שינוי לגבי המצב ששרר בהפוגה הראשונה."

מבצע "דקל"

מטה חזית הצפון
יולי 1948

מטכ"ל/אג"ם/מודיעין
עורך, גולני, כרמלי, ברוש, דקל, הדרי
טייסת מס. 3
קציני המטה

דו"ח ראשוני לפעולת "יער"

כוחותינו:

חטיבה 7 — מורכבת מגדוד 73, פלוגה מ-71, שריונים — 10 משוריינים, 5 זחלים וחל אחד בעל תותח 20 מ"מ, פלוגה אחת מגדוד 21, כרמלי.
גדוד 13 — 2 פלוגות מורכבות בחלקן קורס מ"כ וחי"ם.
חיל תותחנים — 4 תותחים 65 מ"מ.

כוחות האויב:

1) צפורי — 30 מזוינים זרים בעלי מקלעים ורובים, מזוינים מקומיים במספר בלתי ידוע.
2) עילות — מזוינים — צלפים מקומיים במספר בלתי ידוע.
3) נצרת — 100-150 מזוינים עיראקים ושוטרים ארצישראלים בבנין המשטרה; מחלקה של חיל רגלים עיראקי עם מקלעים ורובים ע"י הכניסה הצפונית לעיר; מזוינים מקומיים בעיר במספר בלתי ידוע; פלוגת משוריינים (כ-10) ביניהם שניים בעלי תותחים בני 2 ליטראות.

מהלך הפעולה:

שלב א' — 152200. חטיבה 7 רגלים תפשה משלטים, צפונית-מערבית לואדי מילך השולטים על הוואדי ועל הדרך העוברת בו, בלי להתקל בהתנגדות.
שלב ב' — 160030. פלוגת 21 עם שני תותחים 65 מ"מ כתמיכת 3 זחלים ו-3 משוריינים שיצאו מכוון בית-לחם דרך ואדי מילך התקדמה לעבר צפורי, בכניסה לכביש הצדדי המוביל לצפורי נתקלו באש מקלעים ורובים. אחד מאנשינו נהרג ו-3 נפצעו. אחר התגברות על האויב ותפישת המשלט נכנס החוד המשורין בדרך הפנימית לצפורי ובעקבותיו חיל הרגלים. בכפר היתה התנגדות קטנה של רובאים ומקלעים שהוברחו ע"י הכוח שלנו. בכפר נשאר 20 הרוגי האויב. הלוחמים ומרבית תושבי הכפר ברחו.
160100. החל גדוד 13 להתקדם מכפר החורש לעילות ונתקל בכל הדרך ובשעת ההיערכות מול הכפר בצליפה מהגבעות.
160300. הושלם כבוש צפורי.
160500. הושלם כבוש עילות כמעט ללא התנגדות. האויב השאיר 8 הרוגים בכפר. הכפר פונה מתושביו.
160510. נערכה התקפת נגד על צפורי ממזרח ע"י כוח אויב בגודל מחלקה. ההתקפה נהרפה. כ-5 הרוגים נשארו בשדה. באותו זמן ובמשך כל היום הטרידו צלפים בודדים של האויב שהתבצרו בגבעות את הכפר ואת הכביש. אחד מאנשינו נפצע קל.
שלב ג' — 160800. החל גדוד 13 בתפישת המשלטים צפונית מערבית לנצרת להבטחת הכביש. יתר הכוח נערך לשלב ג'.
161100. הוקם מגע בין חטיבה 7 וגדוד 13 שתפש את המשלטים לפי התכנית.
161400. 2. מטוסי קרב של האויב מסוג הווארד החלו בהטרדת כביש נצרת-שפרעם באש מכונות יריה ופצצות. ההטרדה נמשכה עד הערב.
161630. החל גדוד 73 בצרף 2 מחלקות רגלים של גדוד 13 להתקדם בכביש לכון נצרת.
161650. תקף אויב בגודל מחלקה את הטור המשורין באש מרוכות אוטומטית ושל רובאים ממשלט 2 ק"מ צפונית לעיר. הטור המשיך בדרכו והשתיק את האויב באש מרוכות.
161715. התקרבו 9 משוריינים מכוון העיר לכוח שלנו. תותח 20 מ"מ שלנו מוצב על זחל פתח באש מטווח 500 מטר, פגע ב-6 משוריינים והוציא חלק מהם מכלל שמוש. 2 משוריינים נטשו ע"י נהגייהם ונעזבו. 3 משוריינים הצליחו להמלט.

לקראת חידוש הקרבות החליט המטה הכללי לבצע את מבצע "דקל", אשר מטרתו הראשונה היתה להכות את כוחות "צבא ההצלה" בכטיסה. למפקד המבצע נתמנה חיים לסקוב ותחת פיקודו שלושה גדודים מחטיבה 7, שמפקדה היה בן דונקלמן (בנימין בן דוד); גדוד 21 מחטיבת "כרמלי" (המג"ד אהרן רבינוביץ-יריב) וכוח מגדוד 13 (המ"ד ג"ד אברהם יפה).

בשלב הראשון השתלט הכוח על הכפרים שלרגלי הגליל המערבי בגורת כברי-בירוה-שפרעם, אך במי בואות מג"ד-אל-כורום ותרשיחא החלו להתפתח קרבות קשים.

בינתיים הוחמר המצב בסגירה והוחלט להעתיק את נקודת הכובד רדומה לאזור שפרעם. בבוקר ה-14 ביולי נכבשה שפרעם על-ידי פלוגת שריון של גדוד 79. בו ביום נכנסו שלוש מחלקות מקורס מ"כים של חטיבת "גולני" וכבשו את מעלול ומגידל ממערב ומדרום לנצרת. בליל 14 — 15 ביולי התארגן טור ממונע של חטיבה 7 לכיבוש נצרת, הכוח הורכב מגדוד 79 הגדוד המשורין של חטיבה 7 ומשתי פלוגות של גדוד 21. לפנות בוקר השלים הכוח את כיבוש ציפורי.

כ-16 ביולי החל השלב השלישי של המבצע — כיבוש נצרת. שרירת המסע היתה מורכבת משתי פלוגות משוריינים, פלוגת זחלים, תותח 20 מ"מ ומחלקת פשיטה של גיפים התקדמה לעבר העיר. שתי מחלקות של גדוד 13, אשר באו מדרום דרך כפר החורש הצטרפו לתוקפים. פלוגת משוריינים של "צבא ההצלה" שיצאה לפעול כנגד הטור, הושמדה כמכואות העיר על-ידי זחלים נושא תותח 20 מ"מ.

בשעה 1740 נכנס כוח החוד לעיר והחל בהשתלטות עליה. יתר הכוח של גדוד 13 התאחד עם גדוד 79 על יד הכניסה הצפונית לעיר, ובשעה 2200 נחתם כתב הכניעה.

עם נפילת נצרת התמוטט מערך ההגנה הערבי בגליל התחתון, והוכרע גם המערכה בסגירה. יחידות "דקל" המשיכו להשתלט על הכפרים הערביים במרחב נצרת והגליל המערבי, ועל-ידי כך הוסר האיום מישובי הגליל המערבי. בשל כניסתה לתוקף של ההפוגה השנייה, לא המשיך צה"ל לנצל את ההצלחה וצבא קאוקזי נותר בגליל העליון המרכזי כשהוא מכותר משלושת עבריו.

טייסת 3 — טייסת הגליל בפיקודו של משה פלדמן (גף ג').

גדוד 73 — נקרא ביולי 1948 גדוד 79.

"יער" — שלב ב' של מבצע "דקל".

האויב השאיר 16 הרוגים במקום, ביניהם אנגלי וגרמני, את יתרם קשה היה לזהות אך כנראה עיראקים.

161740. הטור המשורין השתלט על הכניסה הצפונית לעיר אחר הרעשה קצרה ע"י תותח 20 מ"מ מבלי להתקל בהתנגדות. חיל הרגלים תפש את הגבעה השולטת על הצומת.

161750. החלה הרעשת מבצר המשטרה ע"י תותחים 65 מ"מ. סך הכל נורו 28 פגזים מהם 18 פגיעות ישירות במשטרה. ההרעשה נמשכה עד כבוש המשטרה. יתר הכוח של גדוד 13 שהגיע מכוון המשלטים התאחד עם גדוד 73 ליד הכניסה הצפונית של העיר. משוריינים החלו לסייר ברחובות העיר בלי לפתוח באש. 161815. התיצבה משלחת נכבדי העיר ובראשם ראש העיר וראשי הכמורה. נמסרה להם הירישה לכניעה ללא תנאי.

162130. נכבשו ע"י 4 משוריינים שלוו מחלקה של גדוד 13: מבצר המשטרה שפונה ע"י האויב וע"י 4 משוריינים ומחלקה נוספת של גדוד 13 בניני שנלר מבלי להתקל בהתנגדות. הכוחות התבססו במקומותיהם.

162300. נחתם כתב הכניעה והוטל עוצר על העיר ומשוריינים ערכו פטרולים ברחובות.

170700. החלה מסירת הנשק ע"י התושבים. נמסרו כמויות גדולות של רובים עם תחמושת ואקדחים, תותח 20 מ"מ, 2 פיאטים ומספר מקלעים נמצאו קודם ונלקחו שלל.

171500. נמסרה העיר לחטיבת גולני, גדוד 13. חטיבה 7 חזרה למרחבה. גולוני נמסרו כ-40 שבויים שנתפשו סמוך למקומות ההתנגדות או שנמצאו חשודים. 9 שבויים נוספים שנלקחו בקרבות מחוץ לעיר הועברו לעכו.

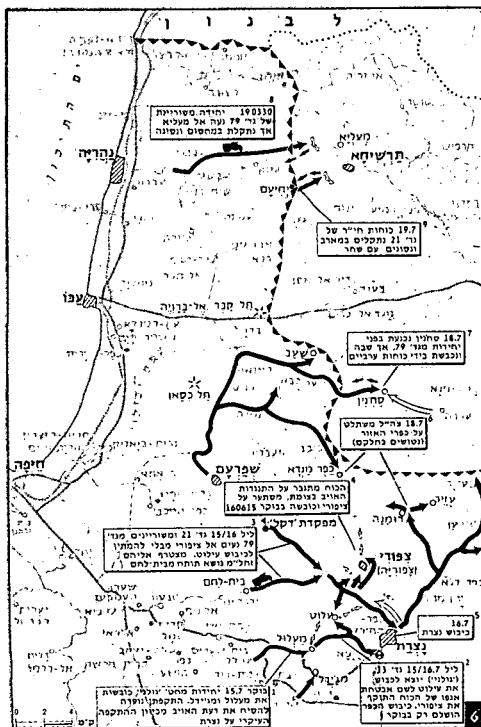
סכום:

אבדותינו: 1 הרוג, 4 פצועים.

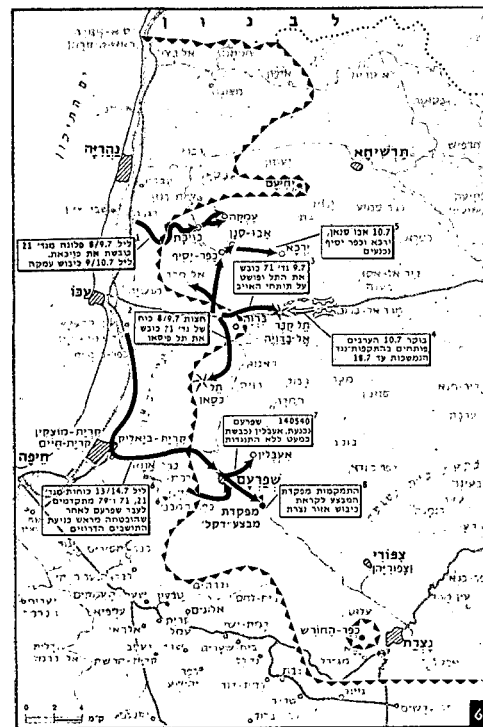
אבדות האויב: 49 הרוגים שנשארו בשדה. יש להניח שנפגעו עוד רבים מאנשי האויב שנלקחו אתם.

מסקנות — הידיעות המוקדמות על כוחות האויב בעיר נכונות. הכוחות המקומיים לא הראו כמעט כל התנגדות מחוץ לצלפים בודדים. יש לשער שכוח האש הגדול של השריונים והופעתם רבת הרושם הבהילה את האויב וגרמה למנוסתו וכניעתו. הכוחות הזרים נסוגו לאחר חסולו המהיר של כוח המחץ המשורין שלהם ולאחר שראו את חוסר הפעילות של המקומיים. אגוף העיר מצפון-מערב וההסתערות מהעורף הרסו את תוכנית ההגנה של האויב. אבדותיו הרבות של האויב בחזית סגירה בימים הקודמים התישו ללא ספק את כוחותיו והוּו ללא ספק גורם חשוב בכניעת העיר.

15 עד 18 ביולי 1948

8 עד 14 ביולי 1948

מבצע 'דקל'

ת נ א י ה כ ו י ע ה
של העיר נצרת לצבא ישראל.

1. העיר נצרת נכנעה ללא תנאים לצבא ישראל.
2. המפקד הצבאי מייס לסקוב, נציג צבא ישראל וממשלת ישראל הזמנית, או כל מי שימונה על ידו, לוקח תחת פיקודו את העיר נצרת מטעה 2115 כחאריך 16 ביולי 1948.
3. כל החיילים, הסמלים והקצינים של הצבא הערבי מכל הארצות יימסרו לידינו של המפקד הצבאי.
4. כל מחטני הנשק, התחמושת וכל ציוד צבאי אחר שימצאו כרשותו של כל יחיד ובכל רשות אחרת יימסרו מיד לידינו של המפקד הצבאי.
5. בכל מקרה של הפרת הסעיפים 3 ו-4 של העודה זו המפקד הצבאי יהיה רשאי להטיל עונש מות לפי החלטתו האישי.
6. המפקד הצבאי מתחייב בזה להגן על כל המקומות הקדושים, הכנסיות, המנזרים וכל יחד המקומות הקשורים במסורת הנוצרית של העיר נצרת וסביבתה.
7. ראש העיר הנוכחי של נצרת ימשיך לכהן כמפקידו כיושב ראש מועצת העיר הנבחרת.
8. ראש העיר ימשיך לפעול את האדמיניסטרציה הרגילה לתועלתם של תושביה האזרחיים של נצרת. בכל העניינים הצבאיים הוא יעמוד לפקודתו של המפקד הצבאי של העיר. בסמכותו של המפקד הצבאי לקבוע מה הם העניינים הצבאיים והאזרחיים.
9. ממשלת ישראל, המיוצגת על ידי המפקד הצבאי מכירה בזה כשוויון זכויותיהם האזרחיות של כל תושבי נצרת יחד עם כל אזרחי ישראל ללא הבדל דת, גזע ולטון.
10. נציגי העיר נצרת, התוחמים על העודה זאת לוקחים על עצמם את מלוא האחריות לביצוע תנאי הכניעה ברוחם ובלטונם.
11. נציגי צבא ישראל וממשלת ישראל התוחמים העודה זאת ישאו באחריות לביצוע כל סעיפיה.

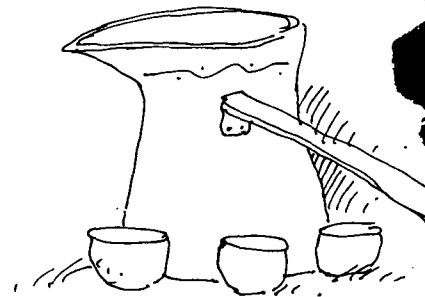
נצרת 10.7.48

ועל זה באנו על החתום נציגי העיר נצרת:

Handwritten signatures and names in Arabic script, including 'Abd al-Hamid' and 'Abd al-Rahman'.

ועל זה באנו על החתום נציגי צבא וממשלת ישראל:

Handwritten signatures and names in Hebrew, including 'M. Laskov' and 'M. Ben-David'.

מבצעים במרכז

מבצע "דני"

סודי בהחלט

מטכ"ל/אג"מ

חזית הדרום

20 ביוני 1948

מצע למבצע "לודר" [עיקרי המסמך]

כוח האויב במרחב רמלה-לוד, המורכב מכוחות סדירים של הלגיון וכוחות חזקים של בלתי סדירים מקומיים, הצליח, לאחר כשלון התקפתנו על רמלה, להתארגן ולהתבצר חזק. כוח זה, לאחר התבססותו, מהווה איום רציני וביכולתו להוות גרעין להתפרצות לתוך המרחב החיצוני והפנימי של תל-אביב.

הכוח הזה מהווה גם מעצור רציני לגבי המשך פעולתנו באזור קו ירושלים. ראשית פעולתנו לכן, אחרי ההפוגה, צריכה להתרכז על פעולה נגדו.

(1) להתקיף ולהשתלט על האוירודרום והעיר לוד.

(2) לכתר ולהביא לידי נפילה את העיר רמלה.

(3) השתלטות על המרחב ובסיסי האויב הקטנים, לאחר כיבוש של המטרות הגדולות לפי סעיפים 1-2.

יש להקים מטה קרבי אחיד, שמתפקידו לפקד על הפעולה הכללית.

כמו כן יש להקים 3 מטות מקומיים של הכוחות הפועלים במשותף:

(1) אלכס — שכנים שטח הפעולה: (אלי-החדיה — וילהלמה).

(2) הראל — קרייתי שטח הפעולה: (לוד — אוירודרום לוד).

(3) גבעתי — שכנים שטח הפעולה: (רמלה).

ידין

אגפים

פנימי

כללי:

מגמה:

פיקוד

ומטות:

המאמץ העיקרי בקרבות עשרת הימים בחזית המרכז כוון כלפי האויב המסוכן ביותר, הלגיון הערבי, אשר המשיך להאבק על השגת המגמה האסטרטגית הראשונה שלו — כיבוש ירושלים. לפיכך נקבעה נקודת הכובד נגד ראש הגשר של הלגיון מול השפלה במרחב לטרון-לוד-רמ' לה. המאמץ האסטרטגי העיקרי כוון להסרת המצור מעל ירושלים. התכ' נונים של המבצע, שהחלו בחודש יוני עברו שינויים רבים. תחילה תוכנן לכבוש את שדה התעופה בלוד ואת שתי הערים לוד ורמלה. במצע שנקבע ב-20 ביוני 1948, היו ניצנים לתכנית התקפות נרחבת יותר (לר' ליר).

ב-26 ביוני 1948 הוציא המטה הכללי תעודה אסטרטגית בה נקבעה המגמה כחזית המרכז: לתקוף את כוחות האויב באזורי לוד-רמלה-לטרון-רמ' אללה (מאן שמו הראשון של המבצע לר'ליר).

חטיבה 8

אלכסנדרוני

קרייתי

יפתח

קציני קשר הראל — תותחנים, ח.א., חיל הנדסה

קציני מטה

מטה "דני"

8.7.48

מייד/סודי ביותר

פעולת "דני" (שלב 1)

הוראות מבצע

המגמה: לשחרר לחלוטין את העיר ירושלים והדרך אליה מלחץ האויב.

השיטה: החקפה והשמדת כוח האויב בבסיסים לוד — רמלה — לטרון — רמאללה. הפעולה תבוצע בשני שלבים:

1. (א) איתור לוד-רמלה.

(ב) כיבוש לוד, הכנעת רמלה והשמדת הכוח.

2. (א) איתור בליטת לטרון.

(ב) כיבוש רמאללה.

הפקודה לשלב 2 תבוא לאחר ביצוע השלב הראשון. להלן ידובר רק על השלב הראשון.

ידיעות: האויב — עיין נספח א' מתעודת "לרלר".

מערך כוחותינו:

(א) חטיבה 8 בצירוף: 2 גדודים אלכסנדרוני, 1 גדוד קרייתי.

(ב) במסגרת חטיבת קרייתי: 1 גדוד קרייתי, יחידות ח"ס.

(ג) חיל יפתח.

(ד) יחידות חיל אויר.

שבועיים לאחר שהוצאה תעודת לר'ליר (לוד-רמלה-לטרון-רמאללה) הוציא מטה "דני" את הוראות המבצע לפעולת "דני" (שלב ראשון, 8 ביולי 1948) שהפכו לפקודת מבצע ראשונה לאגד קרב על חטיבתי ורב חילי.

בשלב הראשון הוחלט לכבוש את לוד ואת רמלה.

ביצוע שלב ב' — כיבוש לטרון ורמאללה — הותנה בשהות מס' פקת שתינתן לכוחות המבצעים.

ב-7 ביולי התמנה יגאל אלון (שהיה מפקד מבצע "יורם" לאחר מותו של מיקי סטון), למפקד המבצע. שם המבצע הוחלף ל"דני", על שמו של דני מס מפקד מחלקת ה"ל"ה ש' נספתה. ב-14 ביולי הוחלף שם המבצע ל"מיקי" על שם מיקי סטון.

לפקודת מטה "דני" הועמדו הכוחות הבאים:

- חטיבת "הראל" בפיקודו של יוסף טבנקין ובה הגדודים: הגדוד ה-4 בפיקודו של יוחנן זריו, הגדוד ה-6 בפיקודו של צבי ומיר ופלוגה מגדוד 5. לחטיבה צורף גדוד "מוריה" מחטיבת "עציוני", שמפקדו היה ולמן מרט.

• חטיבת "יפתח" — בפיקודו של שמואל כהן (גדוד 1 בפיקודו של איחיאל עמיחי, גדוד 3 בפיקודו של משה קלמן).

• חטיבת "אלכסנדרוני" — בפיקודו של דן אבן (גדוד 32 בפיקודו של נתן אורנשטיין, גדוד 33 בפיקודו של בן-ציון פרידמן) וחיל משמר של נפת "העין".

• חטיבת "קריתי" — בפיקודו של מיכאל בן-גל (גדוד 42 בפיקודו של שמעיה בקנשטיין, גדוד 43 בפיקודו של של אריה סימון וגדוד 44 בפיקודו של משה וימן) וחי"ם "קריתי".

• חטיבה 8 בפיקודו של יצחק שדה (גדוד 82 בפיקודו של פליכס ביאטוס, שנפצע ב-10 ביולי ובמקומו התמנה שאול יפה. גדוד 81 שנקרא גדוד 89 בפיקודו של משה ריין). כוח ארטי-לרי בפיקודו של שלום חרמון, כוחות הנדסה וסיוע חיל אויר.

ה) חיל התותחנים יפעל בגזרות החטיבות לפי החלוקה הבאה:

1. 2 מחלקות 65 מ"מ להראל (בית מחסיר, חולדה).
2. 2 מחלקות 65 מ"מ ליפתח.
3. 1 מחלקה 65 מ"מ לקרייתי + 1 מחלקת מרגמות, 120 מ"מ.
4. 1 מחלקה 65 מ"מ לחטיבה 8.

ו) יחידות שדה של חיל הנדסה:

1. קרייתי.
2. חטיבה 8.
3. הראל.

התפקידים:

א. במסגרת חטיבה 8:

1. הבטחת האגף הצפוני וחסיומות בקו כפר ענה — קולה.
2. השמדת ריכוזי האויב בשדה התעופה בלח, וילהלמה, בית-נבלא.
3. הבטחת האגף המזרחי וחסיומות בקו בית-נבלא — בן-שמן.
4. ריכוז חטיבה 8 בבן-שמן במטרת פריצה ללוד.

ב. קרייתי:

1. החזקת הקו הקיים מכפר ענה עד למרחב גבעתי (כולל סרפנד).
2. לחץ על רמלה במטרת ריתוק כוחות אויב וכיבוש באם יתאפשר.

ג. יפתח:

1. השלמת הכיתור ממזרח בקטע אל-בריה — בן-שמן.
2. ריכוז גדוד בגזרת ג'מזו — בן-שמן במגמת פריצה ללוד.

ד. הראל:

1. הבטחה וחסיומת כביש הרטוב — שער-הגיא.
2. פעולת הסחה על גוש לטרון.

ה. חיל אויר:

1. הפצצת רמלה, לוד, לטרון, רמאללה, בית-נבלא.
2. אוירוני קרב בתפקידי:

- א. ה.ג.א. [התגוננות אוירית אקטיבית].
- ב. עתודה טקטית קרבית.

ו. חיל תותחנים:

1. סיוע לחטיבות בהתקדמות, חסימות מכל הכיוונים, הרעשה מכל הכיוונים.
2. הרעשת רמלה, לוד וגוש לטרון.

ז. חיל המהנדסים:

1. ביצור והסוואה במשלטים שייחפסו במשך הפעולה.
2. הסוואת מטות וריכוזי אספקה.

השיטה: ליל האפס — ליל שבת 9.7.

א. עד יום שבת 10.7 שעה 1700 תושלם פעולת הכיתור וריכוז הכוח לפעולת הפריצה השלבים:

הפצצת רמלה, לוד, לטרון, רמאללה, בית-נבלא.
הסחה ע"י קרייתי באיזור רמלה.
הסחה וכיתור ע"י הראל.

הטעיה ע"י אלכסנדרוני באיזור ראש-העין.
פריצה ללוד — השלבים ייקבעו במקום.

1. המשך הלחץ על רמלה והגברתו.

2. ריתוק הכוחות הנמצאים בלטרון (ע"י התותחנים של הראל).

3. הרעשה אוירית על: לוד, רמלה, לטרון, רמאללה (לוח הזמנים ייקבע בהודעה נוספת).

4. בגלל חוסר ידיעות ברורות על האויב יש לתכנן ולהכין את הכוחות לכל האלטרנטיבות.

כללי: יש לתכנן ולהכין את הכוחות להתארגנות מהירה על מנת להמשיך בהקדם האפשרי לבצע את השלב השני של פעולת "דני". על קרייתי להכין את החי"ם לתפיסת הקו אל-קובב — בית-נבלא.

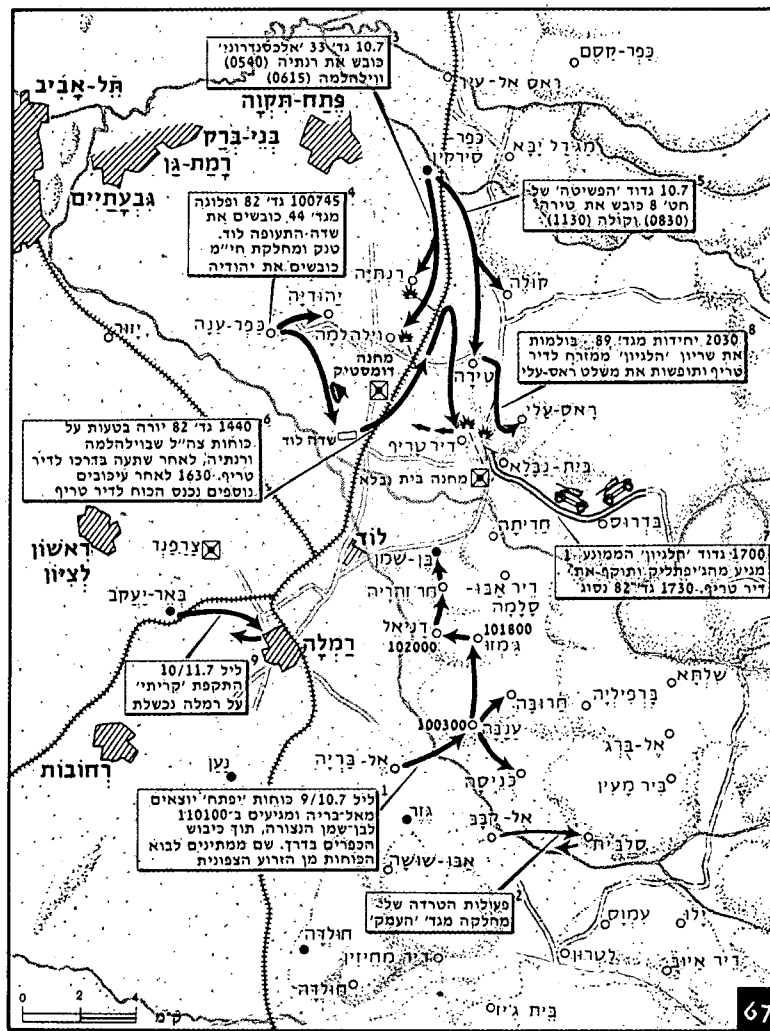
קשר: יצורף תרשים קשר ע"י קצין הקשר של המטה.
מנהלה:

א) תישלח פקודת מנהלה ליחידות.

ב) הזמנות ציוד דרך קציני המטה.

מקום המטה: יזור.

גזרה מערבית, 10 ביולי 1948

טח בשליטת ישראל ב- 9.7.1948

מברקים ממטה דני (ויגאל) ואלכסנדרוני למטכ"ל/אג"מ ול"גבעתי"

101100 הכתב הצבאי בפעולה על שדה לוד מודיע: שדה לוד נכבש ללא כל אבידות. כל המתקנים שלמים מלבד פגיעות מתותחינו. שלל: "שרמן" הרוס, 6 משוריניים.

101145 מודיעים שנראית בריחה רצינית מרמלה.

101815 דיר-טריף בידונו.

101845 גימוז ודניאל נכבשו ע"י כוחותינו.

110430 כוחותינו נכנסו לבן-שמן.

111840 ע"י הטלפון: כוחות יפתח נמצאים בתוך לוד. לפי קצב ההתקדמות יש להאמין שיפרצו גם לרמלה. יש לבטל כל הפצצות על ערים אלה.

112000 א. בשעה 1200, יצא סיור אלים של יפתח לעבר למך (לוד) מצד דרום. ההתנגדות היתה בינונית ועם בואי החלטנו על נסיון כיבוש. יחידת פשיטה של "הזקן" באה לאהובה (בן-שמן) בשעה 1700 לאחר שכבשו את נפתלי (בית-נבלא). בשעה שאנשי יפתח נאחזו בפרבר הדרומי פשטו הפושטים העירה, חלפו על פני הרחוב לאורכו ונסוגו חזרה לאהובה (בן-שמן). יש להם אבידות באנשים וברכב. ערביי לוד נדהמו משפע האש והפריצה הנועות של הפשיטה, אולם מיד התאוששו וחייקו את התנגדותם. ברגע זה שולטים אנשינו במסגד העיר ובקרבתו ולוחמים קשות על המשטרה. נשתלט הלילה כמה שנספיק ונסיים מחר בבוקר.

ב. בהתקפת-נגד של האויב נפלה לידם בית-נבלא. אנשי הפשיטה שהחזיקו בו נסוגו לאמנון (טירה). לא ידוע עריין על אבידותיהם.

בליל 9-10 ביולי החל מבצע "דני" בהפעלת שתי זרועות. הזרוע הדרום-מית, חטיבת "יפתח", כבשה את ענבה, גימוז ודניאל ופרצה לבן-שמן הנצורה. הזרוע הצפונית, חטיבה 8 וכוחות מחטיבות "קרית" ו"אלכסנדרוני" כבשו את שדה התעופה בלוד, יהודיה, וילהלמה, רנטיה, קולה, טירה ודיר טריף ממנה הוסגו כוחות חטיבה 8 על-ידי הלגיון. ב-11 ביולי כבש גדוד הקומנדו 89 את דיר טריף ומשלתיה. הגיע לבן-שמן ולקר-את ערב פרץ ללוד. כוחות "יפתח" ניצלו את אפקט ההלם והשתלטו על מרבית העיר, אך כוחות הלגיון המשיכו להחזיק במצודות: משטרת לוד והמשטרה שבין לוד ורמלה. ב-12 ביולי נכנעה העיר רמלה. כוחות הלגיון בלוד חידשו את נסיונותיהם להבקיע את טבעת הכיתור. מחלקת שריוניות חדרה ללוד, התושבים התמרדו והתפתח קרב עז. בליל 12-13 ביולי נסוג הלגיון מ-משטרת לוד ולמחרת הושלם פינויים של תושבי לוד ורמלה. כדי להבטיח את אגפו הצפוני של כוח "דני" ביצעה חטיבת "אלכסנדרוני" במקביל את מבצע "בתק" (כיבוש מגדל יבא וראס-אל-עין - כולל מקורות המים לירושלים). בגורה המזרחית כבשו כוחות "הר-אל" את צובה וצרעה. בכך הסתיים השלב הראשון של המבצע.

בשלב השני לאחר שהוברר, כי מועד ההפוגה השניה קרב וכי החלט להעביר את גדוד הקומנדו לדרום בשל החמרת המצב שם, הוחלט לצמצם את היקף השלב באופן הבא: לוותר על כיבוש רמאללה ולרכז את המאמץ בפתחת הדרך תל-אביב - לטרון - ירושלים ובהכחטת השלי-טה על צינור המים ראש העין - ירושלים.

בליל 15-16 ביולי נפתח השלב השני של המבצע על-ידי שתי זרועות ממזרח וממערב. בעוד כוחות הזרוע המערבית השיגו את מרבית יעדיהם והדפו את התקופה הנגד של הלגיון נכשלה התקפת הזרוע המזרחית על "רכס התותחים" החולש על לטרון. ב-18 ביולי נערבו קרבות קשים באל בורג, קולה ומוצבי בית נובה. ב-18 ביולי בערב נעשה נסיון חמישי לכבוש את לטרון, אך גם התקפה זו נכשלה ולטרון נשארה בידי האויב. השגי המבצע היו:

- כיבוש לוד ורמלה ומרבית שטחה של בקעת אונו.
- השתלטות על צמתי התחבורה החשובים (שרה התעופה ותחנת הרכבת בלוד).
- הרחקת בסיסי האויב ממרחב תל-אביב והענקת קו הגנה נוח לצה"ל.
- הרחבת הפרוודור לירושלים, ובכך מתן אפשרות להנחת צינור מים לעיר ולאתור תוואי לדרך הגבורה.
- פתחת דרך עדיפה לירושלים (אישיע - כסלה - צובה).
- ניטלת היוזמה מהלגיון הערבי.

ג. טנק אחד וכ-10 משוריינים חשו לעזרת למך (לוד) מצד יונתן (רמאללה) והגיעו עד קרבת ולמן (ג'מזו): בעקבותיהם נסע חיל הרגלים. התנגדות אנשינו עצרה את התנגדותם (התקדמותם).

(אלכסנדרוני): מגדל צדק נלקחה בלי אבדות. ממשיכים על ראש העין. בשעה 0845 נחתם הסכם הכניעה עם רמלה. משלחת הכניעה של 4 ערבים הופיעה לאל-בריה והובאה על-ידינו לנען. בשעה 1000 יכנסו כוחותינו לרמלה. הקרב על דיר-טריף נמשך. לפי עדות הערבים ברחו כל חיילי הלגיון ברגל מהעיר.

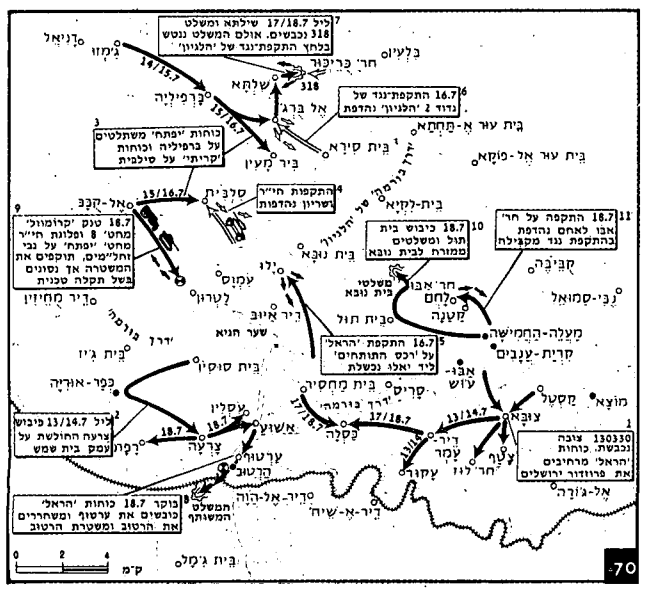
כל העיר לוד וגם תחנת-הרכבת בידנו, מלבד המשטרה שמתבצרים בה קצין ערבי + 70 מקומיים. ראש העיר נהרג בנהלו מו"מ אתם. בעיר 35,000 תושבים. בין השבויים אנשי צבא ונכבדים. השלל רב, הכרחי להביא מיד אדמיניסטרטור ואנשים. יש להוציא מלוד את התותחים הגדולים שנתפסו.

אחה"צ נכבשה חדיתא ולפנות ערב דיר-טריף. 2 הטורים המשוריינים שתקפו נסוגו כ-10 ק"מ אחורה. התקפה קשה של כמה שעות על חדיתא. מתקיפים את אנשי משק בן-שמן. כ-4 משורייני הלגיון הסתננו לפנות-ערב מבית-נבלא לשטח שגובל עם לוד בית-המשטרה. חיפשו אותם עד חשיכה ולא נמצאו. ישנה ידיעה שהלגיון מתרכז בסלביה במגמה לתקוף את אל-קובב וכל הקו. בתוך לוד נמשכת התנגדות בתוך המשטרה. דרוש תותח גדול. כל הסימנים מעידים שעומדים ערב אופנסיבה שתישען בתוך לוד. לפי הודעת המנהיגים יש כ-35,000 נפש.

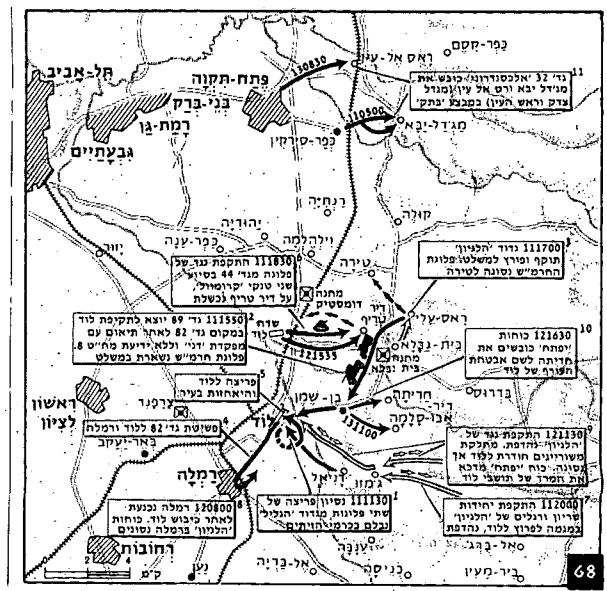
- לבקש:
- א. הפצצה על סלביה ועל ברפיליה.
  - ב. גיוס כולל של כל חי"מ ת"א לתפיסת המשלטים (ממחר).
  1. תחנת המשטרה בלוד נכבשה (10:10).
  2. טור משוריין וחיל רגלי מתקדם מכיוון מזרח אל בית-איכסא (חדיתא).
  3. הראל כבש את צרעה צפונית להר-טוב.
  4. הראל מבקש להחליפו מיד באנשי קריית.
  5. יפתח מודיע כי אין לו מספיק כוח לארגן את השלל ולהוציאו מלוד, רמלה ויתר המקומות.
- (אלכסנדרוני): כוחותינו נכנסו הבקר אל ראש העין. כנראה שלא היו שם כוחות רבים.

120800
120945
121145
130200
131045
131505

גִזְרָה מְרֻבֶּזֶת וּמְזֻרְחֵת 14 עַד 18 בְּיוּלֵי 1948

גִזְרָה מְעֻרְבֵית 11 עַד 13 בְּיוּלֵי 1948

הגדוד: פריצה דרך בן-שמן — פשיטה לתוך לוד ורמלה

1. **מצבת הגדוד — 11.7.48**
  - (א) אדם: קצינים 23, סמלים 22, מ"כים 22, טוראים 300, סה"כ 367.
  - (ג) כלי רכב: 8 זחלים, 9 משוריינים "סקאוט-קר", 1 משוריין-צריח, 20 ג'יפים, 8 משא 3 טון, 2 טנדרים, 2 מכונות-כוח, 2 אופנוע.
  - 1 משוריין סגור, מצורף מחטיבה 8, 6 מכוניות משא מצורפים משירות התחבורה.
3. **מהלך הפעולה:** פלוגה א' הכוללת 96 איש + מחלקה מגדוד 44 נשארה לשמור על המשלטים 14591559, 14641558.
- פלוגות ב' ג' ד' יצאו ב-111600 מדיר-טריף לכיוון בן-שמן. ליד המחנה בבית-נבלא נתקל החלוץ בכוחות שריון של האויב, הגדוד שינה את כיוונו והגיע דרך השדות לבן-שמן בשעה 111750.
- ב-111820 יצא הגדוד לפריצה לתוך לוד. בכניסה ללוד נתקל במחסומים ועמדות מבוצרות, והתנגדות אש חזקה של האויב. אך כוח המחץ של הגדוד הבקיע את המחסומים ליד הכביש ופרץ לתוך הרחוב הראשי בעיר ועבר את כל לוד ורמלה והגיע עד כביש ירושלים וחזר לבן-שמן ב-111900.
4. **סיכום עובדתי:**
  - (א) פריצת הדרך לבן-שמן לאחר 8 חודשי מצור.
  - (ב) חיסול כל עמדות ומחסומים לאורך הכביש הראשי בלוד ורמלה, פרט למשטרת לוד.
  - (ג) גרימת בהלה ובריחה מבוהלת בשתי הערים, שגרמה לבלבול במערכת ההתגוננות בלוד ורמלה וגורם עיקרי לכניעתם.
  - אבידות: שלנו: הרוגים 6, פצועים 21. אבידות בצידוד: 7 ג'יפים, 1 זחל, 1 סקאוט קר. אויב: 2 מקלעים, 14 סטנים, 7 רובים. הרוגים 100-150.
  - שלל: הואיל והגדוד משמש בפעולתו בתפקיד של פורצים נשאר תמיד השלל בידי היחידות שבאות להתבסס אחריו.
5. **הערות ומסקנות:** הפריצה ללוד ורמלה נעשתה ללא כל הכנה מוקדמת של נשק מסייע והיא בוצעה הודות למהירות הפעולה וכוח המחץ המהיר.

(—)

ב/מפקד גדוד 89

ב-11 ביולי כבש גדוד 89, גדוד הפשיטה הממוכן בפיקודו של משה ריין, את דיר טריף ומשלטיה והגיע לבן-שמן. לקראת ערב, פרץ הגדוד לרחובות העיר לוד, כשהוא רכוב על גבי זחל"מים, נגמ"שים וג'יפים (כולל שריינית "הגמר הנוראי", שנלקחה שלל מהלגיון בדיר טריף). פשיטת הבוק ומכת האש אפשרו לכוח חי"ר מחטיבת "יפתח", לנצל את ההפתעה וההלם, לפרוץ למרכז העיר ולהשיג תלת על השטחים החיוניים שבה. עם אנשי הגדוד נמנו גם אנשי לח"י שהיו מאורגנים בפלוגה ב' בפיקודו של יעקב גרנק (ידב הבלונדי).

כבר בראשית המלחמה היתה בן-שמן נקודת ישוב מבודדת, אשר הדרך אליה היתה רצופת סכנות. כדי להמשיך ולקיים את הנקודה, היה צורך להבטיח קשר עם העורף היהודי. משימה זו של הבאת תגבורת לבן-שמן הנצורה הוטלה ברצמבר 1947 על חטיבת "גבעתי", הברית בין החטיבה לבן-שמן נתהדקה כאשר באמצע דצמבר נהרגו באש הלגיון (על-יד מחנה הצבא של בית נבאללה) 14 מלוגי שיריה שיצאה מפתח תקוה לבן-שמן דרך כביש מגדל-צדק. בחר רש מרס עבר הפיקוד על בן-שמן לחטיבת "גבעתי", שהחרירה למקום את הפלוגה הרתית של חי"ש תל-אביב ואלמנטים של נשק מסייע גדודי. עם פלישת צבאות ערב, הועבר הפיקוד לחטיבת "קרית". יומה של בן-שמן הגיע רק בחודש יולי, כאשר במסגרת מבצע "דני" הוסר מעליה המצור שנמשך שמונה חרשים. בן-שמן חוברת מחדש לשטח שבירי היהודים. עד לתקופה זו נמשכו המאמצים לקיים את הקשר עם הנקודה ולהעביר אליה שירות ואספקה. במסגרת פעולות אלה הצליח הטייס צבי זיבל ב-25 ביוני 1948 להעביר לבן-שמן הנצורה אספקה ותחמושת. על מעשה גבורה ותושיה שגילה בפעולה זו, זכה באות גיבור ישראל. צבי זיבל ז"ל נפל חלל בפעולה בעוגיה אל חפיר.

מאות הוללות

כי 31145 איראני זיבל צבי

מילה גסהה למחנת בחדודי נעשיו בשדה הקרב

בדיסטן יום 18 בסיון תש"ח (1948)

זאת אשר עשה

איראני זיבל צבי נפא בשדה הקרב... אספקה ותחמושת לבן-שמן הנצורה. אותה יגיעה הייתה אש האויב את סניפי המקום לעמדות. נחת בסכסול הנר וללא כל עזרה העביר את האספקה והתחמושת לנקיים בטחונים. כל זה עשה בהיותו וחסות לאש האויב, שהתגברה ומנעה ממנו כל אפשרות לשוב אל הסטרו. לפי הצעתו העבירו אנשי המקום ישיקו הול כל ידוקטור והוא השיג לבדו לשדה הסתה והעמידו בן האוירון ואש האויב הוא הצליח להגיע אל הסטרו אשר היה כבר נקיב ככמה נקבים. קפץ לתוך האוירון וחזר בשלום לבסיסו.

נפל חלל בפעולה אחרת ב עשה להחייבים כי נכנסו על מנת שה... **על מנת שה... אית צבחה** את ההנטיית העלה ביידי אשוי לכבא-המני לטייל

מפקד גדוד 89

עיר הבטחה

החייבים כי נכנסו

מבצעים בדרום

מסמך מס' S/856

מברק מה־25 ביוני 1948 שנשלח מהמתווך מטעם האו"ם אל המזכיר־הכללי בנושא התקרית בנגבה שבנגב 25 ביוני 1948

25 June 1948

For the President of the Security Council:

Serious incident developed at Negba in Negeb on Egyptian front on morning 25 June when Egyptian Commander backed by Egyptian government resisted with force the passage of an unarmed Jewish food convoy under United Nations escort destined for Jewish settlements in the Negeb. During the incident Egyptian Spitfire planes attacked plane of United Nations observer while landing inside Jewish-occupied territory and scored fifteen hits. Fortunately the American pilot of the plane was not injured. Full facts of incident not yet available and will be reported on later.---

Have protested vigorously to Egyptian Government and requested full explanation.

Count Bernadotte

עבור נשיא מועצת הבטחון:

תקרית רצינית התפתחה על־יד נגבה שבנגב בחזית המצרית בבוקר ה־25 ביוני, כאשר מפקד מצרי, שנתמך ע"י הממשלה המצרית, התנגד למעברה של שיירת־מוזן יהודית לא חמושה מלווה באנשי או"ם, שהיתה בדרכה ליישובים יהודיים בנגב. במהלך התקרית תקפו מטוסי ספיטפייר מצריים מטוס של משקיף האו"ם בעת שהלה נחת בטריטוריה מוחזקת בידי היהודים, ופגעו בו 15 פגיעות. למרבה המזל, טייסו האמריקני של המטוס לא נפגע. מלוא העובדות על התקרית טרם נתקבלו, וידווחו מאוחר יותר. ---

מחיתי בתוקף בפני הממשלה המצרית, וביקשתי הסבר מלא.

הרוזן ברנאדוט

ליל ה־8-9 ביולי נקבע כמועד אפשרי לפתיחת מבצע "אנפאר". יום לפני המועד שנקבע על־ידי המתווך מטעם האו"ם לסיים ההפוגה. צה"ל לא ראה בכך מכשלה, שכן ראש המטה של המתווך מטעם האו"ם, הקולונל בונדה, והמתווך עצמו קבעו, כי במניעת מעבר שיירה לנגב, הפירו המצרים את ההפוגה ולכן יש ליהרר דים חופש פעולה.

סקירת מצב

"המצב לגבי שיירות האספקה לנגב הוא כדלקמן:

1. ביום ו' שעבר (25.6) חסמו הכוחות המצריים את הדרך בפני שיירותינו. ראש המטה של המתווך מטעם או"ם, שנסע באותה שיירה, אישר לנו בכתב, כי במונעם את מעבר השיירה, הפרו המצרים את ההפוגה ואנו רשאים לפעול נגד הכוחות המצריים.
2. הודעתו זו של ראש־המטה אושרה גם על־ידי המתווך עצמו, אשר הודיע במועצת הבטחון, כי נסיון זה מצד המצרים, להרעיב את הנגב הישראלי, יש בו הפרת ההפוגה.
3. מהמטה שלנו הודיעוני ביום ו', לאחר החזרת השיירה לתל־אביב, כי אם תהא החלטת הפרוץ בכוח, יידרשו להם ארבעה־חמישה ימים, לשם הכנה יסודית של הפריצה.
4. פירסמתי לפי זה הודעה רשמית, כי צבא ישראל ישתמש בחופש הפעולה שניתן לו, באופן, בזמן ובמקום שימצא לנחוץ.
5. בינתיים פנה אלי המתווך מרודוס וביקש מאוד להתאפק, לפי שעה, פן תגרום ההתלקחות בנגב להתפשטות האש על פני כל החזיתות ולביטול גמור של ההפוגה. עניתי כי אין אנו מעוניינים לדחוק קץ ההפוגה, ואם יש בידו להביא את המצרים לידי קבלת הדין — יישר כוחו. עם זאת הזהרתיו, שלא נוכל להמתין יותר מדי והצעתי שיודיעו לנו תוצאות צעדיו כלפי המצרים תוך 48 שעות. הדבר היה בשבת והיום אני מחכה לשובם של מקשרינו מרודוס.
6. אתמול מסרתי דין־וחשבון מפורט על כל הפרשה בישיבתה הסדירה של הממשלה. לא היה כל ערעור. לא נשמעה כל הצעה.
7. כשלעצמי אינני סבור, כי ההתנגשות בנגב מוכרחה להביא לידי גמר ההפוגה בחזיתות אחרות, אם כי אין הדבר מן הנמנע. על כל פנים עלול הדבר להביא לחידוש הקרבות עם הכוחות המצריים.
8. הברירה בין דחיית השיירה והמשך ההפוגה בנגב מזה לבין החשת השיירה וחידוש הקרבות מזה — הינה בראש וראשונה, ענין לשיקול צבאי.

בסוף חודש יוני וסמוך לפרסום הפקודה למבצע "אנפאר" כתב שר החוץ משה שרת מסמך המסביר במידה רבה את הרקע למבצעים בדרום.

מבצע "אנ-פאר" — אנטי פארוק

חטיבת גבעתי/מבצעים

7 ביולי 1948

פקודת מבצע "אנ-פאר"

כללי

1. עם גמר ההפוגה ב-091000 על החטיבה:
  - א. להגן ולהבטיח את קוי החזית והנקודות המבודדות:
    - (1) במערב: יבנה — בית-דראס — ג'וליס;
    - (2) בדרום: ג'וליס — נגבה — גת — גלאון;
    - (3) במזרח: כפר-מנחם — קדמה — גלאון;
    - (4) בצפון-מזרח: אוור גור — — —
  - ב. לתקוף:
    - (1) בדרום: מקומות תפושים ע"י האויב לאורך קו התחבורה מגידל — בית-ג'וברין;
    - (2) במזרח: תל-אצ-צאפי, וישוכים ערביים באזור זה — — —

ידיעות

2. מגמת האויב: פעילות באזור בית-דראס — עיראק-סוידאן — בית-עפה, במגמה להגיע למסמיה וקסטינה. הנ"ל, בתיאום עם תנועה של כוח תל-אצ-צאפי במטרה להתאחד במסמיה. לאחר שיגיע למסמיה — לכתר את החזית ולהקיף חלק מכוותיננו.
3. כוחותינו:
  - א. בצפון מזרח — חטיבות הראל ויפתח;
  - ב. בדרום — כוחות הנגב;
  - ג. כוחות החטיבה — לפי פקודת עריכת-הכוחות מ-27.6.48.

המגמה:

4. ביום 8.7.48 שעה 24.00, על כל הכוחות המצויינים מטה להיות בעמדותיהם ובמקומות ריכוזיהם, כפי שייקבע בתכנית זו.
5. גודר "5": החוקה והגנה על הקו ממשלט יבנה עד בטאני ערבי. — — —
6. גודר "3": החזקת הקו באר-טוביה — בית-דראס — ג'וליס — במערב; החזקת הישוכים נגבה, גת, גלאון, ג'וסיר — בדרום.
7. גודר "1": במשך ליל 7.7.48, יעביר את הכוח הנועד לפעולות תל-אצ-צאפי (לא יותר מ-2 פלוגות, כולל נשק מסייע) לבסיס היציאה. התנועה צריכה להיות מוסוית ובהסתר.
8. התפקידים: לכבוש את תל-אצ-צאפי בכוח של פלוגה אחת, להשמיד את הכוח הלוחם של האויב, ולהתבסס במקום. — — —
9. גודר "4": (1) פלוגה רגלית, 1 פלוגה ממונעת, 1 פלוגת נשק מסייע, ינוע בליל 8.7.48 לסואפיר אש-שרקיה. יערוך את עצמו להגנה. ישלח משמרות קדומניים לכיוון הדרכים המובילות לג'וליס, חתה, עבדיס, וג'לדיה.
- הכוח ישמש כעתודה חטיבתית. — — —
- על הגדוד להיות מוכן לבצע פעולת כיבוש של הכפרים עיראק-סוידאן ובית-עפה בליל 8.7.48. — — —
10. גודר "2": אחראי לאזור המיוחד (גודר). הכוח לפעולה זו — בהתאם לעריכת הכוחות הרגילה. על סמג"ד "2" להתכונן לפעולת ניקוי הכפרים — ג'לדיה וקסטינה — — —
11. חיי"מ, נפות, אוורים — בליל 7/8.7 על האוורים, הכוחות הרזרביים של הנפות והמרחב להיות במצב של כוננות מלאה להדוף התקפות של האויב במלוא כוחם. תשומת לב להגנה אנטי-אווירית, פסיבית ואקטיבית.

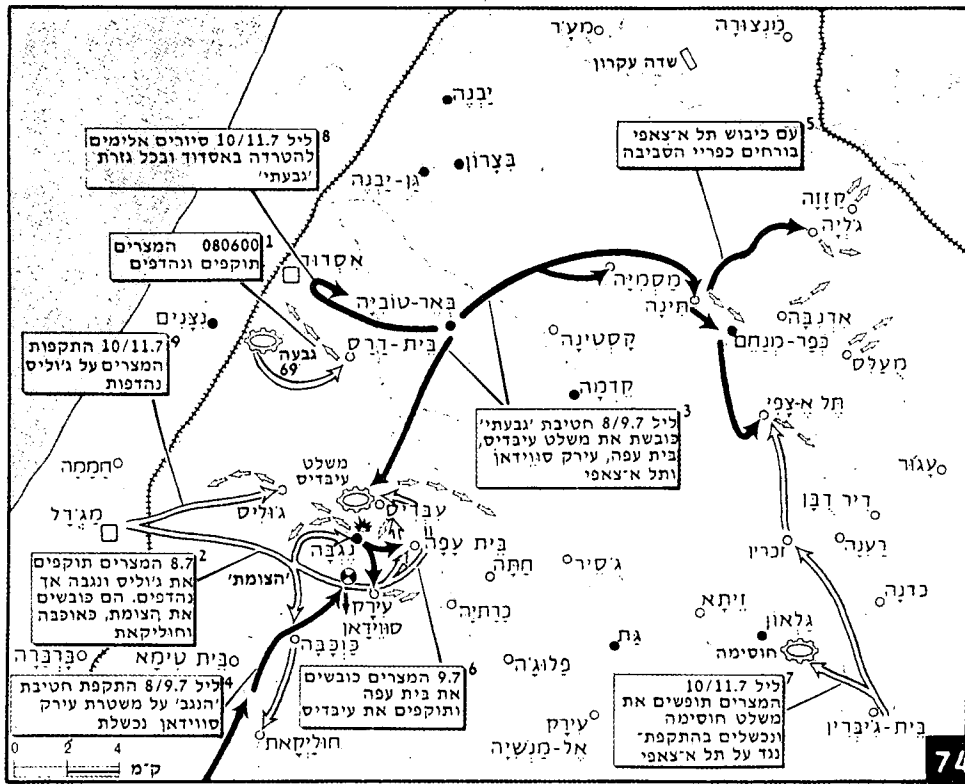
בליל 7-8 ביולי, יממה לפני סיומה הרשמי של ההפוגה, החליטו המצרים לנצל את יתרון ההפתעה. הם תקפו את מתחם בית דראס וכבשו את כאוכבה, חוליקאת ומשלט 113 (שהיה נטוש). כוונתם היתה לעבות את הרצועה המנתקת את הנגב. כדי למנוע הסתבכות עם האויבים הטילו המצרים את משימות ההתייחסות על הפותחת על כוחות סעודיים, על כוחות סודניים ועל כוחות סיריים למחצה שלא נמנו עם כוחות הצבא המצרי הסדיר. התקפות אלה חידשו את מערכת הקרבות בחזית הדרום. כעקבות המהלך המצרי נאלץ צה"ל להקדים את מבצע "אנ-פאר" (אנטי פארוק) לליל 8-9 ביולי.

למפקד המבצע התמנה שמעון אבי-דן. תחת פיקודו הועמדו חטיבת "גבעתי" וכוחות מחטיבת "הנגב". מגמת המבצע היתה לפרוץ דרך לנגב על-ידי כיבוש משטרת עירק סוידן, מוצב עבדיס והכפרים עירק סוידן ובית עפה. כל יעדי המבצע, למעט משטרת עירק סוידן, (שתוכננה להיכבש על-ידי חטיבת "הנגב"), נכבשו כמתוכנן. כ-9 ביולי פתחו המצרים בהתקפת נגד שגרמה לנסיגה מבית עפה ועירק סוידן.

כ-10 ביולי המשיכו המצרים בהתקפתם, במקדם את עיקר המאמץ נגד מוצב עבדיס. אך למרות הסתערויות של כוחות חי"ר, בסיוע שריון, ארטילריה ואוויריה, שנמשכו שלושה ימים, הצליחו כוחות חטיבת "גבעתי" להרוף את התוקפים. ב-12 ביולי הפעילו המצרים צוות קרב חטיבתי באזור נגבה-עבדיס. פעולה זו נכשלה. גם הניסיון המצרי לנתק את נגבה מצפון נכשל עם כיבושו של משלט 105, ע"י כוחותינו.

למרות שעיקר המאמץ של חטיבת "גבעתי" התמקד בקטע הדרומי של החזית (כלומר באזור נגבה), הוחלט לתקוף גם את האגף המזרחי. על מנת למנוע מהכוח המצרי ממורח לחבור עם הכוח מדרום. כוח מהחטיבה תקף את תל אל צאפי וכבשו. נפילתה של עמדה חיונית זו גרמה לכריחתם של יותר מ-10,000 מערכי האזור, שראו את עצמם מנותקים.

כיבוש תל אל צאפי אפשר קשר נוח עם ישובים שהיו כמעט מנותקים: כפר מנחם, קדמה, גת וגלאון. למרות שמבצע זה לא השיג את מטרתו העיקרית — היינו פריצת הדרך לנגב, הוא שיבש את תכניות המצרים להמשך ההתקפה צפונה.

מתוך סיכום הפעולות של חטיבת גבעתי

8.7.48 מבית-דראס מודיעים: עם שחר, תקפה פלוגה סודנית את מתחמי בית-דראס. בזכות ההפתעה, הצליחה פלוגת האויב להשתלט על מוצב כיתתי בדרומו של המתחם. מכת-נגד שהונחתה עליה, סילקה אותה ממנו. בנסיגתה, סבלה פלוגת האויב אבידות קשות.

בסריקה שנעשתה בשטח, נמצא נשק וכן נתפשו מספר שבויים, ביניהם רסי"נ, מפקד הפלוגה התוקפת, על גופו נמצאו מסמכים חשובים.

1. גזרה דרומית 10.7.48

גוליס: האויב ערך שתי התקפות על מתחמינו בכפר, בכוח של גרוד ושריון. ההתקפות נהדפו. מספר כלי רכב משוריינים של האויב נפגעו. בסריקה נתפש שלל.

נגבה: האויב לחץ על נגבה באש מכיוון משלט 113 ומכיוון בית-עפה. כן הופגז המשק מתותחים והופצץ מאוירונים.

סמוך לחשיכה נפגעו שתי בארות-המים.

משלט עבדיס: האויב התקיף קשה את המשלט במשך היום. נערכו שתי התקפות בכוח של שתי פלוגות כל אחת ובסיוע שריון, ארטילריה ואויריה. תגבורת אויב זרמה במשך כל זמן ההתקפה על כביש מגידל-פלוגיה. ההתקפות נהדפו, באבידות גדולות לאויב.

אבידותינו: 9 הרוגים ו-50 פצועים.

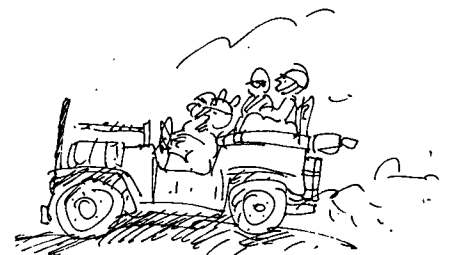
2. גזרה מזרחית

מסמיה: כוחותינו נכנסו לכפר, לאחר שכל תושביו ברחו ממנו. — עלידי כך נפתח הכביש רחובות-קסטינה לתנועת כוחותינו. בשעת 18.00 הופצץ הכפר ע"י מטוסי-האויב.

תינה: כוחותינו נכנסו לתינה, לאחר שפונתה מתושביה.

גילדיה: כוחות מגדוד "1" — אלה שתפשו ב-9.7 את תל-תורמוס — נכנסו לגילדיה, שפונתה מתושביה, והתבססו במקום.

תל-איצפאפי: מטוסי האויב הפציצו את הכפר בשעה 18.00.

סודי ביותר פקודת מבצע מס. 3 (מושבת נגבה)

ידיעות

1. האויב:

מחזיק במושבת נגבה היהודית. הגיעו תגבורות רבות באנשים, בנשק ובציוד, בתקופת ההפוגה. במשך כל התקופה, הוא מתבצר בגבעות ובחפירות שביניהן.

2. כוחותינו:

הגדוד הרגלי ה-6 מחזיק בגבעות הפונות לעבר כפר ג'וליס ובהסתעפות הדרכים ממערב לעיראק-סוידאן.

הגדוד ה-9 ותחת פיקודו:

הפלוגה הסעודית; פלוגת רובאים ממונעת; גדוד טנקים קלים; 2 טרופ משוריני המבר; 2 מחלקות מק"ב מגדוד 2 מק"ב; כיתת מרגמות 3" מגדוד 2 מק"ב.

בסיוע:

2 בטריות שדה 25 ליט' וטרופ 6" שדה; טרופ 3.7" נ"מ, 2 תותחי בופורס 40 מ"מ נ"מ; טרופ 2 ליט' נ"ט; 3 מכוניות קישור לסיוע אויר; מחלקת הנדסה.

הכוונה

3. הגדוד ה-9 והכוחות המצורפים אליו, יתקיפו את האויב הנמצא במושבה נגבה וישחלטו עליה.

השיטה:

4. ההתקפה על המושבה תיערך מכל הצדדים, שלבים שלבים. שתי פלוגות מן הצד הדרומי, פלוגה מן הצד הצפוני, פלוגה מצד מזרח ופלוגה מצד מערב. — — —

9. התותחים:

א. תותחי השדה

2 בטריות שדה 25 ליט' ירעישו את נגבה וטרופ 25 ליט' ירתק את האויב בכפר ג'וליס. בתחילה יירו אש הרסנית בקצב אטי, על המשק כולו. אח"כ יירו ריכוזים על הצלע הדרומית של המושבה. משעה 10.00 עד למתן פקודה חדשה תיפסק ההרעשה. לאחר זאת יירו ריכוזים על הצלע הצפונית. כן יירו ריכוזים לצלע הדרומית של המושבה.

10. סיוע אוירי:

א. משעה 08.30 עד שעה 09.30 — הרעשת המושבה בפצצות רסק ותבערה לסירוגין.
ב. משעה 10.00 עד תום הפעולה סיור מזוין מעל למושבה על מנת לגלות ולהרעיש כל ריכוזים או משוריניים של האויב, כולל היערכות האויב להתקפת נגד. כמו כן פיקוח על הדרכים המובילות למושבה — — —

התקפת נגבה ב-12 ביולי בהתאם להחלטת המפקד המצרי העליון מלאוי לכבוש את נגבה בכל מחיר, פתח הצבא המצרי בהתקפתו הגדולה ביותר בחזית הדרום. בנסיגת נותיו הקודמים לתקוף את נגבה ולכודרה הצליח האויב לכבוש ללא קרב רק את גבעה 113.

לקראת המתקפה החדשה תכנן האויב יב בקפידה את התכנון תוך לימוד לקחי ההתקפה מה-2 ביוני, ולאחר צילום אוירי, שפיענחו שימש יסוד לפקודת המבצע להתקפה על נגבה.

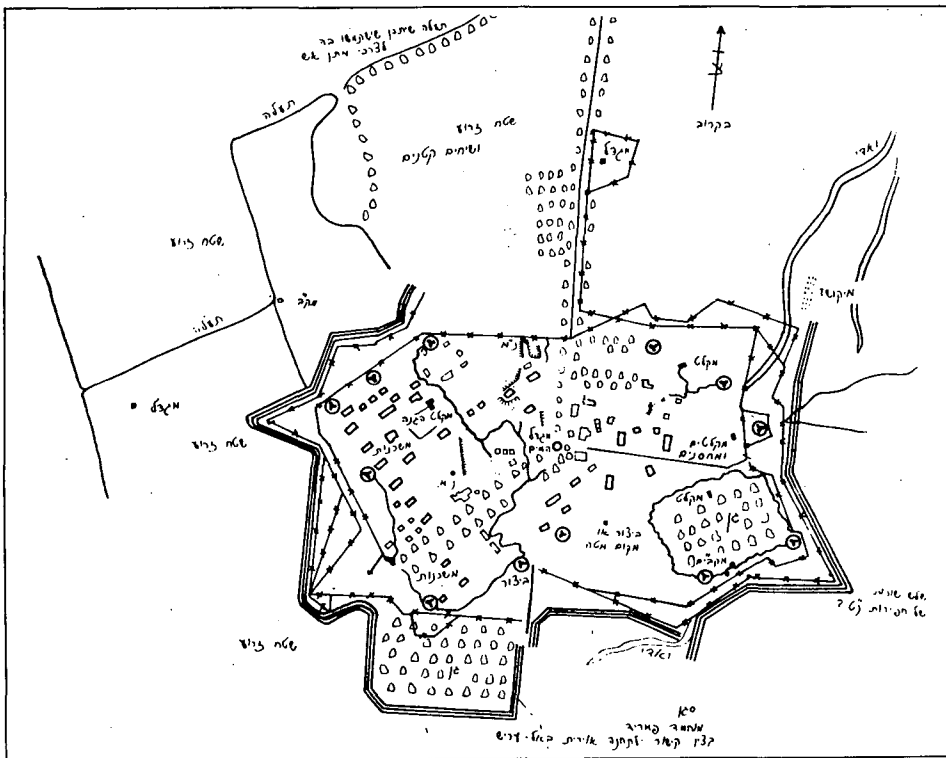
בהתקפה לקחו חלק כשלושה גדורי חי"ר, פלוגת טנקים, פלוגת שריוניות, גדוד תותחי שדה, מרגמות, יחידת תותחים נ"ט ורנ"מ, נשק מסייע ומטוסים.

ההתקפה נערכה בשלוש זרועות: על הגדוד ה-6 הוטל לבצע התקפת הסחה על מתחם ג'וליס, ועל הגדוד ה-2 הוטל לבצע התקפת הסחה על מתחם עיבדיס. על הגדוד ה-9 (הגדוד המובחר של צבא מצרים), הוטל לתקוף את נגבה. הגדוד תוגבר בפלוגה סעודית, בפלוגה ממונעת ובסיוע של יחידות שריון וארטילריה.

ההתקפה החלה בשעה 06.00, כאשר כוחות חי"ר ושריון נעו לעבר המשק. בשעה 08.00 הופעלו מטוסי קרב. אשר הפציצו את המשק בפצצות תבערה ורסק. ב-08.45 הושלם כיתור נגבה, והחלה הרעשה ארטילרית כבדה. בשעה 10.00 החלו שלוש פלוגות חי"ר בצרוף נשק מסייע גדורי, ארטילריה, שריון וחיל אויר בהתקרמות לעבר שטח ההסתערות. בשעה 11.00 הופסק הסיוע והחלה הסתערות שנבלמה במרחק 50 מטר רים מהגדרות החיצוניות. המצרים שסבלו אבידות כבדות נסוגו להת-ארגנות. בשלב זה חודשו ההפגזות וההפצצות שנמשכו עד לשעה 16.00. האויב הסתער בשנית לעבר הצד הצפוני-מערבי של נגבה. אך גם הסתערות זו נבלמה על-ידי הגדר הפנימית הממוקשת. בשעה 18.00 החלה נסיגת האויב. ההתקפה נכש-לה וחוסלה האגדה על הגדוד ה-9 הבלתי מנוצח (כובש ניצנים וגבעה 69).

על נגבה הגנו חברי המשק ופלוגה מגד' 53 של חטיבת "גבעתי".

תרשים פוענח צלום אויר של מערך הגנת נגבה (התרגום של מקור מצרי)

מברקים נכנסים אל אג"מ/מטב"ל

מאת: גבעתי 141630 יולי.
מגלאון מודיעים: ב 141210 — אנו מוקפים בקוטר של 1 ק"מ. פועלים נגדנו במרגמות ובמכונות. ב 141400 — את גת מפגיזים מפלוגיה, מרעישים מבית ג'וברין.

מאת: סרגי 151515 יולי.
קרבות בתוך בארות יצחק. הטור המשורין שלנו יצא לתגבורת, מטוסי אויב ממשיכים להטיר את הישובים והטור.

"מות לפולש"

מתוך סיכום הפעולות של חטיבת גבעתי (ליל 17/18 ביולי):

כוחותינו התקיפו הלילה את בית-עפה, חתה וכרתיה במגמת כיבוש והתבססות. יחד עם הפעולות האלה בוצעה שורת פעולות שתכליתן לסייע להצלחת המבצע העיקרי.
בית-עפה: האויב במקום גילה התנגדות חזקה ביותר. הפלוגה שפעלה מדרום נשברה בשעת הפריצה. הפלוגה שפעלה מצפון, הצליחה לפרוץ לכפר אולם נאלצה לסגת בבוקר. אבידותינו גדולות.

חתה: הכפר נכבש ללא קושי. כוחותינו התבססו במקום.

כרתיה: הכפר נכבש בשעות הלילה המאוחרות ע"י גדוד הקומנדו. פלוגה מגדוד "ז" המשיכה בטיהור הכפר והתבססה בו — — —

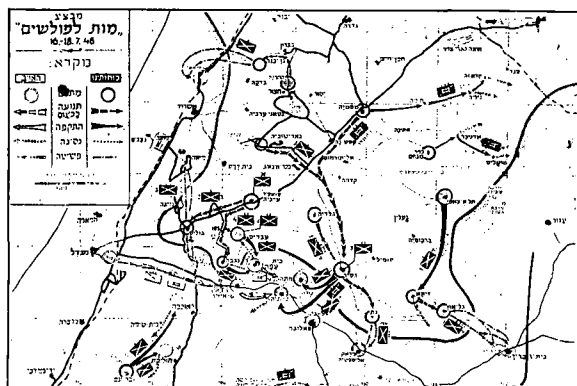
משלט 113: הפלוגה שפשטה למשלט, נתקלה בהתנגדות חזקה ורוקקה על-ידי אש מק"בים שפעלו בקווים קבועים מראש. האנשים נסוגו בסדר. הפצועים וההרוגים הוצאו מן השטח.

עיראק אל-מנשיה: הוטרה בהצלחה.

בית-ג'וברין, הכפר והמשטרה: הוטרו בהצלחה.

חטיבת הראל: כוחות הראל כבשו את דיר-רפאת, הר-טוב וערטוף.

חטיבת הנגב: כוחות חטיבת הנגב לא הצליחו לכבוש את משלטי כאוכבה וחוליקאת. לעומת זאת, זכתה פשיטתם על ביר-אבו-ג'אבר, בהצלחה מלאה.

מתוך סיכום הפעולות של חטיבת גבעתי (18 ביולי):

כרתיה: התקפות נגד נערכו על כוחותינו בכפר. ההתקפות נהדפו. טנק אויב אחד הוצא מכלל פעולה על-ידי פגיעת פיאט.

אשדוד: מטוסינו הפילו מטוס אויב מעל גורת אשדוד — — —

חטיבת הנגב: כוח מצרי כבש את משלט סער החולש על כביש עזה — באר-שבע אולם כוחותינו תפשו משלט חדש במקומו. לעומת זאת, לא הצליח האויב לסלק מכשול מעל ציר אספקתו מעוג'ה להר-חברון ע"י כיבוש משלט ביר-עסלוג. מגינינו במקום הדפו שתי הסתערויות שלו; ואילו שלושה מסרשמידטים של חיל-האוויר הישראלי, שהופיעו לראשונה בשמי הנגב הרחוק, השלימו את מאמץ ההגנה של המגינים, בפגעים בריכוזי האויב ובסכלם בזאת מראש נסיון הסתערות נוסף שלו.

הפוגה: ב-181900 נכנסה ההפוגה השנייה לתוקפה. המצרים הפרו את ההפוגה, ע"י תפישת משלטים חדשים דרומה לכרתיה, לאחר שההפוגה נכנסה לתוקפה.

בעקבות כשלונם להרחבת רצועת הניתוק, החליטו המצרים להתרכז בתקיפת מטרות מוגבלות ולנסות לכבוש ישובים מבודדים באזור הנגב.

ב-14 ביולי תקפו יחידות של כוח סדיר למחצה ומתנדבים מקומיים את משק גלאון בסיוע נשק ארטילרי, ההתקפה נהרפה באבידות כבדות לתוקפים. ב-15 ביולי תקפו המצרים את בארות יצחק. לאחר שביצעו התקפת אוויר ובחיפוייה של הפגזה ארטילרית, נעו כוחות החי"ר וה-שריון לעבר המשק, פרצו לתוכו והצליחו לתפוס את מרביתו. כעוד המצרים נערכים להסתערות נוספת, הגיעה תגבורת שכללה את גדוד הפשיטה 9 מחטיבת "הנגב" וסוללת תותחים. לאחר קרב קצר נהדפו המצרים באבידות כבדות.

לאחר קרבות "עשרת הימים" בחזית הדרום הייתה היוזמה בידי כוחות צה"ל, אך ההפוגה הייתה קרובה והיה הכרח לפתוח את הדרך לנגב הנצור.

על חטיבת "גבעתי" הוטל לבצע את מבצע "מוות לפולש". מגמת המבצע הייתה פתיחת הדרך לנגב על ידי השתלטות על רצועת אורך ממזרח לכביש ג'וליס — בריר, תוך כיבוש אזורי בית-עפה — חתה — כרתיה, שמרום מזרח לנגב. במקביל הוטל על כוחות מחטיבת "הנגב", הפועלים מדרום, לכבוש את ביר אבו-ג'אבר ואת משלטי כאוכבה וחוליקאת, ולחבור עם כוחות חטיבת "גבעתי" התוקפים מצפון.

למפקד המבצע התמנה שמעון אבי-דן, מפקד חטיבת "גבעתי" ותחת פיקודו פעלו חטיבת "גבעתי", חטיבת "הנגב", גדוד קומנדו 89 של חטיבת 8 ופלוגה מיחידת הנחיתה של חיל הים.

למבצע קדמו פעולות פשיטה והט-רה שבוצעו על-ידי כוחות מגדוד 51.

המבצע החל ב-18 ביולי כמתוכנן, אך הושגו בו הצלחות חלקיות בלבד. ההתקפה על בית-עפה שבוצעה ע"י פלוגת הנחתים ופלוגה מחטיבת "גבעתי" נכשלה, וכמו כן נכשל ניסיון של חטיבת "הנגב" לכבוש מחדש את חוליקאת ואת כאוכבה. לעומת זאת נכבשו היעדים העיקריים: חתה — על-ידי פלוגה מחטיבת "גבעתי" וכרתיה — על-ידי כוח מגדוד 89. מהלך זה הקנה לצה"ל מאוח חשוב מדרום לכביש מגידל — בית-ג'וברין. עם כניסת ההפוגה לתוקפה חזרו המצרים ותפסו משלטים שחטמו את הדרך לנגב.

מאותת עדרות

בני 43877 סמל פלר אהרן

מלה נשח למשנת הדין נפשו נשדה הקדנ

כררמה ביום כ משמו הסט (מאונ)

וזאת אשד עסה

היה שחכר סדנה נכבש על כרור...
 על כרור הסט...
 להסטיד תורת אסיר שנקי קלט ולדו...
 ככלל פניה את הפיטום סלט ושני טנקים
 יעלה הבקיש את קדנו. בארחה סיקה חול
 דלמג של על אסיר להנקים בחילה, לאר
 חסם סתגרה ונשנית הסקסה של...
 הסקס של הארוב. בהציק לאר 35 דקה
 לשוח של 50 מסד כחם הנקל את חסי...
 שבריו לאר הדיח הראשונה חילי פס
 הסקס לכסות אצרי בעש. אק על פ סב
 דר סכה את הפיאט כיון אצרו הפענס
 חר נואו ככלל פעולה. הסקס חסר נמל.
 פעולה אקדנה זו שביח את חנקים
 הארוב ב אצרו פ.

ל מנסה זה מלה

— את חוסרת הנלה בידו אר סכס חסר לערול

אונק למ
 3-1-1978
 נסא מדענת ישראל
 ידו הבכור

הקריה יוב כנסה חנסר

ב־18 ביולי ערכו המצרים התקפות נגד עזות בסיוע שריון, על פלוגה ג' מגדוד 53, שנערכה להגנה בכרתיה.

ההתקפה העיקרית החלה בשעה 1500 לערך, כאשר כוח של שתי פלוגות רגלים בליווי 15 משוריינים וארבעה טנקים קלים, פרץ ממערב ומדרום מערב והגיע למבואות הכפר. המצב החמיר, כאשר שני טנקים עמדו לפרוץ את מערך ההגנה. בשעת משבר זו גילתה חוליית פיאט תושיה, כאשר בחסותה של גדר צבר התקרבה למרחק של 50 מטרים מהטנק הראשון והשמירה אותו. צוות הטנק הסמוך ברח ובעקבותיו יתר כוחות השריון והחיי"ר.

על מעשה גבורה זה, זכה מפעיל הפיאט — הסמל רון פלר לאות גיבור ישראל.

מ"פ ג' היה יוסף גבע.

סודי בהחלט
 אפשרות א' 0 ה' בערב

חיל האויר
 מטה כללי
 מ/35/אויר
 1/7/48

תעודה
פעולת "נבוט"

אל: מטכ"ל/אג"ם
 מאת: אגף מבצעים, ח.א.

- המגמה:**
- א. לתקוף מטרות מסוימות בארצות האויב.
  - ב. לחת סיוע טקטי לפעולות "אן-פאר", "לולו" ו"....." של צבאותינו בארץ.
- מטרות:**
1. הפצצת שטח עיר קהיר.
  2. התקפת והפצצת שדה התעופה באל-עריש.
  3. הפצצת קוי אספקה ותחבורה בקו עזה-אשדוד.
  4. הפצצת רכוזי האויב בשטח גשר בנות יעקב (משמר הירדן).
  5. התקפה על שדה התעופה בקוניטרה.
  6. טהור האויר באזור הגליל העליון.
  7. התקפת מטרות טקטיות אשר תקבענה על ידי הצבא.
  8. הפצצת בגדד.

מבצעי חיל האויר בעשרת הימים

חיל האויר נטל חלק פעיל בקרבות עשרת הימים, בסיוע לכוחות היבשה ובהפצצת ריכוזי האויב. בין ה־8 ביולי ל־21 בו ביצע חיל האויר 164 גיחות והטיל 58,200 ק"ג פצצות.

ב־14 ביולי הוכנסו לשימוש בחיל שלושה מפציצים B-17 ("מבצרים מעופפים"), אשר כדרכם מצביה לארץ תקפו מטרות במצרים, בכלל זה הפצצת קהיר וארמון עברין — ארמונו של המלך פארוק. כן הפציצו ממונות צבא בגורת אל עריש — רפיח.

המטוסים הופעלו ע"י מתנדבי חוץ לארץ אשר תרמו תרומה מכרעת להקמתו של החיל ולתפעולו. מרבית אנשי מח"ל היו יוצאי ארצות אנגלו-סכסיות.

מבצע "גיו"ס"

מטכ"ל/אג"ם
חזית דרום
26 יולי 1948

גבעתי
יפתח
סרגיי

חטיבה 8, גדוד 82

אג"א, חיל אויר, חיל הנדסה, חיל תותחנים, שרות רפואי, שרות קשר

מטה "דני", הראל, קריתי, אלכסנדרוני

אגם, אכא, מתם

שרות מודיעין צבאי/קרבי, אגם/מנהלה, אגם/חזית צפון

תעודה למבצע "גיו"ס"

ידיעות על כחות האויב המצרי במרחב פלוג'ה — ראה נספח א'.

הרחבת הפרצה בסכיבת כרתיה ופתיחת הדרך לנגב.

(1) כבוש פלוג'ה והתבססות באיזור.

(2) חסימה כלפי כחות האויב הנמצאים בעיראק סוידאן ועיראק-אל-מנשיה.

(3) הסחת כח האויב באזור עג'ור ובית ג'וברין.

(4) הטרדות והסחות בכון לחוליקאת, כאוכבה וגבעה 138.

(5) פנוי משלטים תפוסים ע"י האויב באזור דרומית מפלוג'ה בכון ברייר.

חטיבת יפתח

חטיבת גבעתי — 2 פלוגות

כל כח גבעתי המוצב בעמדות

חטיבת הנגב

חטיבה 8, גדוד 82

יחידות עזר ושרותים. — — —

מנהל האגם

מצבם של הצבאות הערביים אחרי קרבנות עשרת הימים

- א. **הלגיון הערבי:** מיד עם חידוש הקרבנות, הצליחו היהודים לכבוש את הכפרים הבאים שהיו תחת שליטתו של הלגיון: — יהודיה, וילהלמה, ג'מו, עינאבה, קולא, מזמועה.
- ביום 11.7.48 פינה הלגיון את לוד ורמלה ודבר זה הביא לחשיפת האגף השמאלי של הצבא העיראקי.
- ב. **הצבא הסורי:** הצבא היהודי ערך בגורה זו התקפה עזה, בכוח של 6,000 לוחמים, בכיוון משמר הירדן. משום עושה התקפה, נאלצה המפקדה העיראקית לסייע במטוסייה לצבא הסורי המתגונן.
- ג. **הצבא הלבנוני:** צבא זה נשאר בעמדותיו שעל הגבול ולא היה בכוחו לבצע כל התקפה, או פעולה צבאית אחרת.
- ד. **הצבא המצרי:** גם צבא זה נשאר בעמדות שכבש לפני ההפוגה הראשונה. עם חידוש הקרבנות, ערכו היהודים מספר התקפות מקומיות על עמדותיו.
- ה. **צבא ההצלה:** צבא זה חנה באזור נצרת עד שכיום 16.7.48 הותקף בעוז ע"י היהודים, אשר ביום 17.7.48 כבשו את נצרת.

מבצע "גיו"ס" — 27-28 ביולי.
ניסיון נוסף לפרוץ דרך לנגב נעשה בימי ההפוגה הראשונים במבצע גיו"ס (ראשי התיבות — גבעתי, יפתח, סרגיי).
מגמת המבצע היתה להרחיב את מסדרון כרתיה (שנפרץ במבצע "מ" וות לפולש") ולאבטח אותו, כאשר כוח מחטיבת "יפתח" יכבוש את פלוג'ה וכוח מחטיבת "גבעתי" יכבוש את עירק אל מנשיה, תוך ביצוע פעולות הטרדה והסחה לאורך החזית.

לאחר שהותקפה שיירה לנגב נפתח ב-28 ביולי המבצע. כוחות "גבעתי" ו"יפתח", עליהם הוטל לכבוש את פלוג'ה ועירק אל מנשיה לא הצליחו במשימתם. כישלון זה הניע את מטה חזית הדרום לצמצם את המבצע ולהסתפק בהעברת השיירה ללא כיבוש נוסף של בסיסי האויב.
בליל 31 ביולי — 1 באוגוסט הצליחה שיירת משאיות לפרוץ דרך לנגב ולהגיע בשלום לברור חיל, זאת לאחר שהסתננה דרך המשלטים המצריים. אולם ביום שלמחרת ניתנה הוראה לסיים את המבצע (מבצע זה כונה גיו"ס 2).
קרבנות עשרת הימים בחזית הדרום הוכיחו, כי בעיית הנגב איננה ניתנת לפתרון חלקי. פתרון מלא הושג רק במבצע "יואב".

לוח אירועים עיקריים

- 12-11 — במסגרת מבצע "דני" נכבשו לוד ורמלה ושורה של כפרי האויב בחזית המרכזית.
- 12 — ההתקפה השלישית על נגבה.
- 16-15 — התקפת צבא מצרים על בארות-יצחק נהדפה.
- 16 — נצרת נכבשה.
- נסיגת כוחותינו מרמת-גנין.
- 17-16 — מבצע "קדם" — ניסיון פריצת כוחותינו לעיר העתיקה בירושלים.
- 18-17 — מבצע "מות לפולש" — ניסיון לפתוח פרודור לנגב המנותק.
- 19 — התחילה הפוגה שניה.
- 22 — המצרים חסמו המעבר לנגב.
- 26-24 — המשולש הקטן בכרמל טוהר — מבצע "שוטר".
- 31 — מבצע "גיו"ס" — ניסיון נוסף לפריצת הדרך לנגב.

- 8 — הפוגה ראשונה הסתיימה והקרבנות התחדשו.
- כפר דרום פונה.
- התקפת צבא מצרים על בית-דרס נהדפה.
- 9-8 — מבצע אניפאר לפריצת הדרך לנגב.
- 9 — כוחותינו המשיכו לבלום צבא מצרים בחזית הדרום.
- 17-9 — קרבנות מרים בסג'רה מסתיימים בנסיגת כוחות קאוקג'י.
- 18-9 — מבצע "דקל" — שחרור הגליל המרכזי.
- מבצע "ברוש" — בלימת צבא סוריה בראש הגשר שלו במשמר-הירדן.
- 13-10 — התקפות צבא מצרים על ג'וליס, נגבה ועיבדיס נהדפו.

שער 5 : ההכרעה

ספטמבר 1948 — מרס 1949

ב־16.9.1948 הגיש המתווך מטעם האו"ם, הרוזן השוודי בְּרַנְאָדוֹס (שנרצח למחרת היום), את ההמלצות שלו למוזכר הכללי של האו"ם, וביניהן ההצעה למסור את הנגב, המנותק ממילא ממדינת ישראל, לידי הערבים. צה"ל היפנה איפוא את עיקר מאמציו לשיחרור הנגב. לרשות מפקד חזית הדרום הועמדו לצורכי מבצע "יואב" (עשרהמכות) החטיבות הוותיקות במרחב, "גבעתי" ו"הנגב", חטיבת "יפתח" וחלק מהחטיבה המשורנית; תוך מהלך הקרבות הובאה גם חטיבת "עורד" מהצפון. ריכוז הכוחות הסתיים ב־15.10.48 וכאותו יום הודיעה ישראל למטה משקיפי האו"ם על רצונה להעביר שיירה דרך כרתיה, לנגב. השיירה הותקפה בקרבת המוצבים המצריים ונאלצה לחזור על עקביה. חיל-האוויר הישראלי הפציץ את שדה-התעופה של אל-עריש, ואת הערים עזה, מגידל לעזה, ואילו אנשי "גבעתי" הקימו חיץ בין עיראק אל-מנשיה לבית גוברין. עורקי-התחבורה המצריים — כבישים ומסילת-הברזל — זרע מבוכה רבה בעורף המצרי. טרזים ננעצו במערך המצרי כדי לבתר אותו: אנשי "יפתח" תפסו מערך משלטים בקרבת בית-חנן, בין מגידל לעזה, ואילו אנשי "גבעתי" הקימו חיץ בין עיראק אל-מנשיה לבית גוברין. בבוקרו של 16.10 יצאו גדוד הטנקים וגדוד חיל-רגלים לכבוש את עיראק אל-מנשיה ולפתוח ע"י כך את הדרך לנגב. ההתקפה נכשלה. אור ליום ה־17 באוקטובר כבש גדוד של "גבעתי" את המעוז המצרי במשלט 113 ואת משלט הצומת הדרומי. המצרים החזיקו עדיין מעמד במשלט הצומת הצפוני בין שני המשלטים. ב־17 נהדפו בכל הגזרות ההתקפות המצריות. אור ליום ה־18 הושלם כיבוש הצומת הצפוני וכן נכבשו מוצבי כאוכבה. עתה חסמו את המעבר לנגב משלטי חוליקאת בלכר. בינתיים הובאה חטיבת "עורד" מהצפון לחזית הדרום, והוטל עליה לכבוש את משלטי כרתיה, כדי להרחיב את הפרוודור לנגב. בהיותה מחוסרת נסיון-לחימה נגד אויב סדיר כמו הצבא המצרי, היא לא הצליחה במילוי משימתה, והוטל על "גבעתי" לסלק את המחסום האחרון — את מערך מוצבי חוליקאת, המבוצר היטב. עם שחר יום 20.10 היתה הדרך לנגב פנויה. לעומת זאת נכשלו שני נסיונות נוספים לכבוש את משטרת עיראק-סווידאן.

עם פתיחת הכביש לנגב הוזרמו הכוחות הדרושים לכיבוש באר-שבע, וזו נפלה בהתקפת-פתע (20.10) של החטיבה המשורנית ושל חטיבת "הנגב". מיפקדת חיל-המשלוח המצרי נסוגה ממגידל לעזה, לאחר שחיל-ההנדסה המצרי התקין דרך מאולתרת לאורך שפת-הים (במקום הכביש שנותק ע"י מוצבי "יפתח" בבית חנן). בליל ה־18/19 פתחה חטיבת "הראל" בהתקפה (מיבצע "ההר") על כוחות המצרים שבגיורתה (תוך הקפדה לא לערב את כוחות ה"לגיון" בלחימה), ואמנם עלה בידיה להרחיב את דרום פרוודור ירושלים, וב־27.10 לפגוש בכוחות "גבעתי" שכבשו את בית גוברין.

בגיזרה המערבית נכנסה מחדש לתוקפה הפסקת-האש (22.10), אבל במזרח נמשכו הפעולות עד ה־28. הצבא המצרי פינה את רצועת החוף מאשרוד עד למבואות עזה: ב־27.10 נכנסו כוחות צה"ל לאשרוד ואף שבו לניצנים ולגבעה 69. ב־5.11 נכבשה העיר מגידל ללא קרב, ובאותו יום שוחררה גם יד-מרדכי. ב־9.11 כבשו כוחות השריון בפיקודו של יצחק שדה את משטרת עיראק-סווידאן. המצרים נסוגו מהכפר עיראק-סווידאן וממשלטי "דרך בורמה" המצרית שעקפה את כרתיה בואכה פלוגיה. כך נוצר "כיס פלוגיה" בו נלכדה חטיבה מצרית שלימה. תרומת חיל-האוויר למיבצע "יואב" היתה מכרעת. זו בפעם הראשונה היתה עדיפות אווירית לכוחות ישראל, שכמעט לא הוטרדו יותר ע"י חיל-האוויר המצרי. גם חיל-הים הישראלי זקף לזכותו הישג מפואר במהלך מיבצע "יואב": טיבוע אניית-הדגל של הצי המצרי "האמיר פארוק" ואניית מלחמה שנייה של הצי המצרי מול חופי עזה (ע"י יחידת-חבלה ימית).

כאשר תקף "צבא ההצלה" מוצבים בקרבת מנרה, הוחלט לשים-קץ אחת-ולתמיד לאוימיו. מיבצע "חירם" — בו לקחו חבל חטיבות "שבע", "עורד" (לאחר החזרתה מהדרום), חלק מחטיבת "גולני" וחלק מחטיבת "כרמלי" — הושלם תוך 60 שעות. "צבא ההצלה" גרש מתחומי הארץ וטוהר כל שטח המדינה בצפון, עד לגבול המאנדאטורי. כוחות צה"ל אף חדרו לשטח לבנון והגיעו עד לגדות הנהר ליטאני. הובס גדוד סורי סדיר, שהובהל ממרגיעין לגישי (היא גוש חלב). בכך הושלמה הלחימה בצפון. בדרום נמשך המצור על "כיס פלוגיה". חטיבת "גבעתי", שבצעת הקרבות בדרום, הוחלפה ע"י חטיבת "אלכסנדרוני"; התקפתה על ה"כיס" (28.12) נכשלה. ה"כיס" נשאר בכיתורו — עד שפונה במסגרת הסכם שביתת-הנשק עם מצרים.

בסוף חודש נובמבר, במסגרת מיבצע "לוט", ירדו כוחות חטיבת "הנגב" דרך כורנוב לעין חוצוב בערבה והקימו — לאחר ניתוק של 6 חרשים — קשר עם סדום. הצבא המצרי, שהתרכז עתה כולו בגיורת עזה, החל בהרחבת גיורתו מזרחה וגם רקם תכניות לכבוש בחזרה את באר-שבע. למגמות אלו הושם-קץ, כאשר במיבצע "אסף" הביסה החטיבה המשורנית, בסיוע של גדוד "גולני", כוח מצרי משורין בקרבת שיח' נוראן בנגב המערבי (7.12.48).

במטרה לגרש סופית את הצבא המצרי מגבולות הארץ ולאליץ את המצרים לשאת ולתת עם ממשלת ישראל — תוכנן מיבצע "חורב" (או "עין"). לפתיחתו ב־22.12.1948 קדמה הצהרת ממשלת ישראל לפיה רואה היא עצמה חופשית לפעול נגד צבא מצרים מחמת הסירוב המצרי להיכנס למו"מ על שביתת-נשק עם ישראל. המיבצע החל בגיזרה המערבית (ע"י "גולני") בכיבוש משלט 86 בין עזה לרפיח. הקרב על משלט זה נסתיים בכשלון, אך הוא מילא את תפקידו: הוסחה תשומת-לבה של המיפקדה המצרית מהכוונות האמיתיות. כדי להגביר את הרושם, שאכן מטרתו של צה"ל היא כיבוש מידי של רצועת עזה, פעלו גם חיל-האוויר וחיל-הים בגיזרה זאת.

ב־25.12 (בגלל דחייה של 24 שעות עקב שטפונות עזים) נפתחה התקפתה של חטיבת "הנגב" על משלטי המצרים בכביש באר-שבע — עוגיה. בקרב אכזרי נכבשו עד בוקרו של 26.12 מוצבי התמילה על הכביש מדרום לביר-עסלוג. על החטיבה המשורנית הוטל להדרים מחלוצה בדרך הרומאית לרוחביה ומשם דרך ואדי אביאד להגיע ולהפתיע את המוצבים המצרים בעוגיה. בשל קשיי הדרך הגיעו הכוחות האלה באיחור אל יעדיהם ובמגע הראשון לא הצליחו למלא את משימתם. בינתיים הוחשה תגבורת מאל-עריש לעוגיה. לשריון הישראלי נשקפה הסכנה שיותקף בעורפו, אולם תגבורת האויב נבלמה וחטיבת השריון החזיקה בעמדותיה, כדי לחדש את ההתקפה למחרת היום. חטיבת "הנגב" נצטוותה לנוע לאורך הכביש דרומה כדי להשתתף בהתקפה, הווה אומר: היה עליה להתגבר תוך לילה אחד על כל שורת המשלטים המצריים מהתמילה ועד עוגיה. למחרת הבוקר נכבשה עוגיה ע"י החטיבה המשורנית וכל הכביש מבאר-שבע ועד עוגיה טוהר ונפתח לשימוש צה"ל. כדי למגר את הצבא המצרי הוחלט לחדור לתחום סיני — להגיע אל-עריש מהעורף, דרך אבו-עגילה. עוד באותו היום, ב־28.12, נמשכה התקדמות כוחות צה"ל לתחום סיני, ולמחרת בבוקר, לאחר קרב התקלות בדרך, הם נכנסו לאבו-עגילה. ממנה נערכו פשיטות לשדה-התעופה ביר-חמה בדרך לאיסמעיליה, וכן פשיטה של גדוד השריון לעבר אל-עריש. לאחר קרב בביר-לחפאן בואכה אל-עריש, בו גבר שריון צה"ל (אבד לו רק טנק אחד) על מערך נגד-טנקי מצרי, שב השריון לאבו-עגילה, באין עמו חיל-רגלים המסוגל להחזיק

מקום שנכבש. המצב הטכני של כלי-השריון כה הורע עד שהיה הכרח להחזיר את גדוד השריון לכסיסו ליד באר-שבע לשם ביצוע תיקונים. בינתיים כבש כוח מחטיבת "הראל" את קוצימה, אף היא בשטח מצרים בין עוג'ה לאילת. במשך הפעולות האלו דנה מועצת הבטחון של האו"ם במצב שנוצר ודחתה (29.12) את טענות ישראל (שטענה ערב חידוש הקרבות), כי היא חופשית לפעול כהבנתה מחמת הסירוב המצרי לדון על שביתת-נשק. מועצת הבטחון קראה להפסקה מידית של הקרבות ולנסיגה לעמדות בהן החזיקו הצדדים בטרם נתחדשו הקרבות. פניות מצרים אל מדינות ערב האחרות לחוש לעזרתה — ע"י פתיחת פעולות-איבה בגזרות אחרות — נשארו ללא מענה, מיוחד העוצמה הישראלית. אבל לעזרת מצרים חשה לפתע בריטניה — בהסתמכה על ההסכם האנגלו-מצרי משנת 1936 (בו לא הכירו עוד המצרים) — והגישה לממשלת ישראל, באמצעות ממשלת ארה"ב (באין נציגות בריטית בישראל, בה בריטניה עדיין לא הכירה), אולטימטום לפנות מיד את הטריטוריה המצרית. כוחות צה"ל נדרשו עד 8.1.49 לסגת אל מעבר לגבול המאנדאטורי, והם אמנם עשו כן. כך נשללה מ ישראל האפשרות לחסום את נסיגת הכוחות המצריים מרצועת עזה ע"י תפיסת אל-עריש כתחום סיני, ועל כן הוחלט על כיבוש רפיח אשר שכן ברובה מהצד הארצישראלי של הגבול הבינלאומי. אור ליום 4.1.49 נכבשו משלט בית-הקברות של רפיח ו-5 מתוך 6 המשלטים שהגנו על צומת רפיח. עד ה-6 ביאנואר, תוך התקפות נגד מצריות עזות, הצליחו כוחות צה"ל (מחטיבות "גולני" ו"הראל") ליצור מצב שאיפשר הסתערות סופית על רפיח. במשך כל יום ה-6.1.49 מנעה סופת-חול כל פעילות קרבית. באותו יום הודיעה ממשלת מצרים, שהיא מוכנה לפתוח מיד במו"מ עם ישראל על הסכם שביתת-נשק. לא היה כל נימוק שלא לציית יותר לצו הפסקת-האש, כפי שהורתה מועצת-הבטחון. ב-7.1.49 בשעה 14.00 נכנסה הפסקת-האש המחודשת לתוקפה (הקרבות נמשכו במשלת החסימה עד שעה 19.00).

סמוך להפסקת הקרבות הופלו מעל שטח ישראל חמישה מטוסי-קרב בריטיים, שהמריאו משדה-תעופה בריטי באזור תעלת סואץ, כדי לדווח על פינוי סיני מכוחות צה"ל. הממשלה הבריטית הגיבה בחריפות והחיישה תגבורת צבאית לכסיסה בעקבה. בפעם הזאת התערבה ממשלת ארה"ב לטובת ישראל, ואף דעת-הקהל בבריטניה הסתייגה מפעולות ממשלתה, שהיה בהן כדי לסכן חיי חיילים בריטיים ללא כל טעם. ברם, ממשלת מצרים התאושה מבהלתה הראשונה וסירבה עתה לגשת למו"מ בטרם יפנו כוחות צה"ל את כל שטחי מצרים (מוצבי צה"ל שחסמו את רצועת עזה בררום ואת הדרך אליה, היו בשטח מצרים). ע"י התקרית האווירית הופנתה תשומת הלב לעובדה שכוחות צה"ל נמצאים מעבר לגבול הבינלאומי. צה"ל נצטווה לסגת, ובכך נתקפחה האפשרות לנצל במו"מ את עוברת ניתוקו המוחלט של חיל-המשלוח המצרי, וכן לא נפגעה רצועת עזה שבידי המצרים. אבל עצם העובדה, כי מצרים — החזקה במדינות ערב — ביקשה לשאת-ולתת עם מדינת ישראל היה בה משום הישג חשוב, שהביא אחריו במרוצת הזמן את הסכמתן של מדינות ערביות נוספות לפתוח בדיונים עם ישראל. הישגיה הטריטוריאליים של ישראל הושלמו כאשר במיבצע "עובדה" הגיעו כוחות החטיבות "גולני" ו"הנגב" לאילת (ב-10.3.49): חלקה הדרומי ביותר של ארץ-ישראל צורף למדינת ישראל. במסגרת אותו מיבצע הורחב תחום שליטתה של ישראל מהמורדות הדרומיים של הרי יהודה ועד לעין-גדי על חופו של ים-המלח. הישגים טריטוריאליים נוספים הושגו כתוצאה מהסכמי שביתת-הנשק (מסילת-הברזל לירושלים, כביש ואדי-ערה, החזרת משמר-הירדן תמורת פינוי שטחי לבנון, ועוד).

ב-24.2.1949 נחתם הסכם שביתת-הנשק עם מצרים; ב-23.3.1949 עם לבנון; ב-3.4.49 עם ממלכת ירדן; ולאחר מו"מ מייגע — עם סוריה (20.7.49). העיראקים לא נכנסו לשום מו"מ עם ישראל, מסרו את השטח בו החזיק צבאם לידי ממלכת ירדן ועזבו את הארץ. עם חתימת הסכמי שביתת הנשק נסתיימה להלכה מלחמת העצמאות. במהלך המלחמה נפלו בצד הישראלי 4074 חיילים וכ-2000 אזרחים.

נצחונו של היישוב היהודי (אשר מנה בראשית 1948 אלף נ' בסה"כ) על כוחות הערבים בא"י ועל צבאות המדינות הערביות שפלשו לא"י מוסבר במידה רבה ע"י דמותם הסוציאלית של הצדדים היריבים באותה שעה:

א. היישוב העברי בארץ, אשר ראה עצמו כ"מדינה בדרך", השכיל ליצור גם "צבא בדרך", את "ההגנה" — מכשיר צבאי שחרג מעבר לדפוסי אירגון מחתרתי המסתפק בלחימה זעירה. עובדה זו שמה-לאל את כוונותיהם של הערבים ושל ממשלת בריטניה להביא לביטולה של החלטת עצרת האו"ם ע"י מלחמת גרילה "בלתי רשמית".

ב. עצם קיומו של גוף צבאי כמו "ההגנה" איפשר ליהודים ליצור שטח עברי רצוף עוד לפני שפלשו הצבאות הסדירים של המדינות הערביות לא"י. ואילו הערבים חסרו אירגון שמסוגל היה להביא להתגוננות נמרצת על כל נקודת-יישוב ערבית כדוגמת עמידתם הנחרצת של היישובים העבריים ("ההגנה המרחבית"). החלה בריחה המונית ומבוהלת של ערביי הארץ ונטישת מקומות-מושבם. כתוצאה מכך נאלצו המדינות הערביות לשגר את צבאותיהן הסדירים לא"י עוד בטרם הושלמה התארגנותם לקראת הפלישה. הפעלת כוחן הצבאי בטרם-זמן חרצה במידה רבה את גורל המלחמה כולה.

ג. העמידה העקשנית של המוני היהודים בארץ, ובמיוחד הרוח העשויה ללא-חת של אנשי ההתיישבות העובדת, הקיבוצים והמושבים (אשר רבים מהם נמצאו בקסר, מבודדים באזורים ערביים, או בקו-החזית ממש), תרמו תרומה רבת חשיבות לרוח-הלחימה של היהודים. כיאה לצבא עממי טופחו בצבא היהודי הצעיר אחוות-לוחמים בכל רגעי הפיקוד (מורשת אירגוני המחותרת) ויחסים דמוקרטיים, וכל חייל ידע על מה הוא מוסר את נפשו. ואילו בצד הערבי, ובייחוד עם פלישת הצבאות הסדירים, נעדרה ההכרה בדבר עצם מטרתה של המלחמה וניכר פער חברתי רב בין הפיקוד לבין אנשי השורה.

ד. ההנהגה המדינית היהודית גייסה למען ההתמודדות הצבאית את כל משאבי כוח-האדם, המשק והממון. מוסד ה"רכש" רב-היומה רכש חומרים וציוד מלחמתיים בחו"ל, וכן פותחה תעשייה צבאית עצמית ("תע"ש"), וכך הועמד לרשות הלוחמים היהודים החימוש הדרוש (אבל, מסיבות אובייקטיביות, לא תמיד בעיתוי הנכון). למשימה הלאומית הגדולה נתגייסו גם יהודי הגולה — בעזרה כספית בממדים גדולים ובמתנדבים (מח"ל — מתנדבי חו"ל; גח"ל — מגויסי חו"ל). ובעוד שהמאמץ המלחמתי היהודי גאה-ועלה, ירדו-פלאים המוראל והמאמץ הצבאיים של ערביי א"י.

ה. ואחרון-אחרון חשוב: היישוב העברי הצליח לכוון הנהגה סטראטגית, בראשותו של דוד בן-גוריון, אשר כיוונה את המאמץ הלאומי הכולל, ואילו הערבים לא הצליחו להתגבר על היריבויות והסכסוכים בין מדינות, שושלות, מפלגות ושכבות חברתיות, סכסוכים מתמידים שמנעו כל מאמץ מתואם.

לקראת הכרעה

מבצע "אבק"

חיל האוויר לישראל
מטה כללי
להק תובלה אווירית
13 לספטמבר 1948.

אל: מפקד להק תובלה אווירית
מאת: קצין מחלקת מטען ונוסעים.

הנדון: דו"ח פעילות — מבצע "אבק".

להלן דו"ח פעילות מבצע "אבק" מ-23.8.48 עד 11.9.48.
במשך 20 ימי המבצע בוצעו 170 טיסות בהן השתתפו:

15	צוות אוויר לפי ההרכב שלהלן:
15	קברניטים
12	טייסי משנה
6	נוטים
13	אלחוטאים
4	מהנדסים
היו בשימוש 10 מטוסים מהם: 2 מטוס סקיימסטר (C-4)	
7 מטוס קומנדו (C-46)	
1 מטוס דקוטה (C-3)	

בתקופת זמן זו הוטסו: מעקרון לבסיס "אבק 1" 1008,409 טון מטען ו-621 נוסעים
מבסיס "אבק 1" לעקרון 120,609 טון מטען ו-1764 נוסעים
1129,018 טון מטען ו-2385 נוסעים

קרבות חרבת מאחז

מברקים נכנסים למטכ"ל/אג"מ מחזית ד' אוקטובר 1948

050530: אויב בעצמה של כמה מאות רגלים עם משוריינים ניסה אתמול לפנות ערב לתקוף את חרבת מאחז ונהדף תוך אבדות. לאנשינו שלום. מיפתח מודיעים על תכונה ניכרת של האויב לנסות לתקוף שוב בבקר. בארי והמשלט שלנו במכרות הופגזו. חבר משק אחד נהרג.

051215: המצב נרגע בתל מאחז. האויב התקיף בנושאי ברן ורגלים. ההתקפות נכשלו עד עתה. האויב נסוג להתארגנות חדשה בשטח. מפקד של יחידה תוקפת נפגע קשה. הגיעה תגבורת של יחידת גיפיים מכיוון פלוגיה. יחידה אחת הודיעה על 5 הרוגים של האויב. הפקוד הגבוה ממריץ להתקדמות בכל מחיר. לנו 3 הרוגים.

052145: נתקבל מיפתח: התקפות האויב על חרבת מאחז נמשכות כל היום ונהדפות. אבדות לאויב באנשים ורכב. ב-1700 נסוגו אנשינו מהמקום. ב-1900 כבשנו מחדש את החרבה. פרטים יבואו.

061630: א. ....

ב. בחרבת אל מאחז היה שקט במשך כל היום. שלנו מבוססים היטב.

082100: יפתח: היום עבר בשקט מוחלט. נציגי או"מ שביקרו קבעו את זכותנו למקום.

תיקונים בגבולות החלוקה — הצעת ברנאדוט

★ הגנב יסופח לטריטוריה ערבית והגבול יעבור מעבר למגידל ולפלוגיה, שייכללו בשטח הערבי, ומשם צפונה לרמלה וללוד — שתכללנה אף הן, הגם שנכבשו ע"י צה"ל בקרבות עשרת-הימים, בשטח הערבי;

★ הגליל ייכלל כולו בטריטוריה הישראלית;

★ חיפה תוכרז כנמל חופשי וכמוה שדה-התעופה לוד;

★ ירושלים תועמד להנהלת או"מ, תוך אוטונומיה לאוכלוסיה היהודית והערבית;

★ גורל שטחיה הערביים של הארץ יוכרע ע"י מדינות ערב, על דעת תושבי הארץ הערביים, אולם הקשרים ההיסטוריים והאחרים בין ארץ-ישראל ועבר-הירדן משמשים נימוקים בעלי משקל לסיפוחן של טריטוריות אלה לעבר-הירדן.

עד לחודש אוגוסט 1948 התקשה המטכ"ל בפתרון בעיית הנגב הנצור. כוחות חזית הדרום לא הצליחו לפרוץ מסדרון לשיירות האספקה, והכוח התובלתי אווירי הצליח להטיס רק אספקת חירום לישובי הנגב וליחידות הצבא החונות במרחב.

במסגרת התכנונים למיגורו של הצבא המצרי, התקיים ב-18 באוגוסט דיון מטכ"ל בהשתתפות קציני מטה של חיל האוויר, ובו דובר על הצורך להעביר בדחיפות לנגב כ-2000 טון של מזון, ציוד ודלק, ולהחליף את חטיבת "הנגב" בחטיבת "יפתח". מבצע החשת האספקה לנגב הוטל על להק תובלה אווירי. בעקבות החלטה זו הוכשר עליד רוחמה מסלול נחיתה, שכונה "אבק 1". ב-10 באוקטובר הופעל שדה תעופה שני ליד אימרה (סמוך לאורים), שכונה "אבק 2".

בתחילת חודש ספטמבר תפסו המצרים מספר משלטים בתילים שעליהם חרבת מאחז. קיומו של מערך מצרי באזור זה, איים על שדה התעופה שעליה רוחמה ("אבק 1") שבעזרתו התקיים הקשר הסדיר לצפון. על מנת לשבש מהלך זה של המצרים יצאה בליל 7-8 בספטמבר חטיבת "יפתח" לפעולת נגד ותפסה מספר תילים. למרות התקפות הנגר, הרחיבה חטיבת "יפתח" את שטח שליטתה. ב-30 בספטמבר תקפו לוחמים מקומיים ומתנדבים את החרבה, אך פוזרו כאש המגינים.

מטה החטיבה הרביעית המצרית הורה למפקד הגדוד ה-6 לכבוש את המקום מחדש. כוח בפיקודו של רס"ן עבד אל-נאצר שהיה מורכב מיחידות חי"ר סדירות, מגדוד מתנדבים ומי לוחמים מקומיים, ובסיוע שריון, תקף את החרבה וכבשה בשעות אחר הצהריים המאוחרות. בליל 1-2 באוקטובר כבשה יחידה מחטיבת "יפתח" בסיוע תותחים 65 מ"מ את המקום מחדש. ב-4 באוקטובר הצליח כוח חי"ר סדיה מפלוגיה, בסיוע ארטילריה ושריון, בפיקודו של זכריה מוחי אל-דין לתפוס את המקום, אך כוח מחטיבת "יפתח" הדף את האויב בשלישית. ב-5 וב-6 באוגוסט נבלמו התקפות מצריות נוספות.

ב-5 באוגוסט פנתה ממשלת ישראל לרוזן ברנדוט בהצעה לפתוח במשא ומתן ישיר לשלום. ההצעה נדחתה על-ידי הערבים ב-14 באוגוסט, וב-17 בספטמבר נרצח הרוזן ברנדוט.

ב-20 בספטמבר, כשלושה ימים לפני כינוס עצרת האו"מ, התפרסם הדו"ח האחרון של ברנדוט. בדו"ח זה הוא הציע תיקוני גבולות "במטרה לע" שותם צודקים יותר, מעשיים יותר ועולים בקנה אחד עם המציאות בארץ ישראל". ואלה הם השינויים המוצעים:

סודי ביותר

מטכ"ל/אג"מ

1 אוג' 1948

מצע

לקראת סיום ההפוגה

שר הבטחון

רמטכ"ל

אגפים

מח. האגם

להלן מצע לפעולות התארגנות ותכנון שיש לבצע מבחינת ראות האגם בחדש הקרוב לקראת סיום ההפוגה.

1. כללי:

המצע הנוכחי נוגע בקצרה בבעיות יסוד שיש לטפל בהן מיד במגמה ליעל את עבודת המטה והחטיבות לקראת המבצעים במגמה להשיג הכרעה אופרטיבית בחזית המצרית והסורית. תקופת הזמן הנראית לשם ביצוע ההכנות תהיה חודש אוגוסט כולו.

2. הנמקה:

(א) גודל הכוחות העומד לרשותנו אינו מאפשר ביצוע מערכות מכריעות, בבת אחת בכל החזיתות, ובתחומי זמן קצר.

(ב) נסיון העבר הראה שפעולה אופרטיבית יוזמה ב-3 חזיתות משאירה את הפיקוד העליון ללא כל זרובה וע"י כך ללא אפשרות לנצל הצלחה טקטית באחת החזיתות. משום כך התוצאות הן אי-אפשרות להשגת הכרעה מוחלטת בשום אחת מהחזיתות.

בהתבסס על הנ"ל ולאחר ניתוח של כוחות ומגמות האויב, הננו באים לכלל מסקנה שמצענו בסוף ההפוגה חייבים להתבסס על שני מבצעים תקפניים עיקריים: אחד בחזית המצרית ואחד בחזית הסורית. מבצעים עיקריים יתבססו על פעולה משולבת של חיל היבשה, הים והאוויר בקנה מידה גדול.

בשאר החזיתות יש להסתפק בפעולות התגוננות תקפניות ובפעולות טיהור מקומיות.

כוחותינו, ארגונם וחלוקתם: יש לבצע מיד את הפעולות המכיינות הבאות:

(1) ארגון חיל המשמר. ארגון כוח זה צריך להסתיים במהירות כדי לשחרר את הצבא לביצוע המשימות דלעיל.

(2) יש לסיים את ארגון החטיבות במגמה להביא את החטיבות לידי יצוב במתכונת אחידה של 3 גדודי רגלים, גדוד נשק מסייע ופלוגה משוריינת לכל חטיבה. נוסף על כך יהיה חקן למספר חטיבות שונה מהחטיבות הרגילות על-ידי תוספת של יחידות מיוחדות לרגלי תפקידיהן כגון: פרשים, גדודי פשיטה, ממוכנת וכיו"ב.

הקמת החזיתות

עד לחודש אוגוסט 1948, חסר היה דרג ביניים פיקודי בין המטה הכללי לבין עוצבות השדה. כדי לפתור צרכים טקטיים אופרטיביים מינה המטה הכללי מפקדות אד-הוק, שתפקדנה על מבצעים ברמה על חטיבתית ותתאמנה ביניהם. אולם כבר בסוף חודש מאי החלה להתגבש במטה הכללי החלטה למנות מפקדי חזית קבועים, שיפקדו על זירות אופרטיביות.

נסיונות ראשונים נעשו בחדשים מאי-יוני, עם מינויו של משה זליצקי (כרמל), למפקד אופרטיבי של חטיבת "גולני" ו"כרמלי" (ב-22 במאי 1948), ומינויו של קולונל דוד מרכוס (מיקי סטון), למפקד חזית ירושלים. תחת פיקודו של האחרון פעלו חטיבות "עציוני", "הראל" וחטיבה 7. ב-15 ביוני הכינה המחלקה לתפקידי מטה (מת"מ) הצעה ל"ארגון הארץ בחזיתות", אך בשל חילוקי דעות בין שר הביטחון לבין ראשי האגפים על השאלה מי יהיו מפקדי החזיתות נדחתה הקמתן בקרבות "עשרת הימים" פעלו עדיין מפקדי מבצע (חיים) לסקוב היה מפקד מבצע "דקל", ויגאל אלון מפקד מבצע "דני".

רק בראשית חודש אוגוסט, פרסם הרמטכ"ל את הפקודה בדבר חלוקת הארץ לארבעה מרחבי פיקוד, ובעקבותיה מונו מפקדי החזיתות כלהלן: משה כרמל — מפקד חזית הצפון (א) דן אבן — מפקד חזית המזרח (ב) צבי אילון — מפקד חזית המרכז (ג) יגאל אלון — מפקד חזית הדרום (ד) ארגון חדש זה הקל על המטה הכללי את ניהולם של קרבות ההכרעה.

ארגון הארץ בחזיתות

המטה הכללי

1 אוג' 1948

א. כללי

1. כשלב התפתחות בארגון מערכת הכוחות הלוחמים ולאור הנסיון בעבר, הוחלט לארגן את כל הלוחמים בארבעה מרחבי פיקוד.

2. ארגון המבנה המרחבי הנ"ל יאפשר:

(א) ריכוז מהיר של מסכימום כוח-אדם, ציוד ושירותים בנקודות הכובד, הן להתקפה והן להגנה.

(ב) שחרור המטה הכללי מהצורך לטפל, באופן ישיר, בצרכים האופרטיביים של מספר גדול של יחידות לוחמות.

ב. מבנה

1. בהתאם לנ"ל, תאורגן הארץ בארבעה מרחבי-פיקוד הבאים:

(א) **מרחב חזית הצפון:** חזית זו תכלול את המרחבים הנמצאים עתה במסגרת חטיבות כרמלי, עודה, גולני וחטיבה 7 וכן את כל הקטע המערבי של כביש ואדי מילך ופרדיס בקו ישר מערבה לים.

(ב) **חזית המזרח:** חזית זו תכלול את מרחב חטיבת אלכסנדרוני, החל מהגבול הדרומי של חזית הצפון ועד לגבול הצפוני של נפת העין.

(ג) **חזית המרכז:** חזית זו תכלול את מרחבי קריתי — בתוספת נפת העין כולה — ואת חבל נס-ציונה, מרחב דרך-ירושלים ומרחב חטיבת עציוני.

(ד) **חזית הדרום:** חזית זו תכלול את מרחב חטיבת גבעתי (מתוך לחבל נס-ציונה) ומרחב חטיבת הנגב.

מפה עם סימון גבולות החזיתות הנ"ל תישלח בהקדם.

יעקב דורי — רב אלוף

רמטכ"ל

המטה הכללי בגדר
מכתב מס' 1/124
21.9.48

סודי ביותר ואישי.
כבוד שר ההגנה.

לרגל ביקורי האחרון בפלשתינה וסיורי בגזרות הצבא העיראקי והלגיון, הנני להעלות לפני ה"מ את המצב הנוכחי, יחד עם הערותי.

1. בדו"ח הקודם שלי, מיום 15.6.48, הבהרתי לשר ההגנה הקודם, באופן כללי, את המצב בחזית, וצירפתי את הערותי והצעותי לגבי הדרכים שעל מדינות ערב לנקטן כדי להגיע למטרה המקווה. נראה לי כי דו"ח זה לא נדון בצורה רצינית.
2. מצב הצבאות הערביות.

מצבם של צבאות ערב הפועלים כיום בפלשתינה הוא כדלהלן: —

  - א. הצבא הלבנוני: משום מיעוט מספרו, מחסור במפקדים ורמה נמוכה של אימון וזיון — חונה צבא זה בראש-הנקרה, בתוך תחומי לבנון, ומאו התחלת הפעולות, אינו יכול לחזור לטריטוריה הפלשתינאית ולהפעיל לחץ כלשהו על האויב ועל מאמצו הצבאי.
  - ב. הצבא הסורי: כוחות צבא זה, החונים בגשר בנות-יעקב, לא ביצעו כל פעולה הראויה לציון — פרט לכיבוש משמר-הירדן שעל הגבול. אין לקוות כי צבא זה יוכל לפרוץ מכאן לטריטוריה הפלשתינאית ולהשפיע על המצב השפעה צבאית ממשית.
  - ג. הצבא העיראקי: פועל בחזית רחבה למדי. יחידותיו חונות בגזרות רחוקות האחת מהשניה והכוח מפוצל. הצבא זקוק כיום לכוח אוירי גדול ולסוגי נשק וציוד, המצויים עתה בידו בכמויות מוגבלות.
  - ד. הלגיון הערבי: פועל בגזרות ירושלים, שער-הגיא ולטרון. יחידותיו מפוזרות. אין לו עתודה מספיקה והוא סובל ממחסור בסוגי-ציוד שונים.
  - ה. הצבא המצרי: אם כי הוא הגדול שבצבאות ערב, מבחינת הציוד וכוח-האדם, רק מספר מועט של יחידותיו משתתפות במערכה. מספר-יחידות זה אינו עומד בשום התאמה לגודלו ולמאמץ המקווה ממנו. הצבא המצרי חונה בנגב ויחידות החלוץ שלו — בבית לחם, בחברון, בבית-גוברין ובאשדוד. אין הוא מתכוון לחידוש הקרבות ולהתקדמות נוספת. דבר זה פירושו כי הצבא המצרי לא ישתף פעולה עם הכוחות הערביים האחרים במבצעים העתידיים, אף כי מצבו — מבחינת ריבוי כוחות-האוויר שלו וכושרם, ריבוי הנשק ושפע הציוד — מאפשר לו זאת. אין ספק כי דבר זה יפגע במאמץ המלחמתי הכללי ויהיה לעורר לאויב מכל הבחינות.

מכל האמור לעיל יוסק, כי במקרה של חידוש הקרבות בקנה מידה רחב, לשם השגת הנצחון, מן ההכרח יהיה להשלים עתה את החסר, מבחינת החימוש והציוד, ולהבטיח את הסכמתם של המצרים לשתף פעולה עם יתר הצבאות הערביים, בהתאם לתכנית אחידה. דבר זה אמור בעיקר באשר לכוחות-האוויר המצריים, וביחוד מאחר שלציונים יש עתה כוח אוירי ראוי לשמו אשר יש להתחשב בו — — —

צאלח צאיב פריק (קצין מטה)
ראש המטה הכללי

מטכ"ל/אגם	סודי ביותר	רמטכל	חזיתות
15 בספטמבר 1948		חטיבה 8	אגפים
תיק 1/-/9		חטיבה 10 (הראל)	חילות
			שרותים

קיום מנחים לתכנית אלטרנטיבית

1. התכנית האופרטיבית הארצית, מבוססת על המצע של האגם, והתעודות שהוצאו על ידיו (חזית דרום והמרכז מיום 16 באוגוסט 1948 תיק 709/4; 962/4 מיום 5.9 ו-937/4 מיום 5.9; אגם חזית הצפון והמזרח מיום 21 אוגוסט תיק 799/9) אשר נמסרה להכנה לחזיתות עד ל-15 בספטמבר — בנויה על חלוקת התפקידים כדלקמן:
  - א. יצירת נקודת הכובד נגד הצבא המצרי.
  - חזית הצפון: א. יצירת נקודת הכובד נגד הצבא הסורי. בגזרה של הגליל המזרחי. ב. טיהור הגליל המרכזי.
  - ג. פעולת ריתוק נגד הצבא העיראקי.

בגזרה הצפונית וצפונית מזרחית של המשולש.
  - חזית המזרח: א. פעולת ריתוק נגד הצבא העיראקי בגזרה המערבית של המשולש. ב. פעולת ריתוק נגד הצבא העיראקי והעבר-ירדני, בגזרה הדרומית של המשולש. ב. פעולות יזומות במטרה מוגבלת בגזרה ירושלים ובגזרה הסמוכה לחזית הדרום.

יגאל ידין — אלוף
ראש אגף מבצעים

בניגוד לצה"ל, שהגביר את עוצמתו הצבאית, את חימושו ואת ציודו, וביצע את מדיניות הדרג המדיני בכוח אחד, היה פילוג במחנה צבאות ערב. לקראת קרבות ההכרעה ביקש הפיקוד הערבי המשותף לגבש תכנית פעולה אחידה, לתאם בין הכוחות הפועלים ובעיקר להשלים את החסר בתחום הלוגיסטיקה. מצב הכוחות באותה עת מופיע בדו"ח הרמטכ"ל העיראקי, צאלח סעיד אל-גיבורי, אל שר ההגנה העיראקי, שאכר אל-ואדי.

התכנון למיגורו של הצבא המצרי, שמאוחר יותר נודע בשם מבצע "יואב" החל בחודשים יולי-אוגוסט 1948. ב-1 באוגוסט קבע מנהל האג"מ את המאמצים בקרבות ההכרעה — החזית הסורית והחזית המצרית. ב-10 באוגוסט שלח מנהל האג"מ למפקדת חזית הדרום פקודת התראה ובה הנחיות המטכ"ל בתחום האופרטיבי, הארגוני והמנהלי. ב-15 בספטמבר הוצאו עליידי ה-מטכ"ל קווים מנחים לתכנית האלטרנטיבית.

12 ימים לאחר פרסום התכנית נשא משה שרת נאום במועצת המדינה הזמנית (ב-27 בספטמבר) בו אמר את הדברים הבאים: ברנדוט נשען בהצעתו על המצב הצבאי הקיים, לפיו נמצא קו החזית לאורך כביש מגידל-פלוגיה, למרות שכוחות יהודיים ניכרים נמצאים גם דרומה לקו זה. המשימה היא לכן להוכיח בכוח הנשק, כי ברנדוט טעה וכי יש לסכל את מוזמתו, שאינה אלא מוזימה בריטית לצמצם את שטח המדינה (מ-14 מיליון דונם לפי החלטת האו"ם מיום כ"ט בנובמבר, ל-5 מיליון דונם, לטובת הערבים בכלל ועבדאללה בפרט).

בהתאם להחלטת הדרג המדיני הוטל על הצבא, למגר את הצבא המצרי, להביסו ולכפות עליו כריתת שלום. היכולת לבצע מבצע זה, היתה מותנית במידה רבה בעוצמת הכוח שניתן היה לרכז. התשובה לכך קשורה היתה לשאלה — מה תהא תגובת צבאות ערב בשעת פעולת צה"ל כנגד המצרים. אמנם לפי המידע הקיים היו חיכוכים בין מדינות ערב וסביר היה שלא יתערבו. אולם בתכנון הצבאי נכללה גם הקצאת תעודות לחזיתות האחרות כדי לקדם התערבות צבאית.

מבצע "יואב"

מטה חזית ד' / מבצעים
מב/מס. 219
10 באוקטובר 1948

סודי ביותר
מידי

חטיבה 5
חטיבת פלמ"ח מס. 11
חטיבת פלמ"ח מס. 12
מחוז השפלה
מחוז הנגב
חטיבה 8
מגד. 2 — שדה
מטכ"ל/אגם
חזית ג'
קצין המטה
חיל אוויר

פקודת מבצע "יואב"

מבצע "יואב" ("עשר המכות") —
22-15 באוקטובר 1948
לאחר הערכת המצב בוירה המדינית,
ובעיקר. לאור המלצותיו של מתווך
האוי"ם בפני המוכיר הכללי של
האוי"ם למסור את הנגב לערבים,
החליטה הממשלה להפעיל את
צה"ל.

לאחר ריונים במטה הכללי, הוחלט
לתקוף בחזית המצרית ולנצל את
ההצלחה בחזית המרכז, בגזרה שמד-
רום לירושלים. על המטכ"ל הוטל
לרכו כוח מירבי, ולסיים את המבצע
תוך לא יותר משבוע ימים, (זאת כדי
למנוע את התערבותם של מועצת
הביטחון וצבאות עירק וירדן).

העילה למבצע היתה סירוב המצרים
לקיים את תנאי ההפוגה השניה
ולהחזיר מעברן של שיירות לנגב
הנצור. בניגוד למבצעים קודמים
בחזית הדרום, שמטרתם היתה לפ-
רוץ פרוודור לנגב, נועד מבצע
"יואב" למגר את הצבא המצרי.
תכנוני המטה הכללי למבצע, שהחלו
בסוף יולי, עברו שינויים רבים הן
באשר למשימות והן באשר לכוחות
המבצעים. שבועות מספר לאחר
פרסום פקודת ההתראה ב'10 באר-
גוסט, הוציא אג"מ (ב'5 בספטמבר)
פקודת יסוד למבצע "עשר המכות"
(שמו הראשון של המבצע). ב'10
באוקטובר פרסם מטה חזית ד'
(דרום), את פקודת מבצע "יואב",
המבצע נקרא על שמו של יצחק רובנו
ז"ל מא"ז נגבה, שכינויו המחתרתי
היה יואב. תחת פיקודו של מפקד
חזית הדרום הועמדו הכוחות הב-
אים:

חטיבת "גבעתי" ובה הגדודים: גדוד
51, שמפקדו היה יהודה ואלך, גדוד
52 שמפקדו היה יעקב פרולוב; גדוד
53, שמפקדו היה נחמן ניר; גדוד 54
שמפקדו היה צבי צירטנקו-צור; גדוד
55 שמפקדו היה רפאל ורדי. חטיבת
"פתח" ובה גדוד 1, בפיקודו של אסף
שמחוני וגדוד 3, שמפקדו היה גידי
אילת. "חטיבת הנגב" ובה: גדוד 7,
בפיקודו של עוזי נרקיס, וגדוד
פשיטה ממוכן 9, בפיקודו של ישראל
כרמי; חטיבה 8 על שני גדודיה: גדוד
משוריין 82 שמפקדו היו פליקס
ביאטוס ושאל יפה וגדוד 89 שמפקדו
היה דב צסיס. גדודי חיים של מחוז
השפלה והנגב, כוחות אוויר וים
ויחידות תותחים והנדסה. תוך כדי
מהלך המבצע הופעלה חטיבה נוס-
פת. חטיבה 9 ("עורד") בפיקודו של
יצחק פונדיק.

1. ידיעות: אויב — ראה נספח מודיעין רצוף מס. 1.

כוחותינו: רגלים: חטיבה 5 — 5 גדודים

חטיבה 11 — 2 גדודים

חטיבה 12 — 2 גדודים ו-1 גדוד פשיטה

מחוז השפלה — 3 גדודים מרחביים

מחוז הנגב — 1 גדוד מרחבי.

שריונים כבדים: חטיבה 8 — גדוד 81.

אוויריה: ראה חכנית אוויריה נספח מס. 2.

תותחנים: 4 סוללות — 75 מ"מ, 4 סוללות — 65 מ"מ, 2 — 6 פאונד, 2 — 17 פאונד,

8 תותחים — 20 מ"מ.

מרגמות כבדות: לא ברור. תבוא הודעה נוספת.

2. המגמה: מגור הכח המצרי במרחב חזית ד'.

השיטה: שלב ראשון.

חסול כוחות האויב בגזרת עירק-סוידן — בית ג'וברין.

א. נתקף ופיצול כוחות האויב בגזרת מג'דל — אשדוד — פלוג'ה — בית ג'וברין

על ידי: —

1. ממזרח על ידי טריז בין עירק-מנשיה בית ג'וברין.

2. מדרום ע"י טריז בקרבת בית חנון.

3. כבוש משלט 113 ומשלט ההצטלבות.

4. התבססות על הגבעות החולשות על כביש מג'דל אשדוד מזרחית להממה.

5. כיבוש משלטי דרך בורמה המצרית (עיראק-סוידן — עירק-מנשיה).

6. חסימה באש בין קראטיה ומשלטי ברור-חיל.

ב. כבוש פלוג'ה ועירק-מנשיה יבוצע ע"י הכוחות המכתרים והמקיפים.

ג. פתיחת מעבר לנגב.

ד. ערעור מערכת האספקה של האויב.

ה. פגיעה בבסיס אווירית האויב.

ו. הרעשות אוויריות על מרכזי האויב.

חלוקת התפקידים:

מחוז השפלה:

1. עליך לתפוס ולהחזיק בכח כוחותיך המגויסים את המשלטים הבאים:

(א) קו יבנה — בית דראס.

(ב) משלטי ג'וליס, 105, 95, נגבה, משלטי איבדיס, ג'אלדיה.

(ג) תל-אספי — סומיל — זיתה.

2. תנקוט בשיטת הגנה אקטיבית בקו יבנה — בית-דראס.

3. בקוים גת — גל-און וסביבות נגבה תקבל הוראות על פעולותיך ממפקד חטיבה 5, הפועלת באזורך.

4. האחריות למרחב מחוז השפלה עוברת אליך.

מחוז הנגב :

1. עליך לתפוס בכוחותיך המגויסים את המשלטים הבאים :
    - (א) המשלטים הצפון-מזרחיים — תל-אחסי, תל-קונטרה, תל-מאחז, תל-נג'עלה, תל-מוליחה, משטרת שובל, משלט משמר הנגב.
    - (ב) המשלטים הדרום-מזרחיים: סביבות ביר-עסלוג.
    - (ג) האחזיות לכל מרחב הנגב.
    - (ד) בקו בארי — גבר-עם תקבל הוראות על פעילותך ממפקד חטיבת פלמ"ח 11.
    - (ה) עליך להבטיח את שדות התעופה דורות רוחמה.
- הערה: חטיבת פלמ"ח 11 תתפוס את משלט סעד. חטיבת פלמ"ח 12 תתפוס את משלטי ברור-חיל.

חטיבה 5 :

1. תתפוס ותתבסס בקטע עיראק-מנשיה — בית ג'וברין במגמת חסימה וניתוק כביש בית ג'וברין — פלוג'ה ע"י כבוש חרבת-אראי ומשלטים סביבה. מקוש וחסימת הכביש.
2. תתפוס ותתבסס במשלט 113 ומשלט הצטלכות במגמת נתוק עיראק-סוידאן — מג'דל.
3. תתפוס ותתבסס בגבעות השולטות על דרכי התחבורה מג'דל — אשדוד בקטע מזרחית לחממה במגמת נתוק הערים הנ"ל.
4. עליך לתפוס ולהחזיק בקארטיה, חאתה, ג'וסיר בעוצמת גדוד אחד.

חטיבת פלמ"ח — 11 :

1. תתפוס ותתבסס במשלטים מתאימים בקרבת בית חנון במגמת נתוק כביש ומסה"ב מג'דל — עזה.
2. עליך לתפוס באמצעות 60 הצרפתים שיצרפו אליך את משלט סעד.

חטיבת פלמ"ח — 12 :

1. גדוד 9 (פשיטה) יתקוף את דרכי התחבורה וריכוזי תחבורה של אויב בקטע עזה — אל-עריש.
2. פגיעה במתקני אוירית האויב.
3. גדוד 8 — יתפוס את משלטי ברור-חיל ויחזיק בהם.
4. גדוד 7 יצורף לחטיבה 8 וישמש כחיל רגלים הפועל בסיוע טנקים.

חטיבה 8 — בצרוף גדוד 7 (מחטיבת פלמ"ח 12) :

1. כבוש משלטי דרך בורמה המצרית.
2. הכנעת פלוג'ה ועיראק-מנשיה.

תותחים

חטיבה 5 :

- 2-3 סוללות 75 מ"מ, 2 סוללות 65 מ"מ, 4 תותחים 20 מ"מ.
מרגמות כבדות — לא ברור — פרטים יבואו. 2 — 6 פאונד, 2 — 17 פאונד.

חטיבת פלמ"ח — 11 :

- 2 — תותחים 20 מ"מ, 1 סוללה 75 מ"מ, 1 סוללה 65 מ"מ.

חטיבת פלמ"ח — 12 :

- 1 — תותח 20 מ"מ — למשלטים הצפוניים.
1 — סוללה 65 מ"מ — למשלטים הצפוניים.

מחוז הנגב :

- 1 — תותח 20 מ"מ למשלטים הצפון-מזרחיים.

י. רבין

קצין מבצעים

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל 16 אוק' — 19 אוק' 48

161030 יפתח אמש בחצות התחילו בהתקפה. הצליחו להגיע קרוב לחרבה בהתאם לתכנית. מבקש באופן דחוף סיוע אווירי בשטח מצפון, ביני לבין מגדל.
 160935 חזית ד' בשעה 152415 נכנס גדוד 53 להתקפה. בשעה 152400 הוריע יפתח שיחידותיו תופסות את המשלטים. פוצצו את הגשרים. גדוד 7 הגיע לגת בשעה 2130. בשעה 2230 תפסו המרגמות והמכונות את עמדותיהן והתחפרו. הפגזות המרגמות התחילה בשעה 160630. בשעה 152415 התחיל גדוד 53 בהתקפה. בשעה 160900 מודיעה חטיבה 8 שפלוגיה מופגזת קשה.
 170800 מוגדק 113 נכבשה ע"י כוחותינו. ההתבססות במקום נמשכת. טיהור לכיוון דרום מתחיל. התנגדות האויב היתה חזקה. השלל בי"ב 113 — 6 נושאי ברן, אחד מהם עם תותח 6 ליטראות. 20 שבויים.
 180830 גבעתי טלפון: קאוקבה נלקחה ע"י כוחותינו.
 181400 עמי המשלטים שבידי גבעתי באזור 1911611615, קאוקבה, בית עפא בירי כוחותינו. לא היתה התנגדות חזקה. עירקסוידן, המשטרה, חירבת בית-עפא מנותקים. מישה נושאי ברן ניסו להתחמק מעירקסוידן, אחד הושמד, ארבעה חזרו. בבית-עפא נמצאים לפי שעה עשרים ושלושה נושאי ברן ואלף חיילים. רוב המסמכים הועברו למטה החזית. אבידות האויב בי"ב 113 והצטלבות לפחות 200 הרוגים ופצועים.
 190800 חזית ד' בטלפון: חוליקאת נכבשה ע"י כוחותינו.

מבצע "יואב" החל ב-15 באוקטובר ובמהלכו חלו שינויים חשובים בתכ-נון. השינויים נבעו מההתפתחויות בשדה הקרב. בהתאם לתכנון נפתח המבצע בהפצצה אווירית על שדה התעופה הקדמי באל-עריש ועל מרכזי האויב בעזה, במגדל ובחך-יונס. כליל 15-16 באוקטובר פשט גרוד 9 על עורקי התחבורה המצריים בגורת עזה-רפיח. וכו כלילה ננעצו טריוזים במערך המצרי על-ידי חטיבת "יפתח" שתפסה מערך משלטים ממזרח ומצפון מזרח לבית חנון, וע"י גרוד 53 שהקים חיץ בין עירק-אל-מני-שה לבית גוברין. האויב הוטעה לחשוב, כי ההתקפה מופנית לכיוונים אלה, בעוד שההתקפה העיקרית כוונה לעירק-אל-מנשיה. בי"ב באוק-טובר תקף צוות קרב של חי"ר ושריון (גר' 7 וגד' 82), את עירק-אל-מנשיה במטרה לפתוח את הדרך לנגב, אך ההתקפה נכשלה. בעקבות הכישלון בוטלה התכנית המקורית לתפוס את משלטי החסימה מול חממה והוחלט להעתיק את המאמץ אל הדרך הראשית לנגב (ציר ג'וליס — ברור חיל). אור ל-17 באוקטובר כבש גרוד 51 את המשלטים 113 ו-100 ואת משלטי "הצומת". בידי האויב נשארו עדיין כאוכבה, בית טימא וחוליקאת. מפקד חזית הדרום הטיל על חטיבות "גבעתי" ו"יפתח" להשתלט על משלטי חוליקאת וכאוכבה. גרוד 54 כבש את המוצבים המצריים מצפון לכאוכבה, אך הגרוד ה-1 של חטיבת "יפתח" לא הצליח לכבוש את משלטי חוליקאת, שמדרום לצומת. בינתיים הוחשה חטיבת "עודד" (שהיתה בעתודת המטכ"ל) מהצפון והוטל עליה לכבוש את משלטי "דרך בורמה המצרית", כדי לפתוח בגזרה זו פרוזדור לנגב. התקפת החטיבה שנערכה בליל 18-19 באוקטובר נכש-לה.
 ב-19 באוקטובר קיבלה מועצת הביט-חון החלטה על הפסקת אש ועל נסיגת הכוחות לקווים בהם החויקו לפני פרוץ הקרבות. למטה החזית נשאר זמן קצר לפעולה. מפקדת חזית הדרום החליטה לתקוף את המחסום המצרי האחרון בדרך לנגב — את מוצבי חוליקאת.

בליל ה-19-20 ו-21-22 באוקטובר נכשלו שתי התקפות של גרוד 51 לכיבוש משטרת עירקסוידן. בי התקפה הראשונה התקשה הכוח לחסל בונקר אויב בקרבת המשטרה, אשר היה מצוי בין הגדר הראשונה והשנייה. לאחר שצוות של שלושה פיאטים נסוג, לכשאוול מלאי הפצצות שנשא עימו, נשלחה הכיתה להסתער על הבונקר. על פעולתו בקרב זה קיבל טר"ש בן-ציון ליטנר אות גיבור ישראל.

מחנות לעדות

ב"מ 21586 ליטני בן ציון

קלה גברה למופת מדעי נכסיה ומהדן

עירק-אל-סוידן בי"ב סי בהתה 10046

זאת אטד עשה

התחזה על משטרת עירק-אל-סוידן עלה בל-חוליות הפורצים והרבלנים שיה-ב-מחנה עיר לברוקס של 85 טון דרומית לבין הכניסויה. על עם האש המטלמת של האויב הצליחו רובלנו להבטיח שאש כחש הברות שחוקו את הבין. כל התק-כח-כ-טקית שיה לא בגלל הצפץ היתה שיושג הכרזת בבטרה. נשקף השתלח הפקדת השל על חוליה במוקדיו של 113 ס.ה. לטט סימן לחסל את הבונקר ברמתם. אך החוליה-שנשא מוחסנת לקראת בגלל האש הבולטת טקסת כהבונקר. נכל קפדה לקי הסודער 113 ס.ה. טיכקקריאות יחידו על הסודק וברטוט שינכק איתו לגפרי בהסודקעויל זו נכנס קיטור

על כמשה זה

שית וחסות העמלי ביה וצוי לכנסותה לשיעור

1911-23

ישא ירטיג שראג

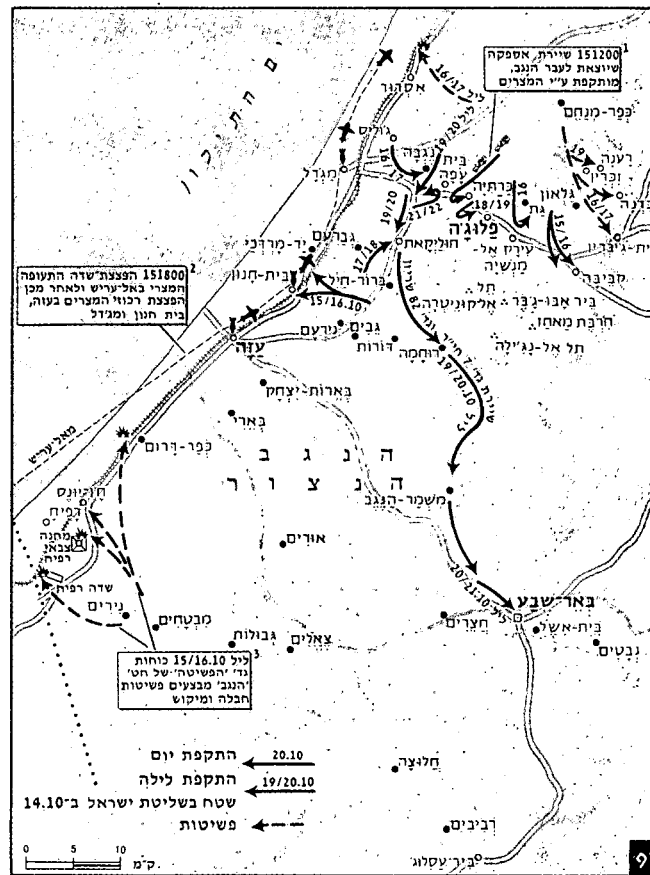
ישד הנסקוק

הפ"ח ים לכתמה הנכנס

200520

מברק

מאת: יגאל אלון אל: מחוז הנגב, חטיבה 9
 כל משלטי חוליקאת בירינו. שבויים רבים, שלל רב נלקחו.
 את המשטרה לא הצלחנו לכבוש.

מברקים נכנסים למטכ"ל/אג"מ: מחיל האויר 16-20 אוק' 1948

- 160145 ח.א. לפני כחצי שעה הפציצו מבצרים ודקוטות את עזה, אל עריש, מגדל ובאר-שבע, לפי התכנית. פרט לעזה כל התוצאות כנראה טובות.
- 170900 ח.א. א. במשך הלילה הפציצו מטוסינו את עזה העיר.
ב. בשעה מאוחרת הפציצו את אל-עריש ואת עזה העיר.
ג. בין השעות 0600-0700 הפציצו את מגדל ואת פלוגיה. בשתי המטרות האחרונות פגיעות טובות במרכז המטרה.
- 191420 ח.א. הפטישים הפציצו מטרות בעזה בהצלחה. פיורי שצלל מעל הבואו בשעה שהיה באוויר מעל עזה נפל הימה כתוצאה של תמרון נאה של הבואו. הטייס ציין שראה שלף (קורבטות). לפי השערתי מתקיפות אנייה אחרת שהיתה כ- 1/2 ק"מ צפונה מעזה ו-1/2 ק"מ מהחוף. ראה שהאנייה מותקפת קיבלה פגיעות ישירות של תותחים. הבואו שחרר מטענו הימה בשעה שהותקף מאחוריו ע"י הפיורי.
- 200500 ח.א. דו"ח הפצצות בליל 19-20/10:
א. באר-שבע הופצצה בין השעות 0330-2100 9 פעמים בכמות של 6,5 טון. הפגיעות טובות.
ב. עזה הופצצה בין השעות 0550-2240 ע"י 3 קומנדו בכמות של 6 טון. פגיעות מוצלחות ביותר.
ג. מגדל הופצצה בין השעות 0200-2250 פעמיים בכמות של 4 טון.
ד. אל-עריש הופצצה בין השעות 0700-2215. ציינו פגיעות טובות.
ה. בית ג'וברין הופצצה בשעה 2300 בכמות של 2 טון.
ו. דימרה הופצצה בין השעות 0200-2100 מגובה נמוך בכמות של 500 ק"ג. פגיעות בחפירות האויב.
ז. יד-מרדכי הופצצה ב-0200-2100 3 פעמים בכמות של 170 ק"ג.
הערה: בצילומים מהפצצות עזה: כל הפגיעות מרוכזות במחסנים גדולים ומתקני קרפים, תחנת הרכבת.

פעילות אווירית במבצע
המשימות של חיל האויר במבצע "יואב" היו: השמדת כוחות האויר של האויב, התקפת יעדים טאקטיים והפצצת יעדים אסטרטגיים ומתן סיוע ישיר ליחידות לוחמות.

מבצע "יואב" נפתח בתקיפה אווירית. ב-15 באוקטובר בשעה 1800 הופצצו שדה התעופה באל עריש ובסיסי האויב בעזה, מגדל ובית חנון. בהמשך המבצע הופצצו ריכוזי האויב בעזה, אל עריש, מגדל, באר שבע, רפיח, איזור עירק אל מנשיה, עירק סוידן, בית ג'וברין, בית חנון ועוד. בתקופת המבצע כמעט שלא הוטרו צה"ל על-ידי חיל האויר המצרי.

תקיפות אוויר-ים
במסגרת הפעילות האווירית נערכו מספר קרבות אוויר. ב-19 באוקטובר קרבו מספר אניות מצריות לעזה והתפתח קרב ביניהן לבין ספינות המשמר של חיל הים הישראלי. אחת מאניות האויב נפגעה והכוח החל לסגת. כדי לחפות על הכוח הנסוג, תקפו מטוסי קרב מצריים את ספינות המשמר וגרמו לאבדות כבדות. ספינת הים המשמר הפעילו אש נגד מטוסי והפילו מטוס אויב. כדי לדלוק אחר האניות המצריות הנסוגות, הונק "בופייטר" ובו טייס איש מח"ל. לפני שהצליח לאכן את האניות תקף אותו מטוס "פארו" מצרי. הטייס ביצע תמרון התחמקות קרוב לים. המצרי, שלא הצליח להשתלט על מטוסי צלל לים. למחרת, נספה הטייס הישראלי בפעולות הפצצה על עירק סוידן.

שלמה ארן — קצין קישור של אג"מ לענייני אוויר.
פטישים — מבצרים מעופפים B-17.

מברקים לאג"מ מיום 20-22 אוק' 48

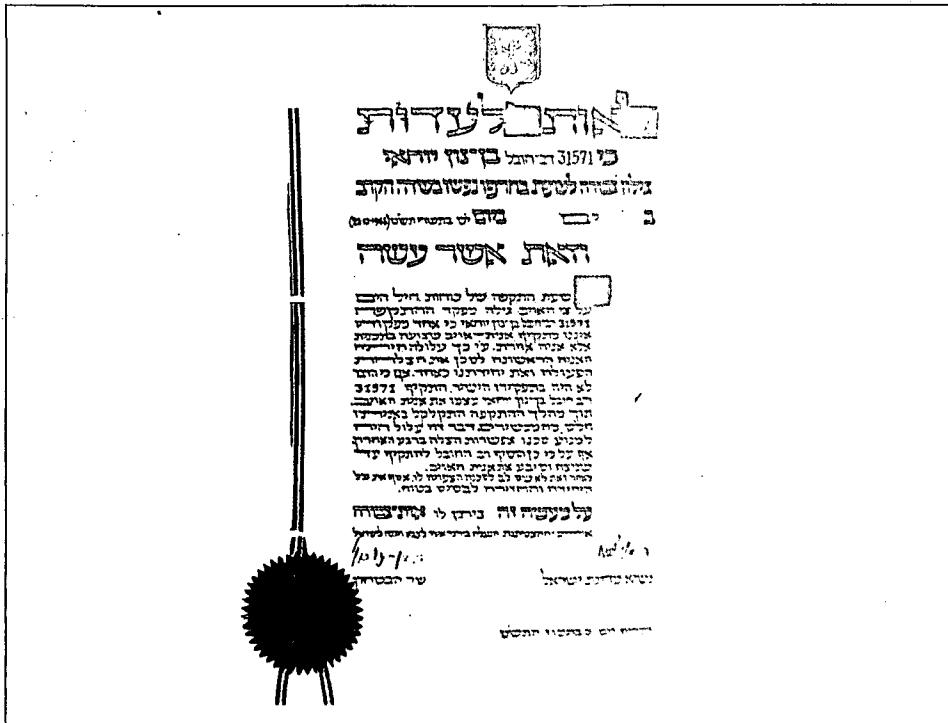
200500 יגאל אלון ישנם סיכויים טובים לכבוש את באר שבע תוך יום יומיים ולאחר מכן נוכל לקחת את הציר הראשי. הודיעני כמה ימים ברשותי. כל משלטי חוליקאת והכפר בידינו. כוחות השפלה והנגב התחברו, והכביש הראשי לנגב מובטח. שבויים רבים ושלל רב נפלו לידינו. הזמן פועל לטובתנו. הכרחי להרוויח עוד כמה ימים ללחימה. המשך יבוא במהרה. טלפון: אישור לידיעה (פ) לצפנת על כיבוש באר שבע ע"י כוחותינו. כוחותינו יושבים בבית חנון. ההתבצרות בבית חנון נשלמה. כל הנשק המסייע מוכן. הדרכים ממוקשות. אין תנועה של מצרים. מפגזים מכיוון החולות. היום אחה"צ התישבו כוחותינו בזכרון, רענה, ומקום הנקרא קידנא. נראתה תנועה במשטרת עירק סואידן. הוכנסה מרגמה פנימה. בשעה 1830 נראו שלוש אניות מדרום למגידל.

211140 חזית ב'
220830 חזית ד'
221015 חזית ד'
222000 חזית ד'

חיל הים במבצע "יואב" כמבצע "יואב" פעל לראשונה חיל הים כתיאום עם כוחות היבשה. משימתו העיקרית היתה לנתק את דרך הים שבין מצרים לחוף איי הכבוש ע"י האויב. החיל מילא את משימתו על-ידי פעולה תוקפנית נגד כלי שיט של האויב, שעגנו ברצועת החוף, על-ידי הפגזות חופים ופטרול אניות הצי בקרבת חופי הים. שיאי פעילות החיל היו בקרב הימרי האוירי מול חוף אשקלון, שהתנהל ב-10 באוקטובר, בהטבעת אניית הרגל המצרית — "האמיר פארוק" ובפגיעה בשולת מוקשים מול חוף עזה.

טיבוע "האמיר פארוק"

בראשית אוגוסט 1948, קיבלה יחידת החבלה הימית סירות מחץ שנרכשו באיטליה. ב-22 באוגוסט נתגלו שתי אניות אויב בקרבת חוף עזה. חוליית חבלה בפיקודו של יוחאי בן נון הועלתה על ספינת האם "מעוז" (ק-24). על האניה הועלו שלוש סירות נפץ טעונות חומר נפץ ורסק, המת פוצצות בהתנגשן במטרה וכן סירה לאיסוף החבלנים. באיוור הפעולה שייטה "השייטת הגדולה" (האניות "ווגיוד", "הגנה", "נוגה"). יוחאי בן נון התווה את תכנית הפעולה. בשעות הערב ניתן אישור לפעולה. הסירות התקרבו לאניה במבנה קר בי: סירה אחת יצאה לעבר "האמיר פארוק", שניה לעבר שולת המוקש-ים, שלישית, ובה מפקד היחידה, שימשה כעתודה. לאחר שלוש הת-פוצצויות טובעה האניה "האמיר פארוק" בעוד שולת המוקשים נפגעה קשה (יותר מאוחר נמשתה ותוקנה על-ידי המצרים). על תושיה ואומץ לב, שגילה בפעולה זו, זכה מפקד היחידה באות גיבור ישראל.

מבצע "משה"

גדודים 7, 9, 88, 82 סוללת תותחנים משטרה צבאית חטיבה 12 תותחנים 20 מ"מ חטיבות 5, 12, 8, עודד מחוז הנגב מטה חזית ד' מטח קרבי חטיבה 12/מבצעים 5036/מב 20 באוקטובר 1948 עיין מפת באר שבע 1:100.000 1:25.000 1:5.000

פקודת מבצע למבצע "משה" במסגרת פעולת "יואב"

- אויב:** עיין נספח מודיעין.
א. כוחותינו: גדוד 9, גדוד 7, גדוד 82, גדוד 88. שתי מחלקות הנדסה (חטיבה 12, חטיבה 8) משטרה צבאית של חטיבה 12 תותחנים: 1 תותח 20 מ"מ, 2 מ-2 אויריה יחידת סיירים של חטיבה 12.
ב. התפקיד: כבוש באר שבע, תפיסת משלטים מסביבה. פצוץ החלק הארי של העיר. — —

דו"ח על פעולת גדוד 7 במבצע "משה"

- 3. **כוחותינו:** 2 פלוגות רגלים, פל' זחל"מים (מצורפת מגד' 82), פלוגת משורינים (מצורפת מגד' 82).
- 4. **מהלך הפעולה:** 202030 — היה הגדוד מוכן לתנועה על דרך פלוגיה — באר"שבע ליד ביר מנסורה. מנקודת ההערכות פעלו 4 הפלוגות של הגדוד באופן נפרד.

- 1. פלוגה א (פלוגת רגלים — 2 מחלקות) צורפה לגדוד 9, שמשה כרוזבה לכח הפורץ ועם שחר חדרה לעיר. מחלקה 1 נעה דרומה ומזרחה כשהיא מחסלת בדרכה קיני התנגדות קלים, והתבססה בסב' הקרנטינה במבואות דרך חברון — מחלקה 2 — נעה תוך חסול עמדות קטנות של המצרים והצטרפה לכח הערוך סביב המשטרה ערב הכניעה.
- 2. פלוגה ב (3 מחלקות רגלים) ב-0850 נעה מחלקה אחת בהפטרקים (חצי זחלים) אל השכונה החדשה והתבססה בה. ב-0900 נעה הפלוגה (2 מחלקות) ממערב לתחנת הרכבת בחפוי משורינים — לאחר התנגדות קלה נכבשה התחנה וטוהרו המסגד, בתי הקברות ובית הספר.
- 3. פלוגת ההפטרקים — בשעה 0515 נסתה הפלוגה לפרוץ מצד תחנת הרכבת אך עלתה על מוקשים, נתקלה בהתנגדות אש, 2 הפטרקש יצאו מכלל פעולה והשאר עם האנשים חזרו. אח"כ שמשו להובלת רגלים ותחמושת.
- 4. פלוגת המשורינים: הוציאה פטרול בן 3 משורינים שנע מזרחה, עלה על הכביש ונע דרומה. משורין אחד נתקע בואדיות. חלק אחר חפה והתקרב.

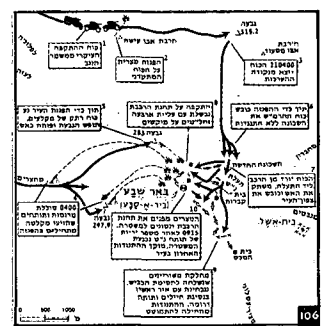
5. תוצאות:

- (1) האויב הוכה. העיר נכבשה, למעלה מ-100 שבויים וכמספר זה הרוגים ופצועים.
- (2) כוחותינו: המטרה הושגה. אבודותינו 1 הרוג ומספר פצועים. נשק ותחמושת: נלקח שלל רב.

6. מסקנות:

- א) פלוגות הרגלים בלתי מאומנות במידה מספקת.
- ב) יש לתכנן ולהשתלט גם על השלבים שלאחר הכבוש.

ההתקפה החלה ב-21 באוקטובר בשעה 0400 בהרעשת סוללת מרג' מות ותותחים, שהוצבו ממערב לעיר. הכוח העיקרי, יחידות מגדוד 9 מצפון, כבש את חלקה הצפוני של באר"שבע והגיע עד לקרבת מצודת המשטרה ותחנת הרכבת המבוצרת. על גל שני הוטל לפרוץ את טבעת הביצורים המקיפה את תחנת הרכ' בת. אך ההתקפה של פלוגת זחל"מים על התחנה נכשלה עם עלייתם של ארבעה זחל"מים על מוקשים. מצבה של הפלוגה הפורצת הוחמר, והיא נאלצה לחזור לשכונה החדשה, כאשר המצרים פותחים בהתקפת גנד על הבניינים הכבושים. עם שחר נכנסה פלוגה נוספת לעיר ואיתה משורינים לחסימת הכביש ולאב-טחת החלק הכבוש. בעוד ה-פלוגה נערכת להתקפה על תחנת הרכבת, נסוג ממנה האויב לבית הספר ולמשטרה. אותה שעה הור' דיעה מחלקת חסימה שהוצבה על כביש עסלוג' על נסיגת חיילים ותותח נגד טנקים דרומה. בשעה 0800 הוכנס תותח נגד טנקים והוצב כנגד המשט' רה. לאחר מספר יריות נכנעה המשטרה. בשעה 0915 נקלטה במטה המבצע הידיעה על כיבוש באר שבע.

בליל 19-20 באוקטובר תקף גדוד מוגבר של חטיבת "גבעתי" (גדוד 52 ותוספת מגדוד 54) ויחידות סיוע, את המערך המצרי בחוליקאת. ב-20 באוקטובר נכבשו מוצבי חוליקאת והדרך לנגב נפרצה. לעומת זאת נכשלו שתי התקפות של חטיבת "גבעתי" על משטרת עירק סוידן. עם פתיחת הכביש לנגב הוחלט להורים כוחות לעבר באר"שבע. ב-20 באוקטובר נכבשה העיר על-ידי חטיבת "הנגב". כיבוש העיר ניתק את הכוחות המצריים בהר חברון מדרום. הכוחות המצריים באיזור החוף נסוגו ממגידל לעזה בדרך, שהותקנה על-ידי מהנדסים מצריים לאורך החוף (במקום הכביש שנתק על-ידי מוצבי "פתח") בבית חנון. בעוד בגזרה המערבית נכנסה הפסקת האש לתוקפה ב-22 באוקטובר, נמשכו הפעולות בגזרה המזרחית נגד הכוחות המצריים, שהחזיקו בדומם של פרוזדור ירושלים ובהר חברון. עד

מטכ"ל/אג"מ
22 באוקטובר 1948
דו"ח מס. 23

סכום דו"ח פעילות עד 220800

1. כתור הכוחות המצריים:

- א. ע"י כבוש חוליקאת בליל 20/21 הושלם נתוקם המוחלט של הכוחות המצריים בגזרת פאלוגיה מן הגוף העיקרי של הצבא המצרי שהיה מבוסס על מגידל.
- ב. לעומת זאת הצליח האויב כנראה להעביר בשעות המוקדמות של 21/10 שיירת אספקה ותחמשת לכוחותיו הנצורים בגזרת פאלוגיה, (בעקוף דרך קוביבה?).
- ג. התנגדותו העקשנית של האויב בעיראק אל סוידאן ובמשלטים מדרום ודרום מערב לפאלוגיה לא נחלשה.
- ד. נתוק דרך עזה — מגידל היה עד 21/10 חלקי בלבד. שיירה גדולה, שהכילה כנראה חלק מהכוחות שהוצאו מגזרת אשדוד, הצליחה לפרץ לה דרך בשעות אחרי הצהריים 21/10. אולם עם כבוש בית-חננון והעמקת הטריז עד לעבר הכביש ועד למסילת הברזל הושלם נתוקו של עורק תחבורה חיוני זה.
- ה. לכבוש בית נטיף ע"י כוחותינו בליל 20/21 משמעות של כמה מובנים: (1) הוא מהווה איום על בית-גיברין ומחזק ע"י כך באפן פוטנציאלי את הברית שלנו כחברת אל-ראעי — חברת-עטאללה.

(2) הוא מנתק חלקית את כוחות האויב בגזרת עג'ור.
 (3) יחד עם כבוש משלטי ולג'יה (שנלקחו באותו הלילה) הוא מהווה איום על בית גילה — בית-לחם.

1. כבוש באר שבע ע"י כוחותינו בשעות המוקדמות של 21/10 נתק את כוחות האויב במרחבים של חברון, בית-לחם ודרום ירושלים (מלבד לאזור פאלוג'יה) מבסיסיים. נוסף לכך הוא שם לאל כל תכנית של האויב ליצור קו חדש המבוסס על כביש עזה — באר-שבע. הוא מאפשר שלישיית יצירת בסיס חזק העלול להוות איום על עזה מכאן ועל עסלוג' — עג'יה אל חפיר מכאן.

2. שבוש דרכי התחבורה:

א. פעולות חיל האויר מעל לאשדוד, מגידל, עזה, רפיח, אל-עריש, באר-שבע ובית-גיברין תרמו מלבד לסיוע הישיר לכוחות הקרקע שלנו תרומה מכרעת לשבוש דרכי התחבורה של האויב. עקב הפצצתה השיטתית של אל-עריש לא יכלה אוירת האויב לתת למעשה סיוע אסטרטגי — ורק במדה מצומצמת סיוע טקטי לכוחותינו. ע"י הפצצת תחנת הרכבת בעזה הופרעה באופן חמור גם תנועת הרכבות של האויב.
 ב. פעילות חיל הים צמצמה את אספקת כוחות האויב בגזרת מגידל — בדרך הים.
 ג. קשיי האספקה החמירו עד כדי כך, שהיה ב-20/10 צורך להעביר תחמושת 303 בדרך האויר.
 ד. ע"י כבוש באר-שבע הפכה אספקת הכוחות במרחב בית-לחם — דרום ירושלים — לבעיה החמורה ביותר. האספקה יכולה להגיע לשם רק בדרך עבר הירדן — ובהסכמתה, ואף כאן יש כנראה צרך להעבירה בחלקה בדרך האויר עקב דחיפות הצרכים.

3. חסר יזמה:

עד כה לא הצליח האויב להחזיר לעצמו את האיניציאטיבה באף גזרה — לא ביבשה ולא באויר.

4. תוצאות ראשונות — מגמות:

א. עקר תכליתו של קו האויב מגידל — בית-גיברין היה נתוקו המוחלט של הנגב ממדינת ישראל ויצירת עובדה מוגמרת. על ידי פריצת הקו ע"י משלט 113 ונתוק כוחות האויב ממזרח לנקודה זו בטל ערכו של הקו.
 ב. יש יסוד להנחה, כי לאור איום הנתוק בכביש עזה — מגידל, ולפני כבוש באר-שבע היתה לאויב תכנית כדלקמן:
 (1) הוצאת כוחותיו מגזרת אשדוד (יש סמנים ברורים המעידים, כי חלק זה של התכנית הולך ומתגשם).
 (2) חסול הטריז באזור בית-חנן ובהבטחת הכביש מגידל — עזה.
 (3) הוצאת כוחותיו המכותרים מגזרת פאלוג'יה: העברת שני גדודים לגזרת באר-שבע, וגדוד אחד לגזרת בית-לחם לשם חזק גזרה זו החשובה מבחינה אסטרטגית פוליטית.

(4) התבססות על ציר עזה — באר-שבע כקו עקרי.
 יתכן כי היתה קיימת תכנית אלטרנטיבית: לחץ על ג'וליס באמצעות הכוחות המשתחררים מגזרת אשדוד ונסיון לפרוץ את הפרוודור שלנו באזור משלט 113, על מנת להציל את קו מגידל — פאלוג'יה.

ג. עם כבוש באר-שבע ובית-חנן השתנה המצב מיסודו. האויב הצליח להעביר רק חלק מכוחותיו שחנו בגזרת אשדוד לעזה. כל החיל אשר מצפון לקו עזה — באר-שבע מנותק. הכוחות אשר במרחב בית-לחם נתונים לחסדו של הלגיון הערבי, דבר אשר עלול לגרום לתוצאות פוליטיות רציניות. ספק אם יש אפשרות להחזיק בעזה מבלי להחזיק בבאר-שבע. בפרספקטיבה רחוקה עלול כבוש באר-שבע לעורר חששות אשר לפלישה לתוך מצרים גופא בהעדר קו הגנה רצוף.

סוף החדש הצליחו כוחות צה"ל להרחיב את תחום שליטתם בפרוודור ירושלים. שישה חודשים לאחר מכן נקבע קו שביתת הנשק בגזרה זו, לפי הקו אליו הגיעו כוחות צה"ל בחודש אוקטובר. בעקבות השגי צה"ל פינו המצרים את רצועת החוף מאשדוד ועד בית חנן, וכימים שלאחר המבצע נתפסה כל הרצועה על-ידי צה"ל. ב-27 באוקטובר נכנסו כוחות צה"ל לאשדוד, לניצנים ול-גבעה 69. ב-5 בנובמבר נתפסה מגידל ללא קרב ושחררה יד מרדכי. הצבא המצרי התרכזו מעתה ברצועת עזה — רפיח ולאורך כביש המדבר עוג'יה — ביר עסלוג' ובכיס פלוג'יה. במשך המבצע התנהלה פעילות אוירת וימית רבה, כשצה"ל נהנה מעדיפות אוירת.

במבצע "יואב" לא הושגה אמנם המטרה במלואה, אך הושגו השגים חשובים:
 הדרך לנגב נפרצה; הושמד חלק ניכר מחיל המשלוח המצרי ומערך כוחותיו שובש; כותרת חטיבה מצ-רית בכיס פלוג'יה; אולם עדיין לא מוגר הצבא המצרי והיה צורך במבצע נוסף.

פקודת יום מטעם הרמטכ"ל

"היום נצטוונו על הפסקת אש — ומערכת השבוע על שחרור הנגב נסתיימה. זה היה שבוע גדול — בו נרשם בתולדות הארץ פרק תהילה וגבורה של צבא-הנגב לישראל: הוסר המצור מהנגב, נוגף צבא הפולשים המצרים, שוחררה באר-שבע עיר-האבות. עוד לפני שבוע ימים זלזל האויב בתנאי ההפוגה, ולמרות החלטת או"מ, ניסה לסגור בעדנו הדרך לנגב — הדרך לישובינו מפרייהשממה ומפרייחיהמדבר. — — — נענינו להתקפה המצרית — ומשך שבעה ימים הלמו יחידותינו באויר, ביבשה ובים את האויב, החריבו את בסיסי האויר שלו, הרסו קווי אספקה ותחבורה שלו, והטילו אימה ותדהמה על חייליו ומפקדיו.

בהסתערויות-גבורה נעץ צבאנו טרזים בתוך מערכות האויב, כבש עמדות-מפתח בדרכי הנגב, והגיע עד עיר הקדומים של אבותינו — לבאר-שבע. מתוך אמונים לאומות המאוחדות הפסקנו את הסתערותנו — אולם התקדמותנו לקראת נצחון מכריע לא תיפסק. נעמוד דרוכים במלוא אוננו, לפקודת האומה וממשלתה — עד שהפולשים הזרים יורחקו מגבולות ארצנו, ולמדינת ישראל יובטח שלום יציב וצודק. טייסינו, חיילינו ומלחינו שנפלו במערכה מפוארת זו — שמש יכון לנצח בתולדות הגבורה העברית; וכל הזרועות שזכו להשתתף בקרבות — באויר, ביבשה ובים — לשחרור הנגב, הוקרת העם וברכתו שלוחה אליהם. היה חזק!

יעקב דורי — רב-אלוף
ראש המטה הכללי

סודי-ביותר

מטה חטיבה 8

תיק 2

מבצעים

14 בנובמבר 1948

מטבל/אגם

מטה חזית הדרום

דו"ח כבוש משטרת עירק סוידאן.

עיין מפת מגידל פלוג'ה 20.000:1
והמפה המצורפת.

1. התפקיד: בהתאם לפקודת המבצע הוטל על חטיבה 8 לכבוש את משטרת עירק סוידאן.
2. ידיעות מוקדמות על האויב:
  - א. במשטרה: 1. כח האדם — 180 חייל.
  2. ציוד — נשק אישי, נוסף לזה 4 מכונות כבדות, 2 מרגמות 3", כ-12 מקלעים, פיאטים.
  3. ביצור — א. קיר שקים נוסף לקיר הבטון בפנים הבנין.
ב. עמדות ובונקרים בתוך חצר המשטרה.
ג. 3 גדרות מהן אחת מקונצרטיונית.
ד. מקוש בין הגדרות.
ה. 2 בונקרים מחוץ למשטרה.

3. התכנית:

- א. הכחות המופעלים:
  1. נגד המשטרה ולהבטחת אזור הפעולה — גד' 89, גד' 88, גד' 2 שדה. — — —
  - ד. הרכב הכח הפורץ:

2 מחלקות חיל רגלים מוסע	2 טנקים כבדים
2 כחות חבלנים מוסעות	1 תותח 6 ליטראות נייד
2 מחלקות חיל רגלים	2 זורקי להבות
	1 מכונית חומר נפץ

מבצע "שמונה" — כיבוש משטרת עירק סוידן — 9 בנובמבר 1948
הצלחת מבצע "יואב" הביאה לכיתורו של כיס פלוג'ה. הכיס כלל גם את משטרת עירק סוידן והכפר הסמוך אליה, אך מאחר שמשטרת עירק סוידן היוותה מוצב קדמי של המצרים במערבו של הכיס, וסיכנה את חופש התנועה לנגב, הוחלט לכבשה.

בניגוד להתקפות ווקדמות, שנערכו בלילה, החליט מפקד החטיבה המי שוריית, יצחק שדה, לערוך את ההתקפה לאור היום ובסיוע ארטיל-רי, שכלל תותחים 75 מ"מ. כ-9 בנובמבר פתחו כוחות מחטיבה 8 בהתקפה, כאשר במקביל הוצבו חסימות ותוכננה התקפת הסחה על הכפר עירק סוידן. ההתקפה נפתחה בריכוך ארטילרי מאסיבי כשלאחריה הסתערו כוחות רגלים מוסעים על גבי זחלימים בליווי שני טנקים. גדר התיל הובקעה על-ידי מטען פריצה ללא התנגדות, לאחר זאת פוצצו החבלנים את קיר הבנין. היחידות התוקפות התקרבו לפריצה שבקיר כדי להסתער לתוך המשטרה אך הקרב הוכרע עוד קודם לכן. הכוח המצרי ההמום יצא מהבנין ונכנע לכוחות צה"ל. עם נפילת עירק-סוידן צומצמו גבולות כיס פלוג'ה, שכלל מעתה את השטח שבין פלוג'ה לעירק אל מנשיה.

להתקפה, שנערכה ב־9 בנובמבר, על משטרת עירק סווידן קדמו שבע התקפות:
 13 במאי — כוח מגדוד 51 הגיע למשטרה במשוריינים ונסוג עם גילוי התנגדות.
 ליל 18-19 במאי — פלוגה מגדוד 53 ופלוגה מגדוד 54 נכשלו בתקיפת המשטרה מצפון.
 ליל 21-22 במאי — כוח מגדוד 53 ו־54 והמסייעת החטיבתית נכשלו בתקיפת המשטרה מעבריה.
 ליל 10-11 ביוני — יחידה של חטיבת "הנגב" נכשלה בתקיפת המשטרה.
 ליל 8-9 ביולי — פלוגה מוגברת מגדוד "באר שבע" של חטיבת "הנגב" תקפה במסגרת מבצע "אנ" פאר" את המשטרה מדרום, פרצה ארבע גדרות, אך נסוגה בשל מחסור בתחמושת.
 ליל 19-20 באוקטובר — גרוד 51 בסיוע גרוד 55 נכשלו בפריצה למשטרה מדרום אחרי הפצצה אורי רית וסיוע ארטילרי.
 ליל 21-22 באוקטובר — גרוד 51 פרץ למשטרה, לאחר ריכוך של מטוסי בופיטר, תותחים גייט ולהביו־רים. על־ידי פיצוץ משוריון טעון חומר נפץ הצליח הכוח להרוס את כל הגדרות, אך בסופו של דבר נאלץ לסגת.
 9 בנובמבר — חטיבת שריון 8 כבשה את המצודה ללא אבידות.

ה. סדר עבודת הכח הפורץ:

- א. יציאת הטנקים והחל עם תותח 6 ליטראות מעמדת היערכות במבנה ראש חץ רחב, התקרבות עד טווח 800 מטר מהמשטרה מצד צפון מערב ופתיחה באש מתותחים על המגדל הצפוני מערבי של המשטרה.
- לאחר זאת המשך תנועתם בצד דרום מערב, תפיסת עמדות בטווח 400 מטר מהמשטרה ופעולה באש נגד הפינה הדרומית מערבית של המשטרה.
- ב. בזמן החלפת העמדות של הטנקים, יציאת הכח המוסע בסדר כדלקמן:
 2 זחלים של החבלנים לפנים ובפרישה של כ־50 מטר. אחריהם ברוח של כ־200 מטר חיל הרגלים המוסע בפרישה רחבה לעומק החזית. כל התנועה בשטח מת עד מרחק כ־900 מטר מהמשטרה.
- ג. התקרבות חולית פורצי גדרות לגדר החיצונית וחיסול הגדרות והמוקשים בעזרת חומר נפץ.
- ד. התקרבות חולית פורצי הקיר ופריצת פירצה בעזרת מטען של 100 קילו.
- ה. התקרבות חיל הרגלים המוסע ופריצה דרך הפירצה לתוך הבנין.
- ו. במקרה של גילוי עמדות התנגדות כלפי הכוון שממנו יש להכין את הפירצה — הפעלת זורקי הלהבות.
- ז. במקרה של אי הצלחת ביצוע הפירצה בעזרת חולית החבלנים, הגשת מכונית חומר נפץ לשם ביצוע הפירצה.

- ו. פעילות הכחות המסיחים:
 כל הכחות המסיחים החלו בפעולתם בתמרון שעה אפס פחות 40.

4. בצוע הפעולה:

הפעולה בוצעה בהתאם לתכנית. עם פריצת הפירצה ע"י החבלנים נכנע האויב.

קצין המבצעים

לאות ה'עדרות

כי 18260 טוראי צנה סימן טוב

גילה גדיה למופת. נהרג בפעולה בשדה הקרב

ב עוצר-אל-סודירן ביום 2 בחיטת הטט (1048-1049)

וזאת אשר עשה

היה על הכתב עמא אל סודירן — נפצע
 נפצע בגובה 500 מטר בשינוי רגלי (שמן טט)
 אחי, בני פז תותח, טפצט בדחל שוחא מיד, —
 נפצעו ברמקום שלישית אנטווינון הפיניו. הוא
 רוצה כי הפעולה תעשה בשיטה חדשה. הוא שומע
 החל טעני נפצט בצד של תותח החלומה...
 נשאר וכל אן כננו חשבה פתאום חשבה שיש
 בחיטת על חטובים בקדמת השקלע שפוזל ר"ל כך
 אכסי לחייה כל פצועה להגיע עד החילום, היוא
 נפצע נשאר עם תנודים בתוך החיל בשדה הקרב
 כש שר 8 טפיות. בני שיש לב לעצמו היטה חוש
 לחברי עדה היטותי וישטרה אותם שיש לחייה
 נפצטו פחדים על כל ביה לית לכתה בעמק עורני
 טכשית הקטור עובדול עם וחדיחו: לחייה
 כל שום הפצט ולבקט עדיה. התנהגו
 אכזה ויתחילה את יחיו רדיי רחבו

כל מעשה זה יחיד ה'עדרות

את ההצטיינות הנעלה

ביחד אשר לצבא הגנה לישראל

10/11/73

נשא מדינת ישראל

הקריה יום 2 בתמוז התשס

סימן טוב גנה נמנה עם הכוח שתקף ב־9 בנובמבר את הכפר עירק סווידן במסגרת ההתקפה על משטרת עירק סווידן. במהלך הפעולה נפצע ה־זחלים שלו.
 על פעולתו מתוך הזחלים ובתוכו זכה באות גיבור ישראל.

מבצע "חירם"

סודי ביותר

חזית הצפון
ש.ח.י. 1
5 ספטמבר 1948

חטיבות
מחוזות
ראש אגף צפון
קציני מטה ראשיים
רמטכל
מטכ"ל/אגם

פקודת מבצע "שניר", "חירם", "ההושפט"

א. כללי

- א. הכחות המוצבים בחזית הצפון יערכו בשלש גזרות פעולה:
1. בגזרה הסורית, מהבניאס בקו היורד דרומה עד אל-המה. פעולת ההתקפה בגזרה זו תכונה "שניר".
  2. בגזרת הגליל המרכזי. פעולה זו תכונה "חירם".
  3. בגזרת צפון המשולש וקטע הירדן מטירת-צבי עד נהריס. הפעולה בגזרה זו תכונה "ההושפט".
- ב. כל היחידות תסיימנה את התכנון הטקטי והמנהלתי של הפעולות המפורטות בפקודת מבצע זו עד יום 15.9.48. מיום זה תהיינה היחידות מוכנות להכנס לפעולה בהתאם לתכנון האמור 5 ימים אחר הינתן הפקודה הסופית לפעולה. — — —

ב. כוחותינו:

1. חטיבה 7 וכוחות החי"ם המוצבים בגליל המערבי ובצפון העמק ובמערב הגליל המזרחי.
2. ארטילריה: 4 מרגמות 120 מ"מ.
3. אויריה.

ג. התעודה:

טהור הגליל המרכזי והשמדת כח האויב אשר בו.

ד. השיטה:

1. הסחת הכוחות באחד או שני אגפים ופריצה באגף השלישי. ואלה הדרכים האפשריות:
  - א. פריצת הכח דרך בלידה למלכיה ועיטרון ומשם תנועה מערבה לכתור כוחות האויב הנמצאים במרכז הגליל.
  - ב. פריצה לסעסע, השתלטות על פרשת הדרכים ותנועה מערבה כנ"ל.
  - ג. פריצה ממערב למזרח דרך איקריט, טרביחה לכוכן כפר בירים והדרך החדשה מהלבנון.
  - ד. פריצה דרך ינוד, תרשיחה, לכוכן מזרח.
2. כוחות החי"ם יסרידו בצפון עמק בית נתופה. כן אפשר יהיה להעסיק כוחות חי"ם בהטרדות על האגף המערבי או המזרחי בהתאם לתכנית שתבוצע.
3. יחידת פשיטה של חטיבה 7 תפוצץ בשעה 0 את גשר הליטאניס מזרחה למרג' עיון.
4. יחידת נחיתה של חיל-הים תפוצץ את גשרי הרכבת והכביש על הליטאניס בסמוך ליס.

תכנון מבצע "חירם"
תכנונו של מבצע "חירם" החל לאחר שבו באוגוסט 1948 הופץ ע"י מטכ"ל/אג"מ מצע לפעולות לקראת סיום ההפוגה. במצע זה הוחלט לבצע שני מבצעים התקפיים: בחזית הסורית ובחזית המצרית.
ב-21 באוגוסט הוציא אג"מ הנחיות למבצעים בחזית הצפון, שהתבססו על שיקולים אסטרטגיים כלל ארציים אך כללו גם הצעות לשיטות ביצוע של כל אחת מהמשימות. בהתאם להנחיות אלה הוטלו על חזית הצפון שלוש משימות:

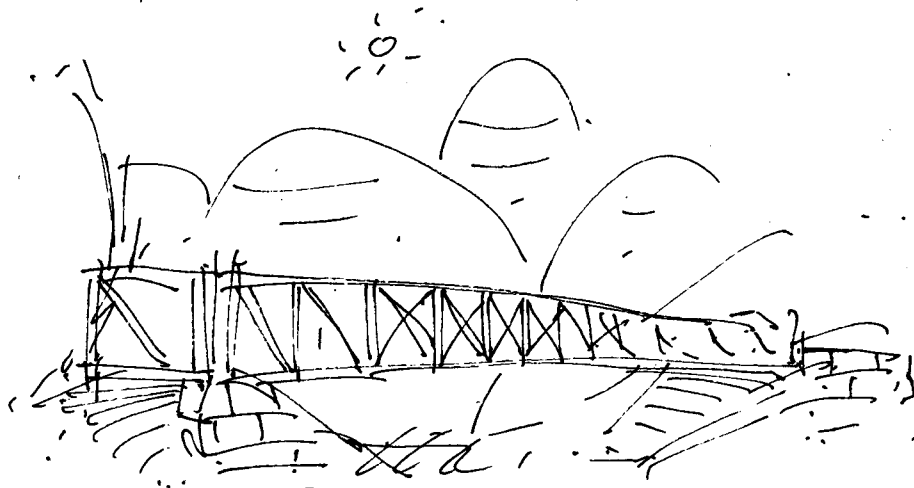
- הנחתת מכה מכרעת על הכוח הסורי (מבצע "שניר").
- כיבוש הגליל המרכזי (מבצע "חירם").
- התגוננות בפני הכוחות העיראקיים במשולש.

ב-5 בספטמבר 1948 הוציא מטה חזית הצפון פקודת מבצע ליחידות המש"נה, בה פורטו אפשרויות נוספות לפעולה. המטה הכללי קיבל את השיטה שהוצעה על-ידי חזית הצפון לביצוע הפעולה נגד הסורים ואשר אותה ב"חוספת למצע למבצעים בחזית הצפון" (שהופצה ב-8 בספטמבר 1948).

בשל שינויים במערך הכוחות העיראקיים ובהתאם לידעיות על כוונות תוקפניות, הוציא אג"מ הנחיות לפעולה מקיפה גם נגד כוח זה. ב-18 בספטמבר הופצה הפקודה למבצע "סתיו", אשר הטילה על חזית הצפון לבצע שלוש משימות:

- להשמיד את הכוחות העיראקיים, להשתלט על המשולש ולהתייצב על קו הירדן.
  - להשמיד את כוחות האויב במרכז הגליל; ולהשתלט על הגליל כולו.
  - לרתק את הכוחות הסוריים, ולמנוע התקדמות נוספת שלהם.
- בתחילת חודש אוקטובר, עם קבלת מידע על היערכות האויב ועל כוונתו לתקוף את מרחב מדינת ישראל החל מה-14 באוקטובר, הוציא אג"מ ב-9 באוקטובר פקודת מבצע "סתיו ב", שהטילה על כוחות צה"ל, המוצבים בחזית הצפון להיערך לפעולה בהתאם לפקודת מבצע "סתיו".
- לאחר חידוש הקרבות עם המצרים ומחשש להתפשטות הקרבות בקרקע ארצי, עברו כוחות צה"ל בחזית הצפון לכוננות מלאה בהתאם לתכנית "סתיו".

ב-16 באוקטובר הוציא אג"מ את פקודת מבצע "סתיו ג" בה הוחלט לבצע שתי פעולות יזומות: פעולה אחת נגד הצבא העיראקי בואדי ערה בעוצמה של חטיבה, ופעולה שניה נגד "צבא ההצלה" בעוצמה של שתי חטיבות (פחות גדוד). גודר אחד הושאר כעתודה לשתי הפעולות היוזמות. בחזית הסורית הוטל על חזית הצפון לבצע פעולות רתק ומנוע. בהתאם לתכנית זו הוטל על חטיבת "גולני" לבצע את המאמץ העיקרי נגד הצבא העיראקי, על חטיבת

סודי ביותר

חזית "א"
מב/31/5643
26 אוקטובר 1948

חטיבות
מחוזות
קציני מטה ראשיים
מפקד גדוד התותחנים 4
חיל האויר
מפקד גדוד המיעוטים
אגא/צפון
מטכ"ל/אגם
יומן מלחמה (2)

פקודת מבצע "חירם"

"כרמלי" הוטל לרתק את הצבא הסורי, בעוד שעל חטיבה 7 וחטיבה 9 הוטל לבצע את מבצע "חירם" למיגור "צבא ההצלה". לאחר הערכת מצב מחודשת הפיצה ב-26 באוקטובר מפקדת חזית הצפון את פקודת מבצע "חירם", ובה הובאו שינויים בכל הקשור למשימות ול-הקצאת הכוחות. הוחלט לוותר על הפעולה נגד העיראקים וכנקודת הכובד בחזית הצפון, נקבע האויב שב"כיס" הגליל המרכזי. בפקודה נקבע כי תיערך רק פעולה אחת - נגד "צבא ההצלה".

מבצע "חירם", לול 28-29 - 31 באוקטובר

ב-22 באוקטובר, משנינתה הפקודה להפסקת האש בדרום, כבש "צבא ההצלה" את משלט שייח עבר, שמצפון למנרה וכן משלטים בין מנרה לפתח. נסיונותיה של חטיבת "כרמלי" להדוף משם את כוחות "צבא ההצלה" נכשלו. כוחות ק-אוקגי הטרידו גם את התחבורה בכביש מטולה - ראש פינה ובכך איימו לנתק את הגליל העליון המזרחי. היה גם חשש שהסורים יתקפו ממזרח.

למרות דרישת האו"ם, סירב קאוקגי בעקשנות לפנות את כוחותיו מהשטח, שתפס בעת ההפוגה. בנסיבות אלה החליט הפיקוד העליון לבצע פעולה מקיפה, שתשחרר את הגליל כולו. הצהרתו של קאוקגי, כי אינו חבר באו"ם ומשום כך לא חלים עליו חוקי ההפוגה, הקלה על הדרג המדיני לאשר את פתיחת המתקפה על כוחות קאוקגי במשך ההפוגה. יומיים לפני פתיחת המבצע ובעוד נציגי האו"ם מנהלים משא ומתן לקביעת הסדר עם אנשי קאוקגי, הוציאה מפקדת חזית הצפון את הפקודה הסופית למבצע "חירם". תחת פיקודו של מפקד חזית הצפון הועמדו הכוחות הבאים:

חטיבה 7 ובה הגדוד המשוריין 79 בפיקודו של ברוך פרידמן, גדוד חי"ר 71 בפיקודו של יהודה בן-דוד, גדוד 72 בפיקודו של יעקב (ליכטנשטיין) נור סלע, ופלוגה של צירקסים. חטיבה 9 ובה הגדודים: גדוד 11 מסייע, בפיקודו של אביעזר פרידמן, גדוד 91 בפיקודו של גואל לויצקי, גדוד 92 בפיקודו של ורנר שטראוס ופלוגת דרוזים. כוח מהחטיבות "גול-ני" ו"כרמלי", יחידות תותחנים, מחלקת משוריניים, מחלקת הנדסה וסיוע אויר.

גדוד המיעוטים

בחודשים יולי אוגוסט גובשה הצעה לאיחוד יחידות המיעוטים במסגרת ארגונית אחת. בשלב הראשון דובר על שילובם של הדרוזים והצירקסים. ובשלב מאוחר יותר גם על שילובם של בני מיעוטים אחרים. ב-24 באוגוסט הודיע הרמטכ"ל על הקמת יחידת מיעוטים במסגרת צה"ל.

1. כללי:

כוחותינו יפתחו בפעולות לכיבוש הגליל המרכזי כמפורט להלן. ההנחה היא, כי פעולותינו בגליל יגרמו להתלקחות הקרבות בארץ כולה, מיד או כעבור זמן מועט. במקרה זה, או בהגיע ידיעות על היערכות האויב להתקפה, תופעל מיד תכנית "סתיו ג'" על ידי כל היחידות, כפי שנקבע בפקודת מבצע ל-15 לאוקטובר 1948.

2. ידיעות:

- א. האויב: לפי מערך כוחות אויב ליום 26.10.48 שהוצא ע"י קצין המודיעין החזיתי.
- ב. כוחותינו:
  - 1. חטיבה 7
  - 2. חטיבה 9
  - 3. גדוד המיעוטים
  - 4. כוחות חי"מ בגזרות הפעולה
  - 5. ארטילריה
  - 6. אויריה

3. התעודה

להשמיד את האויב ש"כיס" הגליל המרכזי, להשתלט על הגליל כולו ולהציב קו הגנה על הגבול הצפוני של הארץ.

4. השיטה:

- א. שעת ה-0 לפעולה: יום x שעה 1930. בשעה זו יעבור חיל הרגלים את קו הזניקה.
- ב. בשעת ה-0-4 יחל חיל-האויר בהפצצה כבדה על ג'יש, סעסע, מלכיה, תרשיחה, רמי. חיל האויר ימשיך בהפצצות במשך הלילה על סעסע, תרשיחה ומלכיה, אלא אם יקבל הודעה מחיל הרגלים להפסיק את ההפצצה על אחת המטרות או יותר. למחרת היום ימשיך חיל האויר בפעולותיו לפי הוראות חיל הרגלים.
- ג. התותחים ירככו את המטרות ג'יש, סעסע, תרשיחה לפני התקפת חיל הרגלים על מטרות אלה.
- ד. חטיבה 7 פלוס פלוגת הצירקסים תתקוף מכוון צפת מערבה. המגמה הראשונה: סעסע; המגמה השנייה: מלכיה; המגמה השלישית אפשרית: תרשיחה.
- ה. חטיבה 9 פלוס פלוגת דרוזים פלוס מחלקת משוריניים מחטיבה 7 פלוס מחלקת הנדסה מחטיבה 1 תתקוף מכוון מערב את תרשיחה וחשתלט עליה. מגמה שנייה אפשרית: סעסע; מגמה שלישית: טיהור מרכז הגליל מקו תרשיחה - סעסע דרומה.
- ו. פלוגת רגלים מחטיבה 1 תבצע בשעת ה-0 התקפת הטרדה והטעיה על עילבון. ההתקפה תימשך עד הבוקר בעצמת אש גדולה.
- ז. כוחות החי"מ המוצבים מסביב ל"כיס" יבצעו משעת ה-0 פעולות הטרדה בתאום עם מפקדי החי"מ בגזרותיהם.

מפקד החזית

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל מחזית "א" — 29-31 אוקטובר

- 290200 : חטיבה 7 לקחה את מירון, חדיאת ומתקדמת על ג'יש.
- חטיבה 9 מתקדמת לפי התכנית. פרטים נוספים לא ידועים.
- 290800 : חטיבה 7 כבשה את ג'יש, את ספסף וכן גם ניתקה את הדרך הדרומית למירון.
- חטיבה 9 כבשה משלט מערבית לתרשיחא. ההתנגדות בתרשיחא קשה ביותר.
- 291900 : ההתקדמות לעבר סעסע נכנסה לשלב ההכרעה. במשך היום ריכוז האויב כוח במקום זה. ההתקפה נהרפה. לקחנו 2 משוריינים ו-2 דו-ליתראונים עם תחמושת שלל. 2 משוריינים נוספים נפגעו כנראה. פגענו בשלושה אוטובוסים בהם הביא האויב תגבורת. נתפסו מספר שבויים. במערב באיזור תרשיחא לא התקדמנו. יש סמנים שפקודת האויב לכוחותינו בגזרה הדרומית להסוג עד כביש עכו — מגיד-אל-כרום — ראמה, נכנסה לשלב בצוע. באיזור קדיס כוחות המקומיים.
- 300730 : סעסע, עילבון נכבשו במשך הלילה. תרשיחא נכבשה הבוקר. מתקדמים לעבר משלטי כפר בירים.
- תרשיחא נכנעה בשעה 0700. עוקפים אותה מדרום ומתקדמים לסוחמתא.
- סחנין נכבשה מכון משיר. עילבון נכבשה, מתקדמים למג'אר.
- סעסע נכבשה, שולטים על ברעם. אבל טרם נכנסו לכפר. אין בכפר התנגדות. מתקדמים בכביש סעסע לחורפיש, ולתרביחא. אין ידיעות לאן הגיעו.
- 301000 : מגיד-אל-כרום ומג'אר בידינו. מגיעות משלחות דרוויות ע"מ להיכנע. יש כפי הנראה גם תכונה לכניעה בקרב החיילים. גודר הסדירים אשר בא לעזרה הוא, לפי כל הסימנים הגודר התשיעי הסורי. בבלידה ומלכיה מתבצרים. פראדיה, כפי הנראה ריקה.
- 301315 : נערכה הפצצה כבדה על מלכיה היות ונתקבלה ידיעה שהאויב מנסה להתרכז בה.
- 301800 : א. השלמה התחברות כחות חטיבה 7 שנעו ממזרח עם כוחות החטיבה 9 שנעו ממערב. הננו שולטים שלטון מלא על הדרך תרשיחא — סעסע. כל צומת הדרכים ממרכז הגליל צפונה בידינו.
- ב. חטיבה 7 עולה למלכיה.
- ג. חטיבה 9 נעה מסעסע לאילון בכביש הצפון.
- ד. חטיבה 2 השתלטה על ש'ך עבר ותופסת משלטים החולשים על ואדי דובבה מערבה לקו נבי-יושע — מנרה.
- ה. יחידותינו משוטטות בכל כבישי הגליל. אין התנגדות בכפרים.
- 301930 : העניין הולך ונגמר. הסורים בורחים כנראה ממלכיה.

סודי ביותר

חזית "א"

תפוצה 1, 2, 3

"חירם" דו"ח פעילות ה' — 302000-310800

גזרת מלכיה

במשך הלילה התקדם כוחנו וכבש את דישון, מלכיה וקדש. כוחות אחרים שלנו זו מערבה מהקו נבי יושע — מנרה, תפשו את חולה, מס-א-ג'בל ומהבב שבלבנון והתייצבו על משלטים החולשים על ואדי דובה, המהווה גבול טבעי הנמשך מצפון לדרום. רק באיזור בלידה נמשכת צליפה של קבוצות בודדות של האויב. פעולות הטיהור בסביבה נמשכות.

גזרת תרביחה

קבוצת נכבדים מהכפרים תרביחה, איקריס ונבי רובין הגיעה לאילון ובקשה כניעה. כוחות חיל המלואים נכנסו לכפרים והשתלטו עליהם. מבצר משטרת סעסע, על הדרך בין סעסע לתרביחה — נתפש על ידי כוח רגלים. חיל ההנדסה עוסק בתקון הגשרים בדרך זו כדי לחדש את הקשר עליה. במשך הלילה הגיעו שבויים נוספים.

סכום:

כוחות שלנו התייצבו לאורך כביש הצפון ובמשלטים צפונית לו מהים עד מלכיה ומשם צפונה על המשלטים שממזרח לואדי דובה עד חולה.

(—)

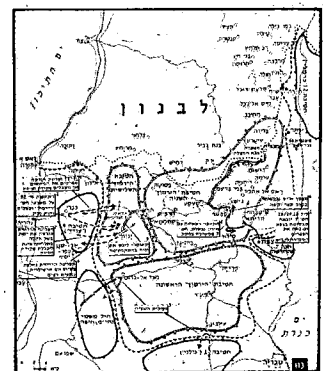
קצין מודיעין

למפקד היחידה התמנה טוביה ליי-שנסקי. ב-3 בספטמבר 1948 פורסם צו הקמת יחידת המיעוטים, אשר כללה יחידות דרווים ויחידות צירק-סיים. היחידה התארגנה לפי תקן גודר חי"ר.

עיקרי התכנית היו: כיתור האויב בגליל המרכזי עליידי ביצוע פעולת מלקחיים מתואמת לעבר סעסע, מצפת במזרח ומנהריה במערב. בשלב הראשון הוטל על חטיבה 7 ופלוגת הצירקסים (הזרוע המזרחית) לתקוף מכיוון צפת לעבר סעסע. על חטיבה 9 ("עודד") והפלוגה הדרונית (הזרוע המערבית) הוטל לכבוש את תרשיחא, לנוע מזרחה ולבצע חבירה עם חטיבה 7. בשלב השני הוטל על חטיבה 7 לנוע צפונה לעבר מלכיה ועל חטיבה 9 הוטל לטהר את מרכז הגליל דרומה מקו סעסע-תרשיחא. כוחות מחטיבת "גולני" וכוחות חיל משמר (הזרוע הדרומית) נועדו לבצע פעולות רתק והטעיה באיזור בקעת בית נטופה — עילבון, ומדרום לתרשיחא בציר מגיד-אל-כורום. כוחות מחטיבת "כרמלי" (הזרוע הצפונית) נועדו לבצע משימות ריתוק והטעיה בסביבות מנרה ומול ראש הגשר הסורי שבמזרח. מאוחר יותר יועדו להם תפקידי תקיפה לתוך שטח לבנון. הכוחות הפועלים צריכים היו להסתייע לקראת ההסתערות ב-הפצצה כבדה ובהפגזה ארטילרית על מוצביו העיקריים של האויב.

המבצע החל בליל 28-29 באוקטובר עם הפעלת ארבע חטיבות בצירים מרוחקים זה מזה במטרה אופרטיבית אחת. הביצוע הלם במידה רבה את התכנון.

מבצע "חירם", הגדול במבצעי חזית הצפון, היה גם אחרון המבצעים בחזית זו.

כרטא

מופס מברק		מס. 21		P 2001	
הוראות הקשר		הודיסות	מס סודרי	מס' הורקים	
		א'ג'	589	ח'א'א'	
מעל הקו הזה לשמוע משרד הקשר בלבד					
חתימה		מאח		הש (ל)	
מאריך וזמן החבוי		מטח כמא			
31 07 15					
מספר השדור		מספר המילים		אין	
				לפניה אצל אדם, חלילה, אמיליה, 433, ח'א'א' ח'א'א' ח'א'א'	
סיבון המחבר:					
<p>פגולת חיים לעתיד כגוף נפשי אהל צמה אחר אהרבה 60 שנה בשל אלוותיה נועדו אצל קאלוג' הנוניד אונג' בחמתן אלוותיה מכל נעקביוח הפגולת כגוליו המגדתי הורחבו בבית חלילה (ב) כחולד וחייה אשלו חוק מאה 433 41 צ'ה חק אאא</p>					
זמן		הוראות המחבר		מברק זה מותר לשלוח ככתוב בכל הדפים	
שעה	שבת	דרגת החייטות		מברק זה יש לשלוח בכתב סתר	דרגה
א'א'	א'א'			החיתה	
שם השליח				מחבר	

סודי

דו"ח מודיעין פעולת "חירם" (31/10-20/10)

סכום

כל שטח הגליל נכבש וטוהר מהאויב. צבא ההצלה וגרוד סורי אחד הוכו והונסו אל מעבר לגבול לבנון. שרידי צבא ההצלה המונים כ-1000 חילים, בעיקר מחטיבת הירמוק השלישית שלא נפגעה ומחטיבת הירמוק הראשונה שנפגעה ופוורה בשעת נסיגתה, מתרכזים באזור כינת-גיביל - טיבנין. בידם נשאר כ-3 תותחים ומספר קטן של משוריינים. שרידי הגרוד התשיעי מתארגנים בסביבות צור. כל הכוחות האלו מנסים להקים טריס בפני התקדמות משוערת שלנו, בכביש כינת-גיביל - צור.

אבדות

קרוב ל-400 הרוגים, מהם מעל ל-200 מהגרוד הסורי, כ-100 מצבא ההצלה ויתרם אורחים. כ-550 שבויים, מהם 20 שהודו בהשתיכות לצבא לוחם ולפחות 400 שלקחו חלק פעיל במלחמה, בין כמתנדבים ובין כמגויסים בצבא ההצלה. פצועים (לפי מודיעים) כ-100 מהגרוד הסורי ו-100 מצבא ההצלה, נמצאים עכשיו בלבנון. קרוב ל-1000 עריקים מצבא ההצלה, שמטרו את נשקם והסתננו לבתיהם בסוריה ובלבנון, אחר שמסגרותיהם הצבאיות התמוטטו.

- שלל:
- 3 תותחים
  - 2 משוריינים
  - 4 מכונות יריה
  - כ-15 מכונות תחמושת, פגזים וחומרי נפץ מכל הסוגים.
  - 8 מקלעים
  - 3 רובים אנטי-טנקים
  - כ-1100 רובים מכל הסוגים (אסוף הנשק הקל עדין נמשך).
  - מחסי מוזן ובגדים
  - מסמכים חשובים של הצבא.

סבות משוערות למפלת האויב בגליל

- א. תכנון ובצוע מדויק של התקפת כוחותינו והשתלטות מהירה על צומת סעסע, שהכריעה את המערכה.
- ב. הטעיה והסוואה מוחלטות של כוונותינו וכוון התקפתנו העיקרית; כתוצאה מכך, אי יכולתו של האויב להפנות בזמן את עתודתו למקום התורפה. מבוכה בקרב חילותיו עקב פקודות היערכות חדרות שביצוען התעכב.
- ג. הטלת התגבורת הסורית לקרב מבלי לאפשר לה להכיר את השטח ולהיערך בו.
- ד. מנוסת התושבים מהכפרים וכניעתם ללא התנגדות כל שהיא, כתוצאה מסכלם תחת שלטון צבא ההצלה; הפצצות האויריה והשפעת הכרוזים שגרמו למבוכה ביניהם.

(—)

קצין מודיעין חזית א'

מבצע "לוט"

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל מחזית ד' 24-25 נובמבר.

- 240930 : א. בשעה 0400 התבססו כוחותינו בכורנוב.
- ב. בשעה 0530 הגיעה יחידת סיור שלנו לעין חוסוב. טרם נתקבל אשור על התבססות כוחותינו במקום.
- 241405 : בשעה 0830 הגיעה שיירת גדוד 9 למעלה העקרים ושיירת גדוד 7 לביר ערעה. יותר מאוחר תפס גדוד 7 את כורנוב.
- 250930 : הבוקר בשעה 0830 הגיעה שיירה של כוחותינו בדרך עין חוסוב לסדום. מעתה נפתחה דרך היבשה לסדום.

מבצע "אסף"

סודי ביותר — מידי

מטה חזית ד' / מבצעים
מב/מס. 417
30 נובמבר 1948
1845

חטיבה 1
חטיבה 8
מחוז הנגב
גדוד 402, 421 (נ.ט.)
מטכ"ל/אגם
חטיבה 11, 12
ק. המטה

פקודת מבצע "אסף"

- המטרה: (א) התבססות יחידותינו לאורך הקו חן-קוטשאן — תל-ג'מה: חרבת מעין — נירים.
- (ב) טהור השטח ממזרח לקו הנ"ל והדיפת האויב מערבה ככל האפשר.

השיטה: 1. שלב ראשון

- (א) כבוש שייך נוראן וחרבת מעין.
  - (ב) התקפת הטעיה בו בזמן על מחנה רפיח.
  - (ג) הפגזת הטעיה על מחנה נזירת ובוריג' על ידי סוללה 25 מ"מ קרופ.
  - (ד) הפגזת תל-ג'מה ותל פרעה.
2. שלב שני
- (א) התבססות בשיך נוראן וחרבת מעין וחסימת דרכי הגישה ממערב לנקודות אלה.
  - (ב) טהור השטח ממערב לאזור הנ"ל וצפונה לו עד חן-קוטשאן.
  - (ג) פשיטות על אבסאן ומקוש המבואות מזרחית לבני סוהילה.

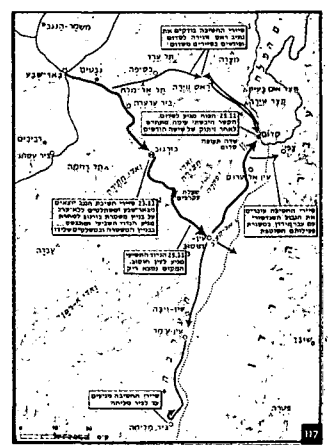
הכוחות הפועלים:

- חטיבה 8
- (1) גדוד 89 בצרוף כל הנשק הנט. של גדוד 82, משוריני וחלי 82 בהתאם לצורך.
- (2) גדוד 88.
- (3) כל יחידות השרותים של מטה חטיבה 8.
- חטיבה 1
- (4) גדוד 13.
- מחוז הנגב
- (5) יצרף 5-10 סיירים לפקודת מטה הפעולה.

חלוקת התפקידים:

- (א) תפיסת הנקודות תעשה על ידי חטיבה 8.
- (ב) ההתבססות תעשה על ידי גדוד 13 וחטיבה 8 תשמש כעבודה במקום.
- (ג) תפיסת התלים וטהור האזור יעשו על ידי חטיבה 8.
- (ד) על המשך הפעולה לאחר שלב שני הבוא הוראה נוספת.

לאחר כיבוש באר שבע, הוחל בתכנון מבצע לפריצת ההסגר על סדום, שהיתה מנותקת מאז פינוי בית הערבה ומפעל האשלג בים המלח (ב-29 במאי). בעיית המבצע היתה בעיקרה בעיית מנהלה ותנועה, שכן היה צורך לפרוץ דרך לכלי רכב מבאר שבע לכורנוב ומשם דרך מעלה העקרים ועין חוצוב לסדום. המבצע התבצע על-ידי חטיבת "הג"ב". ב-23 בנובמבר תפסו סיירי חטיבת "הנגב" את משטרת כורנוב ללא קרב, ב-24 בו הגיע לאיזור גדוד פשיטה 9, שנערך על הרכסים מסביב ב-24 בחורש הגיעה שיירה נוספת של גדוד 7, שעברה את כורנוב וירדה לערבה כמעלה העקרים. השיירה תפסה את משטרת עין חוצוב וחברה עם סדום. (עד לחבירה עם סדום התנהל הקשר עימה בדרך האוויר באמצעות מטוסים קלים, שפעלו משדה התעופה שהותקן לרגלי הר סדום).

© כרטא

לאחר מבצע "יואב" תכנן הפיקוד המצרי מבצע לחילוץ החטיבה המי כותרת בכיס פלוג'ה, לכיבוש באר שבע ולחידוש הקשר עם הכוח המצרי בחברון. בשלב ראשון תפס הצבא המצרי בנובמבר מספר תילים בנגב המערבי, ויצר טריו בין כוחות צה"ל בנירים לבין הכוחות שבבארי. כדי להסיר את האיום המצרי ולסלק את הטריו בנגב המערבי, הוטל על צה"ל לבצע את מבצע "אסף" שנקרא כך על שמו של אסף שכנאי ז"ל, שנהרג בשועוט ב-9 בדצמבר 1947 שעה שאבטח בראש חוליה את צינור המים לנגב. למפקד המבצע התמנה יצחק שדה. המבצע החל ב-5 בר-צמבר בטיהור הכפר שועוט. משם נעו כוחות מחטיבה 8 והתבססו בשייח נוראן, חרבת מאעין ותל פארה. למחרת תפס גדוד 89. את תל ג'אמה ופשט על עבאסן.

הפקוד: על הפעולה יפקד מטה חטיבה 8 עד להדעה חדשה.

חיל האויר:

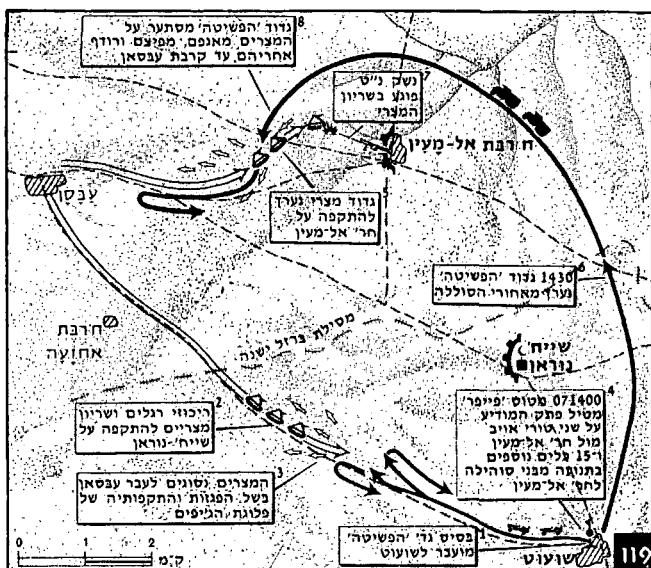
- (1) על חיל האויר לחת כסוי אוירי למניעת פעילות אוירוני האויב החל מ-5.12.48.
- (2) להכין מפציצים כבדים להפצצת רפיח, ח'ן-יוניס, בני-סוהילה, מחנה נוסיראת.

תאריכים:

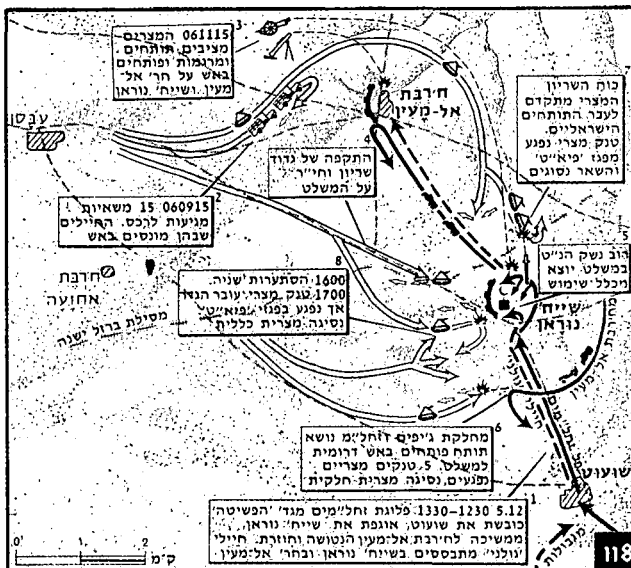
- (1) כבוש שיד נוראן וחרכת מעין יבוצע ב-5.12.48 עם אור אחרון.
- (2) ההתבססות בכצוע מיד עם כבוש הנקודות הנ"ל.

י. רבין
ק. מבצעים

7 בדצמבר 1948

5 עד 6 בדצמבר 1948

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל מחזית ד' 5-8 דצמבר.

- 052230 א. חטיבה 8 תפסה תל-אל-פרה, שיד נוראן ועוד מקום אחד. מתבססים שם.
- 061150 ב. חרבת עין מעין בידנו.
- 062403 חירבת מעין ושיח' נוראן מותקפות מצד דרום ע"י טנקים ומשוריינים וחיל רגלים. שלחו אווירונים מיד. פרטים נוספים יבואו.
- 071000 בשעה 1130 התחיל האויב בהפגזה כבדה מתותחים 25 ליטראות על עמדותינו כחרבת מעין ובשיח' נוראן. בו בזמן הגיע כח שכולל כ-22 טנקים רובם "מרק-6". התקפות השריון בסיוע חיל הרגלים והתותחים נמשכו עד לשעה 1800. 5 טנקים הוצאו מכלל שימוש. 2 הובערו באש. 2 תותחים 6 ליטראות שלנו הוצאו מכלל שימוש ע"י תותחי האויב. כמו כן, 3 זחלים שלנו עלו על מוקשים.
- 081000 מצב חיל הרגלים אינו מזהיר. חיל הרגלים והמשוריינים של האויב נמצאים בין שיד נוראן ובין חרבת מעין. כל התותחים האנטי טנקיים יצאו מכלל פעולה.
- בהמשך הפעולות של 7.12, הפגזי האויב את עמדות שיד נוראן וחרבת מעין. ההפגזות היו באפקטיביות קטנה. חיל הרגלים של האויב לא התקרב לעמדות יותר מאשר 500 יארד. נראו כ-20 כלי שריון בשטח, מהם כנראה 3 טנקים. גודד 89 יצא בצהריים (1400 בערך) להתקפת נגד ונתקל באויב באגפו הצפוני, בסביבת חירבת מעין. האויב נסוג בבהלה. הגדוד גרם לו אבידות קשות (כ-100 הרוגים בערך) ונלקח שלל. לאחר הפעולה התרוקן השטח מכוחות אויב והשתרר שקט. כוחותינו מחזיקים ומתבססים בעמדות שיד נוראן וחירבת מעין.

לקראת הצהרים פתחו המצרים בהתקפות נגד קשות לעבר חרבת מעין ושיח' נוראן, כשהם מסתייעים בכוחות חי"ר, טנקים קלים (מדגם לוקוסט) ובסיוע ארטילרי. גודד 13, שהחזיק במוצבים הרף את ההתקפות. פות. כ-7 בדצמבר נערכו המצרים שוב להתקפת נגד. גודד 89 ערך התקפת נגד מקבילה בפשטו על ריכוזי האויב. הוא הצליח להשיג את כוחות האויב ולהניסם עד לשערי עכסאן. השגי המבצע היו:

- הקניית שליטה לצה"ל על עמדות מפתח ממורח לרצועת עזה;
- חיסול האיום המצרי להתקדמות לעבר באר-שבע;
- הסרת האיום ממשקי הספר, שסבלו מפגיעות המצרים בקו המים וממיקוש דרכי הנגב המערבי;
- שיבוש התכניות המצריות והכשרת הקרקע למבצע "חורב".

מבצע "חורב"

הרקע למבצע

שיקוליה המדיניים של ממשלת ישראל לפתוח במבצע למיגור הצבא המצרי נבעו ממספר גורמים.

- החשש מהגשמת תכנית ברנדוט, שגרסה מסירת הנגב לערבים.
- סירובה של מצרים לנהל משא ומתן לשביחת נשק ולפיכת ניסיון לאצלה לפתוח במשא ומתן בהנחה שאחריה ילכו שאר המדינות הערביות.

- החלטת מועצת הביטחון מ'16 בנובמבר 1948 לנסיגת הכוחות הלוחמים לעמדות, שהחזיקו בהן ב-14 באוקטובר לפני המבצעים "יואב" ו"יאסף", ולהתוות קווי הפוגה קבועים בדרך של משא ומתן בין המדינות היריבות. ממשלת ישראל שאפה לנהל את המשא ומתן מעמדות מיקוח נוחות יותר.

שאיפתה של ממשלת ישראל היתה להביא את המלחמה לידי סיום מהיר, כדי להקל על המדינה את נטל החזקת צבא המלחמה הגדול.

ב'22 בדצמבר הצהירה ממשלת ישראל שהיא רואה עצמה חפשיה לפעול כנגד מצרים והורחה למטה הכללי לחדש את הלחימה בדרום ולמגר את הצבא המצרי. ניגודי דעות במחנה הערבי וכשלונו שיתוף הפעולה בין צבאותיו העניקו למטה הכללי חופש אסטרטגי נוח בבחירת מקום המתקפה ומועדה. המבצע נקרא על שם הר סיני — הר חורב וכינויו השני היה "עין" על שם יעדיו העיקריים, שהחלו באת ע' — עוג'ה, עסלוג, (אל) עריש, (אבו) עגילה.

התכנון הצבאי

תכנון המבצע נערך בחודשים נובמבר-דצמבר ובמהלכו חלו שינויים הן לגבי המשימות והן לגבי הכוחות, שהוכתבו על-ידי תנאים מדיניים וצבאיים. במצע למבצע "ע" הוטלו על צה"ל שתי משימות עיקריות: מאמץ עיקרי על מתחם עוג'ה, בציר חלוצה-רוחביה-עוג'ה וכיבוש רפיח. ב'10 בדצמבר 1948 הפיץ מטכ"ל/אג"ם "תעודה" למבצע "ע" — למיגור הצבא המצרי ובה פורט/שלב החדירה בלבד. המטה הכללי הטיל על מטה חזית הדרום לתכנן את הפעילות המבצעית בגזרתו, בצורה שתאפשר לו העתקת נקודות הכובד בהתאם לתגובות המצרים. למרות שבפקודה לא דובר על חציית הגבול המדיני עם מצרים, תוכננה פעולת פשיטה לעבר אל עריש, גם עזה לא הוזכרה כיעד להתקפה, אך נלקחה בחשבון פעולה לעברה בשלב מאוחר יותר. בהתאם לכך ניתנה התראה (בנספחים למבצע) לחיל התותחנים וחיל הנדסה להכין אמצעים לכיבוש עזה.

סודי ביותר

אג"מ/מטכ"ל
נובמבר 1948

מצע למבצע "ע"

המגמה: מיגור והשמדת כוח האויב המצרי הפולש. והבטחת האיזור הדרומי המרכזי של המדינה.

כח והערכות האויב הפעולות האפשריות של כוחות האויב:

כח האויב מבוסס מחוץ לבריגדה ה-4 הנצורה ב"כיס" פלוג'ה ושרידי כוחותיו באיזור חברון ודרום ירושלים — בשתי זרועות עיקריות:

- הזרוע האחת: — לאורך כביש עזה — רפיח.
- הזרוע השנייה: — לאורך כביש עסלוג — עוג'ה. ראה נספח.

שתי זרועות אלו מתחברות ע"י כביש בין עוג'ה לרפיח.

הבסיסים העיקריים הם: באגף המערבי — אל עריש, רפיח, עזה.

באגף המזרחי — עוג'ה, משרפה, ביר עסלוג, חרבת מחרב אל שריף.

כח זה על יחידות השריון שלו, אינו מסוגל לעבור להתקפה רבתי בלי שתוף עם הכוחות הערביים האחרים, דהיינו — תכנית התקפה כללית בהיקף ארצי. אך קיימת סכנה אפשרית של רכוז כח מספיק לפעולות הבאות:

ע"י שמוש בכביש רפיח — עוג'ה המאפשר העברה חפשית נוחה לכוחות האויב מאגף לאגף. הפעולות האפשריות של הזרוע המזרחית: (א) השתלטות על איזור רכיבים והשמדת כוחותינו, כפעולה מסייעת להצבת קו לאורך ואדי עזה מהצד המזרחי.

(ב) התקפת וכבוש באר שבע וע"י כך הקמת קשר עם כוחות האויב במרחב חברון.

הזרוע המערבית: — (א) התדרת הכוחות לאיזור אל פרא ע"י השמדת כוחותינו בחרבת מעין ושיך נוראן, כפעולה מסייעת להצבת קו לאורך ואדי עזה הנ"ל מהצד המערבי.

הכיס: — (א) החזקת מעמד עד לפתרון ע"י א"מ.

(ב) פריצת דרך למזרח או דרום מערב.

מסקנה: לאור הפעולות האפשריות הנ"ל ע"י האויב יהיה על כוחותינו לבצע את הפעולות האפשריות הבאות:

(א) מניעת הפעולות האפשריות הנ"ל בכוחות העומדים לרשות חזית ד' כיום.

(ב) מיגור (והשמדתו) המחלט של הכח המצרי בתוך שטחי הארץ:

בורע המזרחית: (א) כפעולת הכנה — יצירת בסיסים לאורך דרך קסלה — 11790561 —

עוג'ה ובאזורים של קשם אל מדוד 09660414, ג'בל קרן 10110451, עין נהיע 10350455, קוריבה 10880489. לאורך דרך קסלה — עוג'ה ישנם שטחי חולות המהווים מגן טבעי רציני נגד חדירת כוחות ממונעים וחיל רגלים של האויב.

(ב) השתלטות וכבוש איזור עוג'ה. 09620319 והצטלבות הדרכים 09780325.

(ג) פעולות תוקפניות נגד משלטי האויב בחרבת מחרב-אל-שרף..... וביד עסלוג.....

(ד) פעולות הטרדה ומיקוש לאורך כביש עסלוג' — עוג'ה.

(ה) פעולות נתוק ומיקוש בכביש רפיח — עוג'ה.

בורע המערבית: (א) השתלטות וכבוש בסיס האויב ברפיח.

(ב) פעולות תוקפניות לאורך כביש עזה — רפיח.

(ג) פעולות פשיטה לאל-עריש וכן לאורך הרכבת המצרית. בתכנון וביצוע פעולה, יש לקחת בחשבון את שמירת שווי המשקל — (מבחינת ההערכות) בין כוחות האויב בשתי זרועותיו וכתוצאה מזה יש להעביר את נקודת הכובד של התקפתנו העיקרית.

הכוחות הפועלים: לשם ביצוע הפעולה יש לצרף לחזית ד' חטיבה? (? נוספים: חטיבה 1, מחוז השפלה, חטיבה 3, מחוז הנגב, חטיבה 12, חטיבה 8, חטיבה 7).

אגפים: יתכננו עם מחלקותיהם את בצוע המבצע בהתאם לקוים הנ"ל.

חילות ושרותים: יסייעו לבצוע מבצע זה לפי מצע זה ותעודת המבצע של האג"מ (שתבוא), האגפים ופקודות המבצע של חזית ד'.

תאריך הפעולה: יתפרסם בפקודה נפרדת של האג"מ.

סודי ביותר/מידי

מטה חזית ד/מבצעים
מב/מס. 478
20 דצמבר 1948

חטיבה 1, 3, 8, 10, 12
מחוז השפלה, הנגב
מג"ד 402
מפקד גונדא 421 (נ.ט.)

מטכ"ל/אג"ס, ק. המטה, חזית ג'

פקודת מבצע "חורב"

ידיעות: — — —

כוחותינו: (1) חטיבות: 1; 3; 8; 12; 2 גדודי רגלים ופלוגה ממונעת מחטיבה 10.

(2) מחוזות: השפלה והנגב.

(3) עמ"ל: 300 מגויסי עמ"ל.

(4) תותחנים: גדוד 402 (3 גונדות)

גדוד 403 (גונדת אילון)

גונדה נ.ט. — 4 סוללות נחות; 1 סוללה ניידת (20 מ"מ מעל זחלים).

(5) מרגמות כבדות — פלוגה (3 סוללות 120 מ"מ).

(6) יחידות הנדסיות:

(א) מחלקות שדה

לכל חטיבה מחלקת שדה אחת; לרשות המהנדס החזיתי — מחלקת שדה נוספת.

(ב) יחידות הנדסה מיוחדות:

חלוקתן לפי פירוט שיוצא ע"י ק. ההנדסה החזיתי.

(7) חיל הים }
(8) אויריה } ראה פירוט תפקידיהם בנספחים המצורפים.

המטרה: מגור הצבא המצרי בארץ-ישראל.

השיטה: 1. כללי

שלב ראשון

(1) נתוק ופיצול כוחות האויב מבסיסים במצרים בגזרות:

(א) עזה — רפיח — אל-עריש (גזרה מערבית)

(ב) ביר עסלוג — משרפה — עוג'ה (גזרה דרומית מזרחית), ע"י כבוש:

(1) עוג'ה ואבו עגילה.

(2) משלטי התמילה והמשרפה.

(2) נתוק דרכי האספקה של הכוחות הנמצאים בגזרת עזה וסביבתה ע"י כבוש המשלטים

בקרבת כפר דרום המונעים תנועת תחבורת האויב בכביש ובמסילת הברזל בין עזה

לרפיח.

(3) ערעור בסיסי וריכוזי האויב על ידי הפצצות אויר והרעשות מן הים.

(4) מניעת תחבורה ימית בין בסיסי הצבא המצרי בא"י לבין בסיסיו במצרים ע"י חיל הים.

(5) מניעת פריצת הבריגדה הרביעית מכיס פלוג'ה והסתגנות לתוכו ע"י:

(א) תפיסת מוצבים סביב לכיס.

(ב) פטרול בשטחים שבין הכיס לבסיסי האויב.

(6) החזקת הקטע: באר שבע — עין חוסוב.

שלב שני

נתן בפקודה נוספת.

(2) חלוקת התפקידיים:

הגזרה הדרומית-מזרחית

(א) כבוש עוג'ה ואבו עגילה יבוצע ע"י חטיבה 8 בצירוף גדוד רגלי מחטיבה 10.

(1) כציר תנועה עקרי לכוחות הנ"ל תשמש דרך חלוצה — רחיבה — עוג'ה שתשופר

ע"י חיל הנדסה.

(2) בסיס היציאה חלוצה-חלאסה.

ב-15 בדצמבר הוציא מטה חזית הדרום פקודת התראה למבצע ליחידותיו. בפקודה הובאו עיקרי התכנית. ב-17 בדצמבר פרסם מטה החזית שינויים בפקודת ההתראה למבצע "חורב". יום ה'ע, שנקבע ל-20 בדצמבר הועתק לליל 22-23 בו, בשל הגשמים העזים, ששיבשו את דרך הלס באזור סעד, שהיתה ציר התחבורה העיקרי לזירת חזית הדרום. ב-20 בדצמבר הוציא מטה חזית ד' פקודת מבצע, בה סוכמו כל השינויים שחלו במהלך התכנון. לצרכי המבצע הוקצו למפקד חזית הדרום הכוחות הבאים:

חטיבת "גולני" — 1, בפיקודו של נחום גולן על גדודיה: גדוד חי"ר 12, גדוד חי"ר 13 ותחת פיקודו כוחות עמ"ל, וגדוד פשיטה ממוכן 19.

חטיבה משורינית — 8, בפיקודו של יצחק שדה על — גדודיה, גדוד 82 (טנקים), גדוד 89, גדוד 88.

חטיבת "הראל" — 10, בפיקודו של יוסף טבנקין על גדודיה — גדוד 4, גדוד 5, גדוד 10 (גדוד סיור שהיה למעשה פלוגה).

חטיבת "הנגב" — 12 בפיקודו של נחום שריג על גדודיה — גדוד 7 אליו צורף גדוד הקומנדו הצרפתי 75, גדוד פשיטה ממוכן 9 וגדוד 8 חי"ר, שצורף רק בסוף המבצע ולא הספיק להשתתף בו.

חטיבת "אלכסנדרוני" — נועדה לפעול במקביל נגד כיס פלוג'ה.

כוחות ממחוזות השפלה והנגב. חילות מסייעים — חילות אויר וים, תותחנים, והנדסה.

עמ"ל — עתודות מילואים. בדצמבר אורגנו גדודים של מגויסים חלקית, הפטורים מסיבות שונות מגיוס מלא לתפקידי ביטחון ועור. הגדודים הורעמו תחת פיקודם הישיר של מפקדי החטיבות במרחבן.

מג"ד 2 שדה — סרן בלום מפקד גדוד תותחי שדה 2 (אח"כ 402).

חזית (ג) — חזית המרכז.

הצרפתים — ב-10 באוגוסט 1948 הוקם גדוד קומנדו מס' 75 בו רוכזו מתנדבים בני חו"ל דוברי צרפתית בעיקר מיוצאו מרוקו. בראשם עמד רס"ן טדי איתן (נוצרי, פעיל המחתרת הצרפתית, ששמו הקודם היה טארא דיפר). ב-14 בספטמבר הועבר הגדוד (שמנה לא יותר מ-80 איש) לחזית הדרום. היחידה פעלה ב-מסגרת חטיבת "הנגב" בכיבוש באר שבע (מבצע "יואב"). כן לקחה חלק במבצע "חורב" וכיבוש משלטי התמילה.

(ב) כבוש משלטי התמילה והמשרפה יבוצע ע"י — חטיבה 12.

(ג) חסימת דרכי הגישה לעוג'ה תבוצע כדלקמן:

(1) ממזרח ע"י פעולת חטיבה 12.

(2) במערב:

א. חסימה רחוקה כ-8 ק"מ דרומית מזרחית לרפיח ע"י כח שיוקצה מחטיבה 10 ובפיקודה.

ב. חסימה קרובה שתבוצע ע"י כח שיוקצה מכוחות חטיבה 8.

הגזרה המערבית

(א) נתוק דרכי התחבורה בין עזה ורפיח יבוצע על ידי חטיבה 1 ע"י אחת האלטרנטיבות הבאות:

(1) כיבוש משלטי 108 — 87, 84 — והתבססות בהם.

(2) כבוש משלט 81 והגבעה המבודדת נ.צ. 09150894 הנמצאת במחצית המרחק בין משלט 81 לכפר דרום והתבססות בהם.

האלטרנטיבה השנייה היא הרצויה. סופית יוחלט על כך ביום ג' 21.12.48 בביקור מטה החזית בחטיבה 1.

(3) המשך פעולת הכבוש והתבססות במשלטים הנ"ל תהיה חסימת התנועה במסילת הברזל והכביש ע"י: מקוש, מחסומים ואש.

רורבה: כרורבה תשמש חטיבה 10 (גדוד רגלי אחד ויחידותיה הממונעות) אשר תבצע, נוסף לכך, את החסימה המערבית הרחוקה.

שונות: תפקידי חטיבה 3, גדוד 8 חטיבה 12, מחוז השפלה — כפקודת ההתראה למבצע "חורב".

3. לוח זמנים:

דמדומי יום 22.12.48 — פעילות אוירית בגזרה המערבית עד אל עריש.

ליל 22/23.12.48 — תחילת פעילות — חטיבה 1.

התחלת פנוי והכנת הדרך חלסה — רחיבה בלילות בלבד ע"י חיל ההנדסה החזיתי.

23/24.12.48 — חטיבה 1 פעילות בלבד.

פעילות אוירית וימית (פרוט בנספחים המצורפים).

24.12.48 — בשעות הצהריים — התחלת המסע לכיוון עוג'ה.

ליל 24/25.12.48 — התקפת חטיבה 12 על משלטי התמילה. בו בזמן חסימה — חטיבה

10 — בקרבת רפיח (על כביש עוג'ה — רפיח).

25.12.48 התקפה עם שחר על עוג'ה — ע"י חטיבה 8.

התקפה על המשרפה ע"י חטיבה 12.

(—) י. רבין,

ק. המבצעים

חיל הים במבצע "חורב"

במסגרת המבצע הוטלו על חיל הים מספר משימות, אשר החשובות שבהן היו המשימות דלהלן:

(א) הטלת הסגר ימי מלא על חוף רצועת עזה. משימה זו בוצעה על-ידי "השייטת הגדולה", ששוטטה בחוף מעזה ועד אל-עריש ומנעה מה- אויב קבלת תגבורת וציוד.

(ב) הפגזה מן הים על מטרות בין רפיח לאל-עריש.

(ג) ניתוק מסילת הברזל בין רפיח לאל-עריש.

עד ל-31 בדצמבר לא הופיע הצי המצרי בזירה. בו ביום התנכלו שתי אניות מהצי המצרי לתחבורה הימית לישראל. חיל הים הוזעק לפעולה, אך האניות המצריות הצליחו להגיע לחוף תל-אביב ולהפגוז את העיר. לאחר שהאניות התגלו על-ידי מטוס סיור ישראלי התפתח ב-1 בינואר 1949 קרב ימי בין "השייטת הגדולה" לבין אניות הצי המצרי. לאחר קרב תותחים קצר נסוגו המצרים לעבר פורט סעיד. חיל הים ניסה ליצור מגע, אך אניות הצי המצרי הצליחו לחמוק במרחק קטן מפורט סעיד. היה זה הניסיון האחרון של הצי המצרי לבצע פעולה ימית, ועד שביחת הנשק עם מצרים לא נראו בחופי ישראל כלי שיט מצריים.

נספח חיל הים למבצע "חורב"

(א) הפגזות חוף: (1) ליל 22/23.12.48 הפגזת עזה-רפיח, חבלה במוזח עזה.

(2) יום 23.12.48 הפגזת האוביקטים הנ"ל.

(3) ליל 23/24.12.48 הפגזת עזה-רפיח.

(4) יום 24.12.48 הפגזת אוביקטים הנ"ל (בהתאם לבקשת חטיבה 1).

(5) ליל 24/25.12.48 פיצוץ גשר אל עריש והפגזת רפיח.

(6) ליל 25/26.12.48 הפגזת אל עריש ומטרות אחרות.

(ב) מניעת תנועה ימית של האויב במשך זמן המבצע.

נספח חיל האויר למבצע "חורב"

המטוסים	המטרה	זמן מעל למטרה	היום
3 x מבצרים מעופפים	אל עריש	1645	0
2 x דקוטות	רפיח	1650	
קומנדו	רפיח	1650	
2 x הרוארד	עזה	1650	
2 x הרוארד	חן יונס		
4 x פיפר קב	פלוג'ה	1650	
קומנדו	עזה	2100	
דקוטה	אל עריש (העיר ומסלת הברזל)	2230	
דקוטה	אל עריש (שדה התעופה)	2300	
דקוטה	(מטרה אלטרנטיבית: עזה)		
קומנדו	עזה	0100	1+0
דקוטה	אל עריש (העיר ומסלת הברזל)	0400	
דקוטה	עזה	0415	
קומנדו	עזה	0500	
3 x מבצרים מעופפים	אל עריש	0930	
בלוי מטוסי קרב			
4 x הרוארד	חן יונס	1650	

חיל האויר במבצע "חורב"
 במסגרת מבצע "חורב" הוטלו על חיל האויר שתי משימות: א. השגת עדיפות אווירית, שהושגה כמעט במלואה. ב. סיוע ישיר לכוחות היבשה ופגיעה בריכוזי האויב ובבסיסי סיוע.
 לצרכי קישור ותיאום הוקם מטה מתאם מיוחד, שנשא את שם הקוד "ינשוף", עליו הוטל לתאם בין כוחות היבשה, האויר והים. חיל האויר ניהל במבצע סיורים אלימים ופעילות יירוט בקרבות אויר.
 ב־28 בדצמבר נערך מעל אבו עגילה קרב בין מטוסי "ספיטפייר" ישראליים ושני מטוסי "פיאט" מצריים. שני המטוסים המצריים נפגעו, ואחד מהם התרסק.
 ב־31 בדצמבר, במהלך תקיפת שדה תעופה בביר חמה, יורט מטוס מצרי. ב־5 בינואר 1949 נערך קרב בין שלושה מטוסי "פיאט" מצריים לבין מטוס "ספיטפייר" ומטוס פי-51 ישראליים מעל לרפיח.
 ב־7 בינואר 1949 נתקלו מטוסי חיל האויר פעמיים במטוסים בריטיים והפילו חמישה מטוסי "ספיטפייר" של חיל האויר הבריטי.

תוספת: מטוסי קרב: מטוסים אלה יופעלו לצרכי סיורים, צלומי אויר וחיפוי לפעולות קרקע במדה ששמושייתם תרשה פעולות אלה.

מטוסי סיור קלים: (טייסות מס' 2 ו־3) מטוסים אלה יופעלו לצרכי סיור, קשור וטיסות סיוע לתחתונים.

מבצע "חורב" היה שיא מבחינת הקף הפעולה של חיל האויר וריכוז ההפצצות (הופצצו — אל עריש, עזה, רפיח, חן יונס, פלוג'ה, דיר בלח, עירק אל מנשיה, אבו עגילה, עוג'ה, ביר-חמה). חיל האויר הושיט גם סיוע לחיל הים. במהלך המבצע ערך חיל האויר 243 גיחות, בהן הוטלו 226.3 טון פצצות — כולל הסיוע לחטיבת "אלכסנדרוני" בפעולתה נגד החטיבה המצרית הנצורה בכיס פלוג'ה.

דחוף ביותר וסודי.

מפקדת חזית דרום

לקראת הפעולה בנגב.

- סדר הכוחות של הצבא המצרי לקראת מבצע "חורב"**
 10 גדודי רובאים סדירים (חי"ר)
 גדוד סעודי (חי"ר)
 4 פלוגות סודאניות (חי"ר)
 9 גדודי מילואים (חי"ר)
 2 אסקדרוני טנקים — "לוקסט" (אסקדרון — פלוגה ובה כ־20 טנקים)
 1 רגימנט שריוניות
 גדוד שדה 25 ליטראות (24 תותחים)
 גונדת תותחים 18 ליטראות
 נשק נ"מ ונשק נ"ט

לידיעת כל הדרגות.
הצבא המצרי.

הצבא המצרי בארץ ישראל מונה 12 גדודי חיל רגלים, אשר מרוכזים כיום בשלש נקודות עקריות:

- א. סביבות עזה חאן-יונס ורפיח — 1 בריגדה. ראשונה
- ב. עוג'ה אל חאפיר וצפונה עד רפיח — 1 בריגדה. שניה
- ג. ביר עסלוג' מערבה עד עוג'ה אל חאפיר — 1 בריגדה. שלישית.

כל הגדודים הנ"ל הם לפי התקן של הצבא הבריטי מלאים מבחינת מספר ומבחינת הנשק הקל והכבד העומד לרשותם.

נוסף לצבא סדיר זה ישנם עוד 12 גדודי מילואים אשר אינם מלאים מבחינה מספרית וגם מבחינת הנשק הכבד העומד לרשותם. הגדודים הללו גויסו מחיל המילואים של הצבא המצרי, לאחר שרות חובה בצבא ולאחר ששוחררו ממנו. האנשים הנ"ל הם בני גיל יותר בוגר. דרגת האמון שלהם נמוכה בהרבה מאשר זה של הצבא המצרי הרגיל. הגדודים מונים בין 300-700 איש. כרגע רק 9 גדודים מהם נמצאים בגבולות הארץ. כך שהמספר הכללי של הצבא המצרי הרגיל שבגבולות הארץ הוא בין 10000-13000 איש.

חיל האויר

שתי טייסות קרב — "ספיטפייר"
 שתי טייסות קרב — "פיאט"
 טייסת מפציצים אחת — "סטרלינג"
 שתי טייסות תובלה

סודי

מטה קרבי חטיבה 8/מודיעין

15 בדצמבר 1948

סכום ידיעות

עד שעה 151200

2. דרך חלוצה - עוגיה.

בליל 14/15.12 נערך סיור ממוכן של גדוד 89 במגמת בדיקת ומציאת דרך למכוניות מחלוצה לעוגיה. הסיירים הגיעו עד למרחק 3-4 ק"מ צפונה לעוגיה ומצאו את הדרך קשה אך מתאימה למעבר מכוניות עם הנעה קדמית. הדרך עוברת מחלוצה בכוון דרום, דרום-מערב דרך רוחיבה (10750490) לארך דרך העפר עד לכוון עוגיה. בכדי להתקין את הדרך למעבר מכוניות יש צורך ברשתות ובסקריפרים וכן בתכנון של מהנדסים. חלקה הצפוני של הדרך נוח לזהו ומשני הצדדים ישנם שיחים מקבילים לאורך הדרך. חלקה הדרומי של הדרך שסווייר - מכוסה בדיונות שאפשר לנקותן. בחלק שלא סויר נראו עקבות מכוניות שהובילו לכוון עוגיה - כך שאפשר לסכם כי גם חלק זה נתן למעבר. לאור סיור זה יש לבדוק את הדרך מהאוויר בכדי לאמת את הידיעות ולסכמן באופן מוחלט.

3. העברת כחות:

מודיעים ערביים ממשיכים להודיע כי המצרים ממשיכים להעביר כחות מעסלוג' וא-שריף לכוון חאן יונס. לדברי אחד המודיעים נותרו בקו עסלוג' - א-שריף 300 מצרים בלבד. תצפיות ברביבים ועסלוג' לא גלו כל תנועה מיוחדת.

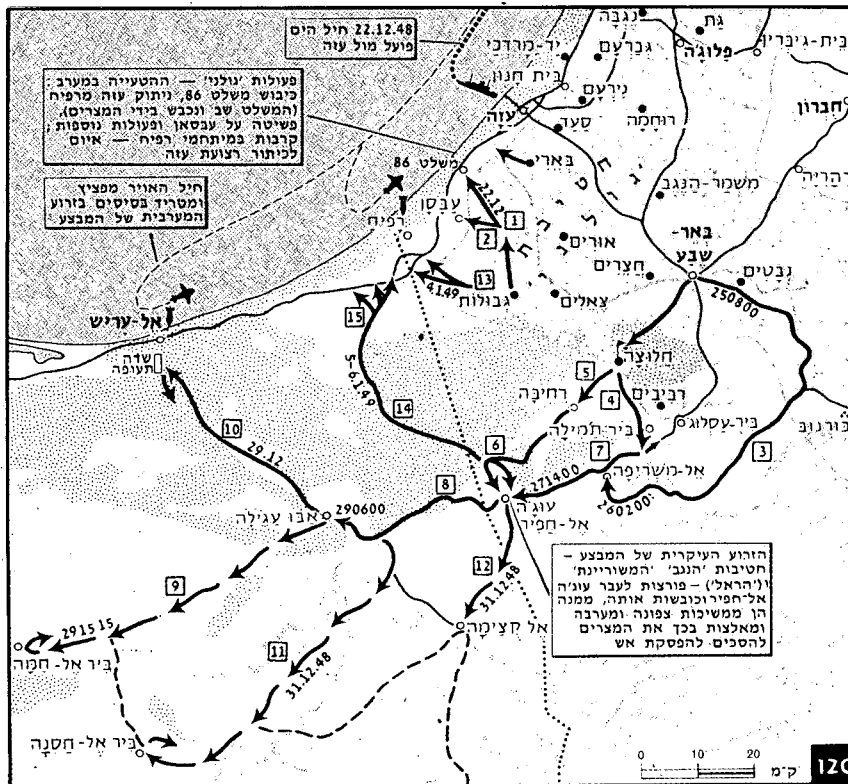
(-)

קצין מודיעין

דרך חלוצה - עוגיה

בשלב הראשון של מבצע "חורב", הוטל על צה"ל למגר את המערך המצרי בגזרה המזרחית. אך קטע זה היה זרוע במשלטים מצריים מקמפ א-שרף מצפון לעסלוג' ועד לעוגיה אל חפיר. כדי למגר את האויב בזמן קצר, חיפשו מתכנני המבצע דרך מתאימה. הבעיה העיקרית, שעמדה בפניהם היתה - כיצד להגיע לעוגיה במפתיע, בטרם תחלנה פעולות אחרות בגזרה.

למתכננים היה ידוע על קיום דרך רומאית עתיקה, אשר התמשכה מחלוצה ורוחיבה, הישר לעוגיה דרך החולות. אך היה חשש, שהדרך לא תצלח למעבר כלי רכב. לקראת המבצע נערכו מספר סיורים, אשר כתוצאה מהם נקבע, כי ניתן להכשיר את הדרך. אז נפלה ההחלטה לכבוש את עוגיה על-ידי פעולת איגוף, דרך ואדי אביאד, תוך כדי שימוש בדרך הרומאית.

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל 22 דצמבר 1948 — 9 ינואר 1949

- 221530 : מטה ינשוף: המטוסים ויחידות חיל הים יצאו לפעולה בהתאם לתכנית.
- 221635 : מטה ינשוף: 2 המבצרים נמצאים בדרכם לבסיסם. מציינים פגיעות בול במטרה (אל עריש).
- 230930 : מטה ינשוף: בהמשך הלילה הפגיוזו שייטות חיל הים בהצלחה את עזה ורפיח.
- 231000 : חזית ד': גולני בצע את המשימה בהתאם לתכנית. ברגע זה החלו התקפות נגד גדולות.
- 231500 : מונדק: בחצות 222400 נכבש משלט מס' 86 ע"י שתי פלוגות של גדוד 13. כמו כן נכבש משלט 108 ע"י פלוגה שלישית של אותו גדוד. שיירת האספקה אשר באה בעקבות היחידות הכובשות את משלט 86 נתקלה פעמים באש האויב בנקודה. השיירה לא עברה. אנשי היחידה הספיקו לפרוק שני אוטומובילים של תחמושת, 2 מרגמות "3 ו-4 בזות ולהעביר למשלט.
- חמרי הביצורים לא הגיעו למשלט. המוצב במשלט זה לא נבנה ע"י האויב באופן מספיק — כך שההתבצרות מתבטאת בשוחות אישיות של החיילים.
- מפקדים ממטה החזית סיירו הלילה בין 22-23 את הדרך מרוחיבה לעוג'ה, ומצאו את הדרך נוחה במדה מספקת להתקנה.
- 231815 : חזית ד': גדוד 13 נהדף ממשלט 86 בהתקפת טנקים ורגלים כתוצאה מחוסר תחמושת ונשק אנטי טנקי. יש אבידות. פרטים נוספים אמסור לאחר הפגישה עם גולני. גשם סוחף בבאר שבע ובסביבתה. כביש סעד אינו ניתן למעבר.
- 241045 : ינשוף: שייטת ההתקפה הפגיוזה ב-232400 את רפיח וב-240300 את עזה. בעזה נתקלו באש תותחי חוף. ישנם פצועים על ק"ס 20. ק"ס 18 וק"ס 26 ממשוכות לסייר לפי התכנית, בין פורט סעיד ואל-עריש. ק"ס 20 נוסעת לחיפה להוריד את הפצועים, ותצטרף לשייטת.
- 251830 : חזית ד': היחידות זזו לפעולה. הכל בסדר.
- 261045 : חזית ד': סרגיי בצע את המשימה בשלמות. חטיבה 8 נמצאת על הכביש. העניין מתפתח בסדר.
- 260830 : ש.מ. 1: כוחותינו הגיעו לכביש ע"י עוג'ה.
- 262045 : חזית ד': א. כל משלטי הטמילה ומשרפה פרט ל-2 קטנים בדינו. הקרב היה קשה, אבדותינו נכרות. לקחנו שלל ומספר שבויים.
- ב. לאחר שכוחותינו פרצו לעוג'ה נאלצו לסגת מחמת אש אנטי טנקית צפופה של האויב. סבלנו כ-25 נפגעים, מספר משוריינים וחלים.
- ג. האויב הריץ כ-25 משוריינים מרפיח בחסימה. השמדנו 5, היתר מסתתרים בחשיכה.
- ד. מתאמצים לערוך כוחותינו להתקפה מחודשת עם שחר.
- ה. במערב אנו מביימים לחץ. מחר בלילה ננסה לפרוץ מערבה.
- ו. דרוש בהול 20 מכוניות משא וקומנדקרט עם הנעה קדמית ושלחת עוד גדוד רגלי, רצוי גדי ט'. זה הכרחי ביותר מאחר שיש רכוזי שריון ורגלים בכביש רפיח — עוג'ה בקרבת חסימתנו צפון מערב לודי אביאר.
- ז. יש לכוון את כל ההפצצות למניעת תנועת האויב בגזרות האלה ולרתוק רפיח.
- 270945 : ינשוף — כח מגדוד הנחיתה של חיל הים נחת בליל 26, 27 כ-15 ק"מ צפונית מזרחית מאל עריש במגמה לחבל במסילת הברזל אל-עריש — רפיח. בשעה 0530 הודיע מפקד שייטת ההתקפה שחפתה על כלי השייט הנוחתים שאנשי הנחיתה גמרו את תפקידם ושטים בדרך צפונה לבסיסם.
- 271135 : חזית ד': עוג'ה בדינו.
- 271315 : חזית ד': עוג'ה וכל משלטיה החשובים פרט לשנים ממזרח לה בדינו. הקרב היה קשה. התקפות השריונים המצרים שבאו מכוון רפיח נהדפו ע"י החסימה והטנקים. כל המשלטים בין ביר עסלוג ומשרפה בדינו. עושים מאמץ לפתוח את הכביש לעוג'ה.
- 271800 : חזית ד': ביר עסלוג בדינו. אזור עוג'ה כולו בדינו. אזור ביר עסלוג בדינו. המצרים כנראה הצליחו לסגת מאזור ביר עסלוג. פרטים נשלחו.
- 272240 : חזית ד': א. כוחות האויב נסוגו מביר עסלוג וממחנה אשרף למדבר. תצפית אווירית גלתה תנועתם דרומה. בבקר ננסה לבוא איתם במגע ע"י יחידות פשיטה.

הקרב על משלט 86 — 22-23 בדצמבר אף שמגמת המבצע בשלב הראשון היתה להשתלט על האגף המזרחי ולתפוס את עוג'ה אל חפיר (ניצנה). הוחלט לפתוח בפעולת הטעיה באגף המערבי — לעבר רצועת עזה. כדי להקשות על המצרים לאתר את המאמץ העיקרי. במסגרת מבצע ההטעיה הוטל על חטיבת "גולני" לתקוף את משלט 86.

כיבוש משלטי התימולה ומשרפה, 28-27 בדצמבר
 כיבוש הגזרה המזרחית של המערך המצרי, שכללה את שורת מוצבי האויב שבין ביר-עסלוג לעוג'ה אל חפיר הוטל על חטיבה 12. היעדים העיקריים של המבצע היו מתחמי האויב בתימולה ובמשרפה.

כיבוש עוג'ה אל חפיר 25-27 בדצמבר
 בעוד כוחות חטיבה 12 תוקפים את המשלטים בגזרה המזרחית, נעה חטיבה 8 בציר "דרך חורב": הלוצה-רוחיבה-עוג'ה, כדי לבצע את חלקה במבצע — כיבוש עוג'ה אל חפיר. אבו עגילה ופשיטה לאל-עריש.

- ב. כל אורך הכביש וכן משלטי עוגיה עצמה בידינו. והחל ממחר בצהריים יפתח הכביש מבאר שבע לעוגיה.
- 281200 : חזית ד': א. חטיבה 12 בתוספת גדוד 82 מתחילה בתנועה לכיוון אבו עגילה, היום בשעה 1400.
- ב. חטיבה 1 תתקיף הלילה את משלט 84 בקרבת בני-סודהילה.
- ג. אבקש תכנית אוירית זו: הלילה הפצצות אוויר בשעה 2000 על עזה ואל עריש. כמו כן הפגזות הצי על עזה, רפיח ואל עריש. כסוי אוירי של מטוסי קרב כנגד מטוסי האויב בלבד.
- ד. במשך מחר כסוי אוירי מחלט כנגד מטוסי האויב, הפצצות חן יוניס, דיר בלאח, אל-עריש ורפיח.
- 282035 : חזית ד': א. היום בשעה 1330 עברו כוחותינו את הגבול בתנועה לעבר אבו עגילה. בדרכם נתקלו באויב.
- ד. דרוש בהול חפוי אוירי נגד מטוסי אויב בכל שעות האור מעל הכביש עוגיה - אבו עגילה.
- 282100 : חזית ד': א. את התנועה לאבו עגילה אי אפשר לעצור. לאחר שנכבש את המקום נהיה חופשים לעזוב באם החליטו על כך. לדעתי הכרחי להחזיק במקום מכמה טעמים.
- 291130 : חזית ד': אבו עגילה נכבשה בבוקר ע"י כוחותינו, ישנם שבויים. אנשינו מתבססים במקום.
- 291430 : חטיבה 12: הגענו לשרדה התעופה עשרים ק"מ מאבו עגילה בכיוון אל-עריש. מצאנו ארבעה אווירוני אויב. שלחו טייסים ומכונאים לקחתם.
- 291715 : חזית ד': כוחותינו נעים לשם פשיטה לכיוון אל עריש.
- 301600 : ינשוף: טור ארוך של שריון ונושאי ברן מרפיח לאל-עריש.
- כיתר הכבישים כמעט אין תנועה.
- עשו 4 גיחות על הטור. היו פגיעות. יוצאים עוד 2 אווירונים להעסיק את הטור.
- 302130 : חזית ד': א. מתבססים על הכבישים בין אל עריש לאבו עגילה, ובין רפיח לעוגיה. היום הגיע פטרול שלנו לקוסימה, ולאחר קרב קצר כבש את המקום.
- ב. מטוסי האויב הפציצו כל שעות היום את כוחותינו בגזרת עוגיה, אבו עגילה. הנוקים קלים. מטוס אויב נפגע ונראה מסתלק בעשן. האויב נערך כהלכה להגנה על אל עריש.

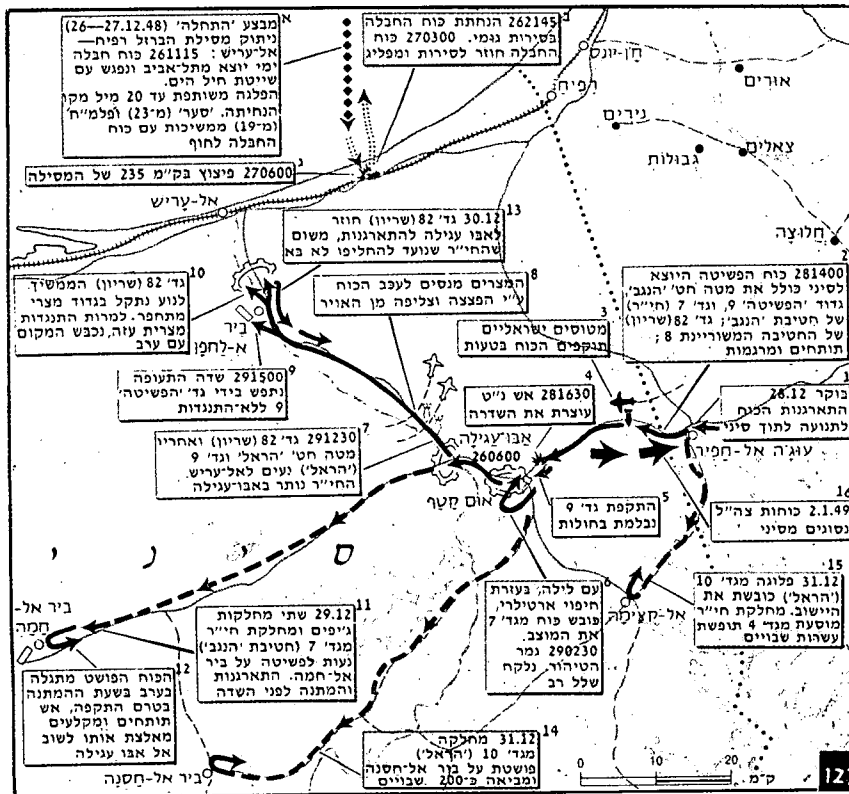
בצהרי 28 בדרצמבר, חצו כוחות צה"ל את הגבול הבינלאומי והחל השלב השני של המבצע. במסגרת ניצול ההצלחה ובטרם יצליחו המצרים לייצב מערך חדש, הוטל על צה"ל להתקדם במהירות לאבו עגילה. מפקדת החזית החליטה לאגד מחדש את הכוחות ולשנות את משימותיהם. התנועה לעבר אבו עגילה הוטלה על צוות קרב שכלל את הגדודים 7 ו-9 מחטיבה 12 ואת גדוד הטנקים 82, אשר הועמד תחת פיקוד חטיבה 12.

לאחר חציית הגבול החל הכוח לנוע לעבר אבו עגילה. בדרכו נתקל בחסימה מצרית. גדוד 9 לא הצליח לפרצה, משום שהדרך לא היתה עבירה לשריון. הוחלט לתקוף את המשלט בכוח חי"ר. גדוד 7 בחיפוי ארטילרי הסתער על ערפו של האויב, ולאחר קרב קשה כבש את משלט החסימה (אום אל-חקה). היה זה קרב היתקלות תוך כדי רריפה מהחשובים במלחמה.

ב-2906600 נכנס כוח החלוץ של גדוד 9 לאבו-עגילה. שומצאה עובה. החטיבה התארגנה להגנה ומכאן נערך הכוח למספר פשיטות.

בשעה 1230 החל כוח משימה, שהיה מורכב מטנקים (גדוד 82), שריון וגיפים (גדוד 9) ומטה חטיבה 12, לנוע לעבר אל עריש. (מאחר ומגמת הכוח היתה פשיטה לא צורך אליו כוח חי"ר). במהלך התקדמותו הציג גדוד 9 לתפוס את שדה התעופה הדרומי של אל עריש. (שנמצא כ-15 ק"מ מדרום לעיר). גדוד 82 המשיך לנוע לעבר אל עריש. בהגיע הכוח לכיר לחפן, כ-13 ק"מ מדרום לאל עריש, נתקל בכוח מצרי מכובד. לאחר קרב הצליח הכוח לכבוש את מערך האויב. במהלך התקדמותו הגיע הכוח עד למרחק של 10 ק"מ מאל עריש, אשר כיבושה היה מביא לניתוק הצבא המצרי ברצועת עזה. בשלב זה נשקלה האפשרות להחזיק במשלט במשך הלילה ולהמשיך בתנועה למחרת, אך המשימה לא בוצעה. כוח החי"ר, שצריך היה להחזיק במשלט לא הגיע בזמן וגדוד 9 הוחזר לאבו-עגילה.

שעה שהכוח יצא לפשוט לאל עריש בוצעה פשיטה אחרת לשרדה התעופה בכיר אל חמה, כ-65 ק"מ מערבה מאבו עגילה. בשדה התעופה זה נמצאו חמישה מטוסים "ספיטפיר" וכוח קרקע גדול מהמשוער. הכוח התגלה, ובשל עדיפות האויב נאלץ לסגת. לעומת כישלון זה, הצליחו שתי פשיטות נוספות לקסימה ולכיר-אל-חסנה. קסימה, אליה נמלטו חיילי הזרוע המזרחית של המערך המצרי שהתמוטט, נכבשה ב-30 בדצמבר על-ידי כוח מחטיבה 10. כוח אחר מגדוד סיוור של חטיבה 10 נתקל ב-200 חיילים מפלטי הזרוע המזרחית בכפר ביר-אל-חסנה. הכוח נכנע מייד. פשיטות אלה קידמו את כוחות צה"ל הרחק לתוך מרחב סיני.

סודי ביותר
מידי

מטכ"ל/אג"ם
תיק 2493/84
30 דצמבר 1948

	(לידיעת מפקד החזית, ראש החיל, השרות, האגף בלבד)		
מפקד חזית ד'	חיל אויר	חיל הקשר	רמטכ"ל
מטכ"ל/אג"א	חיל הים	חיל ההנדסה	חזית ד'
מטכ"ל/אכ"א	חיל התותחנים	שרות רפואי	מחלקות אג"ם
	יחידת מרגמות כבדות	שרות מודיעין צבאי	ש.מ. 1

נסוגת צה"ל משטח סיני שיבשה את תכנוני המטה הכללי ואת המטרה המוצהרת של מבצע "חורב": מיגור הצבא המצרי.

עם זאת, לקראת הסדר שביתת הנשק, שהסתמן באופן חשוב היה להשיג השגים מדיניים וצבאיים. לפיכך הורתה ממשלת ישראל למטה הכללי להמשיך במבצע. בהתחשב במגבלות המדיניות, הוטל על המטה הכללי למקד את המאמץ העיקרי למיגור הצבא המצרי בתחומי ארץ ישראל המנדטורית, על-ידי תקיפת מתחמי רפיח וניתוק הכוחות המצריים שברצועת עזה. בהתבסס על הנחות אלה הוציא מטה חזית הדרום את פקודת מבצע "חורב ב" בה פורטו עיקרי המשימות. למבצע, שנועד להיפתח בליל 3-4 בינואר 1949 הוקצו הכוחות הבאים: שלוש חטיבות חי"ר; חטיבת שריון וכוח ארטילרי.

ההתקפה על רפיח בה שכנה ה"מפקדה המצרית הכללית, תוכננה בשני צירים: צפוני-מזרחי, ודרומי-מזרחי. הפעולה בציר הצפוני הוטלה על חטיבת "גולני". במסגרת משימו-תיה היה עליה לכבוש את מוצב בית הקברות שממזרח לרפיח ואת המוצב כים בסביבתו. הפעולה בציר הדרומי הוטלה על חטיבות 10 ו-12. בשלב הראשון היה עליהן לכבוש את עומת רפיח ואת המוצבים, שמדרום לרפיח, ובו זמנית לחסום את כביש רפיח-אל עריש. לאחר כיבוש מוצבי בית הקברות במזרח ו"הצור מת" בדרום, הוטל על שתי החטיבות להמשיך בהתקדמות מתואמת:

חטיבה 1 ממזרח וחטיבה 10 מדרום לשם טיהור המחנה והעיירה רפיח. חטיבה 8 נקבעה ככוח עתודה לתגבור ולהתקפות נגד.

חטיבה 12 יועדה להשתתף באופן חלקי בשלב הראשון ולנצל את ההצלחה בשלב מאוחר יותר.

ראש אג"א — יוסף אבירד
ראש אכ"א — משה צרוק
מפקד חיל אויר — אהרון רמו
מפקד חיל הים — נחמן (פול) שולמן
מפקד חיל התותחנים — שמואל אדמן (רפפורט)

מפקד חיל הקשר — יעקב ינאי (ינובסקי)

מפקד השירות הרפואי — ד"ר חיים שיבא (שיבר)

מפקד יחידת מרגמות כבדות — יהודה פריהר

ראש שירות מודיעין צבאי — חיים הרצוג (החליף את איסר בארי)

תעודה למבצע "ע", שלב שני

כללי:

לאחר מגור והשמדת חלק מהכוח המצרי בזרועו המזרחי לאורך כביש באר שבע — עוג'ה וכתוצאה מזה כבוש עוג'ה אל חפיר ואבו עגילה, על כוחותינו בחזית ד' לפעול להשגת המגמה הסופית לפי הקווים המנחים כדלקמן:

השיטה:

א) פעולות חוקפניות במטרה למשוך את כוחות האויב מעמדותיו הצפוניות דרומה ע"י פשיטות אל:

1. אל עריש וסביבתה.
2. רפיח.
3. פעולות חבלה לאורך המסילה, כביש החוף, קווי הטלפון ומתקנים צבאיים לאורך בסיסי האויב.
4. התקפה וכבוש הנקודות 84, 86 וכדומה במגמת יצירת טרזי וניתוק כוחות האויב החונים באיזור עזה, מחד, איזור חן-יוניס ורפה מאידך.

ב) פעולות הגנתיות והבטחה:

1. להבטיח את אזורי הפעולה של כוחותינו.
2. למנוע פריצת כוחות האויב באזורים:
  - א. סעד וצפון עזה.
  - ב. לאורך כביש עזה — באר שבע.
  - ג. אזור נירים.
  - ד. לאורך כביש רפיח — עוג'ה.
  - ה. לאורך כביש אל עריש — אבו עגילה.
  - ו. איסמעליה — אבו עגילה.

ג) הקמת בסיסים אופרטיביים מבוצרים ב:

1. אבו עגילה.
2. עוג'ה אל חפיר.
3. פקוח ופשיטות באיזור אל קוסימה 075065. ע"י זה להבטיח את האגף הצפוני של כוחותינו החונים בעוג'ה נגד פעולות אפשריות של כוחות האויב לאורך כביש רפיח — עוג'ה.

חיל האויר:

1. יסייר את שטחי האויב באזור רפיח, אל עריש, ולאורך הכבישים אל עריש, אבו עגילה — איסמעליה, אבו עגילה.
2. יבטיחו את כוחות הקרקע שלנו ויפעלו נגד אירוני האויב באותם האזורים.

חיל הים: נוסף לתפקידים שבוצעו במצע "ע" על חיל הים לבצע:

1. פעולות חבלה בקו הרכבת באזור רפיח — אל עריש.
2. יפגיו את בסיסי האויב באל עריש, רפיח, עזה בהתאם לתכנית מיוחדת שתפורסם ע"י חיל הים....

יגאל ידין — אלוף
ראש אגף מבצעים

מטה חזית ד' / מבצעים
1 בינואר 1949

חטיבה 1, 8, 10, 12
מחוז הנגב
ק. המטה.

פקודת עריכה לשלב ב' מבצע "חורב"

1. כוחותינו, יסוגו עד בוקר יום 2.1.49 משטח סיני עד הגבול הא"י והחל 5 ק"מ מערבית לו.

מטה חזית ד' / מבצעים
2 בינואר 1949

חטיבה 1, 8, 10, 12
מחוז הנגב
מג"ד 402
מפקד ג. 421 (ג.ט.)
מפקד מרגמות כבדות

פקודות מבצע "חורב" — שלב שני

המטרה: מגור הצבא המצרי בא"י.
השיטה:

מהלך ראשון

- (א) נתוק הצבא המצרי בגזרת עזה — רפיח מבסיסיו באל עריש ובמצרים ע"י כבוש רפיח.
- (ב) רתוק כוחותיו לכל גזרת החזית הנ"ל ע"י פעולות הטעיה.
- (ג) שמירת רזרבה בעוצמת חטיבה לנצול ההצלחות ע"י ביצוע אחת מן הפעולות הבאות:
  - (1) תנועה מדרום לצפון בכביש רפיח — חן-יונס — לאחר כיבוש רפיח.
  - (2) תקיעת טריז נוסף בקו רפיח — עזה במקרה של דלדול כוחות האויב בגזרה זו כתוצאה מכבוש רפיח וטהור השטח שבין 2 הטריזים.
  - (3) כבוש עזה — במקרה של הוצאת כוחות האויב ממנה כתוצאה מכבוש רפיח.
  - (ד) ערעור בסיסי וריכוזי האויב ע"י פעילות אויר וים.

מהלך שני — ינתן בפקודה מיוחדת.

חלוקת התפקידים:

(א) **כבוש רפיח**

כבוש רפיח יעשה ע"י חטיבות 1, 8, 12 בשיטה הבאה:

חטיבה 1:

- (1) תכבוש את קבוצת המשלטים של שווקת אפנדי ותהווה חסימה על כביש רפיח — חן יונס (באש ובמקוש).
- (2) תמשיך בלחצה כלפי המחנה במגמת טהורו מכוחות אויב.

חטיבה 12:

- (1) תכבוש את שורת המוצבים החוסמים את דרך עוג'ה — רפיח עד הצטלכות הכבישים רפיח — אל עריש, רפיח — עוג'ה ותהווה חסימה בכביש רפיח — אל עריש.
- (2) תמשיך בלחצה לכיוון רפיח לאורך הכביש המערבי של מחנה רפיח.
- (3) תחבל בזמן ההתקפה על הצטלכות הכבישים הנ"ל ע"י יחידות ניידות קלות בקוי התחבורה רפיח — אל עריש בעומק רב ככל האפשר.

חטיבה 8: תהווה רזרבה ממונעת למכות נגדיות בגזרת רפיח.

(ב) פעולות הטעיה
(ג) רזרבה } תפקידים אלה יבוצעו ע"י חטיבה 10 ומחוז הנגב.

חטיבה 10:

- (1) חטיבה 10 תהווה את הרזרבה לנצול ההצלחות.
- (2) חטיבה 10 תתקוף על מנת להטעות בליל פעולתן של חטיבות 1 ו-12 את גזרת עזה החל מבית חנון ועד בארי.

מחוז הנגב:

- (1) יקבל את הפקוד על גזרת בית חנון — חרבת מעין.
- (2) יטעה על ידי אש בזמן ההתקפה של חטיבה 1 את הגזרה בארי — אבאסן.
- (ד) ערעור בסיסי האויב: יעשה על ידי חיל האויר והים. פירוט יבוא בנספח מיוחד.

(—)

ק. המבצעים

עשרה ימים לאחר שמטה חזית הדרום הפיץ את פקודת מבצע "חורב" (ב-20 בדצמבר) פרסם מט"כ/ל"אג"ם פקודת מבצע לשלב השני של המבצע, ובה פירוט עיקרי התכנית. בינתיים חלו התפתחויות מדיניות, אשר הביאו לשינוי התכנון המטכ"לי. ב-29 בדצמבר הורתה מועצת הביטחון בשנית על הפסקת אש מיידית ועל נסיגת הכוחות לעמדות, בהן החזיקו ערב מבצע "יואב". בעקבות הוראה זו דרשה ממשלת בריטניה להסיג את כוחות צה"ל מסיני. לדרשה הצטרפה גם אוהרה חמורה מנשיא ארצות הברית. בעקבות הלחץ המדיני הורתה ממשלת ישראל לכוחות צה"ל, שמעבר לגבולות הארץ, לסגת מסיני עד לבוקר ה-2 בינואר 1949. בהתחשב במגבלות המדיניות החדשות הוטל על המטה הכללי לתכנן את המשך המבצע.

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל — ינואר 1949

- 011800: חזית ד': א. אתמול שלחנו פטרול לחסנה בלב סיני. התגבר על התנגדות קלה והביא 200 שבויים מצרים ביניהם 12 קצינים. כלם אנשי גדוד 5 המצרי שנסוג מעוג'ה. אפשר להתייחס לגדוד זה כאילו כולם חוסלו.
- ב. פינוי סיני יבוצע בהתאם לפקודה.
- ג. נעשה מאמץ להמשיך בהתאם לתכנית. מצבנו בתחבורה קשה מנשא.
- ד. שיירת גמלים נוספת נתפסה אמש בסביבת פלוג'ה.
- 031730: חזית ד': כחותינו תפסו את מקומות ההערכות ב-1500.
- 040320: מודיעין הראל: משלט א' נכבש לאחר התנגדות קשה. אבודותינו 3 הרוגים, 6 פצועים. אנו מתקנים את הכביש ונמשיך להתקדם.
- 040800: חזית ד': חט' 1 כבשה משלט ע"י רפיח. מצד מזרח כבש הראל משלט מדרום לרפיח ומתקדם הלאה. האויב מתקיף התקפות נגר באזור חט' 1 עם וחלים. ההתנגדות קשה. הקרב נמשך.

כ"ב בינואר בשעה 1800 יצא כוח מחטיבת "גולני" לכבוש את מוצב 102 ואת מוצב בית הקברות. שני נסיונות של גדוד 12 לכבוש את מוצב 102 נכשלו. ב-4 בינואר נשלחה לגדוד תגבורת של צוות פלוגתי משוריין מגדוד 19, להתקפה נוספת שנכשלה אף היא. מוצב 102 נשאר בידי המצרים. לעומת זאת הצליח במי שימתו כוח שעלה על מוצב בית הקברות. כוח זה כבש את יעדו לאחר ריכוך ארטילרי של תותחים 75 מ"מ וקרב פנים אל פנים. עם שחר פתחו המצרים בהתקפת נגר עליידי כוח משוריין (טנקים "לוקסט" ושריוניות "המבר") ונהרפו. ב-0900 תקף כוח רגלים ושריון בשנית ונהדף. אז התערב גם חיל האויר המצרי. לאחר התקפה אווירית והפגזה אינטנסיבית תקפה פלוגת רובאים בסיוע שתי שריוניות וחלים נושאי להביורים. הכוח התוקף הצליח להגיע עד לגדר אך נהדף באש הפיאטים של המגינים.

בשעה 1530 כשהמצרים נערכו להתקפת נגר נוספת תקפו מטוסי חיל האויר את הכוח המצרי ושיכשו את התקפתו עוד בטרם נערכה. בהדיפת התקפות הנגר גרמו המגינים אבדות חמורות לאויב בטנקים, משורינים וברגלים.

על מעשה גבורה, שביצע רס"ל עצמוני אריה במהלך הקרב על מוצב בית הקברות קיבל אות גיבור ישראל.

יחידות מחטיבה 10 וחטיבה 12 עלו על רפיח מדרום. הוטל עליהן לכבוש שישה מוצבים מצריים. חמשת המוצבים הראשונים נכבשו בתחילת המבצע. בליל 4-5 בינואר 1949 נותר המוצב האחרון — מוצב "הצומת" (משלט-ו). הניסיון לכבוש בלילה נכשל. מאחר שמועד ההפוגה עמד להיכנס לתוקף היה צורך להפעיל מאמץ אחרון. על חטיבה 10 הוטל לכבוש בליל 5-6 בינואר את המוצב ולהעביר דרכו את חטיבה 8, כדי שתפרוץ ב-6 בינואר 1949 לעירייה רפיח ולמחנה ותטהרם. המשימה הוטלה על גדוד 5, שתקף את המוצב וכבשו לאחר קרב רימונים וכידונים. בשל טעות ביהוי כוח מצרי תוקף ככוח תגבור, נסוג הכוח מהמוצב. כיבוש מחנה הוטל על חטיבה 8. בשעות אחר הצהריים תקף צוות דו גדודי, (שהיה מורכב מגד' 82 וגד' 89) את המוצב, אך ההתקפה נכשלה, ומוצב הצומת נשאר בידי המצרים. בהתקפות מקבילות של חטיבה 10 וחטיבה 1 שנערכו ב-6 בינואר, נוצר מערך רצוף כמעט מדרום וממזרח למחנה רפיח. מערך זה עשוי היה לשמש עמדת מוצא נוחה להמשך הפריצה לרפיח. אך סופת חול מנעה כל המשך פעולה יזומה בחזית. בו ביום הודיעה ממשלת מצרים על נכונותה לתוח מיד במשא ומתן על הסכם שביתת נשק.

לאות ולעדרות

כי ⁵⁰עצמוני אריה

צילה גבורה לעולות מדינת ישראל

ב רפיח ⁵⁰יום 3 בספטמבר 1948

הזאת אשר עשה

היה על משלט בית הקברות ברפיח נעדרות שבויים ויהודים שללו בשדה והסתתרו בנין עדרות התורה שלנו את הגזרה טלה. איתם שהתקפה בטנקים ובמשורינים מלווים היה רגלים, הסכסוך אים על המשלט ובמגע כל פעולות לחימה התבטלה. הניסיון להשתלט על המוצב נכשל. הניסיון להשתלט על המוצב נכשל. הניסיון להשתלט על המוצב נכשל.

ההחלטות: קצין תגבורת הצליח להכניס ולהדפיף לחימת השריונית אל עמקו. נכניסו את ארבעת לתותחנים ויגמלו שללו לתתחם בסכנה סכנת צנחנים הוצעו כמלל שימוש תשיעה נעמס וכלל רבב אחרים טיה הארב.

על מעשה זה ⁵⁰אזהרה

אל ההשיגות השגול בה" צרי לענב זמנה ליה

1948-12-11

יציר הכתוב

יחידות ים ב בחסות התע"ט

- 041100: ינשוף: רכבת אויב מובילה חיילים הופצה ע"י ספיטים שלנו הבקר. היא נחבלה ונשארה עומדת בין רפיח וחן-יונס. נא לשלוח הרוורדס וספיטים.
- 062200: חזית ד': א. חט' 10 נסתה לכבוש משלט ממזרח להצטלבות 07640711 אולם נהרפה משם. יש כ"ב הרוגים ו-10 נעדרים.
- ב. חטיבה 8 נסתה לכבוש את ההצטלבות ולא הצליחה. האויב ריכוז אש כבדה ביותר של תותחים 25 ליטראות. כמו כן פעלו כיעילות אווירוני האוייב גם נגד חט' 8 וגם נגד חט' 10. כ"כ רכוז האוייב נשק א.ט. רב (6 פאונד). האוייב הביא תגבורת מכוון עזה. אתמול נראו 170 מכוניות נוסעות מכוון עזה לכיוון רפיח.
- המצב כרגע: חט' 10 מחזיקה במשלט ב-1000 מטר מדרום להצטלבות כביש רפיח — אל-עריש — עוג'ה. כ"ב ק"מ ממערב להצטלבות קיימת עדיין החסימה של חט' 10, ומשם היא עורכת פשיטות לכיוון מסילת הברזל.

- 071345: חזית ד': המשלט על כביש רפיח — אל-עריש נתפס הלילה. נהדפה התקפת שריונים ורגלים עליו. 4 מטוסים בריטיים תקפו את שיירת חטיבה 8 לאורך כביש עוג'ה — רפיח. 2 מהם לפחות הופלו. טייסייהם נמצאים בידינו.
- 071500: חזית ד': עוד מטוס הופל נוסף לשנים שהודענו קודם.
- 071700: חזית ד': א. ברגע זה נמשכת התקפת האויב על משלטינו. אני רואה עצמי חופשי לפעול. נראים סיכויים לכבוש את 102. אנסה הלילה.
- ב. באם הפרת ההפוגה תמשך ע"י האוייב אני מציע לתקוף הלילה את עזה מאחר שקויה התרופפו.
- ג. לאויב נגרמו אבדות בשריון.
- 072020: חזית ד': ההתקפה של הצבא המצרי נגמרה בשעה 1900 בערך. ההתקפה האחרונה היתה אצל חט' 10 ע"י הכביש רפיח — אל-עריש. ההתקפה היתה בזחלים ובשריונים. חטיבה 10 לא סבלה אבדות. הכל בסדר.
- 081400: חזית ד': בכל גזרות החזית שקט.

ההישג המדיני והרצון לנצלו במהירות מזה, והלחץ של האו"ם להפסקת אש, מזה, מנעו מצה"ל למצות את ההצלחה הצבאית. ממשלת ישראל הסכימה להפסקת אש, אשר נכנסה לתוקפה ב-7 בינואר 1949 בשעה 1400. הקרבות האחרונים במוצב שכביש רפיח — אל-עריש נסתיימו בשעה 1900 ולאחר מכן דממה החזית.

נסיגת צה"ל

ב-7 בינואר 1949 לאחר סיומו של מבצע "חורב" התנהל קרב אויר נגד מטוסי קרב בריטיים. שחררו לטח ישראל. מטוסי חיל האויר הונקו לעברם והפילו חמישה מהם בקרבת נירים. תוך זמן קצר הובאה תגבורת לצבא הבריטי החונה בעקבה וישראל נדרשה לשלם פיצויים. המצרים, שהתעודרו ממהלכיה של ממשלת בריטניה, הודיעו, כי לא יפתחו במשא ומתן כל עוד לא יפנה צה"ל את אדמת מצרים.

תקרית זו היפנתה תשומת הלב להימצאותן של יחידות צה"ל מעבר לגבול. הפיקוד העליון הורה כשנית לכל יחידות צה"ל, שמעבר לגבול המדיני, לחזור ולהתייצב על הגבול. צה"ל איבד יתרון טקטי גדול במיוחד בשל אבדן החסימה על כביש רפיח — אל-עריש שהיתה יכולה לנתק את הצבא המצרי ברצועת עזה. נסיגת הכוחות הושלמה ב-10 בינואר 1949.

סודי ביותר

מטה חזית ד'
9.1.49

- מפקד חטיבה 10
- מפקד חטיבה 12
- מפקד חטיבה 8
- קצין מבצעים חזיתי
- מטכ"ל אג"ם

בהתאם לפקודת הפקוד העליון יש לפנות את כל משלטינו שמעבר לגבול המדיני של ארץ-ישראל. חטיבה 10 תחזור עד לגבול ממש וחצי במקום מתאים מוצב פלוגתי על כביש עוג'ה — רפיח וכן תפוש משלט שני מתאים בפתח וואדי אביד על אותו כביש. יתר הכוח ימצא ברזרבה במקום מתאים בסביבת משלטי ה-1. חטיבה 12 תבטל את המוצב שמעבר לגבול ותתבסס על משלטי א-ב, ומשלט מתאים מול קסימה. גדוד 82 יחזור לאיזור גבולות. יש לסיים את הפעולה הנ"ל לא יאוחר ממחר 10.1.49 שעה 0600. אין להשאיר בשטח שום חפץ ומתקן היכולים להועיל לאויב. אין מקום לכל ערעור וכן להחיה כל שהיא בבצוע-פקודה, אף כי קשה היא.

(—)

יגאל אלון — אלוף
מפקד החזית

כיס פלוג'ה
שרדים מצריים מכיס פלוג'ה

ב-4.11.48, ערב הפינוי המצרי ממג'דל, שידר מפקד "כיס פלוג'ה" למפקדו:

"מצבנו כרגע דורש טיפול מיוחד, כדי להגיע לפתרון מוצלח ומהיר. חיכינו 20 יום עד שמצב האספקה נעשה ללא נשוא. כל הכוחות גילו יחסי עזרה הרדית במשך כל התקופה הזאת. כל מה שנשלח דרך האויר, קשה לבנות עליו. האויב כובש יוסיים עמדות, מפר את ההפוגה ותוקף אותנו באופן מתמיד — ואנו נאלצים להשיב באש כדי להגן על עצמנו. התחמושת המוצאת אינה עומדת בכל יחס לתחמושת המתקבלת. החלטנו להחזיק מעמד עד הכרור האחרון — אף שהסוף הזה אינו רחוק. אני שם תקוות כולנו בכך".

ב-11.11.48 שעה 1630: "באנו במגע עם היהודים ועכשיו התברר ללא ספק, שהם מתעקשים בדרישה לכניעה ללא תנאי. הם לא ירשו לנו לסגת עד שלא יסוג כל הצבא המצרי מפלשתין כולה. אם לא תפתרו את המצב במשך 24 שעות, אני מצטער להודיע, שאני לא אשלוט יותר במצב. האוירונים לא יועילו. אוירוני האויב שולטים שליטה מלאה ותמידית בכל החזית. תחליטו החלטה מכריעה הלאה ותודיעונו".

101150 (גוב'): מאת: חזית ד' אל; אג"מ/מטכ"ל

בשדר מפלוג'ה לעזה: יש מחסור בציוד רפואי. בתחמושת מכל הסוגים. מצב הרוח ירוד. האויב שולט בכל הכוונים. הוסכם על העברת פצועים ליפו בחסות הצלב האדום.

כיס פלוג'ה

כיס פלוג'ה נוצר בעיקרו בעקבות מהלכי מבצע "יואב". בליל 15-16 באוקטובר תפס צה"ל את חרבת מס'ארה, מזרחית לעיראק אל-מני שיה ולאחר מכן את חרבת עטאללה. יומיים לאחר מכן כבש צה"ל את מוצבי "הצומת", ואת כאוכבה, ובליל ה-19-20 בחורש גם את חוליקאת. כיבושים אלה הביאו לניתוק הכוח המצרי שבמרחב פלוג'ה מהכוח המצרי באיזור מג'דל ועזה. עם כיבושה של משטרת עירק סווידין הצטמצם הכיס לאיזור פלוג'ה — עיראק אל-מנשיה בלבד. בתוך הכיס נלכדה חטיבה מצרית מוגברת (חטיבה 4) שמנתה כ-4000 חיילים. כדי למנוע כל קשר בינה לבין הכוח המצרי והעבר ירדני, הוטל על הכיס מצור כבד.

המצרים ניסו למצוא פתרונות אל-טרנטיביים, כגון הצנחות מהאויר והסתננות שירות קטנות אל הכיס.

פקודת מבצע למבצע "חסול"

גדר 35

מטה קרבי

26.XII.48

ע"ן מפות: 1:100.000 חברון

1:20.000 פלוג'ה, זיכרון

1:5.000 עיראק אל מנשיה

1:5.000 פלוג'ה

צלומי אויר

1. אויב: ראה הערכת מצב נספח מס' 1.

2. כוחותינו:

גדר 33

גדר 35

תותחים: גונדה של: 2 סוללות 75 מ"מ, 1 סוללה 65 מ"מ, 1 תותח 105 מ"מ.

סוללה נגד טנקים: 1 תותח 20 מ"מ, 2 תותחים 50 מ"מ.

סוללת מרגמות: 4 מרגמות 120 מ"מ, 2 מרגמות "6".

חיל אויר

3. המשימות:

א. חסול כיס פלוג'ה.

ב. כבוש עיראק אל מנשיה ומשלט הכביש.

ג. גדר 33 יכבוש את עיראק אל מנשיה.

ד. גדר 35

(1) פלוגה א' תכבוש ותחבסס במשלט הכביש.

(2) פלוגה ב' תבצע פעולת פשיטה במטרת הסחה.

(3) פלוגה ג' תכבוש ותחבסס במשלט הצלפים.

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל דצמ' 48 — ינו' 49.

280400: חט' 3, המצב בשעה 280400;

א. הלחימה קשה.

ב. האוייב מתגונן חזק.

ג. שתי פלוגות נמצאות בתוך הכפר, ומנהלות קרב פנים אל פנים.

ד. יהיה בסדר.

280500: חט' 3: האוייב עורך התקפות נגד של רגלים מכוון פלוג'ה. המצב קשה. הפציצו את פלוג'ה עם שחר. אני דורש בכל תוקף מכם אווירוני קרב ומפציצים.

281110: בוב: כוחותינו בתוך הכפר מנותקים. מצבם קשה מאד. על חיל האויר לעשות מאמץ על-אנושי. עליהם להפציץ: א. את פלוג'ה. ב. על מטוסי הקרב לפגוע בשיירות וחילי האוייב הנמצאים בין פלוג'ה ועירק מנשיה. על התל בעירק מנשיה.

311100: חט' 3, מצב הלילה: פלוג'ה הופצצה 8 פעמים ביעילות רבה. חלופי רירות בין הכיס ואנשינו. נתפסה שיירה של 14 גמלים. 6000 כדורים, שמנים, דלק ומזון.

312230: חט' 3: א. שיירת גמלים נתפסה כלה כולל 22 גמל.

ב. מפקד השיירה קפטן מעופ חלאד (מערוף אל חדר) נמצא שבוי בידינו.

011000: חזית ד': שיירת גמלים נוספת נתפסה אמש בסביבת פלוג'ה.

חטיבה 3

חט

ת/207/0/3

23.1.49

סודי ביותר

מדי

הנדון: פנוי החטיבה המצרית מ"כיס" פלוג'ה

כללי:

א. כתוצאה מהמו"מ הפוליטי הוחלט על פנוי החטיבה המצרית המכותרת ב"כיס" פלוג'ה על כל צידה, אל מחוץ לגבולות א"י.

ב. פקוד ונהול הפנוי בידי מטה משקיפי או"מ.

ג. על מועד הפנוי ומשך הזמן המדויק נודיעכם. הגבול המקסימלי הוא 5 ימים.

קצין מבצעים

בסוף אוקטובר החלו להפעיל מטור סים להצנחת חבילות אספקה. קיום המצור על הכיס הכביר על צה"ל. מפקד חזית הדרום נפגש עם המפקד הסודני של הכיס קולונל אל-סייד טהא ביי וניסה לשווא לשכנעו להיכנע. מצבו של הכיס הלך והחמיר, האספקה שהגיעה אליו אפשרה קיום בדוחק, והמפקדה המצרית שקלה אלטרנטיבות שונות לפתרון המצב. הוצע מבצע משותף לחילוץ החטיבה הנצורה בכיס פלוג'ה (מבצע "דמשק"). תכנית המבצע היתה התקפת הטעיה על בית גיבורין על-ידי כוחות ירדניים ועיראקיים, ומתן אפשרות לחטיבה המכותרת לפרוץ לעבר הר חברון. תכנית זו לא יצאה אל הפועל והכוחות המצריים נשארו מכותרים, כאשר כוחות צה"ל מקיפים אותם במערך צבאי צפוף.

מבצע "חסול", 27-28 בדצמבר

בנובמבר 1948 הוטלה האחריות ללחימה באיזור כיס פלוג'ה על חטיבת "אלכסנדרוני", שהחליפה במשימה זו את חטיבת "גבעתי". החטיבה חיזקה את המצור על הכיס על-ידי החזקת מערך מוצבים, פיט רול ביניהם, ומארבים שהביאו לתפיסת מספר שיירות שניסו לפרוץ לכיס. לקראת מבצע "חורב" תכנן המטה הכללי מבצע לחיסול הכיס. ואכן במקביל למבצע "חורב" נעשה בליל 27-28 בנובמבר ניסיון נוסף לכבוש את כיס פלוג'ה על-ידי צוות קרב דו גודי, שהתבסס על גודים 33 ו-35 מחטיבת "אלכסנדרוני". היעד הראשון של מבצע "חסול" היה — עיראק אל-מנשיה. בניגוד להתקפות קודמות עליה, שנערכו מצפון, תוכנן לתקוף הפעם מצד דרום-מערב. ההתקפה עמד להתבצע על-ידי שני כוחות. כוח אחד יתקדם לעבר הכפר, בעוד כוח שני יבצע פעולות הטעיה ממזרח וחסימה על מוצב הגשר בדרך מפלוג'ה לעיראק אל-מנשיה.

פלוגת החסימה נכשלה במשימתה, אך הכוח הפורץ הצליח לכבוש את הכפר. פלוגה מהכוח התוקף חצתה את הכביש והתרכזה לרגלי תל שייח אל-ערני על גנת לתוקפו. עם שחר פתח כוח מצרי בסיוע כוח שריון וחיו"ר, בהתקפת נגד. מאחר שהחטימה לא הוקמה, הצליח הטור המצרי לפרוץ לעורף הכוחות הלוחים מים ולכבוש מחדש את הכפר. כפעולה זו נהרגו מרבית אנשי הפלוגה שלרגלי התל.

רק לאחר חתימת הסכם שביתת הנשק עם מצרים פונה הכיס וכוחו חזר למצרים.

מבצע "עובדה"

סודי ביותר/מידי

מטה חזית ד'/מבצעים

מב/מס. 565

1 במרץ 1949.

חטיבה 1, 3, 12

מטכ"ל/אג"ם

חטיבה 8

ק. מטה

מחוז הנגב

חבל סדום

מחוז השפלה

חזית ג'.

פקודת מבצע "עובדה"

ידיעות:

1. האויב: ראה נספח מודיעין מערך כוחות האויב.
  2. נספחי לימוד על השטח (דרכים, מקורות מים, שדות תעופה), ישלחו בנפרד.
  3. דו"חי מודיעין שוטפים חזית ד'.
- כוחותינו: כל הכחות הכלולים במסגרת חזית ד'.

המטרה:

1. השתלטות על מרחב הנגב הדרומי עד מפרץ עקבה.
2. הרחבת שליטתנו בחלק הצפוני מזרחי של הנגב ויצוב הקו עין גדי — ראס זוירה — משלט 432 — אום אל בורג.

השיטה:

1. שיטת תכנון ובצוע הפעולה תוגבל על ידי ההנחות הבאות:
  - א. אין להכנס בקרב עם מוצבי אויב על מנת להתקדם או לתפוס עמדות מפתח לשליטה בשטח.
  - ב. אין לעבור בכל מקרה את הגבולות המדיניים: א"י-מצרים, א"י-עבר-הירדן.
  - ג. אין לעבור בכחות גדולים או להקים בסיסים, שדות תעופה וכו' מזרחה לקו המחלק לחצי את הנגב הדרומי הא"י.
  - ד. כל מעבר של כוחותינו בשטח הנ"ל שיהיה הכרחי מבחינה אופרטיבית יבוצע במלוא הזהירות בלילה ובאישור מיוחד של מטה החזית.
2. לפיכך באופן כללי תהיה שיטת הפעולה:
  - א. תפיסת מספר מינימלי של נקודות מפתח בעלות יכולת עמידה עצמאית והשתלטות על המרחב כולו. פטרול ורורכה על ידי כוחות ניידים ומשוריינים.
  - א. מרחב הנגב הדרומי-מזרחי:
    1. הפעולה תחולק ל-2 חלקים שיופעלו במתואם.
      - א. תפיסת והכשרת שדה התעופה באיגפי.
      - ב. חסימת המעבר מכיוון רנדל כלפי שדה התעופה.
      - ג. תפיסת הצוקים שליד צומת הדרכים ראס-אל-נקב — אום רשרש — טאבה בעוצמה של פלוגה מיוחדת.
      - ד. שתי מחלקות ג'יפים באזור האיגפי.
    2. החלק המזרחי:
      - א. תפיסת 4 עמדות מפתח השולטות על הגישות מעבר-הירדן והתבססות בהן, בקטע עין ויבה — רדיאן.
      - ב. פטרול לאורך דרך הערבה עד 20 ק"מ צפונית למפרץ עקבה.
      - ג. שמירת גדוד ממונע קטן ברורכה לצרכי פטרול ומכות נגדיות.
  - ב. המרחב הצפוני מזרחי של הנגב:
    - א. אום אל-בורג; ב. חרבת סיקה; ג. קרית ספר (תל מרסים); ד. המוצב בדרך דהריה — באר-שבע; ה. גובה 432; ו. תל טואה; ז. תל ערד; ח. עין גדי.

חלוקת התפקידים:

1. חטיבה 12 תהיה אחראית לבצוע החלק המערבי של ההשתלטות על הנגב הדרומי-מערבי (קטע איגפי — צומת אום א-רשרש).
2. חטיבה 1 תהיה אחראית לבצוע החלק המזרחי של ההשתלטות על הנגב הדרומי מזרחי.
3. חטיבה 3 תהיה אחראית לבצוע יצוב הקו הצפוני מזרחי של הנגב.

הרקע המדיני

לאחר חתימת הסכם שביתת הנשק עם מצרים ב-24 בפברואר 1949 הסכימו המצרים לוותר על תביעותיהם על מרחב הנגב הדרומי. הירדנים לעומתם טענו לבעלות ואף קיבלו גיבוי לדרישתם מהבריטים. על הנגב ניטשה איפוא מערכה מדינית קשה.

לגבי בריטניה היה הנגב הדרומי לא רק בסיס מתאים להחזקת צבא לשם שליטה על המזרח התיכון, אלא אף עורק תחבורה יבשתי יחיד בין מצרים לעבר הירדן. ואכן מאז מבצע "חורב" ביצרו הערבים את משלטי ראס אל-נקב, שעל גבול מצרים לכל יפתיעים צה"ל בפעולת איגוף עמוק על פני הטריטוריה המצרית. אך הסכנה העיקרית נשארה סכנת העימות עם הלגיון הערבי, ששלט על מרחב הנגב מעין ויבה (עין יהב) ודרומה. במהלך ההכנות להסכם שביתת הנשק הוב"ר, כי ירדן טוענת לשליטה על איזור הנגב הדרומי ותובעת את סיפוחו. למרות החשש מעימות עם הלגיון ומהתערבות הצבא הבריטי, שחנה בעקבה, החליטה ממשלת ישראל להבהיר לממלכת ירדן, כי מרחב הנגב הדרומי, כולל אילת, שייך למדינת ישראל. לפיכך הורתה למטה ה"לכלי להפעיל את צה"ל ולהשתלט על מרחב זה במבצע "עובדה". בשל מנבלות מדיניות נאלץ המטכ"ל להורות למפקדת חזית הדרום על מספר מגבלות צבאיות שהעיקריות בהן היו:

- להימנע מהתנגשויות יזומות עם הלגיון.
- במקרה של היתקלות יש לנתק מגע ולהגיע בעקיפין לביצוע המשימה.
- לבצע את התנועה לאילת רק ממערב לקו הגבול.
- אין לתפוס את מוצבי ראס אל-נקב שעל דרך אילת, אם כוחות אויב כבר התבססו בהם.
- במקרה של הופעת יחידות בריטיות על צה"ל לסגת.
- לאור קשיי הביצוע וההשגות של מפקדת חזית הדרום, הסכים המטכ"ל לאשר תנועות איגוף, שיביאו לנסיגת הצבא הירדני.

תחת פיקודו של מפקד חזית הדרום הועמדו למבצע חטיבות "גולני", "הנגב" וכוחות מחיל האויר. עיקרי התכנית היו: התקדמות לעבר אילת בשתי זרועות. על הזרוע המזרחית, המורכבת מצוות קרב של חטיבת "גולני" הוטל לנוע בדרך הערבה, ועל הזרוע המערבית המורכבת מצוות קרב של חטיבת "הנגב" הוטל לנוע במרכז הר הנגב. התכנית המנהלתית של הזרוע המערבית התבססה על מסלול נחיתה ארעי "שדה אברהם" (50 ק"מ צפונית לאילת) לנחיתה מטוסים ולהטסת כוחות, ציוד ואספקה.

למבצע קדמו סיורי אויר וקרקע לבדיקת מסלולי ההתקרמות והכנות מנהלתיות הקשורות בתנועת כוחות בדרכי המדבר הקשות, תוך התגברות על קשיים לוגיסטיים ומכשולים הנדסיים גדולים. בעוד שתי הורעות נעות לעבר אום רשרש (אילת) הוטל על כוח מחטיבת "אלכסנדרוני" לנוע בסירות מנוע מסודם ולתפוס את איזור עין גדי.

חלוקת הכחות:

- מאחר שהפעולה הנה בעיה מנהלתית מורכבת שלפתרונה תופעל גם תחבורה אוירית בקנה מידה נרחב פירוט הכחות יהיה כדלקמן:
1. הכח הפועל בגזרת איגפי — אום א־רשרש יכלול:
    - 1 פלוגה מיוחדת שתצויד ותורכב באופן מיוחד למלא את התפקיד של תפיסת הצוק שמעל אום א־רשרש.
    - 1 פלוגה רגלית הכוללת אלמנטי נשק מסייע.
    - 2 מחלקות ג'יפים.
    - יחידת תובלה של קומנד־קארים.
    - יחידת ח.א. להפעלת שדה התעופה.
    - סדנא ניידת קטנה.
    - מטה מצומצם, שרות רפואי, חולית הנדסה.
    - 1 פלוגה רזרבית בבסיס העורפי.
  2. הכח הפועל לאורך דרך הערבה יחולק כדלקמן:
    - (א) 4 יחידות מתבססות כ.א. בעוצמה של מחלקת רגלים עם נשק מסייע, תותחים נ.ט. ושרותים מוקטנים בפקוד מטה גדוד.
    - (ב) גדוד ממונע מורכב מפלוגת ג'יפים, פלוגה משורינית, פלוגת זחלים, מטה גדוד.
    - (ג) מטה החטיבה ושרותיה.
    - (ד) על עוצמת הכח שיפעל ליצוב הקו הצפוני מזרחי יחליט מפקד חטיבה 3. הכח לא יעלה על 4 פלוגות רובאיות.

חלוקת תותחים:

(א) תותחי שדה:

1. לרשות חטיבה 3 תועמד סוללה 75 מ"מ קרופ.
  2. לרשות חטיבה 1 תועמדנה: 1 סוללה 65 מ"מ ניידת, 1 סוללה 75 מ"מ קרופ (כרזרבה בבסיס עורפי).
  3. לרשות חטיבה 12 תוכן סוללה 120 מ"מ מוכנה להטסה לשדה התעופה באיגפי.
- (ב) תותחים נ.ט.:
- לרשות חטיבה 3 — 1 פלוגה
  - לרשות חטיבה 1 — 1 סוללה
  - לרשות חטיבה 12 — פלגה אחת.
- (ג) תותחים א.א.:
1. הבטחת שדה התעופה באיגפי — סוללה אחת שתוטס למקום.
  2. לרשות חטיבה 12 — סוללה אחת (רזרבית בבסיס עורפי).

חיל ההנדסה:

1. לתפקידי חטיבה 12 — בעיית המים וסיור למציאת דרך מאיגפי לצוקי אום רשרש.
2. לתפקידי חטיבה 3 — בצורי המוצבים — שפורי דרכים.
3. לתפקידי חטיבה 1 — בצורי המוצבים — שפורי דרכים.

חיל אויר:

1. תפקיד חיל האויר בשטח העברת האספקה והיחידות לבסיס האיגפי — יפורט בנספח המנהלה.
2. תפקידי טייסת הסיור יפורסמו בפקודה נוספת.
3. טייסת מטוסי הקרב תעמוד במצב הכן החל מתחילת תנועת היחידות ותופעל על ידי קצין הקשור של חיל האויר ליד מטה חזית ד'.

לוח זמנים:

1. קבלת המכוניות לפעולה יום ה־3.3.49 שעה 1300.
2. יציאת הכח המכשיר את שדה התעופה — יום שבת 5.3.49, שעה 0500.
3. ירידת הכח המוטס והאספקה — ליל 7/8.3.49.
4. תפיסת המוצבים בקו הצפוני מזרחי של הנגב ליל 7/8.3.49.
5. תפיסת הצוק שמעל אום רשרש — ליל 8/9.3.49.
6. תפיסת עין ויבה והתחלת התנועה לאורך דרך הערבה — ליל 8/9.3.49.
7. השלמת תפיסת הדרך עד מול הררנדל — ליל 9/10.3.49.

יצחק רבין — סגן אלוף
קצין המבצעים

מברקים נכנסים לאג"מ/מטכ"ל מאת חזית ד' 5-10 מרס 1949

- 050500: שדרת חט' 12 יצאה מבסיס היציאה לדרך (הזרוע המערבית). נקבעה דממה אלחוטית עד ליציאת הכח המזרחי. על הקשר ישמר אורדון שילוח את הטור.
- 061415: יחידת החלוץ הגיעה לשדה התעופה. נמשך לפי התכנית.
- 071100: שדה אברהם מוכן לחניית מטוסים גדולים.
- 071130: החלוץ התבסס בשדה התעופה. מטוסי הובלה הוזמנו. הכח העיקרי נע לכון השרה ונמצא כבר בקרבתו. עד כה לא נתקלו באויב.
- 071730: הודיעו מיד לשדה עקיר שדה אברהם יואר משעה 1800. חשיבות ירידת טרנספורט מברעת.
- 082220: החוד של חט' 1 נתקל בפטרול אויב דרומה לאליעמאר. הפטרול פתח באש והסתלק. יחידותינו ממשיכות בהתקדמותן ללא הפרעה.
- 082220: הנחיתה של חט' 3 יצאה מסדום בשעה 1045 לעין גדי.
- 090830: שדרת חט' 12 הגיעה עד לקרבת המטרה. ראס אל-נקב תפוסה ע"י כוחות מלאים ובלתי מבוצרים. עוסקים בסיוורים אינטנסיביים לגלות דרך אלטרנטיבית. נראים סיכויים לכך. לדעתי כדאי לכבוש את ראס-אל-נקב בפעולת לילה. שדרת חט' 1 הגיעה עד ואדי חייאני. עומד להוצר מגע ישיר בין שתי השרדות.

מברק

מאת: חטיבה 1
אל: חטיבה 12 חזית ד'.

החוד הגיע והתבסס בכניסה לוילהלם (ואדי חייאני). אנחנו מחזיקים בכניסה לוורה (גיראפי). אחרי הצהרים, נוציא סיוור של ג'יפים בוורה, על מנת ליצור אתכם קשר. הודיעו נא באם יש לכם משאלות מיוחדות. קצין מודיעין יגיע אליכם באורדון. תמסרו לנו על מצבכם.

091045: חזית ד' א. הכח העיקרי נחת בעין גדי ב-0900. עין גדי נתפסה ב-090145. ההפלגה בחזרה בוצעה ב-090230. הכח העיקרי מתבסס בעין גדי לפי התכנית.

מברק

מאת: מ"ק חטיבה 12
אל: מ"ק חזית ד', מ"ק חטיבה 1, מטה ערפי חטיבה 12.

1. ראס אל נקב תפוסה, כמו כן תפש האויב את הדרך כשלשה ק"מ מראס אל נקב לכון אום רשרש.
2. במשך הלילה והיום לא נמצאה אפשרות גישה לכביש בין ראס אל נקב ואום רשרש. ממשיכים בסיוורים הלילה ומחר.
3. מחלקה יצאה היום אחה"צ מביר מלחאן לכביש הערבה בהתאם לתכנית. טרם חזרה.
4. יתכן שנצליח עוד הלילה למצוא מעבר מהקעה לעין צפיה ונוציא מחר מחלקה לכביש הערבה לאיום על תחבורת האויב והכח שלו מצפון.
5. המטוסים לא הגיעו במשך היום פרט לאחד במשך הלילה. קבלנו כ-15 טון בלבד.
6. מחר בבקר תצא מחלקת ג'יפים מכאן לבדיקת הדרך עד ביר מליחה.
7. מאחר שדרך הערבה פתוחה עד מעבר ביר מליחה אני מציע להעביר המטען במכוניות עד אלינו.
8. אם לא אקבל את היחידה מגרוד 8 לא אוכל להמשיך בתכנית. עשו הכל להורדתם הלילה. האנשים שכאן עובדים ביום ובלילה.
9. למרות שסכם שכאן ימצאו שני פיפרים נמצא כאן רק אחד. העבודה סובלת בצורה הרצינית ביותר ונגרם בזבז רב בזמן שהוא יקר.
10. הקשר אתכם גרוע, תזכירכם באים באחור של הרבה שעות.

092428: האויב פנה עמדותיו בג'רנדל ללא קרב ונסוג לביתו. שדרת חט' 1 כבר עברה נקודה זו וממשיכה בדרכה.

הזרוע המערבית — חטיבת "הנגב"
כ"ז במרס יצאו כוחות החלוץ של חטיבת "הנגב" מאר שבע. הכוח נע בדרך פנימית, מעברת למכתש רמון וממנו דרומה. בדרכו, היה עליו לגבור על מכשולים קרקעיים. בסיוע יחידת הנדסה וצוות טכנאים של חיל האויר, השלימה חטיבת "הנגב" עד שעות אחר הצהריים של ה-6 במרס, את הכשרת "שדה אברהם" לנחיתה מטוסי הובלה. עם הכשרת השרה הטיס חיל האויר את הפלוגה, עליה הוטל לתפוס את הצוקים בדרך לאילת ואת הציוד והאספקה. כן החלו בעריכת סיוורים לאיתור דרך אל מפרץ אילת. במהלך הסיוור נתקל כוח, שהגיע לאיזור ראס אל נקב בעמדת אויב ונסוג. לקראת סיום המבצע גילו מטוסי סיוור של האויב את השרירה. האויב שהבין, כי על אילת מאיימת תנועת מלקחיים, פינה כ"ס במרס את ראס אל-נקב ואת אום רשרש (אילת). דבר הפינוי התגלה כבר באותו יום על-ידי סיוור אוירי. כוחות חטיבת "הנגב" המשיכו בדרכם למפרץ, ובשעה 1500 נכנסו לתחנת המשטרה של אום רשרש והניפו עליה את "דגל הדיו".

הזרוע המזרחית — חטיבת "גולני"
כ"ז במרס יצאה הזרוע המזרחית מכורנוב. יחידת החוד הורכבה מיחידות שריון וג'יפים של הגרוד הממוכן 19, חי"ר מוסע בוחלים, נשק מסייע, תותח נ"ט ומהנדסים, עליהם הוטל לפנות מוקשים ולפרוס רשתות בחור'לות. התקדמות זרוע זו בערבה ריתקה את תשומת לב האויב והבי טיחה את הזרוע המערבית. ב"ז במרס הגיע החוד לעין חוצוב והתי כסס בה, משם נע דרומה ותפס את עין ויבה. כ"ז במרס נתקלה יחידת החוד במחלקה ירדנית שניסתה לחסום את הדרך, אך הניסה אותה. הכוח הגיע לוואדי גירפי (נחל פארן), השתלט על ביר מליחה, והתארגן לחניית לילה. למחרת נע לעבר ע'רנדל ונתקל בכוחות הלגיון. הכוח שקיבל הוראה להימנע מהיתקלויות, אגף את כוחות הלגיון וגרם למנוס-תם. כ"ס במרס המשיך הטור במסעו והשתלט על עין ע'דיאן ללא קרב. בשעה 1700, הגיעו חיילי "גולני" לאום רשרש, שעתים לאחר שנכנסו אליה כוחות חטיבת "הנגב".

כיבוש עין גדי, 9 במרס 1949
במסגרת מבצע "עובדה", ביצעה חטיבת "אלכסנדרוני" את מבצע "ייצוב", שמטרתו הייתה להרחיב את שטח השליטה של צה"ל בחלקו הצפוני-מזרחי של הנגב ולייצב את הגבול באיזור עין גדי—ראס זוירה—משלט 432 ואום אל בורג. במסגרת המבצע תפסה החטיבה משלטים במורדות הדרומיים והמזרחיים של הר-חברון.

מברק

092330

מאת: מפקד חזית ד'

אל: מפקדי חטיבות 1 — 12.

לפי ש.מ. 2 יפנה האויב הלילה את כל כוחותיו מתחומי ישראל ויעבירם לעקבה. עליכם לפעול בהתאם להוראות הבאות: חטיבה 1 תמשיך בתנועתה דרומה לאחר סיוור אוירי. תגיע עד רדיאן שם תחכה להוראות נוספות. תבטל את הקמת המוצב דרומה מרדיאן. תערוך הלילה את כוחותיך לקראת תפיסת הצוקים השולטים על המפרץ ואום ראשראש. באם סיוור אוירי בבקר יאמת את הידיעה על פנוי מוצב הנקב, יש לעלות לצוקים בו ביום ולהתבסס. קיימו קשר הדוק והודיעו על המתרחש. אשרו קבלת הפקודה.

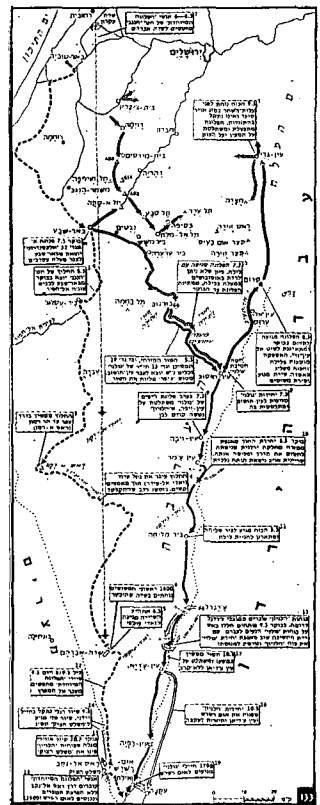
10.3.49

- 1600 יחירת גדוד 7 ומטה החטיבה הגיעו למפרץ אילת. אום רשרש נמצאה ריקה ודגל ישראל הונף ע"י מפקד החטיבה. אחד הגייפים נשלח בדרך הערכה לפגוש את כוחות חטיבה 1 המתקדמים מצפון. הכוחות מתבססים במקום.
- 1700 שיירת קומאנדק'רס והגייפים יצאו מהקעה לראס אל-נקב ולמפרץ עקבה.
- 1800 פלוגת הגייפים של חטיבה 1 הגיעה לאום רשרש.

11.3.49

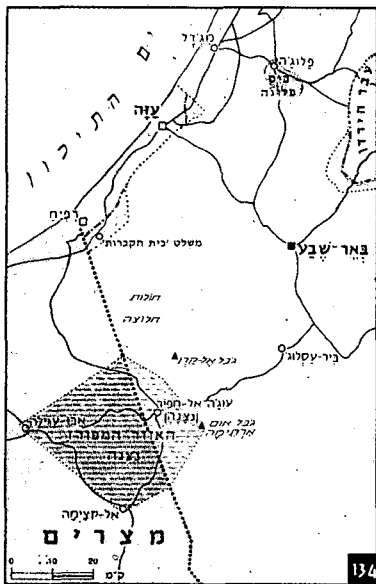
0330 מפקד החזית הודיע שברצונו להפגש עם מפקדי חטיבה 1 ו-12 באום רשרש.

מס 824		מופס מברק		ק זוטא
הוראות הקשר		החטיבה	החטיבה	החטיבה
מס 877		פעל הקו הזה לשמוע משדר הקשר כלכו		מס 33
מאת		השליח		מס 91
מס 101600		מס 12 א.ק. I		מס 3
מס 101625		מס 3 א.ק. חציג 3		מס 3
<p>סימן פקודת: זאב רבננה, זאב באב</p> <p>זאב חטיבה רבננה באב וזאב חטיבה</p> <p>אז אבני אילת זאב רבננה באב.</p> <p>אילת (אום רשרש) זאב רבננה באב</p>				
מס 101625		מס 3 א.ק. חציג 3		מס 3
מס 101625		מס 3 א.ק. חציג 3		מס 3

© כרטא

הסכמי שביתת הנשק

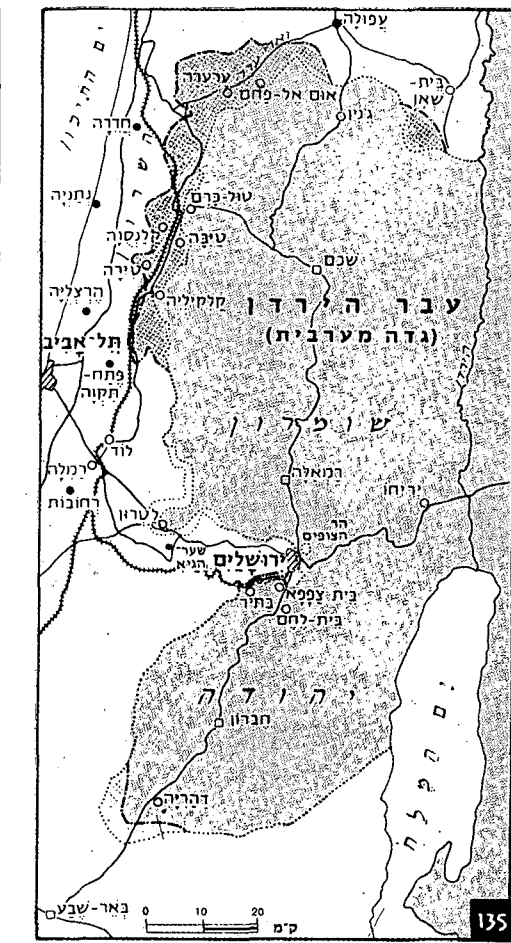
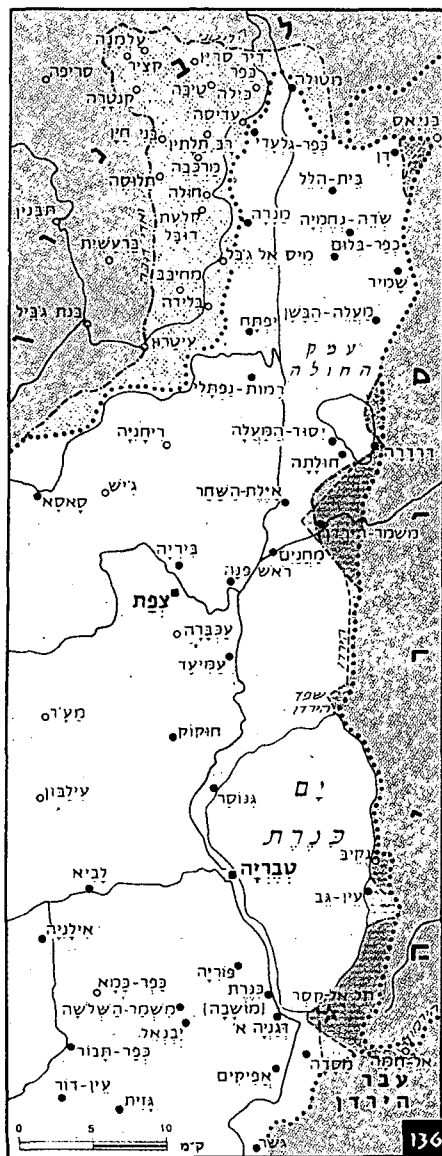

134 © כרטא

הסכם שביתת הנשק עם מצרים בעקבות מבצע "חורב" וכיתור הצבא המצרי ברצועת עזה, נאלצה מצרים, החזקה והגדולה במדינות ערב, לפנות חוץ במשא ומתן על שביתת נשק עם ישראל. משא ומתן זה התנהל במלון השושנים באי רודוס, בתיווכו של המתווך בפועל ד"ר ראלף באנץ, וסגל עוזריו. לאחר מו"מ מייגע, נחתם ב-24 בפברואר 1949 ההסכם עם המצרים. עיקרי ההסכם היו: הנגב כולו (כולל הנגב הדרומי) ישאר בתחום מדינת ישראל למעט רצועת עזה, צה"ל יפנה את מוצב בית הקברות החולש על מחנה רפיח, איזור עוג'ה אל חפיר יפורז וייקבע כמקום מושב ועדת שביתת הנשק המעורבת; החטיבה המצרית המ' כותרת כפלוגה תפונה ותוחזר על נשקה למצרים. (על ההסכם חתמו מטעם ישראל ד"ר וולטר איתן מנכ"ל משרד החוץ וראש אג"מ - יגאל ידין).

הסכם שביתת הנשק עם לבנון ההסכם עם לבנון נחתם בראש הנקרה ב-23 במרס 1949. במשא ומתן עם לבנון היה בירי ישראל קלף מיקוח רציני - 14 כפרים לבנוניים, שנכבשו במבצע "חירום". ישראל תבעה בתמורתם את פינוי הכוחות הסוריים מראש הגשר במשמר הירדן בטענה, כי הסורים, שפעלו בתיאום עם לבנון, השתמשו בשטח לבנון כבסיס לפעולותיהם. הטיעון נדחה והכפרים פוזו ללא תמורה רצינית. כקו שביתת הנשק נקבע הגבול המנדטורי. (על ההסכם חתמו מטעם ישראל יהושע פלמון ממחלקת המזרח התיכון שבמשרד החוץ, שבחאי רוון היועץ המשפטי של משרד החוץ וסא"ל מרדכי מקלף, קצין מבצעים בחווית הצפון).

הסכם שביתת הנשק עם ירדן למשא ומתן התוסף גם הגורם העיראקי. עיראק, המדינה הערבית החמישית ששיתפה את צבאה הסדיר בלחימה בארץ ישראל, סירבה לחתום על הסכם שביתת נשק עם ישראל. בהמשך שלבי המשא ומתן החליטה ממשלת עיראק לפנות את כוחותיה מארץ ישראל. ב-20 במרס 1949 יפתה ממשלת עיראק את כוחה של ירדן לייצגה בכל הסדר הנוגע לתחום המוחזק על ידי צבאה בארץ ישראל. במהלך המשא ומתן הסכימו שני הצדדים ליתורים. ירדן הסכימה להעתיק את הגבול בשרון מזרחה מעבר לרכס הגבעות הראשון ולהשאיר בירי ישראל את ואדי ערה ואת כביש חדרה-עפולה העובר בו. ישראל הסכימה לוותר על שטחים מסוימים שהיו בידה במורדות המערביים הדרומיים של הרי חברון. ההסכם נחתם ברודוס ב-3 באפריל 1949. (על ההסכם חתמו מטעם ישראל ראובן שילוח וסא"ל משה דיין, ממקד מחוז ירושלים).

135
 שטח בשליטת מדינות ערב עם הפסקת האש
 שטחים שקיבלה ישראל במסגרת הסכמי שביתת הנשק
 שטח בשליטת ישראל עם הפסקת האש
 שטחים שקיבלו מדינות ערב במסגרת הסכמי שביתת הנשק
 שטח מפורז ישראלי
 שטח מפורז ערבי
 שטח הפקר
 קו שביתת הנשק לאחר ההסכמים

הסכם שביתת הנשק עם סוריה המשא ומתן עם סוריה התנהל ליד מחניים ונמשך כשלושה-יחצי חודשיים. שים. הצבא הסורי היה היחיד, שהצליח לכבוש ולהחזיק בשטח, המיועד למדינת ישראל בתחומי א"י המנדטורית (ראש הגשר במשמר הירדן, איזור רמת הבניאס, שפך הירדן, נוקיב, תל-אל קאסר ואל-חמה). לאחר עיכובים והפסקת השיחות, הסכימו הסורים להצעת הפשרה של המתווך בפועל: פירוז השטחים כולל דרדרה (אשמורה) שממזרח לחולה ועין גב, שממזרח לכנרת.

על בסיס הצעות אלה חודשו השיחות והושג הסכם גם בקשר למנהל האזרחי של השטח המפורז. ב-20 ביולי 1949 נחתם בגבעה 232, בשטח ההפקר ליד מחניים, ההסכם עם הסורים שהיה ההסכם האחרון עם מדינות ערב. לאחר ההסכם פינו הסורים את כוחותיהם לגבול הבינלאומי וישראל פירזה את עין גב ודרדרה.

(על ההסכם חתמו מטעם ישראל: יהושע פלמון, שבתאי רוזן וסא"ל מרדכי מקלף).

לוח אירועים עיקריים

אוגוסט 1948

8-4	נערכו קרבות באיזור ביר-עסלוג.
	— המצרים מנעו מעבר לנגב בניגוד להוראות אר"ם
אוקטובר	
10	— שדה-התעופה באל-עריש, ומקומות אחרים, הופצו.
	— כוחותינו חדרו לבית-חנן וננתק הקו המצרי בין עזה ובין הצפון.
	— נותק הקו המצרי בין עיראק-אל-מנשיה ובין בית-ג'וברין.
	— התקפתנו על עיראק-אל-מנשיה נכשלה.
15	— נפתח מבצע "יואב" לגירוש הפולש ממרחבי הדרום.
17	— כוחותינו כבשו את צומת עיראק-סואידן.
22-18	— מבצע "ההר" — השחלטות על צפון-מערב הר יהודה.
20	— משלטי חוליקאת נכבשו והדרך לנגב נפרצה.
	— שתי התקפות על משטרת עיראק-סואידן נכשלו.
21	— באר-שבע נכבשה.
22	— אנית הדגל המצרית "האמיר פארוק" הוטבעה על-ידי חיל-הים שלנו.
26	— בית-ג'וברין נכבשה על-ידי כוחותינו.
	— המצרים פינו את אשדוד, ניצנים, חממה; כוחותינו התבססו שם.
27	— צה"ל נכנס לניצנים.
28	— דואימה נכבשה.
31-29	— מבצע "חירם" — כוחות קאוקגי גורשו מן הגליל וצה"ל חדר ללבנון.
נובמבר	
5	— צה"ל נכנס למג'דל וליד מרדכי.

9	— כוחותינו כבשו את מצודת עיראק-סואידן.
25-24	— מבצע "לוט" — צה"ל נכנס לכורנוב ולעין-חוצוב והדרך לסדום נפתחה.
דצמבר	
7-5	— מבצע "אסף" — נחפסו משלטים בנגב המערבי ונהדפו התקפות צבא מצרים עליהם.
7	— נחנך כביש הגבורה לירושלים (במקום דרך בורמה).
22.12.48	— מבצע "חורב" למיגורו הסופי של הפולש המצרי.
7.1.49	— חיל-האוויר מפציץ את בסיסי האויב וחיל-הים את עזה.
27-26	— נכבשה עוג'ה-אל-חפיר, היא ניצנה.
28	— התקפה על עיראק-אל-מנשיה בכיס פלוג'ה נכשלה.
29	— כוחותינו כבשו את אבו-עגילה במדבר סיני והתקדמו לעבר אל-עריש.
ינואר 1949	
2	— כוחות צה"ל חזרו מהטריטוריה המצרית.
6-3	— קרבות מסביב למשלטי רפיח.
7	— 5 מטוסים בריטיים הופלו על-ידי חיל האוויר הישראלי בשמי הנגב.
	— מבצע "חורב" הסתיים: הפולש המצרי גורש.
פברואר	
24	— נחתם חוזה שביתת הנשק עם מצרים.
מרס	
10-6	— מבצע "עובדה" תפיסת דרך-הערבה ואילת.
9	— יחידת צה"ל תפסה את עין-גדי.
10	— צה"ל נכנס לאילת.
23	— נחתם חוזה שביתת הנשק עם לבנון.
אפריל	
3	— נחתם חוזה שביתת הנשק עם עבר-הירדן.
יולי	
20	— נחתם חוזה שביתת הנשק עם סוריה.

יִזְכֹּר עִם יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנָיו וּבְנוֹתָיו
אֲדִילִי צְבָא הַגָּנָה לְיִשְׂרָאֵל הַנְּאֻמָּנִים
וְהַאֲמִינִים אִשָּׁר וְזָרְפוּ נְפֹשׁם בְּמִלְחָמָה
עַל תְּקוּמַת יִשְׂרָאֵל: יִזְכֹּר יִשְׂרָאֵל
וְיִתְכַרֵּךְ בְּזִרְעוֹ וְיֵאֱבֹל עַל זֵיז הַעֲלֻמִּים
וְזֻמְדֹת הַגְּבוּרָה וְקִדְוֵשׁוֹת הַרְצִיזוֹן
וּמִסִּירוֹת הַנְּפִשׁ אִשָּׁר נְסָפוּ בְּמַעֲרֻכָה
הַכְּבֵדָה: יִהְיוּ גְבוּרֵי מִלְחָמוֹת הַשְּׂחָרוֹר
וְהַנְּצֻחֹן וְזֻמִּים בְּלֵב יִשְׂרָאֵל לְדוֹר דָּוִד

במלחמת העצמאות שכלה המדינה
4074 חיילים וכ-2000 אזרחים.

